

Lengyel János

ARC-POETICÁK
Beszélgetni jó

Kárpátaljai Magyar Könyvek
241.

Sorozatszerkesztő (1992-től): **Dupka György**

Megjelenik a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

© **Lengyel János, 2015**

© **Intermix Kiadó, 2015**

Felelős kiadó: **Dupka György**

Szerkesztő: **Szemere Judit**

Korrektor: **Kövy Márta**

Fedélterv: **Koszták István**

Műszaki szerkesztő: **Dupka Zsolt**

Készült a Shark Kft.-ben

ISBN 978-963-9814-73-8

ISSN 1022-0283

Lengyel János

ARC-POETICÁK

Beszélgetni jó

Interjúk

INTERMIX KIADÓ

Ungvár – Budapest

2015

*Barátaimnak, Rap Józsefnek, Kutlán Andrásnak
és Traxler Terikének*

ELŐSZÓ HELYETT

Első interjúmat 1988-ban, középiskolásként készítettem, ez még magán viselte a kezdők minden hibáját. Fokozatosan tanultam meg a fortélyokat, hogy mit lehet kérdezni, meddig lehet elmenni... Rájöttem, nem is olyan könnyű szóra bírni az embereket. Igaz, vannak olyanok is, akiket irányítani kell, mederben tartani bő lére eresztett mondanivalójukat. Egyet viszont jól tudtam: én nem olyan sablonos, alákérdezős anyagokat szeretnék készíteni, amilyeneket az akkor a Szovjetunióban megjelenő magyar nyelvű sajtóban olvasni lehetett.

Az új évezredelején rendszeresen kezdtem publikálni a *KárpátInfó*-ban, a *Beregi Hírlap*-ban, majd a *Kárpátaljai Hírmondó*-ban, de egy-egy cikemet lehozta a *Kárpáti Igaz Szó* is. A beszámolók és a tudósítások mellett egyre több interjút készítettem. 2008-ban támadt az az ötletem, hogy ezeket össze kellene gyűjteni, és újakkal kiegészítve megjelentetni egy kötetben. El is kezdtem a munkát. Kiválogattam a legérdekesebbeket és a legjobban sikerülteket, majd felállítottam egy listát, hogy kiket szeretnék még meginterjúvolni. Persze, egy dolog a tervezés és más a kivitelezés. Voltak, akik kategorikusan elzárkóztak a válaszadás elől, mások halogatták a dolgot, de olyanok is akadtak, akik a munka közben álltak fel a „vallató” székből. A terv végül mégis valóra vált: az ungvári Intermix Kiadónál 2009 második felében jelent meg a *Halott ember karácsonya* című kötetem, amelyet Nagy Zoltán Mihály szerkesztett. Ez a könyv majd' félszáz kárpátaljai, onnan elszármazott vagy vidékünkön járt személlyel készült beszélgetést tartalmaz. Főként az irodalom, az írás terén tevékenykedő kollégákat sikerült megszólaltatnom, talán nem véletlenül.

A könyvvel az volt a szándékom, hogy az olvasók bepillantást nyerjenek a Kárpátalján élő magyar emberek életébe, megismerjék az áttelepültek gondolatait és azt, hogy mit gondolnak rólunk mások. Örültem, hogy sikerült összehoznom ezt az anyagot, de idővel rájöttem, hogy amit

elvégeztem, nem teljes. Ekkor fogalmazódott meg bennem az elhatározás, hogy folytatom a munkát. Nekiláttam hát, hogy – kicsit más koncepció mentén – összehozzam a 2009-es kötet folytatását.

Amikor a kedves olvasó e sorokat olvassa, már kiderült, hogy ez sikerült. Többéves munka után, amely szintén nem volt mentes a kudarcoktól, végre kézzelfogható valósággá vált az új kötet, amelynek a beszédes *Arc-poeticák* címet adtam. Az interjúkat két fejezetbe soroltam. Az elsőbe a ma is otthon élő alanyokkal, a másodikba az onnan kitelepült és a Magyarországon, illetve a Kárpát-medencében élő személyekkel készült beszélgetések kerültek. A paletta szélesedett ugyan, de még korántsem teljes, ami előrevetíti a folytatás lehetőségét vagy inkább kívánalmát.

Interjúalanyaim között akadnak, akik a 2009-es kötetben is szerepelnek, mint például József Attila-díjas írónk, Nagy Zoltán Mihály, Füzesi Magda költő, a Kárpátaljai Hírmondó főszerkesztője, Lőrincz P. Gabriella, Becske József Lajos, Koszták István vagy egykori támogatóm és „pótanyám”, a Budapesten élő Urbán Magdolna. Ebben a kötetben is többségben vannak a határainkon inneni és túli irodalmárok, mint Bertha Zoltán irodalomtörténész, egyetemi tanár, Ködöböcz Gábor, az *Agria* című folyóirat, Borbély András, az *Újnautilus* internetes folyóirat, Punykó Mária, az *Irka* című gyermeklap főszerkesztője, vagy a kárpátaljai magyar irodalom új nemzedékének képviselői: Csordás László, Marcás Gergely, Kovács Eleonóra, Hájas Csilla, Kurmai-Ráti Szilvia, Pusztai-Tárczy Beatrix. Persze, nem csupán irodalmárokkal, tollforgató emberekkel beszélgettem. Kudla György személyében egy sokoldalú alkotó embert ismerhettem meg, aki tanít, ír, zenél, de kiemelhetném Gortvay Gábort is, aki a Bercsényi Miklós Alapítvány titkáráként tevékenykedik a szülőföldjéért.

Azon túl, hogy igyekeztem bemutatni az alanyt, minden beszélgetésben felvettem a Kárpátalja-vonalat: mit jelent az illető számára a táj, a fogalom, az érzés... Kíváncsi voltam, hogyan lát minket, mit gondol rólunk a Kolozsvárott élő irodalomtörténész, az Erzsébetvárosban lakó ruhatervező, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető tanára vagy éppen a békásmegyeri lakótelepen élő kedves háziasszony. Kiszemeltjeim között, sajnos, voltak olyanok, akiket már a 2009-es kötetben is meg szerettem volna szólaltatni, de az újabb próbálkozásaim is kudarcba fulladtak. Én azonban nem szoktam feladni, amit a fejembe veszek, igyekszem véghezvinni. Úgy vélem, a reménybeli harmadik kötettel tel-

jessé tudom majd tenni azt az elképzelést, ami 2008-ban megfogalmazódott bennem.

Az interjúk 2009 és 2014 között készültek, tehát öt esztendő válogatott termését gyűjtöttem össze, mindegyik szöveg végén feltüntettem az évszámot. A legtöbb beszélgetés már megjelent valamelyik nyomtatott vagy internetes kiadványban, de van olyan is, amit kizárólag ebben a kötetben olvashatnak. A korábbi megjelenés helye talán zavarólag hatott volna, ezért ennek feltüntetését mellőztem.

Külön köszönetet mondok Koszták István grafikusnak, aki nem csak egyik beszélgetőpartnerem volt, ő tervezte a kötet borítóját is, valamint Szemere Judit újságírónak, akivel szintén készítettem interjút és egyben ő a könyvem szerkesztője. Továbbá hálás vagyok a Szentendrén élő péterfalvai festőművészeknek, Kutlán Andrásnak, aki ugyan nem szerepel a könyvben, de egyéb tekintetben sokat segített nekem.

Kedves olvasó, remélem, amikor a kötet végére ér, sok új értékes információval gazdagodva, elégedetten fogja megállapítani, hogy nem volt hiábavaló az olvasásra szánt idő.

Lengyel János

KÁRPÁTON KON INNEN

„MEGSZOKTAM, HOGY ÁLTALÁBAN ÉN KÉRDEZEK...”

A Beregszászban élő Szemere Judit újságíró a *Beregi Hírlap* magyar kiadásának gondozása mellett részt vesz a *Kárpáti Magyar Krónika* és a *Kárpátaljai Hírmondó* szerkesztőségeinek tevékenységében is.

– *Hogyan lettél újságíró?*

– Kicsit furcsa számomra ez a fordított szereposztás. Már megszoktam, hogy általában én kérdezek, és nekem válaszolnak. De majd igyekszem...

2003 szeptemberétől dolgozom a *Beregi Hírlap* szerkesztőségében. Egy újsághirdetésben olvastam, hogy jó íráskészséggel rendelkező munkatársat keresnek. Akkoriban egy költözés miatt épp munka nélkül voltam, és gondoltam, megpróbálom. Aztán maradtam... Igaz, hogy inkább természettudományos beállítottságú vagyok, olvasni azonban mindig szerettem. Tinédzser koromban, mint sok más kortársam, „faltam a könyveket”, de írással az iskolai dolgozatokon kívül nem próbálkoztam. Az anyanyelv iránti szeretetet is az iskolában oltották belém. Első magyartanárom Bíró Kálmán volt, aki nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy megtanuljuk a magyar helyesírást. Neki köszönhetően álmunkból felkeltve is tudtuk, milyen a hagyományos vagy a szóelemző írásmód. Később Bagu Balázs neves pedagógus irányításával elemeztük irodalmunk nagyjainak jeles alkotásait. Ő rengeteg fogalmazást, házi dolgozatot íra-

tott velünk, amelyeket aztán az órán megbeszéltünk, így egymás hibáiból is tanulhattunk.

Az Ungvári Állami Egyetem kémia karának elvégzése után sokáig dolgoztam pedagógusként iskolában. Később egy óvoda vezetőjeként is helyt kellett állnom. A *Beregi Hírlap*nál tudósítóként kezdtem. A közvetlen felettesem, a magyar kiadás felelős szerkesztője Füzesi Magda volt. Akkoriban ő már elismert személy volt az újságírói és általában az irodalmi berkekben. Kezdetben ő biztatott, szakmailag nagyon sokat tanultam tőle.

– *Mikor lettél a Beregi Hírlap szerkesztője?*

– Amikor Füzesi Magda 2005-ben nyugdíjba vonult, és szabadúszó újságíró lett, néhány hónapig egy fiatal kollégánk töltötte be ezt a posztot, de tanulmányai miatt hamarosan elbúcsúzott tőlünk. 2005 májusától vagyok a magyar kiadásért felelős főszerkesztő-helyettes. Kicsit bonyolult elnevezése a beosztásomnak, de hivatalosan így szerepel az impresszumban. Kezdetben ugyan tiltakoztam az előléptetés ellen, nem szerettem volna ismét vezető beosztásban dolgozni. Azóta, úgymond, belerázódtam. A nehézségek és a néha adódó kellemetlenségek ellenére szeretem a munkám.

– *Milyen forrásokból tartjátok fenn a lapot?*

– A *Beregi Hírlap*nak három lapalapítója van: a szerkesztőségi kollektíva, a járási közigazgatási hivatal és a járási tanács. Az lenne a logikus, ha a költségeket is egyenlő arányban állnánk, de sajnos nem így van. Természetesen évente részesülünk bizonyos összegű állami támogatásban, de ez a működési költségeinknek csak a kisebb hányadát fedezi. A többit az előfizetésekből, reklámokból, hirdetésekből vagy pályázatok útján próbáljuk meg előteremteni, több-kevesebb sikerrel. Idén például két alkalommal is pályáztunk a Szülőföld Alapnál, de sajnos a pályázatunkat az anyagi források szűkösségére hivatkozva – már nem először – elutasították. Az igaz, hogy mi nem megyei terjesztésű lap vagyunk, de talán azért nekünk is leeshetne egy-két morzsa, annál is inkább, hogy a töredékét kérjük annak, amit a „nagy testvérek” tételesen megkapnak.

– *A Szülőföld Alap honlapját böngészve szembetűnik, hogy a politikai kurzusoknak megfelelően változik a támogatásban részesülő szervezetek, intézmények köre és a támogatási pénzek nagysága. Neked mi erről a véleményed?*

– Lehet, hogy így van, nem tudom. Akkor viszont nagyon érdekes a *Beregi Hírlap* pályázatainak a sorsa, amelyeket az előző és a mostani

magyar kormány ideje alatt is elutasítottak: a szocialista kormánynak nyilván nem voltunk eléggé baloldaliak, a jelenlegi hatalom szemében viszont azok vagyunk. Úgy látszik, olyan a mi lapunk, mint a kárpátaljai magyar: az anyaországban ukrán, itthon pedig magyar...

– *Úgy tudom, más lapoknak is dolgozol.*

– Igen, a *Kárpátaljai Hirmondó* „külső” munkatársa vagyok. Kezdetben írásaim, fotóim jelentek meg a lapban, később a kivitelezésbe is bekapcsolódtam: már jó ideje én vagyok a tördelőszerkesztő. Egy kicsit a saját „gyerekemnek” is érzem ezt a kiadványt, hiszen az első lapszámtól kezdve közreműködöm a létrehozásában. Ezen kívül a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet hírlevelének, a *Kárpáti Magyar Krónikának* a szerkesztésében és kivitelezésében is részt veszek.

– *Mi a véleményed az ukrainai magyar sajtó mai helyzetéről?*

– Magyar vagy nem magyar, támogatás nélkül, önerőből egy újság sem tudná fenntartani magát, talán csak a szigorúan vett reklámújságok, ami, ugye, egy más kategória. Az egyetlen *KárpátInfót* kivéve független magyar kiadvány nincs is Kárpátalján. Mindegyiket valamelyik párt, társadalmi vagy szakmai szervezet, egyház tartja fenn. Valamelyest így van ez a *Beregi Hírlappal* is, amely a mindenkori járási hatalom szócsöve. Vagyis mi amolyan hivatalos újság vagyunk. A szerkesztésnél a semlegességre törekszünk. Nem kívánjuk előnyben részesíteni egyik magyar érdekvédelmi szervezet tevékenységének megvilágítását sem. A tudósítóink minden olyan eseményről beszámolnak, amelyre meghívnak bennünket, vagy amelyről tudomást szerzünk. Ennek ellenére egyesek a főszerkesztőnk, Zubánics László politikai hovatartozása miatt megpróbálnak minket a baloldali lapok közé besorolni. Ez már csak azért sem lehetséges, mivel a járási tanács és a járási állami közigazgatási hivatal vezetői az „elhajlást” nem engednék meg. Ukrajnában ugyan sajtósabadság van, de mint a mondás tartja: „az táncol, aki a zenét fizeti”.

– *Sok bírálat éri a kárpátaljai magyar sajtót amiatt, hogy kevés a képzett újságíró.*

– Jó lenne tudni, a kritizálók mit értenek „képzett” alatt? Ha szakirányú végzettséget, akkor talán igazuk van, hiszen magyar nyelvű újságíróképzés Ukrajnában nincs. Az Ungvári Nemzeti Egyetemen 1994 óta működik zszurnalisztika szakirány – ukránul. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az újságírók képzetlenek lennének. Vagy szerinted egy magyar nyelv és irodalom szakos egyetemi diploma rossz ajánlólevél?

– *Ajánlólevélnek nem rossz, de sokszor kevés. Az, aki jól tud szavalni, nem biztos, hogy jó színész. Olyan ez, mint a foci, mindenki ért hozzá, de kevesen művelik magas színvonalon.*

– Ezért is nem lesz minden filológusból író, újságíró. Természetesen szükséges, hogy a tudósítók rendelkezzenek valamilyen fokú nyelvi, irodalmi műveltséggel, de ezt nem feltétlenül csak az egyetemen lehet megszerezni. A munkájuk során szerzett tapasztalatokból is sokat tanulhatnak, és persze az sem árt, ha egy kicsit ahhoz is értenek, amiről írnak.

– *Van-e utánpótlás?*

– Erről nem igazán van tudomásom. Korábban az iskolákban működtek olyan szakkörök, ahol a tollforgató gyerekeket az (újság)írás mikéntjeire oktatták. Ha viszont arra gondolok, hogy a különböző lapokban megjelennek gyerekek, fiatalok írásai, akkor talán nem is olyan rossz a helyzet. Sok újságnak, így a *Kárpáti Igaz Szónak* is van rendszeresen jelentkező gyermek- és ifjúsági oldala. Az ifjúsági szervezeteknek – gondolok itt a cserkészszövetségre vagy akár a Kárpátaljai Református Ifjúsági Szövetségre (KRISZ) – saját sajtókiadványaik vannak. Külön kiemelném a P. Punykó Mária által szerkesztett *Irka* című gyermeklapot, ahol rendszeresen közlik a legkisebbek első próbálkozásait.

– *Meg tudnak élni a fizetésükből a kárpátaljai újságírók?*

– Természetesen, különben már rég kihaltak volna. Az már más kérdés, hogyan élnek. Nyilván vannak Kárpátalján jobb anyagi helyzetben lévő sajtókiadványok is, amelyek méltó fizetést tudnak biztosítani a munkatársaiknak. Sajnos, a mi lapunk nem ilyen: tudósítóink szinte minimálbérért dolgoznak. Én, mint főszerkesztő-helyettes, valamivel nagyobb összeget kapok kézhez. Ha kizárólag ebből kellene megélnem, rezsit fizetnem, öltözködnöm, gyerekeket nevelnem, netalán fejlesztenem a tudásomat vagy a szabadságom idején kipihennem a fáradalmaimat, azt hiszem, már a felsorolás legelején elakadnék... De a kárpátaljai magyar ember találékony, és minden helyzetből keres kiutat. Az újságírók is általában „több lábon állnak”. Van, aki több lapnak is tudósít, esetleg az újságírás mellett tanárként dolgozik egy iskolában, vagy otthon gazdálkodik, műveli a kertjét.

– *Mik a távlati terveid?*

– Szakmai téren? Szeretnék egyszer egy valóban közéleti, független lap szerkesztője lenni... Egyébként pedig szeretnék végre javítani az anyagi helyzetemen. Nagyon el tudnám például képzelni magam egy

kertes családi házban, ahol kedvemre kertészkedhetnék. A gyümölcs- és díszfák, virágok között nemcsak én, hanem a kedvenc macskám is jól érezné magát.

– *Kétszer is említetted a kertészkedést, ezek szerint szereted a természetet. Nem gondolkoztál azon, hogy szakmát válts?*

– Igen, szeretem a természetet. Szeretek sétálni, kirándulni az év minden szakában, hiszen minden évszaknak megvan a maga szépsége. Télen a hóval borított, zúzmarás táj éppúgy magával tud ragadni, mint az őszi erdő sárgában-bíborban játszó színei vagy a nyári rét tarka virágtengere. Rá tudok csodálkozni egy szép pillangóra, egy különös virágra vagy egy érdekes formájú kavicsra. Tudni kell észrevenni a körülöttünk lévő világban a szépet.

A kertészkedés kicsit más. Az már bizonyos fokú ismeretet, szaktudást igényel, főleg, ha nem csak hobbiból foglalkozunk vele. Mert megcsodálhatja valaki Munkácsy Mihály festményeit, de attól még nem lesz festő. Egyébként eszembe jutott, hogy talán mással is foglalkozhatnék. Valamikor gazdálkodtam, kertészkedtem, igaz, csak a háztájiban. De a család számára szükséges zöldséget, gyümölcsöt megtermeltük, sőt eladásra is jutott. A mai világban ez nagy szó. Ahhoz viszont, hogy most szakmát váltsak, más is kellene, nem csak kedv. Nem árt, ha az embernek pénze is van az induláshoz...

– *A közelmúltban újabb diplomát szerezteél Budapesten, ez azt bizonyítja, hogy igyekszel továbbképezni magad. Szerinted a kárpátaljai újságíróknak miben kellene még fejlődniük?*

– Ha egy újságíró – vagy bármilyen más szakma képviselője – a munkáját hivatásának tekinti, akkor igyekszik minél magasabb színvonalon művelni azt, kihozni magából a maximumot. Hogy ehhez mire van szüksége – olvasásra, tanulásra vagy arra, hogy elvégezzen valamilyen tanfolyamot –, menet közben derül ki. Hogy mennyire van rá lehetősége – ez már egy másik kérdés. Ha egy értelmiséginek megélhetési gondjai vannak, akkor szabadidejében nem önképzéssel fog foglalkozni...

– *Köszönöm a beszélgetést és sok sikert kívánok!*

2010

AZ ÚJSÁGÍRÓ HA KERTÉSZMÉRNÖK...

Molnár Bertalan Beregszászban él, több újságnak is tudósítója. Az újságírói tevékenység mellett tavaly szerzett kertészmérnöki diplomát a Budapesti Corvinus Egyetemen. Idén januárban a magyar kultúra napja küszöbén a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia oklevelével tüntették ki.

– *Mióta vagy újságíró?*

– Első publikációm 2003 nyarán látott napvilágot. Abban az évben szereztem főiskolai szintű diplomát a Budapesti Szent István Egyetemen. Beregszászi konzulens tanárommal, Bodnár Istvánnal döntöttünk úgy, hogy a diplomamunkám témájának apropóján közösen publikálunk egy szakcikket. A tanulmányt a *KárpátInfo* című hetilap közölte. Ezután a lap főállású újságírójának, Kovács Elemérnek a biztatására próbálkoztam más témájú cikkek írásával is. Az első önálló munkám 2003 telén jelent meg egy mezőgazdasági szakmai fórumról készült tudósítás formájában. 2004-ben a *Kárpátalja* hetilap akkori vezetésével elindítottunk egy kertészeti rovatot, amelyben rendszeresen jelentek meg írásaim. Később hasonló tematikájú cikkeket írtam az *Ukrajnai Magyar Krónika* című hetilapnak is.

A *Beregi Hírlap* című beregszászi járási újsághoz 2005 őszén jelentkeztem az akkor megüresedett tudósítói állásra. Jelenleg is ennél a lapnál vagyok főállású munkatárs, de a *Beregszász* című városi hetilapnak is írok tudósításokat.

– *Hogy kerültél kapcsolatba a Kárpátaljai Hírmondóval?*

– A folyóirat olvasói bizonyára észrevették, hogy az újságban számos „hazai” tudósítás is napvilágot lát, hiszen a lapnak éppen az a szerepe, hogy hidat képezzen az „itthoniak” és az „otthoniak” között. Nos, Füzesi Magda főszerkesztő ehhez az elképzeléshez keresett támogatókat, segítőkét kárpátaljai újságírók személyében. Így történt, hogy immár öt esztendeje számos, elsősorban kultúrával kapcsolatos írásom jelent meg a lap hasábjain. El kell mondanom, nagyon büszke vagyok arra, hogy a Kárpátaljai Szövetség által kiadott, negyedévente megjelenő folyóiratban időről időre helyet kaphatnak az én tudósításaim is, hiszen a lapot többségében a határon túl élő, Kárpátaljáról elszármazott egykori honfitársaink olvassák.

– *Kertészmérnöki diplomát szereztél. Hasznát vetted az egyetemen gyűjtött ismereteidnek az újságíró pályán?*

– Ha arra gondolsz, amit József Attila a *Kertész leszek* című versében írt, akkor igen. A kertészmérnöki tanulmányaim rendszerességre neveltek, ami elengedhetetlen egy sokoldalúságot megkövetelő hivatás művelői számára. A természettudományok ismerete is sokszor segít egy-egy szakcikk megírásában. Azonkívül sosem tudja az ember, minek mikor veszi hasznát. Ha nagyon didaktikus akarnék lenni, akár azt is mondhatnám, hogy „amit az ember tud, azt soha senki el nem veheti tőle”...

– *Mire elég egy újságíró fizetése Ukrajnában?*

– Ha azt mondom, hogy országunkban sajnálatos módon a kultúrára jut a legkevesebb állami támogatás, akkor gondolhatod, mire elég. Véleményem szerint napjainkban idehaza újságírással leginkább a „megszállottak” foglalkoznak, azok, akik valóban hivatásuknak érzik ezt a szakmát és szeretnek dolgozni.

– *Gondolkodtál-e azon, hogy kipróbáld magadat a szépirodalomban?*

– Ha őszinte akarok lenni, akkor azt mondom, hogy nem. Egyrészt érzem hiányosságaimat, másrészt az a véleményem, hogy csak olyan ember foglalkozzon a szépirodalommal, aki arra valóban elhivatottságot érez, és tehetsége is van hozzá. Én jól érzem magam a tudósító bőrében, arra törekszem, hogy írásaim érdekesek, olvasmányosak legyenek.

– *Köszönöm a beszélgetést, további sikereket kívánok!*

2011

„NEKEM VAN MIT FILOZOFÁL NOM...”

Zselicky Zoltánnal, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárával beszélgettem.

– *Filozófiát is tanítasz a beregszászi főiskolán. Napjainkban Kárpátalján van érdeklődés e tárgy iránt?*

– Az, hogy érdekel-e bárkit is körülöttem, amit csinálok, nem egy kész tényállás, hanem olyan körülmény, amit dolgom alakítani, amennyiben tanítani akarok. Egy tanárnak első feladata, hogy a hallgatóságában kialakítsa az érdeklődést a tárgya iránt. Aki tanít, aktualizálnia kell, vagy nem megy semmire. Amennyire tölem telik, igyekszem teljesíteni ezt a feladatot. Ez jórészt sikerül is. Kevés esetben mondható el, hogy a hallgatók már egy kész és rég kialakult érdeklődéssel érkeznének az óráimra. Amikor mégis, többnyire a filozófia valamilyen félreértéséről van szó. Ez nem kifejezetten a kárpátaljai fiatalság műveltségéből adódik, hiszen sok hasonlóval találkozunk a filozófia történetében. A filozófia néhány tipikus félreértéséről például Martin Heidegger is beszámol egy 1953-as írásában. Ezekkel én magam is találkozom. Úgy látom a filozófia iránti érdeklődés, vagy a filozófia valamilyen félreértésből eredő elutasítása nem függ össze sem egy meghatározott területtel, sem pedig valamely pontosan datálható időszakkal.

– *Mint tanárnak, mi a véleményed az új ukrán kormány megváltozott oktatáspolitikájáról?*

– Egy tanárnak sajnos nem véleményeznie kell a kormány oktatáspolitikáját, hanem alkalmazkodnia kell hozzá, még akkor is, ha annak irányelvei ellentétesek a meggyőződésével. Még várni kell arra, hogy kiderüljön, hogyan működnek az új intézkedések a gyakorlatban. Nem látszik még az ördög a részletekben. Egy ukrán kormánytól nem várható, hogy a magyar kisebbség érdekeit fogja előnyben részesíteni az ukrán többséggel szemben. A mindenkori ukrán kormány a Bolognai Nyilatkozat szellemiségéhez igazodik, s ennek a vezérelve a módosabb nyugati államok agyelszívását támogatja, a kisebb népek kárára. Ez, szerintem, sem a magyaroknak, sem pedig az ukránoknak nem jó.

– *Meglátásod szerint a magyarországi kormányváltás érintheti a főiskola támogatását?*

– Szerencsére nem feladatom ezzel a kérdéssel foglalkozni. A főiskolán rengeteg fejlesztés ment végbe magyarországi önkormányzatok támogatásával. Ez a magyar összefogás örvendetes jele. A kormányservek elsősorban a főiskola működési feltételeit finanszírozzák, ez kihathat a munkakörülményekre, de az anyagi kérdések részleteit, beosztásomnál fogva, természetesen nem láthatom át. Nekem elegendő azt tudni, hogy a nadrágszíj szoros, és nem hiszem, hogy lazulni fog.

– *Úgy tudom, hogy magyar népi harcművészettel és rovásírással is foglalkozol. Honnan e vonzalom?*

– Már nagyon korán megragadott őseink kultúrája, amelynek jelenleg is feltalálható nyomai régmúlt időkbe mutatnak vissza. Voltaképpen nem csak ez a két dolog, hanem az ősi magyar műveltség teljessége érdekel, beleértve a néprajz minden ágát. Amit eddig megismertem, derűt, szilaj életkedvet és erőt ad. Meglátom, mit tartogat még.

– *A magánéletben milyen filozófiát követsz?*

– A kérdésfeltevés a 'filozófia' szó használatának egy érdekes elemét hordozza, amelyet leggyakrabban propagandaanyagokban és profitorientált cégek prospektusaiban találhatunk meg. Pártok és népmozgalmak követnek filozófiát, vagy cégeknek van követendő filozófiája. Ebben az értelemben a szó, ami filozófiának hangzik, ideológiát jelent. A valódi filozófia azonban kritikus minden megalapozatlan meggyőződéssel szemben. Kritikus az ideológiával szemben is. A kérdés talán valami egy mondatban megfogalmazható lapos igazságot vár, amivel esetleg

fényesíthetném – amúgy meglehetősen szürke – személyiséget. Magánbeszélgetésekben legalábbis így értendő a ’filozófiát követni’ kifejezés. Kijelenthetem, hogy ebben az értelemben nem követek semmiféle filozófiát, annál önkritikusabb vagyok.

– *Édesapád, Zselicki József ismert költő. Pályafutásod során származott-e ebből előnyöd vagy hátrányod?*

– A szakmában egyáltalán nem ismerős édesapám neve. Ebből a szempontból nem függ össze a családtörténetünk a szakmai pályával. Mindenképpen előnynek számít viszont, hogy már kisgyermekként megismerkedhettem vidékünk szellemi életének legnagyobbjaival. Ők azonban sokáig nem tartoztak a legbefolyásosabb személyek közé, sőt éppen úgy, mint édesapám, mesterségesen hátráltatottak voltak. A szovjet hatalom politikája nem engedhette, hogy bárhogy is előre jusson az, akitől az ellenállás hangját hallják.

– *A költészetnél maradva, nemrég kötöttél házasságot Lőrincz P. Gabriellával, esetleg te is kacérkodsz a költészettel?*

– Nekem tetszik Lőrincz P. Gabriella költészete is, de ez még nem indokolja a személye iránti vonzalmamat. És az, hogy valaki költővel kacérkodik, véleményem szerint nem jelenti azt, hogy műsákkal is. Bár a költészet és a filozófia története párhuzamos, a mi esetünkben sajátos összefüggésben áll. Nekem van mit filozofálnom arról, amit a feleségem költ, de ő nem sokat költhet abból, amit én összefilozofálok.

– *Köszönöm az érdekes eszmefuttatást, és további sikereket kívánok!*

2010

„MINDIG IS ÉRDEKELT A MŰVÉSZET MINDENFÉLE FORMÁJA...”

Fuchs Andrea számítástechnikus, grafikus-festőművész, kultúrmunkás. A fiatal alkotó alapító tagja és titkára a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének. Tagtársaival együtt számos csoportos tárlaton vett részt Kárpátalján és külföldön egyaránt.

– *Kérlek, meséld magadról, a munkádról!*

– Ungváron születtem, ott is élek. A középiskola elvégzése után felvételiztem az Ungvári Informatikai, Közgazdasági és Jogi Főiskola számítástechnika szakára, ahol 2004-ben szereztem diplomát. Azóta a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ munkatársa vagyok, amely a budapesti Corvinus Támogatásközvetítő Zrt. egyik kárpátaljai partnere. A Zrt.-vel együttműködve és támogatásának köszönhetően főleg vállalkozóknak, vállalatoknak segítünk a meghirdetett programok megpályázásában, lebonyolításában.

Emellett programfelelősként részt veszek a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének tevékenységében. 2007-től résztvevője és aktív szervezője vagyok a Tiszapéterfalvi Képtár mellett működő Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábornak és az azt követő kiállításoknak. Felvállaltam a kárpátaljai népművészeti és képzőművészeti tárlatok gondozását és kiállítások szervezését. Jelenleg a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet megbízásából a helyi magyar festők és népművészeti mesterek munkáinak internetes bemutatásán munkálkodom.

– *Mióta foglalkozol képzőművészettel?*

– Gyermekkoromban, mint sok hasonló korú társam, szerettem rajzolgatni. Iskolásként egy évig tanultam az Ungvári Művészeti Iskolában, ám komolyabban csak az egyetemi éveim alatt kezdtem el rajzzal foglalkozni. Felejthetetlen tanárom, Balla Pál festőművész hatására és rábeszélésére 2007-től festek olajjal.

– *Honnan származik a művészetek iránti vonzódásod?*

– Mindig is érdekelt a művészet mindenféle megnyilvánulási formája: minden, amiben fantázia, színvilág, mondanivaló és gondolat, technikai tudás és háttér, kidolgozottság és formagazdagság van. Szerintem a profi cukrászokat, üvegfüvőket vagy ékszerészeket is művészeknek tekinthetjük.

Valószínűleg örököltem is a hajlamot, hiszen a rokonságomban többen is foglalkoznak a képzőművészet valamelyik ágával. A nagymamám egyik testvérének egész családja hivatásos művészekből áll: van közöttük rajztanár, fa- és vasmegmunkáló, gobelinkészítő, festőművész, grafikus és keramikus is.

Gondolom, van igazság abban, hogy „a vér nem válik vízzé”.

– *Van kedvenc technikád, műfajod?*

– Így konkrétan nehéz erre válaszolni. Próbálok többféle technikát kombinálni, nem félek kísérletezni sem, hogy az alkotásnak legyen mondanivalója, és gondolatokat, érzéseket ébresszen. Többnyire golyóstollal és olajjal festem szürrealista műveimet. 2008-tól fotóművészettel is próbálkozom...

– *Hol láthatta a képeidet a művészetkedvelő közönség?*

– 2007 óta veszek részt közös kiállításokon. Ungváron az Ungvár Galériában, illetve a Néprajzi és Népi Építészeti Múzeumban, a Tiszapéterfalvi Képtárban, a beregszászi Európa–Magyar Házban állították ki a műveimet. Továbbá volt egy-egy grafikai kiállításom Budapesten és Kijevben is.

– *Az Irodalmi és Képzőművészeti Karaván elnevezésű program keretében is sok helyen megismerhették a munkáidat.*

– A programot a budapesti Magyar Művelődési Intézet támogatja. Több kárpátaljai képző- és fotóművésszel együtt közös kiállításaink voltak Zentán és Lendván (2010, grafikai és fotókiállítás), valamint Dunaszerdahelyen (2010, fotókiállítás). Továbbá a Magyar Művelődési Intézet és az Oktatási és Kulturális Minisztérium által támogatott, Sárospatakon (2010, grafikai kiállítás) és Sajóvamoson (2010, fotókiállítás) megrendezett kiállításokon is részt vettem.

– *Megvásárolhatók-e a képeid?*

– Egyelőre nem adom el őket, pedig többen is érdeklődtek a grafikáim iránt. Először egy kisebb önálló kiállításra való anyagot szeretnék összegyűjteni és összeállítani, utána meglátom. De barátoknak, ismerősöknek már ajándékoztam képeket.

– *Milyen lehetőségei vannak egy kárpátaljai képzőművésznek? Milyen szakmai szervezetek segítik az érvényesülését?*

– Az ukrainai kulturális szakmai szervezetek alacsony költségvetéssel működnek, így a művészeket is nehezen tudják támogatni. Például egy kiállítás alkalmával egyetlen szakmai szervezet sem tudja vállalni a felmerülő költségeket: a terembérletet, a nyomdaköltséget és az egyéb kiadásokat, szerencsés esetben legfeljebb valamelyiket a sok közül. Jó, hogy Ukrajna Képzőművészeti Szövetsége kárpátaljai tagozatának van saját kiállítóterme, itt a tagoknak nem kell terembérletet fizetniük.

A művészeknek egyebek mellett jó szervezőknek és menedzsereknek is kell lenniük, hogy a különböző forrásokat (állami támogatás, mecénások, szakmai civil szervezetek) összehozva jussanak valamire. Rájuk is érvényes a mondás: „Segíts magadon, Isten is megsegít”.

– *Az ukrán állam részesíti-e valamilyen támogatásban a kárpátaljai magyar képzőművészeket?*

– Akár magyar, akár más nemzetiségű képzőművészt elsősorban akkor támogat az ukrán állam, ha az illető tagja Ukrajna Képzőművészeti Szövetségének. A kultúra támogatottsága az állam részéről országszerte csekélynek mondható.

– *Ha jók az értesüléseim, az ungvári Intermix Kiadó munkájában is részt veszel.*

– Igen. Segédkezek a *Kárpátaljai Magyar Könyvek* című sorozat kötetjeinek megjelentetésében.

– *Egy informatikus-képzőművésznek mi a hobija?*

– Amióta befejeztem az egyetemet, nincs sok szabad időm. Most már az a hobbi, hogy időt találok arra, amit szeretek: ilyen a fotózás, a túrázás, a hegymászás.

– *Mik a terveid a jövőt illetően?*

– A művészet terén önmagam keresése, további munkák elkészítése, befejezése, és egy önálló kiállításban is gondolkodom.

– *Köszönöm a beszélgetést és további sikereket kívánok!*

2010

A HALLGATÁS ÁRA

Becske József Lajos Viskén született, ott él ma is, közel a kárpátaljai nyelvhatárhoz. Költő, zenész, képzőművész, kőműves, túlélő... Korábban három kötete is megjelent az ungvári Intermix Kiadó gondozásában. Néhány versét megzenésítette Ivaskovics József. Egy ideje viszont mélységes csend veszi körül. Ezt próbáltam megtörni.

– *Mi van veled mostanában?*

– Mit is mondhatnék erre? Ha kérdésed arra vonatkozik, hogyan töltöm mindennapjaimat, hát válaszom: semmittevéssel, a szó legszorosabb értelmében. Persze, ha az itthoni apró-cseprő teendők elvégzését nem tekintjük „valaminek”. Mint te is tudod, korábban kőműveskedtem, de az utóbbi időben valahogy elkerül a munkalehetőség, hát marad a türelmes várakozás, hátha majd mégis akad valami.

– *De akkor miből tudsz egyáltalán megélni?*

– Szüleimnél élek, és tulajdonképpen az ő nyugdíjukból. Most magyarázkodhatnék, hogy így meg úgy, de végül is ez az igazság.

– *Régen nem publikáltál sehol. Mi ennek az oka?*

– A válasz egyszerű: mivel már évek óta nem írtam verset, így nincs mit beküldenem. Hogy miért nem írok? Nos, erre van egy rövid, frapáns válaszom: mert már nem tudok. Ha meg igazán őszinte akarok lenni, akkor nem tudom. Vagyis nem tudom, hogy miért nem tudok.

– *A hallgatásodhoz köze van az Együttben rólad megjelent kritikának?*

– Gondoltam, hogy felteszed ezt a kérdést, mint ahogy már sokan mások. A válaszom kategorikusan: nem! Ezt már igyekeztem Károllyal

is megbeszélni, mert ő is emiatt aggódott. Nehogy már valaki azzal vádoljon, hogy megorroltam rá valamiért, vagy neki legyen lelkiismeret-furdalása. Már jóval azelőtt leálltam a versírással, hogy harmadik kötetemet véleményezte volna. Tulajdonképpen a kézirat leadása volt utolsó irodalmi tevékenységem, s jól tudod, hogy mennyi idő telik el ettől az időponttól a tulajdonképpeni könyv megjelenéséig. Ő semmiképp nem tehet arról, hogy a múzsa elhagyott.

Egy érdekes kis story: Beregszász, díjkiosztó ünnepség. Vers kategóriában első díj: Becske József Lajos. Kritikusi díj: Bakos Kiss Károly. Akkor kicsit ledöbbsentem, hogy lehet egyszerre díjazni valamit, majd ennek a valaminek a cáfolatát is. Hát nem fura? Itt valami furcsaságot érzek, mert vagy az én kötetem érdemelte meg a díjat, vagy, ha igaz van a kritikának, akkor ő és nem én. A kettő együtt az *Együttben*... hm... Remélem, senki nem ért félre, nagyon hálás vagyok a díjért, csak azt hiszem, amikor nekem ítéltek, inkább az ösztönző szándék dominált, mint addigi munkásságom valódi elismerése. Hisz a munkáimról szóló véleményt is ugyanúgy díjazták. Nem tudom, érzed-e az ellentmondást.

– *A kritika vélemény, a vélemény pedig szubjektív. Akik neked ítéltek a díjat, ennek ellenére is méltónak találtak rá. Szűkebb hazánk irodalmárai amúgy is túlzottan érzékenyek a kritikára. De, ha már kiállunk a rivaldafénybe, korántsem garantált a tapsvihár.*

– Hát éppen ez az! A rivaldafényt szeretném elkerülni. Nem vagyok az a primadonna típus, aki a reflektor fényeiben sziporkázna. Lehet, hogy valakinek ez jól áll, sőt biztos szükség is van ilyen emberekre, de ez nem én vagyok. Még egyszer a kritikára: nem hiszem, hogy túl érzékeny lennék rá. Vagyis az idegentől jött szavak nem annyira érintenek, mint a saját belátásom, ami az évekkel ezelőtt írt verseim újraolvasásakor csodálatos önvizsgálatra kötelez. Nem tudom, lehet ezt még bonyolítani? Egyszóval, a mai eszemmel nagyon átírnám őket, de hát miért?

– *Írsz-e újabb műveket? Legalábbis tervezed-e?*

– A vers belülről kellene, hogy jöjjön, és sajnos épp ez múlt el nálam. Valahogy nincs az a jóleső izgalom, ami régebben töltött el alkotás közben. Ha azokat a dolgaimat egyáltalán „alkotásoknak” lehet nevezni. Néha óhatatlanul is felmerül bennem a kérdés: vajon igazán költészet-e az, ami a kezemből kikerült, vagy csak egy érdeklődő, kíváncsi ember elkalandozása egy világba, amit meg akart érteni, ezért felfedező útra

indult az idegenbe? De még az is lehet, hogy egyszer csak újra meghallom a belső hangokat, és újra kitörnek általam az árnyékvilágból a mi dimenziókba. Lehet, ez már holnap bekövetkezik, de az is lehet, hogy soha. Majd kiderül. Régen se úgy írtam verset, hogy na, most van egy kis szabadidőm, rittyentek egy zöngeményt. Nem, ma is fenntartom, hogy én csak közvetítő voltam: valami meghatározhatatlan szellem mit tudom én milyen mikrohullámokon általam akart megnyilvánulni a mi világunkban, és akkor pont én voltam a legközelebbi fogadóadó a huszonhetedik dimenzió éterében. De bejöttek zavaróállomások, és a helyzet megváltozott.

– *A versek mellett képzőművészettel is foglalkozol, vagy e téren is alkotói válságban vagy?*

– Az egész életem egy kísérlet. Képzőművészettel – bár az lenne az igazi lényem – húsz éves korom óta nem foglalkozom. Annak idején ezt a törést rá tudtam fogni a bakaságra, hogy az zökkentett ki a kerékvágásból. De aztán jöttek a hippie évek, eltöltve a semmivel, ecsetet, ceruzát soha többé nem vettem a kezembe. Azok az illusztrációk, amelyek a könyveimben láthatók, javarészt a diákéveim utolsó szakaszából és a bakaságban eltöltött éveimből származnak. Most azt mondják rájuk, hogy tehetségesek. Sajnos az akkori tanáraink ezt elfelejtették velem közölni. De számoljunk: '84-ben fejeztem be az ucsit¹, '86-ban szereltem le, vagyis legalább 24 éve nem foglalkozok ilyesmivel, ennyi idő alatt még a biciklizést is el lehet felejteni, nemhogy a ceruza használatát. Tehát ez az egyik dolog, amiről már végképp lemondtam.

Az sem mellékes, hogy a verseimben viszont egyes emberek képzavarokat vélnek felfedezni. Nos, azt hiszem, a kép, mint olyan, mégiscsak az én kompetenciám. Sokat mesélhetnék a hitetlenkedőknek egy kép jelentőségéről, olyanoknak, akik ebben magukat annyira otthon érzik. Azt hiszem, a hiba mégis a készülékben van, mégpedig elég súlyos hardver-gond. Voltak éveim, amikor csak a gitárt nyúztam, persze erről, hál'istennek, nincsenek leleplező dokumentumok, viszont a legnagyobb élvezet ez jelentette az életemben. Akármilyen is volt. Szegény gitárom most is itt függ a falon, velem szemben, és én szégyenkezve nézek vissza rá.

– *Egész beszélgetésünk során valami mélyről jövő szomorúságot érezek a szavaidban.*

¹ Ucsiliscse = szakközépiskola

– Akkor még nem láttál igazán magam alatt. Ne feledd, mostani szavaim szinte már ünnepélyesen szólnak egy engem megtisztelő riporterhez... Akkor képzeld el az általános elmeállapotomat. Egyéb-ként meg egyszerű: minden humort lenyelek, ezt keresem a tv-ben és bárhol, ahol egy poénnal kinevethetem a „szomorúságomat”. Ha pedig komolyan beszélünk, akkor mondj egy okot, amiért vidám kel-lene legyek?

– *Három köteted jelent meg eddig, gondoltál-e arra, hogy felvétele-det kérd a Magyar Írószövetségbe?*

– Érdekes kérdés. Nem tudtam, hogy ezt lehetne. Nem mintha kér-ném valaha is. Érts meg: én kérni biztos soha senkit nem fogok, szerin-tem az ilyesmit majd döntsék el mások! Vagyis vannak erre szakoso-dott elemek, akik majd eldöntik, alkalmas vagy érdemes lennék-e erre a tisztségre. Nem ismerem az eljárást, és annyira nem is érdekel. Ráadásul épp most kérnék ilyesmit, amikor jó úton haladok, hogy végképp kike-rüljek az irodalom berkeiből?

– *Ezzel éppen bekerülhetnél végre, mert tudtommal korábban sem voltál aktív az irodalmi közéletben.*

– Nézd, ha ilyen ambícióim merülnének fel, feltétlenül neked szó-lok majd legelőször. Gondolom, egy kicsit más dolog valamit helyben elintézni, vagy Viskről interneten. Ilyen tisztségről életemben nem is álmodtam, tehát még hozzászólásom sem lehet. Várd meg, amíg álmo-dozni kezdek róla, hogy legyen, ami beteljesülhet.

– *Egy kárpátaljai magyar költő hogyan jellemezné szűkebb hazánk jelenét?*

– Hogy mennyire tartom magam költőnek, azt már próbáltam ki-fejteni. Marad a kárpátaljai jelző, no meg a magyar. Tehát kérdésedre a válasz: nem tudom, egy költő hogy jellemezné hazánkat, de mint kárpátaljai magyar, valahonnan a végekről, nem igazán hiszek a tel-jes igazságtevésben. Hogy politikai síkra vigyem a kérdést, csak any-nyit mondok: aki lop (mellékes országot vagy hajtút), annak legyen törvény, ami szerint bűnhődnie kell. Vagyis szerintem nem annyira kettős állampolgárság kellene, hanem az igazság visszaállítása. Talál-janak a környező államok ezer évig kitartott kakukkfiókái maguknak államot valahol a földtekén. Utópista vagyok, de abból nem engedek, hogy a történelmi Magyarország az egyetlen lehetőség Közép-Európa újbóli térképre tételére. Ennek lenne része Kárpátalja, de amíg úgy

hívják, Zákárpáttyá², addig én itt nem létezem. Vagyis persze itt élek, mert itt az otthonom, de miféle haza ez? Mit nevezhetnék hazámnak? Magyarország a hazám, aminek része Kárpátalja. Mondjuk úgy, ahol én vagyok, ott van Magyarország. És halálosan komolyan gondolom, hogy egyszer Trianonért majd bűnhődnie kell a nagyhatalmaknak. Ez már szinte nem is nemzeti jellegű harc, inkább vallási: a gonosz eddig nyeresre áll, de azért maradtunk emberek, mert hiszünk a jó, az igazság végső győzelmében.

– *Valóban utópisztikus gondolatmenet, de Lengyelország is újra fel-támadt 150 éves tetszhalott állapotából. Izrael pedig 1800 év elteltével került fel újra a térképre. Magyarország viszont sosem került le onnan, csak azt kell eltávolítanunk, ami éppen eltakarja.*

– Érdekes térképszemlélet. Erre még nem is gondoltam, de van benne valami. Azonban ennek véghezvitelére csak egy utat tudok: az okosat. Nem a bakancsos, ilyen-olyan zászlólengető mellényhitlerista orrbajuszgárdisták felvonulását a Parlamentben. Mert ettől Isten őrizzen meg minket és a magyarságot általában! A túlzott szélsőségesség bármelyik irányba a magyaroknál hirtelen területvesztéseket eredményezett eddig a történelemben, hát nem tanulunk soha? Ébredés, Európa! Szemüveget a bírónak!

2010

² Kárpátontúl, Kijevből szemlélve, korábban még messzebbről

EGY GYERMEKÍRÓ BEREGSZÁSZBÓL

Weinrauch Katalin könyvtáros, költő, író, rádiós műsorvezető. Évek óta írja főként gyerekeknek szóló műveit. Saját bevallása szerint őt az Isten is gyermekírónak teremtette, annak ellenére, hogy érzelmekkel teli novellákat is ír. Kétlaki életet él, Beregszászban és Magyarországon. A közelmúltban mind a ketten szülővárosunkban tartózkodtunk. Már régóta szerettem volna interjút készíteni vele, ez most lehetővé vált. Szívesen tett eleget fel-

kérésemnek, otthonában beszélgettünk a kezdetekről, a tervekről, könyvekről, irodalomról, az életről.

– *Mikor kezdett el komolyan foglalkozni az irodalommal? Mi készítette arra, hogy tollat fogjon?*

– Nagyon vissza kell mennem az időben. 1992-ben egy iszonyatos tragédia történt az életemben. Ebből csak úgy tudtam kilábalni, hogy kiírtam magamból. Így született meg az első írásom, ami egy novella volt. Még abban az évben elnyerte a *Pánsíp* című folyóirat különdíját.

– *Nem rossz kezdet egy azonnali szakmai elismerés!*

– Akkoriban gyermekkönyvtáros voltam. A könyvtár még tele volt kommunista kötetekkel. Éreztem, hogy a gyerekeknek kell valami új, ami közel áll hozzájuk. Ez lett a Tisza versmondó verseny. Hosszas kutatás után találtunk huszonnyolc verset a nagy magyar folyóról. Igen ám, de huszonkilenc gyerek jelentkezett. Akinek nem jutott vers, sírni kezdett. Megígértem, hogy másnapra neki is lesz vers, amit elszavalhat. Hazamentem és írtam egyet. Nem volt sem címe, sem írója. Punykó Mária tanárnő és a kollégák kérdezősködésére végül elárultam, hogy én va-

gyok a szerző. Aztán ők adták neki a *Hol születél, szép Tisza?* címet. A kislány ezzel nyerte meg a versenyt. A költészet terén ez volt a kezdet.

Kései pályakezdő vagyok. Olyan, mint a téli körte, későn érek. De meg vagyok elégedve az ismertségemmel. A gyerekek a legfontosabb kritikusaim. Ők szeretnek, és számomra ez a lényeg. Velük tesztelem a verseimet: ha valami nem tetszik nekik, akkor azt elvetem. Nem igazán szoktam átdolgozni az írásaimat, de mindig javítok, csiszolok rajtuk.

A mai napig foglalkozom gyerekekkel a beregszászi 6-os iskolában. A foglalkozásokon játékosan tanulunk. Szeretek játékos verseket írni, mert a gyerekek szeretnek játszani. Aztán jöhetnek a komolyabb művek, Weöres Sándor, Zelk Zoltán, Kányádi Sándor írásai. Nálam a gyerekek nem rosszkodnak, le tudom kötni a figyelmüket. Van összehasonlítási alapom: régebben szófogadóbbak voltak, de én mindig meg tudtam találni velük a megfelelő hangot.

– *Főként gyermekverseket és meséket ír, de több novelláját is olvastam már, többek között a Kárpátaljai Hirmondóban. Melyik műfajt tartja fő erősségének?*

– Én gyermekíró vagyok. Engem az Isten ennek teremtett. Vállalom. Nem sokba néznek, de akkor is vállalom, mert nekünk kell megtanítanunk a gyerekeket olvasni. Nekünk kell megtanítanunk őket az irodalom szeretetére, arra, hogy értsék és befogadják az irodalmat. Nekünk kell lerakni az alapokat. Hát igen, a mesék. Punyko Mária kért fel, hogy írjak meséket az általa szerkesztett *Irka* című gyermeklapba. Így indult el a Mackó Muki mesék sorozata. Emellett megpróbálkoztam az úgynevezett felnőtt műfajokkal is. Írok novellát és krimi, de nem azt a véres fajtát. Az én történeteimben inkább a leleményesség és az emberi gyarlóság kap főszerepet.

– *A Falvak Kultúrájáért Alapítványtól megkapta a Magyar Kultúra Lovagja címet. Milyen kitüntetésben részesült még?*

– Igen, 2005-ben kaptam meg ezt az elismerést. 2008-ban az ungvári Intermix Kiadó jelentette meg a „... majd azt mondom neki...” című novelláskötetemet, amiért megkaptam a Kárpátaljai Irodalmi Nívódíjat. Számomra mégis az a legnagyobb elismerés, ha a gyerekeknek csillog a szemük a verseim hallatán. Meghatódtam, amikor a beregszászi 6-os iskola diákjaitól kaptam egy tiszteletbeli tanári kinevezést. De azt is elismerésnek tartom, hogy bekerültem Komáromy Sándor 2002-ben megjelent *Költők és művek a XX. század magyar gyermeklírájából* című

főiskolai tankönyvébe. Többek között szerepel benne unokatestvérem, a közelmúltban elhunyt Szalai Borbála is. Munkásságom háromszor volt diplomamunka témája, ezeket olvasva, Arany Jánoshoz hasonlóan, én is elcsodálkoztam: „gondolta a fene”, hogy ezt és így írtam.

– Több kötetét Magyarországon adták ki. Hogyan sikerült ezt elérnie, hiszen a kárpátaljai irodalmárok művei ritkán jelennek meg az anyaországban?

– Nagy Zoltán Mihály szerkesztésében az ungvári Intermix Kiadónál jelent meg a *Pöttyös labdi útrakél* című meséskötetem. Hiánypótló volt. Megdicsérték a Móra Kiadónál is. Azt hiszem, ez a könyv hozta meg számomra az ismertséget.

Magyarországon többnyire szponzorok segítették a műveim kiadását. A debreceni Tóth Kiadónál jelent meg az *Álommanók jönnek* című kötetem. A Kiskunfélegyházi Móra Ferenc Közművelődési Egyesület gondozásában is jelentek meg köteteim. Szeged város önkormányzata adta ki a *Hegyek tánca* című könyvemet. Budapesten jelent meg *Az én titkos naplóm* című ifjúsági regényem. Ezt a fiam gyerekkori naplója alapján írtam. Mulatságos, de tanulságos is, hogyan lehet elveszteni az anyanyelvet. Van egy történetem a könyvvel kapcsolatban. Budapestről vonaton utaztam hazafelé, amikor megláttam, hogy a velem szemben ülő hölgy ezt a könyvet olvassa. Közben nemegyszer hangosan felnevetett. Persze nem szólítottam meg, hogy én lennék az írója. Amikor megérkeztünk Nyíregyházára, le szállás közben észrevettem, hogy patakokban folynak a könnyei.

– Hány kötete jelent már meg eddig? Melyik a kedvence, melyikre büszke?

– Úgy tizenöt vagy tizenhat, no és az antológiák. Mindig a legutolsó a kedvenc, de mindegyikre nagyon büszke vagyok. Idén Kisvárdán két iskolában is az én versemet szavalták a Rákóczi Napokon.

– Milyen folyóiratokban szokott publikálni?

– Először a *Pánsíp*ban jelent meg novellám, majd jött a *Hatodik Síp*, az *Irka*, az *Együtt*, a *Kárpátalja*. De közölt a *Magyar Napló*, a *Széphalom* és rendszeresen publikálok a *Kárpátaljai Hírmondóban*. Megjelentek írásaim a *Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség* kiadványaiban, a *Bóbita Füzetekben* és tankönyvekben is.

– Milyen a kapcsolata a pályatársakkal?

– Nem ismerek sok gyermekíró. Pályatársként unokatestvéremet, Szalai Borbálát ismerem, aki nagyon meglepődött az első kötetemen. A

felnőttek úgy-ahogy elfogadnak. A szükséges rossz vagyok. Én csodálkoztam a legjobban, hogy nekem ítelték a Kárpátaljai Irodalmi Nívódíjat.

– *A Magyar Írószövetség többször is elutasította a tagfelvételi kérelmét. Nem okozott ez Önben egyfajta törést?*

– Kétszer, 2000-ben és 2002-ben is elutasították a tagfelvételi kérelmemet. Nagy Zoltán Mihálytól és Füzesi Magdától kaptam az ajánlásokat. Leginkább az ütött szíven, hogy nem volt semmilyen indoklás. Nagyon szenvedtem emiatt. Vigasz volt számomra, hogy ugyanazzal a postával megjött a főiskolai tankönyv, amelyben tananyag lettem. Ennek ellenére megalázva éreztem magam. Igazi pofon volt ez nekem.

2002-ben újra rábeszéltek. Megint egy tankönyvvel egyszerre jött meg az újabb elutasítás. Elkecserekedtem, de túléltem. Most már ott tartok, hogy nem érdekel a dolog. Jobb író leszek attól, hogy tagjává fogad az Írószövetség? Jobban fognak szeretni a gyerekek? Nem hiszem...

A novelláimat szívesen olvassák a *Kárpátaljai Hirmondó*ban. Ezt értékelem. A balatonföldvári találkozókra is sokan odajöttek hozzám, és elismerően szóltak az írásaimról, a könyveimről. Azt azonban megjegyzem: kevesen dicsekedhetnek el azzal, hogy kétszer kaptak elutasítást a Magyar Írószövetségtől.

– *Min dolgozik most? Van nyomdakész kézírata?*

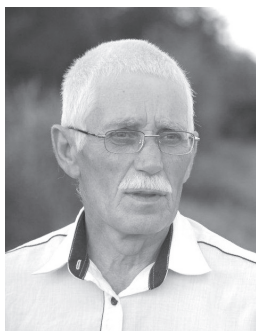
– Három is. Egy novelláskötet Budapesten, egy gyermekkönyv az Intermixnél és a *Versek az Újszövetséghez* című művem a Református Egyháznál. Ez a 2005-ben napvilágot látott *Versek az Ószövetséghez* című könyv folytatása lenne.

– *Mi a véleménye a kárpátaljai magyar irodalmi életben egymás után jelentkező tehetségekről? Gondolok itt többek közt Brenzovics Marianára, Csordás Lászlóra, Marcsák Gergelyre, Lengyel Wandára, Tóth Ferencre, Héder Ingridre.*

– Boldog vagyok, hogy sok tehetséges fiatal rukkol elő a műveivel. Viszont kevés gyerekeknek szóló írással találkozom. Igaz, nincs is sok lehetőség ezek publikálására, az *Együtt* például nem jelentet meg gyerekeknek szóló műveket. Érdemes odafigyelni a tehetségekre, de gyermekírók sajnos nem jelentkeznek. Pedig kell az utánpótlás e téren is.

– *Köszönöm a beszélgetést, további eredményes munkát kívánok!*

„EGYSZERŰEN KÖTELESSÉGEMNEK TEKINTEM...”

Nagy Zoltán Mihály József Attila-díjas író, 2002-től hét éven át volt a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja *Együtt* című folyóiratának főszerkesztője, a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Legismertebb műve *A sátán fattya* című regény, az azonos című trilógia első része.

– *A Magyar Napló nemrég újra, immár sokadszor kiadta A sátán fattya című regényedet, ami szinte összeforrt a neveddel. Nem érzed úgy, mintha csak ezt a regényt írtad volna, vagy mint a színész, aki nem tud kilépni egy adott karakterből?*

– Nem érzem úgy. Besoroltatásom az „egykönyves szerzők” kategóriájába többé-kevésbé irritál ugyan, de ha kézzel-lábbal és a nyilvánosság előtt tiltakozni próbálnék ellene, abban a minutumban nevetségessé válnék. Ezért tartom elegendőnek higgadtan megállapítani a tényt: ez a „lefokozó” jellegű minősítés korántsem egységes szakmai vélemény. Vannak jeles kritikusok – és persze olvasók is –, akik úgy vélik, a szóban forgó regény mellett elkövettem más, szintén fontos műveket is. Eszemben sincs ezeken a dolgokon rágódni, legyen az ő gondjuk; megítélésemet illetően majd csak kiegyeznek valahogyan.

– *Bő esztendővel ezelőtt szóba került a regény megfilmesítése, ami a kárpátaljai magyarság kultuszfilmje lehetne. Hol tart az ügy?*

– Zsigmond Dezső vállalkozott arra, hogy tv-filmet csinál a regényből. A forgatókönyv elkészült, a pályáztatás azonban formai hibák miatt

elsőre nem sikerült. Úgy tudom, az MTVA azóta nem írt ki pályázatot tv-filmek támogatására, ezért az úgy megrekedt.

– *Nemrég sikeresen szerepeltél a Nemzeti Kulturális Alap kézirat-előkészítő pályázatán. Megtudhatnánk valami közelebbit a készülő regényről? Mi a témája?*

– Regényírás címén pályáztam egyéves alkotói támogatásra, ennek a felét szavazták meg. Fél sikerről van tehát szó, ami nagy valószínűséggel a pályamű leadási határidejének megfelelődését is jelenti. Ezt csak a támogatási szerződés megismerésekor tudhatom meg, s ha balsejtlenem beigazolódik, alaposan megfontolom, aláírom-e a szerződést. Az én esetemben ugyanis – az eddigi tapasztalatokból ítélve – fél év kevésnek tűnik egy 200 oldalasra tervezett regény megírásához. Magáról a regényről nem szeretnék beszélni, hiszen nagyon az elején vagyok még, és lehetnek majd olyan szituációk, amikor a szöveg egészen másként fogja „írni magát”, mint ahogy azt most elképzelem. Egy biztos: témám a ma emberének erkölcsi lezüllése és annak következményei.

– *2005 óta az időközben köztestületté alakult Magyar Művészeti Akadémia tagja vagy. Kárpátaljáról kik vannak még a tagok között, és mennyiben tudják támogatni, segíteni szűkebb hazánk kulturális életét?*

– Az akadémiai tagság elsősorban az elismerés egy sajátos formája. Annak idején igencsak meglepett, hogy valakik úgy vélték, Füzesi Magdával, Vári Fábián Lászlóval, Vidnyánszky Attilával, Magyar László, Erfán Ferenc (illetve az azóta elhunyt Horváth Anna – akit Kárpátaljáról elsőnek hívtak meg a testületbe – és Tóth Lajos) képzőművészekkel együtt méltó vagyok erre az elismerésre. Ami egyébként az alapszabályban tételesen felsorolt kötelezettségekkel is jár. Ezek közül a legfontosabb talán a saját új művek létrehozása és a nemzeti elkötelezettség jegyében tanúsított közéleti szerepvállalás.

– *Egyes vélemények szerint az MMA túlságosan nagy hatalmat kapott a magyar kulturális életben, sőt vannak, akik egyenesen diktatórikus módszerekről beszélnek. Az egyik közgyűlésen történt egy botrány is. Mi a véleményed erről?*

– Nem egyes véleményekről van szó, hanem a balliberálisok által az akadémiára zúdított ösztözzről. A magyarázat rém egyszerű: mivel jobboldali kormány emelte köztestületté, az akadémia is „ellenségnek” tekintendő... Túlhatalomról és az azzal való visszaélésről viszont nem beszélhetünk: semmi más nem történik, mint hogy az akadémia igyek-

szik megvalósítani céljait, amelyek a művészek és a valódi művészeti értékek védelmére, gyarapítására irányulnak. Köztudott ugyanis, hogy művészet ürügyén némely „alkotók” hajmeresztő „művekkel” botránkoztatják meg az olvasókat vagy nézőket – lásd a szegedi tizenkét bűzös „terítéket”. Lehet, hogy az akadémia tisztségviselőinek egy-két megfogalmazása valamilyen szinten kifogásolható, de mentségükre szolgál, hogy a voltaképpen művészietlen, csak politikai üzenetük, többek közt kereszténygyalázó jellegük okán „fontos” produktumokkal és elkövetőikkel szemben teljes mértékben indokolt a zero tolerancia elvéhez való ragaszkodás. Ebben a vonatkozásban a Magyar Művészeti Akadémia muszájszerűen kirekesztő kell hogy legyen; az orvoshoz hasonlóan, aki precíz műtéttel képes megakadályozni egy rosszindulatú daganatnak a gazda-élőlény elpusztítását okozó kiterjedését. Az akadémia tavaly decemberi közgyűlésén az oda alattomos módon, magukat újságíróknak álcázva belopakodó fiatal művészek egy csoportja okozott botrányt. Ott voltam, tanúsíthatom: az akadémikusok túlnyomó többsége értetlenül és jogos felháborodással viszonyult hozzájuk. Többünkben megfogalmazódott, hogy amennyiben a fiataloknak komolyan vehető kifogásaik voltak az akadémiával szemben, azokat higgadtan meg lehetett volna beszélni akár azon a közgyűlésen is, ha ők előre jelzik ez irányú igényüket. Biztos vagyok abban, hogy az akadémia kész lett volna napirendre tűzni egy ilyen megbeszélést! A fiatalok azonban a „lerohanás” eleve kudarcra ítélt taktikáját választották, és ezzel ellehetetlenítették az értelmes párbeszédet.

– *Bár nyugdíjas vagy, továbbra is szerkeszted az Intermix Kiadó könyveit. Korábban sokszor említetted, hogy a kéziratok nagyon sok szerkesztési munkát igényelnek. Időközben változott-e valami ezen a téren?*

– Nem látok változást. Néhány üdítő kivételtől eltekintve a szerzők változatlanul kiábrándítóan és szégyellnivalóan igénytelenek. Erre a kezdők esetében sincs mentség – legfeljebb némi magyarázat –, a már ismert, esetleg többkönyves szerzők esetében pedig megbocsáthatatlan.

– *Részt vállalsz a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet tehetséggondozási programjában. Az Együtt 2012/5 számában mutatkozott be „tanítványod”, Hájas Csilla. Rajta kívül kiket segítesz még szakmai tanácsokkal? Mi a véleményed a most jelentkező fiatal tollforgatókról? Biztosítva van-e Kárpátalja magyar nyelvű irodalmának utánpótlása?*

– A pusztán tény, hogy egyengetni próbálom egy tehetségesnek tűnő pályakezdő útját, nem jelent aktív részvételt a tehetséggondozási prog-

ram megvalósításában. Akkor is ezt tenném, ha nem lenne ilyen hivatalosan meghirdetett program, vagy nem lenne maga a KMMI sem. Egyszerűen kötelességemnek tekintem az ilyesmit, pedig nem mindig hálás feladat. Volt olyan fiatal, aki – miután értésére adtam, mennyire „komoly dolog” az írás –, egyszerűen lelécelt, azaz a könnyebb megoldást választva igénytelen közönségnek kínálja irodalmi portékáit az interneten. Hájas Csilla hajlamos megszívlelni és hasznosítani a segítő szándékú észrevételeket. Más kezdőkkel egyelőre nem foglalkozom, kell az idő a saját dolgaimhoz is. Az írással kacérkodó fiatalokról nincs, nem is lehet egységes véleményem, hiszen ahány ember, annyi jellem és annyiféle talentum. Mindenesetre úgy látom, elhivatott írástudóként kevesen fognak közülük kiteljesedni, mert legtöbbjük nem tiszteli az írás szentségét. Az „utánpótlás” szót csak így, idézőjelben vagyok hajlandó leírni, hogy jelezhessem, mennyire helytelen szóhasználat irodalommal kapcsolatos kifejezésekben. Írókat, költőket ugyanis képtelenség a szakemberképzéshez hasonló módon kitenyésztani.

– *Mikorra várható új köteted megjelenése?*

– Szűkmarkúan ugyan, de támogatták a kiadó ez irányú pályázatát, így az idei könyvhétre valószínűleg megjelenik, az eredetihez képest jóval kisebb terjedelemben. Novelláskötet lesz, régi és új, kötetben még nem publikált írásokkal.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

2013

„ÉDESEBB ITT TALÁN A KÖNNY IS”

Lőrincz P. Gabriella beregszászi költő, anya, feleség, kultúraszervező, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet munkatársa. 2009-ben jelent meg az első verseskötete. Három évet kellett várni, hogy az olvasók kezébe kerüljön a második, amely *Fény-hiány* címmel az ungvári Intermix Kiadó gondozásában jelent meg október végén.

– *Fény-hiány, beszédes cím, a Karcok első ciklusának címe pedig Nyugalomhiány. Ez azt jelenti, hogy hiányérzeted van, úgy gondolod, hogy az életed nem teljes?*

– Nem, a saját életem igazán teljesnek mondható, hiszen rengeteg dologgal foglalkozom, s csak olyasmivel, amivel mindig is szerettem volna. Gyermeket nevelek, verset írok, igazán a tenyerén hord a Teremtő. A hiányt, mintegy külső szemlélőként, inkább az engem körülvevő világban érzem, az emberek egymással, a világgal, az élettől való viszonyaiban.

– *Az új kötetben erősen jelen van az Isten, a vallás, a hit. A másik meghatározó és ugyanakkor visszatérő téma a női szülő, az anya, az anyai szeretet, de megjelenik a gyermek is, az anya szemszögéből nézve. A versek valóban azokat a dolgokat tükrözik, amelyek a legfontosabbak a számodra?*

– Természetesen minden versben megélés és tapasztalat van. Valójában a vallás maga soha nem szerepel a verseimben. Nem hiszek benne. Istenben hiszek. Jelen van, mert jelen kell lennie. Azt gondolom, minden

vers az Istenről szól. Alkotás. Tőle kapott ajándék minden, akár elhiszi az ember, akár nem.

Két fiúgyermek édesanyja vagyok, a legjobb dolog az életemben – minden gond és nehézség ellenére – az, hogy anya lehetek. Úgy hiszem egy nő attól és akkor válik igazán nővé, amikor anyává válik.

– *Az új kötet verseit három ciklusra osztottad, a harmadik ciklus címe már a Karcokban is szerepelt. Mi több, a Mama sorozat első négy darabját át is emelted, ugyanakkor egységessé tetted további hat hasonló témájú verssel.*

– A harmadik ciklus a nagyanyám emlékére született mindkét kötetben, aki sajnos tíz éve már, hogy jobblétre szenderült. Ő volt az, aki mindenben támogatott, tanított. Sokáig ő volt az egyetlen, aki versírásra biztatott, hitt abban, hogy a vágyaim teljesülnek, ezért állítottam neki emléket a kötetekben. Bölcsessége, egyenes jelleme, kitartása példa volt előttem, s mindig is az lesz. Átemeltem a négy verset, mert fontosnak tartottam, hogy így, a tíz vers együtt egész képet mutasson. Nélkülük csak töredék lett volna a ciklus.

– *A már említett témák mellett néhány versedben jelen van a szülőföld szeretete. „Édesebb itt talán / a könny is, / ide visszavágynak / az itthoniak” – írod a Lampert háza című versedben. Mit jelent számodra Beregszász, Kárpátalja? A szülőföld olykor bezár és korlátoz is?*

– A Lampert háza otthonomként mutatja be ezt a kisvárost, amely – bár látott már szebb napokat is – nekem mégis a világ legdrágább helye. Sokan, akik nem időztek még itt, nem érthetik azt, hogy mennyire ölelő és otthonos ez a város. Sok ismerősöm már évek óta külföldön él, de mindig azt hallom tőlük, hogy visszavágynak. Ha ezt nem is harsogják a mindennapjaikban, a szívük mélyén szép emlékként él a szülőföld. Ami a bezárást illeti, nem tapasztaltam még ilyet. Itt minden utcát, házat, tócsát jól ismerek. Nincs olyan, hogy ne találkoznék ismerőssel, s ha segítséget kérek, kapok is. Barátságos, mosolygós emberek vesznek körül, igazi szabadságot a lelkemnek az ad, hogy itt vagyok itthon. Máshol csak idegen lennék.

– *Ha már itt tartunk, milyen érvényesülési lehetősége van egy Beregszászban élő költőnek? Mennyire érzed magad megbecsülve?*

– Azt hiszem, az internet világában már nincsenek korlátozva a lehetőségek. A világ bármely pontjára elküldhetem az írásaimat, ha van rá igény. Ami a megbecsülést illeti, azt gondolom, nem én számítok, hanem az, amit írok. Persze, sokan gratulálnak egy megjelent vers vagy

egy rendezvény után. Sok biztatást kapok ismerősöktől, barátoktól, ami mindig jóleső érzés.

– „*Sem rím, se szimbólum, se metafora. ... második kötete tovább lépés az egyszerűsödés felé*” – írja a hátsó borítón férjed, Zselicky Zoltán. *Te hogyan határoznád meg a stílusodat, és hogyan határozza meg a szakma?*

– Én nem foglalkozom azzal, hogy behatároljam magam. A szakma, ha megteszi, akkor így kell legyen. Nem törekszem arra, hogy valamilyen legyen a vers. Az írásaim egyszerű írások. Igyekszem anyanyelvem bőségét, csodáját úgy kiaknázni, hogy az ne csak nekem, de az olvasónak is örömet szerezzen.

– *Néhány versedet lefordították ukránra. Ki volt a fordító, és hol jelentek meg ezek?*

– Valóban, húsz versemet ukránra fordították, amelyekből tizenöt egy ukrán nyelvű antológia részét képezi. A válogatás Kárpátalja fiatal kortárs szerzőit sorakoztatja fel. Magyar szerzők közül egyedül engem ért a megtiszteltetés. A verseimet Huszti Vaszil fordította ukránra. Az antológia még megjelenés előtt áll.

– *Tavasszal bekerültél Az év versei 2012 című válogatásba. Mit tapasztaltál, azóta több publikációs felkérést kapsz Magyarországról?*

– Nagy megtiszteltetés volt a verseimet *Az év versei* között tudni. Nem mondhatnám, hogy több felkérést kapok azóta, de kevesebbet sem.

– *Szoros munkakapcsolatban állsz Bakos Kiss Károllyal, te lektoráltad a közelmúltban megjelent új könyvét. Szerinted mi lehet az oka annak, hogy a kárpátaljai magyar irodalom negyedik vagy ötödik nemzedéke nem tudott stúdiót alapítani, tevékeny munkaközösséget létrehozni? A következő generációval végleg elvész a Forrás Stúdió öröksége?*

– Bakos Kiss Károllyal öt éve dolgozom együtt. Bár több próbálkozásunk volt stúdió létrehozására, sajnos, igazán sikeresnek egy sem mondható. Hogy mi az oka? Nagyon egyszerű: elmennek a fiatalok. Bár a közelmúltban jelentkezett néhány új szerző, akiket az *Együtt* folyóirat be is mutatott, de egységes generációról a jelen helyzetben nem beszélhetünk.

Sajnos a tehetséges fiatalok elvágynak. Persze „odakinn” rájönnek, hogy máshol sem jobb, aztán vagy visszatérnek, vagy nyögik az idegen föld terheit, sokan az írással is felhagynak.

A másik dolog, ami miatt nem épült fel egy fiatal szerzőkből álló csapat, az a nevelő, tanító szándékkal feléjük intézett kritika elleni láza-

dás. A fiatalok azt szeretik, ha senki nem világít rá hibáikra, és – tisztelet a ritka kivételnek – tanulni egyáltalán nem hajlandók. A legtöbb nem vágyanak közösségre, vagy nem annyira, hogy írásaikat fejlesszék. Könnyebb utat választanak, műveiket felteszik az internet közösségi oldalaira, blogot készítenek, ahol egymást dicsérgetik, s ezzel elégedettek. Szakmai véleményt, kiigazítást nem fogadnak el, néha egyenesen sértésnek veszik. A család és a baráti társaság bólogatásán kívül nincs szükségük másra. Ez azért elszomorító, mert tollaikból így nem születnek minőségi írások, vagy csak nagyon kevés. Így sok tehetség elvész.

– *A verseiden túl mit üzensz az olvasóidnak?*

– Minden olvasómnak köszönöm a rengeteg pozitív energiát, visszajelzést, biztatást, amit tőlük kapok. Mindenkit szeretettel várok majd a kötet bemutatójára, amelynek ugyan még nem tudom a pontos dátumát, de remélhetőleg a közeljövőben lesz. És üzenem még, hogy olvassanak és neveljenek olvasókat!

– *Köszönöm a beszélgetést, további sikereket kívánok neked!*

2012

„ÉN SZERETEK POZITÍVAN HOZZÁÁLLNI MINDENHEZ”

Csordás László fiatal kárpátaljai irodalmár a múlt esztendőben publikálta első írásait. Ma már két folyóirat munkatársa, és internetes naplója is van.

– *A közelmúltban diplomáztál kiváló eredménnyel. Mikor döntötted el, hogy irodalommal akarsz foglalkozni?*

– Valakiben vagy megvan a literatura iránti szeretet, vagy nincs meg. Akkor pedig kár erőltetni az olvasást. Úgy emlékszem, már tízéves koromban eldöntöttem, hogy irodalommal szeretnék foglalkozni, de ez az elhatározás csak a középiskola elvégzése után kristályosodott ki teljesen.

– *Úgy értesültem, a Debreceni Egyetemen szeretnél doktorálni.*

– Valóban. Az idén nem sikerült a felvételi, így most otthon ülök, és próbálom kiegészíteni az egyetemi képzés után is meglévő műveltségi hiányosságaimat.

– *Az olvasóközönség csak nemrég ismerhette meg a nevedet, és máris két folyóirat szerkesztőbizottságának vagy a tagja. Hogyan kerültél kapcsolatba az Együttel és a Partiummal?*

– Szabó Tibornak, az eszenyi Ritmus néptáncegyüttes vezetőjének révén ismertem meg Bakos Kiss Károlyt. Körülbelül fél évig tartó leve-

lezés és kisebb viták után kaptam a hírt, hogy publikálják két versemet az *Együttben*-ben. A többi már ment a maga útján.

– „*A magyar irodalom égtájai – A sokágú síp Tokajban*” címmel megrendezett 38. Tokaji Írótáborban hangzott el először az „*Egy fiatal nemzedék körvonalai a kárpátaljai magyar irodalomban*” című tanulmányod, amit a Magyar Napló októberi száma is közölt. Úgy tudom, a publikáció fogadtatása meglehetősen vegyes volt.

– Azt mondják, a kortárs irodalmat azért lehetetlen összefoglalni, mert nagyon képlékeny. Ha ezt belátjuk, akkor rájövünk: ez hatványozottan igaz a pályakezdő költők, írók műveinek a megítélésénél. Így nem törekedhettem semmiféle teljességre. Készítettem egy áttekintést (inkább leíró, mintsem előíró megközelítéssel), amelyben kifejtem, milyen folyamatokat vélek felfedezni a mai kárpátaljai magyar irodalom fiatal alkotóinak a törekvéseiben, illetve előadásom végén felvázoltam a hiányokat és az esetleges célkitűzéseket. Aki írt már hasonló dolgozatot, tudja, mennyire lehetetlen a feladat. Egy dolog azonban biztos, a fiatal kárpátaljai magyar alkotók műveiről még nem készült hasonló, összefoglaló jellegű áttekintés. Így a későbbiekben már lesz mire hivatkoznia a tanulmányírónak, akár egyet tud érteni a megállapításaimmal, akár nem.

– *Tanulmányodban négy szerzőről szólsz. Miért éppen róluk?*

– Az általam kiválasztott négy szerző négy jól elkülöníthető törekvést, alkotói magatartást képvisel. Lengyel János sikerültebb rövidprózáiban a vendégmunkás-létet járja körül, továbbá számottevő a publicisztikai munkássága is. Bakos Kiss Károly a klasszikusnak mondható költészeteszmény továbbvivője, ezen felül figyelemre méltó még formaművészete. Lőrincz P. Gabriella kialakulóban lévő, hermetikusságra törekvő versnyelve miatt emelhető ki, Brenzovics Marianna pedig a posztmodern utáni szociográfiai ábrázolással, prózapoétikai leleményességgel, eredetiséggel képvisel egy nálunk egészen szokatlan alkotói attitűdöt. Tulajdonképpen ezek az előadásom címében jelzett „körvonalak”.

– *A tanulmányodból és más írásaidból is kiderül, hogy hiszel a kárpátaljai magyar irodalom értékteremtő képességében.*

– Természetesen hiszek. Ám attól, hogy egy mű Kárpátalján született, sem jobb, sem rosszabb nem lesz. Nagyon komoly problémák vannak a kárpátaljai magyar nyelvű kultúrát illetően, de én szeretek pozitívan hozzáállni mindenhez. Ez nem jelenti azt, hogy ne látnám a gondokat.

– *Irodalomkritikai tevékenységed mellett magad is írsz, ha jól tudom, a budapesti Apokrif című folyóiratban jelentek meg az első verseid.*

– A kritikák, tanulmányok mellett leginkább verseket, novellákat írok. Első két versemet az *Együtt* közölte 2009 végén. Az *Apokrif* című folyóiratban jobbra műfordításokat publikáltam eddig.

– *Szerinted kik azok a kárpátaljai magyar írók, akik helyet követelnek maguknak az egyetemes magyar irodalomban is?*

– Ez rendkívül összetett dolog. Először azt szükséges tisztázni, mit értünk egyetemes magyar irodalom alatt, majd pedig a kánonképzésről kellene elmélkedni, vitatkozni ahhoz, hogy meg lehessen kockáztatni egy kárpátaljai magyar alkotó elhelyezését a magyar irodalomban. Helyszűke miatt ezekre itt nem térhetek ki, de azt hiszem, többek között Vári Fábán László, Balla D. Károly, Berniczky Éva, Nagy Zoltán Mihály, Fodor Géza, Penckófer János bizonyosan „helyet követelhet” az egyetemes magyar irodalomban.

– *A megváltozott magyarországi kultúrpolitika miatt veszélybe került az egyetlen kárpátaljai magyar irodalmi folyóirat, az Együtt fennmaradása, de veszélybe került a teljes itthoni magyar könyvkiadás is. Mi erről a véleményed?*

– Ez az átmeneti periódus valóban megviseli az *Együtt*et és a kárpátaljai könyvkiadást. De én bízom abban, hogy a kormányváltást követő nehéz időszak hamarosan véget ér, az átalakított támogatási rendszer pedig képes lesz betölteni az elméletben már nagyon szépen felvázolt szerepét. Egyelőre azt tudom mondani: várjuk ki a végét!

– *Reméljük, hogy így lesz. Köszönöm a beszélgetést!*

2010

HOLTAK ÉS ÉLŐK KÖZÖTT

Marcsák Gergely egyetemista, irodalmár, zenész. 1990. február 23-án született az ungvári járási Homokon. Egy érdekes egyéniséget ismertem meg személyében, remélem ez a beszélgetésünkből is kiderül.

„Egyszer azt álmodtam, hogy egy nagy, ünnepi asztalnál együtt ültek Kárpátalja költői, írói, minden művésze. Holtak és élők egyaránt. Azóta is erről álmodom, csak már ébren.”

– *A közelmúltban mutatkoztál be az Együtt Szárnypróba rovatában. Ez volt az első publikációd? Mióta foglalkozol irodalommal, írással?*

– Többször hallottam már arról, hogy nálunk, magyaroknál egyfajta genetikailag kódolt tulajdonság a lírai lelkiség. Ennek legékesebb példája a más népekéhez viszonyítva fantasztikusan gazdag népköltészetünk, valamint az, hogy – amint azt legtöbbször saját bőrünkön is tapasztalhatunk – igen ritka az olyan iskoláskorú gyerek, aki ne próbálkozott volna meg a rímfaragással. Ennek az életkornak a termékei nagy örömeire szolgálhatnak a szűkebb családi körnek, de legtöbbször, ahogy az én esetemben is, az íróasztal fiókjában végzik. Én mégsem hagytam fel ezen a ponton az írással, mert egyre közelebb kerültem a művészetek, azon belül is a poézis vonzásköréhez. Szerencsésnek mondhatom magam, mert kezdeti verseim kapcsán 5–6 éve maga Nagy Zoltán Mihály,

az *Együtt* akkori főszerkesztője látott el értékes tanácsaival. Emellett jó barátomnak mondhatom Csordás Lászlót, az *Együtt* olvasószerkesztőjét, akinek a kritikái szintén nagyban hozzájárultak a fejlődésemhez. Így jutottam el a tavalyi publikációmig, ami után már egy olyan baráti hangulatú, egymást segítő, aktív szerzői körbe tartozhatom, amilyenre mindig is vágytam.

– *Az UNE magyar filológiai karán tanulsz. Mi a véleményed az ungvári egyetem oktatási színvonaláról?*

– Az Ungvári Nemzeti Egyetem országos viszonylatban véve is az egyik legpatinásabb intézmény. Több mint tízezer diák tanul itt, köztük több száz magyar fiatal. A 2008-ban megnyílt Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karon 300 magyar diák folytatja tanulmányait a fizika, matematika, történelem, magyar nyelv és irodalom tanszékeken. Nem véletlen, hogy a kárpátaljai magyar értelmiség nagy része innen kerül ki. Mint tudjuk, a magyar iskolai oktatás nehéz helyzetben van nálunk, ezért nagyon fontos feladat a megfelelő felkészültségű pedagógusok képzése. Egy jó magyartanárnak itt nem csak az órákon megszokott pedagógusi teendőit kell ellátnia, a fiatalok mentális nevelésében nagy figyelmet kell fordítania a hazaszeretettel és nemzettel kapcsolatos témákra, valamint mindig örködnie kell anyanyelvünk tisztasága felett. Ezt a tanári utánpótlást a mi tanszékünk évtizedek óta képes sikeresen biztosítani.

– *Írsz verset, prózát, dalszöveget, emellett zenélsz egy rockzenekarban. Mi a fő motívum az életedben: az irodalom vagy a zene?*

– A görög mitológiából tudjuk, hogy a Költészetnek édestestvére a Muzsika. Mindkettő közös műsája Euterpé. Minden foglalkoztat, ami művészet. Hogy melyik ága érdekel jobban, azt nem tudnám eldönteni. Úgy van ez, mint az emberi test számára nélkülözhetetlen lételemelek közötti sorrend. Meg lehet állapítani, melyik a legfontosabb és melyik kevésbé, de végeredményben bármelyik hiánya halálos lehet. Ennek megfelelően próbálok mindent azonos arányban magamba szívni, és mindig nagyon örülök, amikor látom, hogy erre Kárpátalján is egyre több lehetőség nyílik.

– *Kárpátalján is divatos a blogírás, úgy tudom, te is vezetsz egyet. Milyen a látogatottsága, az olvasói visszajelzés?*

– Divatosnak épp nem mondanám, mert még elég szűkös a kárpátaljai blogírók tábora, de azért néhányan rájöttek már: nem is rossz dolog,

hogy gondolatainkat, véleményünket az internet segítségével bárkivel megoszthatjuk a világon. Ez a határtalan lehetőség engem is érdekelt, és az elmúlt év elején elindítottam az *Ungon-berken* nevű internetes naplót, ahol a kárpátaljai közélet, irodalom és kultúra híreit, eseményeit próbálom bemutatni a saját szemszögemből. Eddig több mint kétezer olvasó volt kíváncsi a bejegyzéseimre, és sok pozitív visszajelzést is kaptam, ami ösztönzést ad a folytatásához.

Fontosnak tartom, hogy olyan emberek próbálják ki a megnyilvánulásnak ezt a módját, akiknek van mondanivalójuk mások számára, és hogy ezt az internet adta lehetőséget ne értelmetlen fröcsögésre használjuk, hanem a művelődést és a kultúra terjedését szolgáljuk vele. Ezért is örülök annak, hogy egyre bővül a színvonalas kárpátaljai blogok listája, amelyeket magam is megpróbálom reklámozni a saját oldalamon.

– *Számos kárpátaljai költő versét is megzenésítetted.*

– Sok zenei stílust kedvelek, de úgy gondolom, nincs még egy olyan, amely az értékes mondanivaló terén vetekezhette a megzenésített versekkel. Egy-egy vers határtalan gondolati tartalommal bír, amit a jól eltalált dallam csak még inkább felerősíthet. A műfaj legismertebb előadója vidékünkön a Credo együttes, általuk kedveltem meg a megzenésített verseket. Saját dallamokat csak néhány hónapja kezdtem komponálni. Eddig két fiatal kárpátaljai költő, Lőrincz P. Gabriella és Bakos Kiss Károly versét sikerült megzenésítenem. Ezeket gitárkísérettel már többször eljátszhattam közönség előtt.

– *A témánál maradva, mi a véleményed a kárpátaljai magyar irodalom helyzetéről? Szerinted szükség lenne-e egy másik folyóiraatra?*

– Véleményem szerint a kárpátaljai magyar irodalom nincs válsághelyzetben. Vannak nagyon jó aktív alkotóink, akiknek a munkássága összmagyar viszonylatban is komoly irodalmi teljesítmény. Irodalmunknak persze hibái is vannak, de úgy látom, folyamatos a törekvés, hogy ezt kijavítsuk. Nagy probléma még az olvasók, az irodalmat befogadók hiánya, ilyen szempontból azonban sehol sem túl rózsás a helyzet. Diákként azt is látom, hogy az *Együtt* folyóirat próbál nyitni a fiatalok felé, aminek előbb-utóbb egy új, széles olvasói réteg lehet az eredménye. Az *Együtt* néhány szerzőjének komoly érdeme, hogy felismerte az utánpótlás fontosságát, és saját fiatal kora ellenére mindig újabb kezdők után kutat, akik a tehetséggondozó pályázatokon sorra jelentkeznek is, nem ritkán nagyon biztató alkotásokkal.

Egyébként nem látom égető szükségét egy másik irodalmi folyóiratnak. Ha valaki létre tudna hozni nálunk egy komoly értékteremtő lapot, azt természetesen nagyon is támogatnám. Azonban úgy vélem, sokakban ez az ötlet csak azért fogalmazódik meg, hogy egy esetleges új folyóirat a jelenlegi politikai ellenpólusaként legyen jelen. Ezzel a módszerrel pedig nem tudok elképzelni valódi értékteremtést, inkább a lezüllést szolgálná.

– *Fontos kérdés, hogy vidékünk értelmisége mihez kezd a diploma megszerzése után. Neked milyen terveid vannak e téren? Kárpátalján képezed el az életedet, vagy esetleg tovább lépsz?*

– Lokálpatriótának mondhatom magam, nagyon szeretem Kárpátalját. Tudjuk, hogy a kárpátaljai magyarok jelenlegi súlyos demográfiai helyzetéhez a magyar értelmiség tömeges kivándorlása is hozzájárult. Úgy gondolom, hogy magyarnak lenni nem csak egy passzív állapot, hanem hivatás, ami komoly felelősséggel jár. Minden diplomás munkakereső tudja, milyen nehéz manapság állást találni, azonban ennek ellenére is biztos vagyok benne, hogy nem hagyom el a szülőföldemet. Konkrétan nem tudom, mi szeretnék lenni, azonban biztos, hogy a művelődés területén akarok tevékenykedni. Amennyire tőlem telik, szeretném a közösségünk javát szolgálni.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2011

TÖRÉKENY SZENTEK EGY TÖREDEZETT VILÁGBAN

Kurmai-Ráti Szilvia író, novellista 1984-ben született Nagydobronyban. 2007-ben szerzett diplomát a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol-történelem szakán. A Beregszászi 8. Számú Középiskolában kezdett el dolgozni angoltanárként. Jelenleg főállású édesanyaként igyekszik helytállni arra törekedve, hogy az írást se hanyagolja el.

– *Az első publikációd az Irka című gyereklapban jelent meg 2005-ben, majd a Kárpáti Igaz Szóban publikáltál. Mikor kezdtél el írni, és milyen indíttatásból? Ki volt a mentorod?*

– Már az általános iskolában felfigyeltek arra a tanáraink, hogy érzéketlenül fogalmazok. Gyerekként rendkívül élénk volt a fantáziám: gyakran azzal szórakoztattam magamat, hogy elképzeltem csodálatos történeteket, vagy éppen elmeséltem egy-egy általam kitalált történetet édesanyámnak, hogy felvidítsam, ha éppen szomorú volt valami miatt. Tiniként is könnyebb volt rendezni a gondolataimat, ha papírra vettem azokat, főleg az első szerelmek, az ábrándozás időszakában. Emlékszem, volt egy maroknyi papírlap, amiből füzetkét varrtam, és beleírtam az első verseimet. Ezt kincsként rejtettem a szekrény mögött. Sajnos, mára nem tudom, hová lett. Az első irodalmi pályázaton főiskolai tanulmányaim során, az intézmény keretein belül mérettem meg magamat, ahol meglepő, általam nem várt dicséretet és első helyezést kaptam a *Felhő és a lány* című mesémért. Mindig jó humorú embernek tartottak, de ez a mese mások szerint inkább

drámai és könnyeket fakasztó volt. Sokat köszönhetek Beregszászi Anikónak, aki arra biztatott, hogy írjak. Rajta kívül még több hozzáértőtől kaptam az írással kapcsolatos tanácsokat.

– *Írói repertoárod a mesétől a versen át a novelláig terjed, de írsz publicisztikát is. Te melyiket tartod a fő műfajodnak?*

– Mindenképpen a prózát. Mégis, valamiért előbukkannak a versek is. Meglehet, léteznek érzések, amelyeket csak lírai eszközökkel tudok közölni. Nemegyszer forognak a fejemben a különböző társadalmi feszültségek miatt érzett sérelmek, de nem mindent viszek papírra (avagy képernyőre). Remélem, később ezek a szilánkok annyira összeérnek, hogy a legmegfelelőbb eszközökkel és „szóhadrenddel”, a legélvezhetőbb módon meg tudom majd írni őket.

– *2009-ben mutatkoztál be az Együtt című folyóiratban, majd két év múlva már meg is jelent az első köteted Törékeny szentek címmel. Beszélnél a könyv megszületéséről?*

– Hiszek Istenben. Biztos vagyok abban, hogy Ő minden embernek valamilyen tálentumot rejtett el a személyiségében, amelyet az életútja során kamatoztatnia kell. Remélem, én jól „sáfárokodok” a tehetséggel, és ennek a dolognak fontos állomása volt a *Törékeny szentek* megjelenése is. Az *Együtt*ben első ízben közölt két novellámat Dupka György úgy nyugtázta, hogy hozzak össze egy egész kötetre valót, és akkor megkapom a lehetőséget arra, hogy írásaimat könyv alakban is kiadják. Írtam is, több munkámat publikálta a *Kárpáti Igaz Szó*, az *Élet-Jel*, a *Kárpáti Magyar Krónika*, a *Kárpátalja*, az *Irka*, a *Vitamin plussz* ifjúsági magazin és a *Küldetés*. 2009-ben a magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium által meghirdetett *Nálatok nőnek-e még égis érvő paszulyok?* című országos meseíró pályázatra beküldött írásom megjelent az azonos című meséskönyvben. 2010-ben nagy megtiszteltetés ért: a frissen induló *Vitamin plussz* ifjúsági magazin alapítói felkértek arra, hogy szerkeszsem én a Cool-túra rovatot, ami abból áll, hogy egy friss írásomat és egy könyvajánlót (kárpátaljai magyar író munkájának rövid bemutatását) küldök el nekik. Nagy szabadságot biztosítanak számomra a témaválasztás és a stílus terén, így különösen élvezem a velük való munkát. Visszatérve a *Törékeny szentek*re: szépen gyűltek-gyülekeztek az írások, amelyeket egy csokorba szedve elküldtem az Intermix Kiadónak. 2011 májusában nagy meglepetésemre Dupka György a kezembe adta a frissen kinyomtatott könyvemet. Pár héttel később a Gáti Közép-

iskolában megtörtént a *Törékeny szentek* könyvbemutatója is. Tehát nyár elején megszületett az első kötetem, nyár végén pedig a második gyermekem, Kincső. A két dolog között elkerülhetetlen, hogy párhuzamot vonjak, hiszen Kornél, a nagyobbik gyermekem és Kincső különösen nagy szerepet játszanak az ihletadásban (a *Testvériség szentsége* című írásomnak is ők a főszereplői). Ugyanakkor ők azok, akik tudtukon és akaratokon kívül is beosztják szinte minden időmet, így az írás-ötleteimnek csupán igen kis hányadát sikerül papírra vetnem. Ami pedig Istvánt, a férjemet illeti, ő a legnagyobb támogatóm és lelki támaszom. Az első, aki elolvashatja és véleményezheti a legújabb írásaimat.

– *Még ugyanabban az évben, A „malenykij robot” a túlélők visszaemlékezéseinek tükrében címmel napvilágot látott egy füzet, ahol két, a lágereket megjárta férfival készítettél interjút. A műfaj és maga a téma igencsak messze esik a mesék világától. Ez csak egyszeri eset volt, vagy komolyabban szeretnél foglalkozni a lágerkutatással?*

– Ha kapok egy izgalmasnak ígérkező feladatot, általában lelkes vagyok. Felkérésre kerestem meg a két idős urat, akik az említett interjúkötet főszereplőivé váltak. Előtte még nem készítettem életút-interjút, csupán néhány rövidebb riportot egészen más témákban. Nem tudtam, mi vár rám, de amit elvállalok, azt a lehetőségeimhez mérten igyekszem teljesíteni. Őszintén: rendkívül megrázó és megható élmény volt végighallgatni id. Pocsai Vincét és Nagy Andrást, a Gulag túlélőit. Úgy érzem, ez a „hallgatás” jellemcsiszoló hatást is gyakorolt rám. András bácsi, aki oly kedves és figyelmes volt velem, és majd kiugrott a bőréből, hogy két ízben is felkerestem az interjú miatt, sajnos tavaly nyáron eltávozott közülünk. Abban az esetben, ha újra lehetőségem nyílik mélyinterjú készítésére, természetesen nem fogok nemet mondani.

– *Egyre több kárpátaljai irodalmár van jelen a világhálón, neked is van egy saját blogod. Milyen rendszerességgel írsz ide, és milyen az olvasottsága?*

– Ez esetben nem blogról van szó, hanem az írásaimat tartalmazó honlapról. Ugyanis nem különböző témájú bejegyzéseket teszek itt közzé magamról, például, hogy hol jártam aznap, vagy mit reggeliztem, hanem rendszerezetten, különböző menüpontok alatt a novelláimmal, a verseimmel és a meséimmal találkozhat a kedves olvasó. Továbbá riportok, könyvajánlók és műfordítások is színesítik a kínálatot. Igyekszem rendszeresen frissíteni a választékot. A honlap olvasottsága változó. Ha

felkerül egy új írás, arról általában egy adott közösségi portálon keresztül értesítem az ismerőseim egy részét. Ilyenkor a honlap vendégeinek száma ugrásszerűen megnő.

– *Említetted a műfordításokat, kiknek a műveivel foglalkoztál eddig?*

– Előrebocsátom – és többen meg is lepődhetnek rajta –, hogy sajnos nem használom folyékonyan az ukrán „konyhanyelvet”. Ezzel szemben az ukrán irodalmi nyelvvel szívesen eljátszottam, amikor egy-egy pályázati kategória megkívánta. Kérésemre a férjem elvégezte a nyersfordítást ukránról magyarra. Utána én következtem: megkíséréltem a ritmika és az irodalmi igény visszaadását úgy, hogy közben megmaradjon a pontos jelentés. Ez élvezetes kihívást jelentett számomra, ugyanakkor kemény munkát is. Néhány kortárs ukrán szerző versét és novelláját fordítottuk le, például Mikola Vingranovszkij *A kozák Petro Mamariga* című izgalmas novelláját és Vaszil Szimonenko *Opanasz Krokva esküvője* című megható írását, valamint Nina Szuprunenko, Natalija Gorisna és Irina Lupinisz verseit.

– *Mi a véleményed a kárpátaljai magyar irodalomról?*

– Örülök annak, hogy létezik, és folyamatosan bővül.

– *Talán már közhelyszámba megy, de a beszélgetőtársaimtól sokszor megkérdezem, hogy mit jelent számukra Kárpátalja? Most megkérdezem tőled is.*

– Egyre többet. Kisgyerekként fel nem foghattam, miért nem Magyarországhoz tartozunk, és amikor megértettem, dühös voltam a nemzeti-ségi határookra fittyet hányó, bántó késvágások, a trianoni döntés miatt. Mára megbékéltem a helyzettel, és sok mindent megértettem. Kárpátalja a szülőföldet jelenti nekem.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

– Én köszönöm a lehetőséget.

2012

„VESZÉLYES DOLOG A FÉSZEK SZÉLÉN ÁLLNI”

Kovács Eleonórával a 2012-es Ünnepi Könyvhéten találkoztam először, de az írásait már korábban is olvastam az *Együtt* és a *Partium* című folyóiratokban, illetve saját blogján. A Szalókan született ifjú hölgy történész diplomát szerzett az Ungvári Nemzeti Egyetemen. A novellák és elbeszélések mellett könyvajánlókat, kritikákat is ír. Nyolc prózai műve bekerült a közelmúltban megjelent *Szárnypróba* című antológiába.

– Személyedben egy történész kollégát üdvözölhetek. Miért éppen a Hunyadi család története foglalkoztat? A kárpátaljai multkurkászok inkább szülőföldünkkel kapcsolatos kutatási témákat választanak.

– A Hunyadi család története a népmesékből ismert igazságos Mátyás király alakja miatt foglalkoztatott. Amikor megtudtam, hogy ez minden valóság alapot nélkülöz, egy eszmében csalódtam. Azért kezdtem a Hunyadi család történetével foglalkozni, hogy megtudjam, mekkora a különbség a valóság és a mese között. Álruhában igazságot szolgáltató bíró helyett a humanista műveltség pártolójára ismertem Hunyadi Mátyás (1443–1490) személyében. Édesapja, Hunyadi János (1407–1456) vezér volt a történelmi események sakktábláján, bátyja az uralkodó mellett, a keleti és a nyugati civilizáció közötti harc központi alakja. Ezek az okok alapot és értelmet szolgáltattak ahhoz, hogy a Hunyadi családnak a magyar történelemben betöltött szerepét kutassam.

– *Egy kis történelmi kitérő után – irodalom. Mikor, hogyan, miért? Kedvencek, célok, merre is az arra? Hogyan is indult kapcsolatod az irodalommal?*

– A könyvek olvasásával kezdődött, évekkal később az írással szövődött szorosabbra az irodalom, a próza iránti érdeklődésem. A gimnáziumi magyarnyelv- és irodalomtanárom felhívta a figyelmem arra, hogy terjengősen fogalmazok. Később megírtam első, csattanó nélküli novellámat. Ebben az időszakban leginkább Albert Camus *Közönye*, valamint Franz Kafka *Átváltozása* hatott rám. Megfogott a világtól érzelmileg elzárkózó Mersault élete. Döbbenettel töltött el a családja és a külvilág számára féreg formájában létező Gregor Samsa története. Jelenleg a kedvenc külföldi szerzőim közé tartozik Umberto Eco (*A rózsa neve*, *A Foucault-inga*), Gabriel Garcia Marquez (*Száz év magány*) és Murakami Haruki (*Norvég erdő*). A kortárs magyar irodalom képviselői közül leginkább Szvoren Edina (*Pertu*) prózai világa ragadott meg. Fontos számomra az íráskészségem fejlesztése. A szerkesztőktől és a témában szakértő emberektől kapott kritikát minden esetben megfontolom. Ez segít a fejlődésben.

– *Kizárólag prózát írsz. Szándékosan hanyagolod a lírát, vagy írtál már verseket is, csak nem publikáltad őket?*

– Azért írok prózát, mert leginkább ebben a formában tudom kifejezni a gondolataimat és a mondanivalómat. Közlésre alkalmatlan verseket írtam már. Egyelőre nem tervezem a versírást, mert úgy vélem, formailag és technikailag is közelebb áll hozzám a próza.

– *Főként kárpátaljai írók köteteiről írsz recenziókat, de ez olykor nem éppen hálás feladat. Volt már olyan, hogy egy szerző jelezte feléd a nemtetszését?*

– Két történelmi és két irodalmi témához köthető recenziót írtam. Az első recenzióm a Zubánics László szerkesztésében megjelent, *A magyar–ukrán közös múlt és jelen: összekötő és elválasztó fehér foltok* című tanulmánykötetről szólt. A kiadvány egy Beregszászon megrendezett konferencia történelmi témájú előadásainak szövegét tartalmazza. A szerzők főként az 1938–39-es kárpátaljai eseményekkel foglalkoztak. A gyűjtemény bizonyítja, hogy a Kárpátalja helytörténetéhez köthető kérdések felvetése és megválaszolása ma is időszerű. Legutóbbi recenzióm Bartha Gusztáv *Sajgás* című kisregényéről szól. A mű cselekménye az 1975–86 közötti időszakban játszódik. Helyszíne

egy tetszőleges kárpátaljai falu, főhőse Valló Péter. A kisregény által az olvasó előtt egy ma már nem létező világ tárul fel (a Szovjetunió fennállásának utolsó évei), amelynek gyermekei (a felnőtt Valló Péterek) közöttünk élnek. Ők hallgatnak. Helyettük mesél a regény. Ezek miatt tartottam fontosnak, hogy felhívjam a figyelmet erre a könyvre. Hamarosan olyan recenziókat is írok majd, amelyek nem kötődnek Kárpátaljához. Nemtetszést talán azért nem nyilvánítottak, mert kevesen ismernek.

– *Ha már itt tartunk, mi a véleményed a kortárs kárpátaljai magyar irodalomról? Kik azok a szerzők, akiknek alanyi jogon helyük van az egyetemes magyar irodalomban?*

– Erre a kérdésre akkor tudok majd válaszolni, amikor bölcsebb leszek. Véleményem szerint fontosabb probléma az, hogy a kárpátaljai magyar köztudatban meghonosodjon a gondolat, miszerint élnek olyan kárpátaljai magyar emberek, akik verset vagy prózát írnak, és a munkáikat érdemes a könyvtárban vagy az interneten keresztül elolvasni.

– *A Szárnypróba szerzői közül próza tekintetében a te írásaidat tartom a legerősebbeknek. Különösen a Szappantartó szentképpel és a Krétarajz az úttesten című tetszett. Az elbeszéléseid életrajzi alapokra épülnek. Nem érzed, hogy ezáltal korlátozod önmagad, vagy ennyire fontos, hogy közöld a világgal a veled, körülötted zajló történeteket?*

– Köszönöm. Az önkorlátozás eszembe sem jutott. Az sem szempont számomra, hogy a velem megtörtént eseményeket közöljem a külvilággal. Az olvasóval azokat a részben velem történt dolgokat osztom meg, amelyekkel kapcsolatban úgy vélem, mondanivalót hordozhatnak magukban. Az, hogy egy írásom egyes szám első személyben íródott, nem feltétlenül jelenti, hogy ténylegesen velem történt meg az esemény, amiről szó van.

– *Mosolygós, életvidám fiatal nő vagy, az írásaidban mégis sokszor van jelen a nyomor, a halál, ott lebeg valami megfoghatatlan szomorúság. Mi az oka ennek a komorságnak, vagy te is úgy gondolod, hogy az olvasók szívéhez leginkább a szomorú történetek tudnak utat találni?*

– A nyomor és a halál jelen van az életben. Tapasztalható a környezetünkben. Ezért tűnik fel az írásaimban is. Az olvasó könnyebben fogadja be azt a történetet, amely egy általa tapasztalt vagy tapasztalható jelenséghez kapcsolódik. Emiatt kap helyet az írásaimban az említett témakör.

– *Az antológia szerzői közül néhányan már saját kötettel, kötetekkel rendelkeznek. Te hogy viszonyulsz a dologhoz? Mikorra tervezed az első köteted megjelenését?*

– Örülök annak, hogy ez valós jelenség. Ez azt jelenti, hogy Kárpátalján lehetőség van az önálló és értelmes gondolatok nyomtatott formában való megjelenítésére. A gondot azonban a gondolat terjedésének lehetőségében látom. Megjelenik egy kiadvány, de ki fogja elolvasni? Ki költ pénzt irodalomra, tudományra? Úgy vélem, első kötetem megjelenítése akkor válik kivitelezhetővé, amikor összegyűlik egy igényes és színvonalas írásokat magába foglaló kézirat.

– *Végezetül, te mit gondolsz az antológiáról? Megvallom, az elolvasása után hiányérzet maradt bennem, sok esetben a szerkesztői koncepciót sem értettem igazán.*

– Az antológia megjelenése örömömre szolgál. Abban reménykedem, hogy több is lesz. Örömből és antológiából egyaránt. A vékony kötet tükrözi az eddigi munkánkat. A hangsúly azon van, hogyan folytatjuk. Veszélyes dolog a fészek szélén állni. Az elkövetkező öt-tíz évben derül ki, hogy lezuhanunk-e. Az is lehetséges, hogy szárnyakat növesztve, a fikció és a valóság elegyítésével, az életüket művészeti alkotás(ok) által értelmesebbé tévő emberek közé kerülünk.

– *Köszönöm a beszélgetést, további sok sikert kívánok!*

2013

„AZ IRODALOM A SZELLEM TÁPLÁLÉKA”

Hajas Csilla 1990-ben született, Bátyúban él. Jelenleg mesterképzésben vesz részt a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. A magyar nyelv és irodalom mellett angolt tanult, mert ahány nyelv, annyi ember. Bimbózó ellenszenve a grammatika iránt az évek során rózsabokorra fejlődött. Hisz Istenben. 2012-ben próza kategóriában első helyezést ért el a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet pályázatán, Soós Kálmán-ösztöndíjas

lett, valamint megkapta a II. RFKMF legkreatívabb diákja címet. Tavaly mutatkozott be az *Együtt* című folyóiratban. Három írását beválogatták a *Szárnypróba* című antológiába, amely a magyar kultúra napjára jelent meg az ungvári Intermix Kiadó gondozásában.

– *Mikor kezdett el komolyabban foglalkozni az írással? Kik a kedvenc szerzői? Melyik a kedvenc irodalmi műfaja?*

– Azt hiszem, egy hódmezővásárhelyi novellapályázattal kezdődött az egész, másodéves liceista koromban, Nagyberegen. Nem emlékszem már a részletekre, de arra igen, hogy megmozgatta a fantáziámat, és nagyon nyerni akartam. Végül nem nyertem. Alapvetően a gyermek- és ifjúsági irodalom felé húz a szívem, ebből a kategóriából nagy kedvencem Janikovszky Éva, G. Szabó Judit, Bálint Ágnes és Ridegh Sándor. Talán a humor az, ami a legjobban összeköti ezeket az írókat. Nevetni márpedig mindenki szeret. A krimi irodalom, Sir Conan Doyle, Agatha Christie sem áll messze tőlem. A magyar klasszikusokhoz is mindig szívesen nyúlok, Mikszáthhoz, Jókaihoz, Gárdonyihoz, Móricz Zsigmondhoz, Fekete Istvánhoz. Hrabalt is szeretem, Paul Youngot, az erdélyi

Szilágyi Istvánt és még sokáig sorolhatnám. Azt hiszem, nekem a próza fekszik a legjobban. Ebben tudok a legjobban érvényesülni.

– *Eddig az Együtt mellett a Partium című folyóiratban olvastam az írásait. Ezek különböző tematikájúak, de majd’ mindegyikben jelen van az Ön által is említett humor. Sajnos a kárpátaljai magyar irodalomban kevés humoros írás születik. Jól gondolom, hogy Ön ebben az irányban szeretne továbbhaladni?*

– Kiváló észrevétel, valóban szeretnék szórakoztatni, de nem a filléres módon, hanem kicsit színvonalasabban. Egy-egy jól megfogalmazott körmondat tud olyan vicces lenni, mint egy igazi vicc. Pedig csak játék a szavakkal. Azt mondják, a nevetés gyógyít. Helytállónak tartom ezt a gondolatot, úgy vélem, amikor az ember kacag egy jóízűt, arra a néhány pillanatra elfelejti minden gondját-baját. Szeretnék valami maradandót alkotni, kicsit jobbitani ezen a világon. Persze, nem állhatok elő világ-megváltó nagy tervekkel, mert egy fecske nem csinál nyarat, de ha sikerül egy jóízű nevetést ajándékozni, akkor elégedett vagyok.

– *Január 24-én Beregszászon mutatták be a Szárnypróba című antológiát, amelyben Ön is szerepel. Mennyire van kapcsolata a pálya- illetve kortársakkal? Elképzelhető, hogy idővel ezek a fiatal irodalmárok egy jól körülhatárolható csoportot fognak alkotni, egyszer majd nemzedékké érnek?*

– A magyar kultúra napjára időzített antológia szerzői közül többen is a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola diákjai vagyunk/voltak. Ékes bizonyítéka ez annak, hogy Kárpátalja egyetlen magyar nyelven működő felsőoktatási intézménye milyen színvonalat képvisel. A magyar tanszékre különösen büszke vagyok, mert annak ellenére, hogy nem mindig értünk egyet, egy csapatban játszunk. A tanárok mindig kiállnak a diákjaik mellett, és attól jobb érzés, hogy az ember tartozik valahová, nem is kell. Életem egyik legjobb döntése volt a főiskola.

Azzal kapcsolatban, hogy leszünk-e irodalmi generáció, az antológia szerkesztőjét idézném, miszerint mindenkinben ott van a fejlődés lehetősége, már csak élni kell vele. Előfordulhat, hogy néhányan lemorzsolódnak, mások csatlakoznak, ezt előre megjósolni nem lehet. És ha később az irodalomtörténészek méltónak találják arra, hogy egy irodalmi nemzedék tagjaként említsék a nevemet, nagyon megtisztelőnek fogom tartani.

– *Saját blogja van. Írásainak többsége engem is egyfajta blog-bejegyzésre emlékeztet, emellett önéletrajzi elemekből építkezik. Ennyi-re fontos Önnek a család, az otthon, a szülőföld?*

– Valóban sok az önéletrajzi elem az írásaimban. Azt vallom, hogy az ember arról ír, amit fontosnak tart, ami érdemes arra, hogy valaki írjon róla. Szeretem a családomat. Elvált szülők gyereke vagyok, ilyenkor – azt mondják – a gyerek sérül a legjobban, de én nem érzem így. Inkább önállóságra nevelt ez a helyzet, és egyáltalán nem bánom, hogy talpraesett, pozitív beállítottságú ember lett belőlem. Bárhová is kerülök a későbbiek során, az otthon említésére mindig az a ház fog eszembe jutni, ahol felnőttem. Fontosak a gyökerek, mert ha az ember nem tudja, honnan jött, azt sem fogja tudni, hogy merre tart. És céltalanul élni ebben a világban nagyon veszélyes.

– *Mentorával, Nagy Zoltán Mihállyal már egy kötet anyagának összeállításán dolgoznak. Korábban egy kárpátaljai szerzőnek sokéves munka, fejlődési folyamat után sikerült megjelentetnie az első kötetét. Nem gondolja, hogy az Ön esetében ez túl korai még?*

– Nagy Zoltán Mihállyal való kapcsolatom körülbelül egy éve tart már. Bemutatkozó levelében értékelte a kéziratomat, írt hideget-melegget, de tehetségesnek talált, és úgy zárta a levelét, hogy „ha nem tesz a véleményem, keress más”. Nem kerestem. Annak ellenére, hogy más generáció vagyunk, és egészen más stílust képviselünk, úgy érzem, igyekszik az én szememmel nézni az írásaimat. Ha javítanivalót talál, igyekszik úgy intézni, hogy a stílus, amitől én én vagyok, ne csorbuljon. És ezt nagyra értékelem. Érzem, hogy fejleszteni próbál, nem pedig kioktatni, mert azt is megtehetné, tekintve, hogy hol áll ő az irodalmi rangsorban és hol állok én. És ez motiváló. A kötetről annyit, hogy az Intermix Kiadó igazgatójának, Dupka Györgynek köszönhetően már tavaly megjelenhetett volna, viszont Nagy Zoltán Mihály azt tanácsolta várjak még egy félévet, évet, hadd szülessenek új írások, hogy ne egy brosúra legyen a bemutatkozó kötetem. Ebben maradtunk. Aztán egy hete, amikor az antológia könyvbemutatójára sor került, ismét megszólított Dupka György, hogy várja a kéziratot legkésőbb két hónapon belül, hogy elkezdődhessenek a könyv alakban való megjelenés munkálatai.

Talán korainak tűnhet huszonnégy évesen kötetet kiadni, de úgy gondolom, készen állok rá. Nem írhatok úgy, mint egy harmincéves, ahhoz még nem éltem eleget. Írásaimmal elsősorban az ifjúságot és saját korosztályomat célozom meg, mert annak ellenére, hogy a technikának köszönhetően nagyon sokat változott a világ már az előző generációhoz viszonyítva is, a problémáink ugyanazok maradtak. Szerelmi bánattal

sokszor szembenéz nemcsak a fiatal, hanem az idősebb is, másnak is akad égetnivalóan rosszcsont kishúga, másnak is meghal a nagyapja...

Úgy gondolom, manapság gördülékenyebben megy egy kötet kiadása, mint száz éve. Köszönhető ez a technika fejlődésének, és annak, hogy a pályázatok révén a finanszírozás is könnyebb, hiszen nem aprópénzről van szó. Nagyon megtisztelőnek tartom ezt a lehetőséget, és ha alkalom adódik rá, szeretnék élni vele.

– *Megosztaná az olvasókkal a kárpátaljai magyar irodalomról, és általában a magyar irodalomról alkotott véleményét?*

– Sajnálom, hogy a szakterületem, a magyar gyermekirodalom nagyjaival, Lázár Ervinnel, Janikovszky Évával életük során már nem találkozhattam, de abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a kárpátaljai magyar irodalom nagy alakjai közül többet személyesen ismerhetek. Vári Fábián László, Penckófer János, Brenzovics Marianna mindannyian a II. RFKMF tanárai, és neves emberektől tanulni keveseknek adatik meg. Lőrincz P. Gabriellával is baráti viszonyt ápolok, akit a napokban tüntettek ki az *Együtt* nívódíjával. Nagy Zoltán Mihály pedig a mentorem, ez sem mindennapi dolog, igazán hálás vagyok érte.

Véleményem szerint Kárpátalján kezd felvirágozni az irodalmi élet. Rengeteg kulturális rendezvény kerül megszervezésre, amelyek nagy népszerűségnek örvendenek. A tehetséggondozó programnak köszönhetően sok fiatal kap lehetőséget, hogy megvillantsa tehetségét és bekapcsolódjon a kulturális életbe. Az irodalom a szellem tápláléka. És én szeretek jókat enni.

– *Magyarországon kívánja folytatni tanulmányait. A doktori iskola elvégzése után visszatér-e Kárpátaljára, vagy a jobb megélhetés reményében Magyarországon marad?*

– A doktori képzés keretein belül Kárpátalja gyermekirodalmával szeretnék foglalkozni. Óriási álmom ez, mert nagyon kevés az ösztöndíjak száma, azt hiszem, mindössze tíz darab. De ha az embert nem ijesztik meg az álmai, akkor azok nem is eléggé nagyok. Érthető, hogy izgulok, hiszen doktori képzésre olyanok jelentkeznek, akik már letettek valamit az asztalra, és nem csak az izzadt tenyerüket, mint én. Idén különösen erős lesz a mezőny. Minden tölem telhetőt megteszek, aztán majd meglátjuk. Nagy segítségemre van vezetőtanárom, Beregszászi Anikó, aki egyengeti az utamat. Egy pályakezdőnél sokat számít, ha olyan neves szakember irányítja, aki az egész képet látja, nem csak egy keskeny szeletet belőle.

Nem tudom még, merre visz az utam, Magyarországon nem szeretnék maradni. Természetesen vannak elképzeléseim, de amíg nem öltenek konkrét alakot, kár beszélni róluk.

– *Köszönöm a beszélgetést, és további sok sikert kívánok mind a magánéletben, mind az irodalomban!*

– Köszönöm az interjút, megtisztelő volt Önnel beszélgetni. Hasonló jókat kívánok Önnek is!

2013

„VICCBŐL NAGY KOMOLYAN BESZÉLEK”

Pusztai-Tárczy Beatrix 1987-ben született Beregszászban. A Nyíregyházi Főiskolán közgazdász, a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen pasztorális tanácsadói diplomát szerzett. Férjezett, egy leánygyermek édesanyja. Jelenleg az ÉLIM baba-mama menedékház lelkipályozója, emellett karitatív tevékenységet folytat a református egyház szolgálatában. Írásaival a kárpátaljai pályakezdő fiatalok *Szárnypróba* című antológiájában találkozhattak az olvasók.

– Mikor kezdtél el komolyabban írással foglalkozni? Mit jelent számodra az irodalom?

– Már iskolás koromban is írogattam, de ez még elég „komolytalan” volt. 2008-ban kezdtem el írni, először csak magamnak. Néhány zsenjét megmutattam Cserniga Gyula festőművész barátomnak, aki tudott a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) tehetségkutató pályázatáról, és utólagos engedélyemmel beküldte oda néhány írásomat. 2010 januárjában kiderült, hogy próza kategóriában első helyezést értem el. Ezt követően már magyarországi pályázatokra is beküldtem a műveimet, amelyek általában meg is jelentek.

Jeremiás próféta mondja Isten ígéjéről: *csontjaimba rekesztett tűz*. Így vagyok én is az irodalommal. Próbáltam már nem-írni, de valahogy mindig előkerült a toll és a papír. Külön öröm a számomra, amikor a barátaim arcán látom, hogy valamit jelentett nekik egy-egy írásom. Szerelmese vagyok mindennek, ami művészet, így az irodalomnak is. Békességet lelek benne, de tulajdonképpen az érzelmek

széles skáláját járom be, mőtől függően, legyen az festmény, írás, szobor vagy fotó.

– *A KMMI említett pályázatának megnyerése révén kerültél be a Szárnypróba című antológiába. Mi az oka, hogy azóta kizárólag magyarországi folyóiratokban publikálsz?*

– Nem vagyok toladó típus. A pályázatokra várják a műveket, az írásaimat ezért is merem beküldeni. Persze a kíváncsiság is hajt, érdekel a szakmai visszajelzés, vállalom a megmérettetést. Kárpátalján kevés irodalmi pályázat van, tehát nem küldök írásokat, ezért azok meg sem jelenhetnek.

– *Említetted a magyarországi pályázatokat. Hol próbálkoztál, és milyen eredménnyel?*

– 2010-ben az *Öt perc emberség* című antológiába választották be egy novellámat, a *Magyar Hallgatói Antológiába* pedig két versemet. A *Napút* folyóiratba háromszor is bekerültem, haikukkal és egyszavas versekkel. Egyszer kiemelt helyezést értem el. Az Arany Sas Díj pályázatán pedig harmadik lettem. Szeretem megmérettetni magamat, ezáltal kapok szakmai visszajelzést. Olykor külön inspirál egy-egy pályázat témája, de természetesen nem kizárólag a pályázatokra születnek meg a műveim. A sikernek örülök, de mindig meg is lepődöm, hogy helyezést érek el.

– *Milyen műfajokban alkotsz? Szerinted mi a fő erősséged?*

– A versírás folyamatában érzem jobban magam, ugyanakkor megfogalmazódnak bennem olyan történetek és gondolatok is, amelyeket csak prózában tudok elmondani. Szeretek kísérletezni, lásd egyszavas versek és a haikuk. Sajnálom, hogy az előbbivel sok szerkesztőnek bizonyos fenntartásai vannak. Nagyon szeretem a fotózást, e területen is próbálkoztam már.

– *Kik a kedvenc íróid? Kik segítik a szakmai fejlődésedet?*

– Nincs kedvenc prózaíróm, csak kedvenc művem, mint például Salinger *Zabhegyezője*, Camus *Közönye*, de Oscar Wilde vagy Karinthy írásait is nagyon szeretem. Viszont több kedvenc költőm is van, mint az örök favorit József Attila, de Dsida Jenő, Pilinszky János és Bakos Kiss Károly verseit is nagyon szeretem. A szakmai fejlődésemre, ha van nekem olyan, hatottak a Csordás Lászlóval folytatott beszélgetések. Ő adott a kezembe először egy verstan könyvet. Akit még meg kell említenem, az Marcsák Gergely, akivel gyakran folytatunk eszmecserét különféle dolgokról. Rendszeresen megmutatjuk egymásnak az írásainkat és köl-

csönösen értékeljük azokat. Neked is köszönöm, János, hogy az utóbbi időben ötleteket adsz.

– *Mi a véleményed a kortárs kárpátaljai magyar irodalomról?*

– Mindenképpen az, hogy van, mert sok vita folyik arról, hogy egyáltalán létezik-e ilyen. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a kárpátaljai alkotókat egyre többen ismerik az anyaországban is, és rangos díjakkal méltatják tehetségüket.

– *Váltsunk témát! Mit jelent az, hogy lelkigondozó?*

– Ezt nagyon nehéz megfogalmazni. Olyan, mint a pszichológus, csak mégsem. Pasztorális tanácsadó vagyok, de tanácsot nem adhatok. Én abban segítek a hozzám fordulóknak, hogy felismerjék értékeiket, lehetőségeiket, mozgósítani tudják a saját energiájukat, hogy le tudják győzni a nehézségeket, túl tudjanak lépni az őket ért traumákon. Egy pszichológushoz képest annyi a plusz, hogy a lelkigondozó az ember teológiai, transzcendens vonásait is figyelembe veszi.

– *Részt veszel a Négyérvék Színház munkájában. Mivel is foglalkozik ez a társulat?*

– A Négyérvék Színház tulajdonképpen a Magyarországon működő Láthatatlan Színház technikájával működik. Az előadások során bekötjük a résztvevők szemét és így vezetjük át őket a különféle szituációkat bemutató darabokon. Ez egyrészt színház, lelkigondozás, önismeret-fejlesztés, de a tapasztalaton alapuló tanulást is segíti. Az egyént belehelyezzük egy helyzetbe, ahol segítünk átélni és ez által megérteni azt. Ez csapatmunka, amiből én is kiveszem a részem: darabokat írok, koordinálok az élménylevezető és a lelkigondozói beszélgetéseket, de a darabok betanításában is segédkezem.

– *Szerinted milyen a kárpátaljai ember lelkivilága?*

– Ahogy a székelyek is egy jól elhatárolható csoport, a kárpátaljai magyaroknak is megvannak a maguk jellemző tulajdonságai. Olyan jellemvonások, amelyek szinte minden itt élő emberre érvényesek. Az itteniek eléggé zárkóztak, befelé forduló típusok, a problémákat igyekeznek a négy fal között megoldani. Ahogy mondani szokták, nem szívesen teregetik ki a szennyest. Ennek ellenére sajátos humor jellemző rájuk, vendégszeretők és barátságosak. Valamilyen formában mindegyikünk életében szerepet játszik, jelen van a hit, hol gyűlöljük a transzcendenst, hol mélyen vallásosak vagyunk. Látok egyfajta szomorúságot is, egy nagyon mély harcot a lelkünkben. Van bennünk egy nagy adag

lélekfájdalom, amiben nyilván közrejátszik, hogy el vagyunk szakítva az anyaországtól. Sok a személyes tragédia, amit az emberek hol méltósággal viselnek, hol megrogyva hordoznak. Talán ebből fakad, hogy nagyon sok a művész, az önmagát kifejezni akaró lélek. Az emberpróbáló mindennapok elől ki az alkoholba, ki az öngyilkosságba, ki pedig a művészethez menekül. A kárpátaljai emberekre, azaz miránk, jellemző a *viccből nagy komolyan beszélek* mentalitás.

– *Köszönöm a beszélgetést, további alkotó sikereket kívánok!*

2014

„NEM ŐRZÖK A SZÍVEMBEN HARAGOT”

Punykó Mária magyartanár, néprajzi gyűjtő, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség *Irka* című gyermek-lapjának főszerkesztője. Beregszászon született és ma is ott él. 1994-ben megkapta a Magyar Néprajzi Társaság Sebestyén Gyula Emlékérmét, 1998-ban Kármín-díjban részesült, a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt birtokosa, idén pedig megkapta a Magyar Kultúra Lovagja címet.

– *Először is gratulálok a lovagi címhez. Megkérdezhetem, hogy melyik szervezet nyújtotta be a jelölését?*

– Köszönöm. A Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvánnyal sokéves munkakapcsolatunk van, elsősorban az Alapítvány szívével-lelkével, mozdatórugójával, dr. Vraukó Tamásné Lukács Ilonával. Ők jelöltek.

– *Ha jól tudom, idén Kárpátaljáról csak egyedül Ön nyerte el a megtisztelő címet. Ezzel egy élet munkássága lett elismerve. Önnek mit jelent ez a díj?*

– Nem tudom kezelni az elismeréseket. Szenvedek tőlük, zavarba jövök (szégyellem magam!), és azonnal eszembe jut legalább tíz személy, akik jobban megérdemelték volna, csak épp valamiért engem „vettek észre”... Elgondolkodom, miért történik így, s csak arra tudok gondolni, hogy túlságosan hangos vagyok, sokat jár a szám, túl sokat beszélek a munkámról, apró-cseprő kis eredményeimről, örömeimről. Ilyenkor aztán gyorsan megfogadom, hogy visszafogottabb leszek, csendesebb, halkabb, de az ember nem bújhat ki a bőréből...

Egy élet munkája? Valóban hosszú ideje engedi a Jóisten, hogy dolgozzam. Teréz anyának tulajdonítják azt a mondást, hogy a legszebb szórakozás a munka, s a legnagyobb megelégedettség az elvégzett kötelesség. Nekem szerencsém volt, van. Mindig olyan dologgal foglalkozhattam, amit szeretek, s olyan emberek közt, akiket szeretek. Valóban ez a legszebb szórakozás! Legyen szó tanításról, népköltészetgyűjtésről, az *Irka* szerkesztéséről, a szórványból jött diákokkal való foglalkozásról, vagy akár az idegenvezetésről. Mindenütt „tanító néni” maradsz, megszothatod, szétoszthatod kincseidet. Látszatra adsz, de valójában sokkal többet kapsz.

– *Tavaly augusztus 20-án az Irka nevében főszerkesztőként Ön vehette át a Külhoni Magyarságért Díjat. Kinek az ötlete volt, hogy Kárpátalján magyar nyelvű gyermeklapot indítsanak? Hogy ítéli meg a folyóirat eddigi húsz évét?*

– Látja, ezt az elismerést könnyebb volt feldolgoznom, mert ezt nem a személy kapta, hanem közös gyermekünk, az *Irka*.

A kárpátaljai magyar gyerekek a magyarországi gyermeklapokon nőttek fel: a *Dörmögő Dömötörön*, a *Kisdoboson*, a *Pajtáson*. Ám a Szovjetunió összeomlása, a rubel-elszámolás megszűnése után gyerekeink lap nélkül maradtak. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökségében (emlékeim szerint Bagu Balázsbán és Orosz Ildikóban) merült fel a gondolat, hogy készítsünk magunk gyermeklapot. Ildikó három pedagógust (köztük engem) bízott meg egy gyermeklap-tervezet kidolgozásával. Én notórius visszautasító voltam, a szovjet időkben folyton „ki akartak emelni”, én pedig csak tanítani akartam, mégpedig abban az eldugott kis faluban, ahová első kinevezésem szolt. Ez a felkérés volt az első, amire ugrottam. Lázasan tervezni kezdtem, s tulajdonképpen megálmodtam az *Irkát*. No nem azért fogadta el az elnökség az én pályamunkámat, mert az volt a legjobb! Csak én készítettem el a tervezetet a kiszabott két héten belül.

Hogyan ítélem meg az eltelt húsz évét? Kívülállók ezt jobban látják. Én szeretem az *Irkát*, ezért szubjektív vagyok, tehát nem értékelhetek. Az évek során sokat változtunk, több rovatunk van, a szépirodalmi szövegek mellett figyelmet fordítunk az ismeretterjesztő, foglalkoztató anyagokra is, ám a cél ma is az, ami az indulásnál volt: olvasóvá nevelés, anyanyelvpolás, hagyományörzés, a gyerekek otthonvilágának kialakítása. Mindenkor nagyon fontosnak tartottam az *Irka* illusztrációit. Kell,

hogy a gyerek szépet, felemelőt, emberit lásson, s ne csupán az őt oly bőven körülvevő értéktelen bővli alakítsa esztétikai szemléletét. Csodálatos grafikust kaptam az áldott emlékű Jankovics Marika személyében, 7 éve pedig tanítványa, Kulin Ági folytatja a munkáját.

Nem szabad elfelejtkeznünk az *Irka* fórumteremtő szerepéről sem. A lap által számos kárpátaljai meseíró, költő nevét ismerték meg a gyerekek.

Novemberben 20 éves lesz az *Irka*. Felnőtt, felnőttek az első olvasók is, ideje, hogy megújuljon. Reményeim szerint ez meg fog történni.

– *Milyen forrásokból tartják fenn a lapot, hiszen az Irka a maga 5000-es példányszámával az egyik legjelentősebb kárpátaljai magyar nyelvű kiadványnak számít?*

– Az *Irka* megjelenése pályázatfüggő. Az ukrán államtól nem kapunk támogatást, az egyre emelkedő nyomdaköltséget teljes egészében magyarországi támogatásból tudjuk biztosítani. Az utóbbi időben a Bethlen Gábor Alap a fő támogatónk, de vannak kisebb felajánlások is, például a farsangi számunkhoz 50 000 Ft-tal járult hozzá a Magor Közhasnú Alapítvány.

– *Szerzőként, illetve társszerzőként egy tucat könyvet jegyez, ezek között műfaji tekintetben vannak mondókák, népmesék, találós kérdések, mondák, egyháztörténet stb. Melyik az Ön igazi műfaja? Melyik a kedvenc kötete?*

– Minden érdekelt, ami a népi kultúrával kapcsolatos. Érdekelni most is érdekel, ám már nem foglalkozom a megnevezett dolgokkal. Tudja, a hályogkovács esete... Bizonyos koron túl már nem szabad lelkesedésből várat építeni. Közben felnőtt egy tudós nemzedék, már ők végzik szakértelemmel mindazt, amit én szerelemmel csináltam. Melyik is a legkedvesebb? A *Tűzoltó nagymadár*? Vagy a *Reggelt adott az Isten*? Vagy az *Úton megyen tipe-topa*...? Nem tudom. Lehet, hogy a szórvány-nak készített feladatgyűjtemények vagy egy továbbképzésre írt dolgozat? Szenvedéllyel, lázasan készült valamennyi, s megszépítették akkor az életemet. Persze, miután megjelentek, már csak a hibákat láttam, és szerettem volna elrejtetni őket.

– *Ha jól tudom, korábban nyaranta táborokat szervezett a szórványban élő magyar gyermekeknek, ahol versekkel, dalokkal, mondókákkal igyekeztek „visszamagyarosítani” a sokszor már magyarul sem beszélő fiatalokat. Ma hogy áll ez a kezdeményezés?*

– Rosszul tudja, kedves János. Nem csupán korábban, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség 1995 óta évente megszervezi az Anyanyelvi Irka Táborokat a szórványvidéken élő, magyar gyökerekkel rendelkező gyerekek számára. Pedagóguskollégáimon és közvetlen munkatársaimon kívül a beregszászi Rákóczi-főiskola diákjai vannak a legnagyobb segítségemre. Az Irka Táborokból nőttek ki azok a pedagógusok, akik ma is a szórványvidéken dolgoznak, őrzik a magyar szót a végeken.

– *Pedagógusként hogy ítéli meg a mai kárpátaljai magyar fiatalok nemzeti identitását? Vissza lehet-e csalogatni a jövő letéteményeseit a magyar tanintézményekbe, hiszen ma már sok falusi iskolában csak a magyarul beszélő cigánygyerekekkel lehet biztosítani a kellő létszámot?*

– Jó érzés volt visszagondolni a táborokra, az említett diáklányokra. Ám ezzel a kérdéssel ráncot vetett a homlokomra. Tény, hogy az én korosztályom másként élte meg magyarságát. Nekem és kortársaimnak mást jelentett az édes anyanyelv, a magyar kultúra, a hagyományaink. Nem mondanék igazat, ha elhallgatnám, hogy naponta döbbenek meg egyes honfitársaim gondolkodásmódján, nemzethez való viszonyán. Arról, hogy elnéptelenednek a magyar osztályok, s nem lesz, aki *Irkát* olvasson, nem a gyerek tehet, hanem a rosszul felfogott érvényesülésre, önmegvalósításra összpontosító szülő. Elkecserelem, de bizakodom is. „*Az nem lehet, hogy annyi szív...*” Hiszem, hogy megfordul ez a tendencia. Történelmünk során sokszor került veszélybe a magyar nyelv, de Mária Terézia, II. József elnemzettelenítő törekvései sem tudták a magyar nyelvet elnémítani. Bízom benne, hogy a szülők rájönnek, gyermekük ellen cselekszenek, ha megfosztják őket az anyanyelven való tanulástól, s nem anyanyelvük lesz a műveltségi nyelvük.

– *Őn szerény, visszahúzódo ember hírében áll, én most mégis arra kérném, hogy végezetül röviden fogalmazza meg életfilozófiáját!*

– Egyik megállapítás sem igaz. Cáfolata például az, hogy most Önnek válaszolgtok.

Elég sokat éltem már ahhoz, hogy akár életfilozófiám is legyen, de nincs. Ismeri a József Attila-sort: „*Az én vezérem bensőmből vezérel...*” Hiába fogalmazok én meg bármit, s próbálok akként élni, nem megy. „*Nem adhatok mást, mi lényegem.*” Oly gyakran idézem ezt a gondolatot önigazolásul, mintha Madách nekem írta volna.

De hogy válaszoljak a kérdésére: engem boldoggá tesz a rám köszönő cinke, de a szürke kis veréb is, az esti felhők különleges színjátéka, s ősszel leszálok a bicikliről, hogy felvegyem az első vadgesztenyét... Nem őrzök a szívemben haragot, bosszút nem forralok, tudok bocsánatot kérni és megbocsátani.

– *Köszönöm a beszélgetést. További sok sikert kívánok!*

2013

A HAZASZERETET FONTOSSÁGA

Kovács András Kárpátalján, a beregszászi járási Som községben született magyar család sarjaként. Jelenleg is ott él. A Nagyberegi Református Líceum tanára, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsának elnöke, a Beregsomi Református Egyházközség presbitere.

– *Hol végezted a tanulmányaidat?*

– Az Ungvári Nemzeti Egyetem Filológiai Karának magyar nyelv és irodalom szakán diplomáztam, majd felvételt nyertem az ELTE Bölcsészettudományi Karának doktori iskolájába magyar nyelvészet, névtan alprogramon, ahol jelenleg doktorjelölt vagyok.

– *Mióta tanítasz a Nagyberegi Református Líceumban?*

– A Nagyberegi Református Líceumban a doktori iskola nappali tagozatának elvégzése óta, a 2006-os évtől tanítok.

– *Számodra mi a vonzó a tanári hivatásban?*

– Gyerekekkel foglalkozni, csiszolni, tanítani őket nehéz, de hálás feladat. Sokszor úgy képzelem el magam, mint egy repülőgép pilótája, akire rábízhatnak emberi sorsok, akik azonos indíttatásból vannak együtt velem, akiket össze kell tartanom, fel kell röptenem, irányítanom kell, majd célba kell érnem velük. Az „utazás” során nyert tapasztalatok, örömök, néha csalódások pótolhatatlan élményekké, emlékekké válnak, amelyeket jól lehet használni a későbbiek során, s amelyek által magam is formálódok. A legfontosabb tehát a lelki, szellemi táplálék, amely anyagiakkal nem pótolható, azzal egy napon nem is említhető.

– *Kárpátalján mennyire becsülik meg a tanárokat? Milyen az életminősége egy pedagógusnak?*

– A tanári hivatás az utóbbi időben gyakorlatilag elvesztette a presztízsét. Ez főként az alacsony bérezésből, a pedagóguspálya telítettségéből fakad, de sokban befolyásolja a tanulók, a szülők negatív hozzáállása is. Míg korábban a tanító és a pap a legtekintélyesebb személyek voltak egy-egy településen, addig napjainkban kevés megbecsülésben részesülnek. Ez megmutatkozik az életminőség terén is. Visszatérve a korábbi példához, valamikor e tisztségviselőket a közösség eltartotta, segítette, támogatta, elismerte. Ma az állami bérezésből a tanár épphogy éhen nem hal, életminőségén csak különböző egyéb kiegészítésekkel tud javítani, ami a munkája rovására mehet, megoszthatja figyelmét. Mindezek mellett napjainkban egyre több lehetőség nyílik a kulturális, közösségi életvitelre, színházlátogatásokra, bálokon, jótékonyági esteken, koncerteken való részvételre, ami mentálisan sokban hozzájárul az életminőség javításához.

– *Van-e különbség abban, hogy valaki ukrán, orosz vagy magyar tannyelvű iskolában tanít?*

– Egy magyar anyanyelvű tanár életeleme a magyar iskola, ahol magyar szülők magyar gyerekeit taníthatja. Különösen nagy jelentősége van ennek az elcsatolt területek esetében. Amikor nyilvánvalóvá vált a törvénytervezet, miszerint minden ukrainai tanítási intézményben az anyanyelv kivételével államnyelven kell folytania az oktatásnak, sokan a magyar iskolák megszűnésére gondoltak. Elképzelni sem tudtuk, hogyan alakul a sorsunk, mi lesz az iskoláinkkal. Nagy örömeinkre ez végül nem következett be. Magyar iskolában nem okoz nehézséget az ismeretek átadása, a magyarázat, mivel köztudottan az anyanyelven elsajátított tudásra lehet csak jövőt építeni.

– *Mi a véleményed a kárpátaljai magyar oktatási rendszer helyzetéről, színvonaláról?*

– A kárpátaljai oktatási rendszer egyik legnagyobb hiányossága, hogy nem választja külön a nemzetiségi oktatást a többségi, ukrán nyelvű oktatástól. Ilyen helyzetben az egyetemi felvételik során szinte lehetetlen felvenni a versenyt az ukrán anyanyelvű tanulókkal. Mindezek ellenére, meglátásom szerint, a kárpátaljai magyar iskolákban végzett diákok tudásban nem maradnak alul társaikkal szemben az ukrainai független teszteken és a magyarországi emelt szintű érettségi vizsgákon. A kellő akarat, kitartás, tudásvágy mindig meghozza a gyümölcsét.

– *Képes-e az iskola hozzájárulni ahhoz, hogy a magyar gyerekek megőriznék nemzeti identitásukat?*

– A gyerek fejlődését, szocializálódását, így identitását is elsősorban a szülői, az egyházi, valamint az iskolai nevelés határozza meg. Ha a gyerek megismeri nemzete hagyományait, kultúráját, akkor ahhoz ragaszkodni fog, mert a magáénak érzi. A különböző műsorok, programok, vetélkedők, bemutatók, író-olvasó találkozók révén az iskola kitűnő lehetőséget biztosíthat a nemzeti identitás megőrzésére. Ha csak egy rövid időre is, de belebújhat a diák Petőfi, Vasvári, Jókai, az aradi vértanúk bőrébe, énekelheti a népdalokat, amelyek megkönnyítették nagyanyáink életét, munkáját, kipróbálhatja eleink harci eszközeit, magára öltheti viseletüket. A hallott és tapasztalt élmény, amelyet az iskola biztosíthat, szilárdítja a nemzeti identitást.

– *Mi a véleményed a diákokról? Milyen lesz a minket követő nemzedék?*

– Főként a líceumba járókról tudok véleményt mondani. A nehéz helyzet, a megpróbáltatások, amelyek érik őket, erősen formálják az egyéniségüket. Érett emberként, felnőttként hagyják el az alma mater falait. Olyanokká válnak, akik érzik, hogy a fennmaradásért, a céljaikért küzdeni, harcolni kell. Kárpátaljai magyarként kétszeresen is.

Hiszem, hogy a megharcolt és nem ajándékba kapott diploma és állás, az otthonról és az iskolából hozott nevelés továbbra is éltetik majd bennük a hazaszeretetet, a hazáért tenni akarást, a magyarságot. Mert ezen a kisebbségi létből fakadó nehézségek sem változtathatnak.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

– Én köszönöm a lehetőséget!

2011

„MANAPSÁG AZ EMBEREK EGYRE KEVESEBBET OLVASNAK”

Deme Ibolya, a Somi Községi Könyvtár vezetője több éve szervezi a falu két szülötté, Sütő Kálmán és Kecskés Béla költők nevével fémjelzett szavalóversenyt. Emellett számos író-olvasó találkozó és egyéb kulturális rendezvény szervezésében is részt vesz. Egyike a Beregvidék azon művelődési dolgozóinak, akik komolyan veszik a feladatukat, és felvállalják a térség gazdag hagyományait.

– Mióta vezeti a somi könyvtárat? Talán furcsállja a kérdésemet, meg lehet ma élni egy könyvtáros fizetéséből? Egyáltalán mennyit keres ma Kárpátalján egy magyar község könyvtárosa?

– Pályakezdőként a Beregszászi Városi Könyvtárban dolgoztam. 1978-tól vagyok a Somi Községi Könyvtár vezetője. Negyven év munkaviszonnyal rendelkezem, így a legmagasabb fizetési kategóriába tartozom. A legutóbbi fizetésem 2300 hrvnya volt. Meglehet, hogy a kimondott összeg hallatán többen sokallják a fizetésünket. Azonban azt kevésbé tudják, hogy ehhez a kimondott összeghez rengeteg „kimondatlan”, de elvégzendő feladat társul. A könyvtáros takarítónő, fűtő is egyben, aki családtagjai bevonásával fát fűrészeltet, hasábokra vágat, karbantartja az udvart és a berendezést (ha valami elromlik, önköltségből, utánajárással megjavíttatja). Télen a hólapátolás is a munkakörébe tartozik. Nem beszélve arról, hogy 4–5 esztendeje évi két hét fizetés nélküli szabadságra vagyunk kötelezve. Ennek igénylésére „önként” írjuk meg a kérvényt. 2011-ben pedig

sokan nem dolgozhattak teljes állásban, csupán háromnegyed volt engedélyezve.

Nem siránkozni szeretnék, csak a tényeket ismertetem. 40 év munkaviszonnyal a hátunk mögött csak a minimális nyugdíjat kapjuk, ami nem éri el az 1000 hrvnyát sem. Ez magáért beszél. Elmondhatom, hogy sohasem voltunk megfizetve.

– *Milyen a somi könyvtár látogatottsága? Olvasnak-e még egyáltalán az emberek? Arra is kíváncsi lennék, hogy milyen a könyvállomány? Honnan és milyen gyakran frissítik?*

– A látogatottságunk ingadozó. Manapság az emberek egyre kevesebbet olvasnak. Egyes tanárok megkövetelik a diákoktól, tanulóktól, hogy menjenek a könyvtárba, és gyűjtsenek anyagot különböző referátumokhoz. Megnő a látogatottság a tanév végén, amikor a tanulók megkapják a kötelező olvasmányok listáját.

Nagyon gyakran járnak a könyvtárba a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói, akik évfolyam- vagy diplomamunkájukhoz keresnek irodalmat. Természetesen én ilyenkor mindent megteszek annak érdekében, hogy elegendő anyaggal szolgálhassak. Ezért cserébe minden diáktól másolatot kérek a dolgozatáról, ha a témája érinti a községünket. Ezeket a munkákat őrzöm a könyvtárban. Büszkén említem Kődöböc Zsuzsa diplomamunkáját (Ungvári Nemzeti Egyetem), amelyben Sütő Kálmán irodalmi és népművelői munkásságát taglalja, vagy Dudics Adrienn *Nemzettudat és mitologizmus Kecskés Béla lírájában* című munkáját. Roják Vince a ragadványnevekről, Simon Marianna Som kultúrtörténetéről írt, Gericz Brigitta községünk komplex társadalom- és gazdaságföldrajzi elemzését végezte. A teljesség igénye nélkül felsorolok még néhány értékes, a településünkkel foglalkozó diplomamunkát: Kecskés Rita *Beregsom földrajzi nevei*; Bajusz Ernő *A Somi-hegy vegetációjának és flórájának vizsgálata*; Deme Lajos *Som társadalomföldrajza és a téma feldolgozása a helyi iskolai oktatás keretében*; Kődöböc Csilla *Kecskés Béla gyermekirodalmi munkássága*; Nagy Anita *Ukrán telepes falvak Kárpátalja magyar lakta településein*. Ez utóbbi azért érdekes, mert községünkhöz tartozik Kastanovo (Vadastanya) is.

A könyvtárunk állománya többnyire a Szovjetunió idejéből való. Az utóbbi tíz évben 392 új könyvet kaptunk, ebből 176 példány magyar nyelvű. Az Intermix Kiadónál megjelent kötetek mindegyikéből kapunk valamennyit, ezek minden magyar lakta településre eljutnak. A Beregszászi

Magyar Konzulátus jóvoltából a Magyarországon felszámolt könyvtárak állományaiból is kaptunk már ajándékba könyveket, és a Márai-program is bővítette a készletünket.

– *Tavaly februárban az egyik szakmai összejövetelen volt egy nagy port kavarázó felszólalása, ami után a főnöke komoly megrovásban részesítette Önt és munkatársait. Az állam ma is parancsuralmi módszerekkel próbálja a szőnyeg alá söpörni a problémákat?*

– Akinek nem inge, ne vegye magára! Én nem vettem. Az ominózus eset óta a kollégáim mindent megtesznek annak érdekében, hogy megmaradjanak a munkahelyükön. A dologgal kapcsolatban Petőfi Sándor *Föltámadott a tenger* című versének sorai jutottak eszembe: „Habár fölül a gálya, s alul a víznek árja, azért a víz az úr!” Véleményem szerint az idézet utolsó sora manapság, sajnálatos módon, érvényét veszítette.

– *Mióta szervezi a Sütő Kálmán és Kecskés Béla nevével fémjelzett szavalóversenyt? Kapnak-e ehhez valamilyen állami támogatást?*

– 2006-ban a könyvtár olvasótermében berendeztem a Somi Irodalmárok Emlékmúzeumát. Megnyitásakor emléktáblát is avattunk Sütő Kálmán szülőházának falán, amelyet a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) és az Együtt baráti köre adományozott.

Az emlékmúzeumban kaptak helyet Sütő Kálmán, Kecskés Béla, Balogh Balázs és Somi Nagy Zoltán írásai, néhány személyes tárgy, az életükkel, munkásságukkal kapcsolatos cikkek, fotók.

A MÉKK, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI), a Somi Általános Iskola és a Somi Községi Könyvtár közös szervezésében 2007 óta minden év őszén megtartjuk a Sütő Kálmán- és Kecskés Béla-szavalóversenyt, amelyen 60–70 versenyző vesz részt. Az ilyen nagyszabású rendezvényekhez a KMMI nyújt támogatást.

– *Számos író-olvasó találkozót is szervezett már. Említene néhány nevet azon irodalmárok közül, akiket meghívott?*

– Igen, a somiaknak számos ilyen rendezvényen volt szerencsájük részt venni. Vendégünk volt Nagy Zoltán Mihály, akinek *A sátán fatytya* című trilógiáját az egyik télen házról házra járva, kézből kézbe adogattam, hogy mire kitavaszodik és megrendezésre kerül a találkozót az íróval, a teremben lévők tudják, miről is van szó. Elmondhatom, hogy ezeknek a könyveknek még ma is nagy sikerük van.

Az író-olvasó találkozók alkalmával vendégünk volt továbbá Füzesi Magda, Dupka György, Horváth Sándor, Weinrauch Katalin, Zubánics

László, Bakos Kiss Károly, Lőrinc P. Gabriella, Marcsák Gergely, Csordás László és Lengyel János is.

2010-ben nagyszabású rendezvényen méltattuk Sütő Kálmán születésének 100. évfordulóját. A magyar költészet napja alkalmából az általános iskola tantestületével közösen minden évben ünnepséget szervezünk. 2011-ben Kecskés Béla és Balogh Balázs 70. születésnapját méltattuk, amelyre Balogh Balázs Pécsről, Kecskés Béla lánya és családja Budapestről érkezett haza. Az ilyen rendezvényeken részt vesznek a kortársak, írók, barátok, régióink vezető politikusai is. Rendszeresen látogatjuk és gondozzuk Sütő Kálmán és Kecskés Béla sírját a somi református temetőben. Itt említeném meg Kovács Irma szervezőpedagógus odaadó munkáját, akivel évek óta segítjük egymás tevékenységét.

A felnövekvő nemzedék irodalmi sikereit is számontartjuk. *Ifjú tollforgatóink* címmel találkozót szerveztünk, ahol Roják Vince, K. Roják Angéla, Barkaszi Tibor és Dobai István mutatkozhatott be. A közeljövőben az *Irka* című folyóirat szerkesztőségét szeretnénk vendégül látni, ahol Huszár Ivetta 8. osztályos tanuló verseit mutatnánk be a közönségnek.

Nagyon fontos a könyvtáros hozzáállása a munkájához. Meg kell találni a módját, hogyan lehet eljuttatni az irodalmat az emberekhez. Én a minőségi rendezvények szervezésének útját választottam, amelyekre személyre szóló meghívókkal is toborzom a közönséget. Ezért mindig nagyszámú érdeklődő gyűlik össze a rendezvényeknek otthont adó teremben.

– *Ha már az irodalomnál tartunk, kik a kedvencei a kárpátaljai irodalomban?*

– Nagy Zoltán Mihály minden eddig megjelent könyvét elolvastam. Több kedvencem is van, előszeretettel olvasom Dupka György, Zubánics László, Vári Fábíán László, Weinrauch Katalin, Lőrincz P. Gabriella, Bakos Kiss Károly műveit. Megemlíteném még Fodor Gézát, Kovács Vilmost, S. Benedek Andrást, akiket szintén nagyra becsülök.

Aktív olvasója vagyok az *Együtt* című irodalmi folyóiratnak, amelyet úgy szoktam kézbe venni, hogy előbb a személyes ismerősök írásait olvasom el, majd a többi alkotó műveit. Kovács Sándor könyveire is kíváncsi vagyok. Schober Ottó *Davaj, davaj!* című kötetét is nagyon hitelesnek tartom. Kedves János, a te írásaidat is nyomon követem!

– *Köszönöm a beszélgetést és a nyomkövetést!*

MARADNI MINDEN ÁRON

Deák-Csornij Edit egészségügyi dolgozó, családorvosi asszisztens a beregszászi járási szakorvosi rendelőben. Jelenleg gyermekgondozási szabadságon van a kisfiával. Férjével, Attilával négy gyereket nevelnek: Dávid 20 éves, Alexandra 8, Szabolcs 3 és Moskola Tamás, a gyámgyerekük 14 éves. Őt kérdeztem, milyen ma Beregszászban egy nagycsalád élete.

– *Beregszászban élsz, a férjeddal több gyereket nevelték. Nem nehéz manapság ellátni egy nagycsaládot?*

– Hozzáállás kérdése. Van olyan ember, aki mindezt úgy éli meg, mint élete legnehezebb és legidegesítőbb szakaszát. Valaki pedig úgy fogja fel, mint egy kalandot, amelynek főszereplőjeként mindenféle jót átélhet, a problémákat pedig főhőshöz méltóan oldja meg.

– *Édesanyaként milyen jövőt szánsz a gyerekeidnek?*

– Nagyon remélem, hogy a gyerekeimnek sikerül anyanyelvükön elvégezniük az iskolát, és remélhetőleg valamelyik felsőoktatási intézményben folytatják tovább tanulmányaikat. Természetesen attól függően, milyen területen szeretnének majd érvényesülni. A legidősebb fiamnak, Dávidnak ez már sikerült, hiszen ő a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakos hallgatója.

– *Szerinted a magyar fiataloknak milyen érvényesülési lehetőségeik vannak Kárpátalján? A fokozódó ukrán nacionalizmus, a nyelvtörvény előírásainak be nem tartása nem jelent-e leküzdhetetlen akadályt?*

– Egyelőre nem vigasztalóak a kilátások. Ukrán nyelvtudás hiányában a fiataloknak nem igazán van lehetőségük a továbbtanulásra. Bármi-

lyen szakra is szeretnének jelentkezni, kötelezően tesztvizsgát kell tenni ukrán nyelvből és irodalomból. Ezt minden felsőoktatási intézmény megköveteli, még a II. Rákóczi Ferenc nevét viselő beregszászi főiskola is, ahol magyar nyelven történik a diákok képzése.

– *Kárpátaljáról folyamatos a kivándorlás, és fokozódik az asszimiláció is. Szerinted mi lenne a megoldás, hogy a magyar közösség még sokáig fennmaradhasson?*

– Úgy érzem, a megmaradáshoz elsősorban az itt élő magyarok összefogására lenne szükség. A másik tényező, hogy a magyar családok a gyermekeiket magyarnak neveljék, ne hagyják, hogy sodródjanak az árral! Magyar óvodába, iskolába járassuk a kicsiket! Tanítsuk meg nekik, milyen gyönyörű a nyelvünk, gazdag a történelmünk, a múltunk. Fontos, hogy megismerjék nagyjainkat: Széchenyit, Kossuthot, Petőfit, Horthyt. Tudniuk kell arról, mit tettek ők azért, hogy a magyarság megmaradjon, hogy nagy és egységes legyen a nemzet. Fontos, hogy ne keseredjenek, keseredjünk el a ránk nehezedő nyomás miatt. Harcoljunk a jogainkért, merjünk nagyok lenni!

– *Gondolkoztál már azon, hogy elvándorolj Kárpátaljáról?*

– Igen, volt olyan időszak az életemben, amikor úgy gondoltam, talán az anyaországban több a lehetőség, jobban tudnánk érvényesülni. Aztán csalódnom kellett, mert megtudtam, hogy ott sem fenéig tejfel, ott sem könnyebb az élet, sőt, a külhoni magyar ott mindig ukrán, román, szlovák vagy éppen szerb marad. Azt szeretném, hogy a szülőföldemen, Kárpátalján lehessünk MAGYAROK szabadon, hiszen ez ősi magyar föld. Ha mindenki elmegy, akkor a kárpátaljai magyarságnak vége. A szülőföldtől igen nehéz elszakadni, az embert felemészti a honvágy. A szülőföld az, ahol a szülők földdé lesznek...

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2012

„... MINDENKI TESZI A DOLGÁT...”

Kudla György tanár, író, műfordító és zenész. Először 2005 őszén találkoztam vele a Kárpátaljai Szövetség balatonföldvári összejövetelén. Személyesen azóta nem sokat érintkeztünk, de én figyelemmel kísértem szerteágazó pályafutását. A köztünk lévő távolság leküzdése érdekében a világhálót hívtam segítségül, hogy az alábbi interjú elkészülhessen.

– *Úgy tudom három heavy metál zenekarban voltál énekes. Beszél-nél erről? Hogy jellemeznéd a kárpátaljai zenei életet?*

– Üdvözöllek, János barátom, köszöntöm az olvasókat! Így van, három zenekarban is tevékenykedtem, mint énekes és szövegíró, a heavy metal műfajon belüli durvább ágakban, death és black metal csapatokban.

1994 szeptemberében két barátommal, Corneliussal (gitár) és Lancelottal (dobok) Ungváron megalakítottuk a Maleficium death metal bandát, amelynek nevét később, 1995 őszén Castrumra változtattunk, mivel akkor már több csapat is létezett Maleficium néven. A Castrum elnevezés kiválóan illett a koncepcióhoz, ugyanis hajdanán Ungvár latin neve Castrum Ungh volt. 1995 szeptemberében a dobos posztra Werkoff került, ugyanis Lancelotnak be kellett vonulnia az ukrán hadseregbe. 1996 tavaszán először egy próbatermi demót vettünk fel *Burial of the Affection* címmel, amelyet el is küldtünk a magyarországi *Metal Hammer*-nek, hogy tudassuk létezésünket az underground metal rajongóival. Még az év májusában sikerült rögzítenünk az első stúdió-demónkat *Flames by Impiety* címmel. Azt is elküldtük a *Metal Hammer*-nek, amelynek hasábjain Zubor Olly barátunktól nagyon pozitív kritikát kaptunk,

és ennek köszönhetően a magyar metalosok rendelgették is a kiadványainkat. Adtunk pár interjút is különböző kisebb magyar fanzineeknek. 1996 szeptemberében meghívást kaptunk Lembergbe (Lviv) egy fesztiválra, ez volt a Castrum első élő fellépése, ahol remek fogadtatásban részesültünk. Több mint ezren láttak akkor minket, hatalmas élmény volt! Ezután újra stúdióba vonultunk, ahol rögzítettük a második stúdiódemónkat *Pleasure in the Deeds of Horror* címmel. Természetesen ezt is elküldtük a *Metal Hammer*nek, és erre is rendkívül pozitív visszajelzést kaptunk. Az év novemberében Beregszászban is felléptünk egy fesztivál keretein belül, nagyon nagy élmény volt ez is, a beregszászi metalosok kitettek magukért.

1996 őszén egyébként Cornelius barátom írt két olyan számot, amelyek nem igazán illeszkedtek a Castrum akkori hangzásához, így Chamos néven létrehoztunk egy blackened thrash metal projectet, ahol a tagság ugyanaz volt, mint a Castrumban. Csupán egy próbatermi felvételt rögzítettünk 1997 tavaszán *Hellish Reveries* címmel. Mondanom sem kell, ezt is elküldtük a *Metal Hammer*nek, amire újabb pozitív kritikát kaptunk. A Chamos számait stúdiókörmények között nem rögzítettük. A terveim között szerepel, majd kiderül, mi lesz belőle.

1997 márciusában végre Ungváron is felléptünk, itt is nagyon lelkesen fogadtak minket. Majd október végén szerepeltünk egy iszonyatosan jól sikerült ungvári fesztiválon (300 rajongó gyűlt össze, soha nem feledem el). 1998 februárjában Huszton léptünk fel, s mint utóbb kiderült, ez volt az utolsó fellépésem a Castrum gárdájával.

1998 őszétől Szegeden folytattam a tanulmányaimat, így, sajnos, nem tudtam aktívan részt venni a Castrum további pályafutásában. 1999 őszén az ukrainai Metal Force kiadó gondozásában *The Leading Spirit of Medieval Tortures* címmel kazetta formájában napvilágot látott az összes addigi anyagunk. A Castrum természetesen nem állt le, Cornelius barátom 2000-ben szerződött a kanadai Bloodbucket Productions-hez, a gitározás mellé átvette az énekesi posztot is. 2006-ig bezárólag három nagylemezt jelentetett meg, és, ha jól tudom, a negyedik is hamarosan kiadásra kerül majd a kanadai cégnél. Cornelius emellett kiváló koncertszervező is, az ő nevéhez fűződik az ungvári Death Metal Assault elnevezésű koncertsorozat, továbbá egy fesztivál, az UzhGoreRot. Eddig olyan csapatokat sikerült idecsalogatnia, mint a brit/angol Napalm Death, a lengyel Hate és Decapitated, a debreceni Angerseed és mások.

Cornelius 2007-ben saját kiadásban megjelentetett egy DVD-t, amelyen megtalálható az összes régi demó, három koncert, három videoklip és sok régi fotó. Nagyon igényes kiadvány, amely kiválóan összefoglalja az 1996–1998. közötti fontosabb történeteket.

Néhány szót ejtenék még a szövegeimről, amelyeket a Castrumnak írtam: kevés kivételtől eltekintve történelmi eseményekről szólnak angol nyelven, például a Szent Bertalan-éji vérengzésről, a középkori boszorkányüldözésekről, Gilles de Rais-ről stb.

A zenei pályát tíz év kihagyás után folytattam, amikor is 2008 februárjában csatlakoztam a debreceni Domhring tagságához. Velük egy stúdió-demót rögzítettünk közösen, *The Vicar of Satan* címmel, amelynek keverését Cornelius barátom végezte el Ungváron. Több koncertet is adtunk Magyarországon: Debrecenben, Hajdúböszörményben, Hajdúszoboszlón, Balmazújvárosban, Szegeden, Budapesten, s azt kell mondanom, hogy mindenütt nagyon pozitívan fogadott minket a közönség. A magyarországi *Metal Hammer/Hammerworld*-ben is írtak rólunk kritikát, nyilatkoztunk több magyar underground orgánumnak, adtunk interjút Törökországba, ismertető jelent meg rólunk az USA-ban, Ukrajnában, Lengyelországban. 2009 őszén Ungváron léptünk fel a már fentebb említett Death Metal Assault szervezésében. A Domhring szövegeit teljes egészében én írtam a *The Vicar of Satan*-hoz, amely a pokoli gróf/költő Listius (Liszi) László tetteit kíséri végig.

2010 januárjában iszonyú csapás ért a magánéletemben, elhunyt a beregszászi menyasszonyom. A Domhring-es társaimmal még elvállaltam pár élő fellépést, de aztán ősszel elváltak útjaink, ugyanis végleg hazaköltöztem Ungvárra. A Domhring anyaga egyébként 2010 tavaszán kazetta formájában is megjelent egy kis holland kiadónál. Új énekessel az első nagylemez megjelentetésére készülnek, szívből kívánom nekik, hogy mihamarabb előnyös szerződéshez jussanak.

A kárpátaljai zenei életről érintőlegesen írtam már, említvén a Death Metal Assault-ot és az UzhGoreRot fesztivált. A beregszászi Aréna Fesztivált emelném még ki, remélem, ez évben sikerül oda is eljutnom. Ungváron sok zenekar van, többféle műfajban játszanak, mindenki teszi a dolgát, s ez így jó. Cornelius barátom egyébként 1998 óta egy webzine-t is működtet a durvább stílusok kedvelői számára *Encomium* név alatt, sok híres csapatot sikerült megszólaltatnia már, néha én is készíték interjúkat, illetve közösen faggatjuk a zenészeket.

– *Tanulmányaidat Magyarországon folytattad, azután hazatértél. Később mégis a kivándorlás mellett döntöttél. Miért változtattad meg eredeti elhatározásodat?*

– 1994–1998 között Nyíregyházán végeztem el az orosz–ukrán (ruszin) filológiát, 1998–2002. között Szegeden megszereztem e két szak egyetemi oklevelét is. 2007–2011. között PhD hallgató is voltam Szegeden az orosz irodalmi tanszéken, de a már fent említett szomorú esemény miatt 2010-ben hazatértem Ungvárra, és nem volt lelki erőm a PhD-dolgozat teljes megírására, megvédésére. 2012 tavaszán találtam rá újra, úgymond, régi önmagamra, azóta próbálkozom visszailleszkedni a normális kerékvágásba.

– *Több évig tanítottál kultúrtörténetet, ukrán beszédgyakorlatot és filozófiát a Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókinzetében, miért hagytad abba? Nem hiányzik a katedra?*

– 2004–2007 között tanítottam ezen intézményben az általad felsorolt tantárgyakat. Mint említettem, 2007-ben elkezdtem Szegeden a doktori iskolát, és egyszerűen nem tudtam összeegyeztetni a két dolgot. Dr. Gortvay Erzsébet irodalomtörténész/egyetemi oktató/tanszékvezető hívott anno az egyetemre, amiért a mai napig nagyon hálás vagyok neki. A tanítás során sok pozitív élmény ért, kiváló volt a kapcsolatom a diákokkal. Az előadásaimat, amennyire csak lehetett, igyekeztem érdekesé tenni, utána sokat beszélgettünk, és remélem, néhányan közülük még a mai napig is szívesen gondolnak vissza ezekre a dolgokra. Hiányzik, hogyne hiányozna a katedra, majd ez is alakul, remélem.

– *Te főként ukránról és angolról fordítasz magyarra, üdítő kivételt jelentenek a Hon... Szerelem... Elmúlás... című és a József Attila verseinek ukrán fordításait tartalmazó Tudtam én című kötetek. Nem gondolod, hogy fontosabb lenne a magyar, főként a kárpátaljai szerzők műveit ukrán nyelvre fordítani és ezáltal is megmutatni a többségi nemzet műveltebb rétegeinek, hogy a kárpátaljai magyarság képes maradandó és magas szintű kulturális produktumok létrehozására?*

– Nos, igen. Egyébként a „műfordítói karrierem” nagyon egyszerűen kezdődött. A 2002-ben sajnálatosan elhunyt Grigássy Éva ösztönzésére 2001-ben beneveztem a Magyar–Ukrán Baráti Társaság által kiírt országos tehetségkutató műfordító pályázatra, amelyen három veretes műből lehetett választani. A zsűri tisztét egyébiránt három neves műfordító, Grigássy Éva, Misley Pál és Körner Gábor töltötte be, akik a klasszikus

hagyományok és az új idők szakmai elvárásait egyaránt szem előtt tartották. A sok ukrán szakos pályázó közül harmadik lettem, Pidmohilnij novellájának átültetésével *Nincstelen Iván* címváltozáttal. Dr. Páldy András volt ukrán nagykövet, a társaság elnöke, valamint a szervezet több prominens tagja kilátásba helyezte az ukrán–magyar irodalmi kapcsolatok kölcsönösségének kiépítését és a műfordítás ügyének további pártfogását. Sajnos, ebből – amennyire tudom – később semmi nem lett. A *Hon... Szerelem... Elmúlás...* című kötet Grigássy Éva hathatós segítségével, támogatásával készült volna el, de csak az emlékének tudtam dedikálni. A József Attila versfordításait tartalmazó kötetnek csupán a szerkesztője voltam.

Nézd, annak dacára, hogy ukrán nyelv és irodalom szakos tanári képesítéssel rendelkezem, nem tartom magam sem költőnek, sem írónak. Szívesen fordítok egy-két dolgot, legyen szó akár novelláról, versről vagy a kedvenc csapataimmal készített interjúkról.

Lőrincz P. Gabriella kérésére tavaly nyáron elkészítettem pár nyersfordítást a verseiből, amelyek Vaszil Huszti szerkesztésének segítségével nemrégiben meg is jelentek az *Online Pokolinnja* elnevezésű antológiában. Gabi egyetlen magyarként kapott helyet a kötetben, a többi szerző fiatal kárpátaljai ukrán költő, novellista. Egyébként Ivan Petrovtsij ruszin költő műveit is fordítottam magyarra, ezek az *Együttben* meg is jelentek.

– 2002-ben a már említett Vaszil Huszti ukrán költő két versének magyar változatával mutatkoztál be az *Együtt folyóiratban* és Paul Crowson Magyarországon élő angol költő két versének műfordítása volt az utolsó publikációd 2008-ban. Mi az oka annak, hogy azóta nem szerepelsz Kárpátalja egyetlen magyar irodalmi folyóiratában?

– A PhD tanulmányaim nem akadályoztak volna abban, hogy publikáljak az *Együtt* folyóiratban, de valahogyan elfogyott az ihlet, inkább zenélni akartam. Emellett, persze, nem távolodtam el teljesen az irodalomtól sem, ékes bizonyítéka ennek a *Kárpátokon innen és túl* című kötet, amelyben 12 novellafordításom jelent meg. Kortárs ukrán írók műveit tartalmazza magyar nyelven, és számomra nagyon megtisztelő volt, hogy többek között engem is felkértek a fordításra. Van egy elfekvőben lévő novellafordításom, amely még 2001-ben, a Magyar–Ukrán Baráti Társaság pályázatára készült, ezt hamarosan elküldöm az *Együtt*nek.

– Ha már itt tartunk, mi a véleményed a kárpátaljai irodalmi életről, és most nem kizárólag a magyar nyelvű irodalmárokról gondolsz?

Milyen a kapcsolat az ukrán, ruszin, román, orosz és magyar szerzők között?

– Mivel a fentebb már említett tragikus események miatt háttérbe húzódtam, nincs rálátásom a dolgokra, nem tudok erről pontos képet nyújtani. Személy szerint kapcsolatban voltam, illetve vagyok ruszin és ukrán költőkkel, a kárpátaljai magyar irodalmárokról nem is beszélve, de jelenleg nem fordítok tőlük. Talán ez hamarosan változni fog.

– Igencsak szerteágazó tevékenységet folytatsz. Megtudhatnám, hogy éppen min dolgozol, mik a terveid?

– Jelenleg Cornelius barátommal közösen interjúkat készítünk a már említett *Encomium* webzine-nek, továbbá január óta egy román barátommal, Sorinnal az angol nyelvű *Sadistik Witchfukk* elnevezésű román–magyar webzine-t „üzemeltetjük” – vagyis interjúkészítéssel, kritikairással foglalkozom, és ezeket a már megjelent interjúkat többnyire lefordítom a magyarországi *Zenevilág* című heavy metállal foglalkozó webzine-nek is. Természetesen ez csak hobby, de ebben a műfajban élek immár 1987 óta, és eredményként könyveljük el, ha sikerül megszólaltatnunk néhány nagyobb nevet, illetve egy-egy interjú vagy kritika segítségével kisebb bandákat támogatnunk. Elképzelhető, hogy az irodalmi berkekbe is visszatérek néhány fordítással, majd elvállalok.

– Köszönöm a beszélgetést, további sok sikert kívánok!

– Én köszönöm a lehetőséget, és elnézést kérek, ha esetleg szomorúsra, illetve kurtára sikeredett egy-két válaszom. Neked is további sok sikert kívánok, János barátom!

2013

„SOKAKNAK TARTOZOM...”

Bartha Gusztáv 1963-ban született a kárpát-aljai Vári településen. Jelenleg Nagyberegen él. Szakácsnak tanult, de élete során számos szakmában kipróbálta magát. Eddig nyolc kötete jelent meg. 2011 óta tagja a Magyar Írószövetségnek. 2013-ban elnyerte a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi ösztöndíját.

– *Nemrég jelent meg legújabb köteted, A gabonafarkas legendája címmel. A könyv az 1988 és 2012 között írt novelláidból összeállított válogatást tartalmazza. A művek nagy része már korábban is megjelent. Nem gondolod, hogy ezzel is táptalajt adsz azon kritikai hangoknak, miszerint a kárpátaljai irodalom újraközlő irodalom?*

– Ez úton üzenem a „kritikai hangoknak” – bár az általánosítást nem tekintem kritikának, mert feltehetőleg arról a töről metszik, ahonnan a világhálón föllelhető, és nagy tetszésindexnek örvendő falvédőszövegeket –, hogy mindegyik novella megjelent már előzőleg. A novellaválogatást évfordulós kötetnek szánták, tavaly töltöttem be az ötvenedik életévemet, és nem a pályázati rendszeren vagy a kiadón múlt, hogy a megjelenése átcúszott a 2014-es esztendőre.

– *Hány példányban jelent meg a könyv és milyen kritikát kapott?*

– Gondolom, ötszáz és ezer példány között. Pontos számot az Intermix Kiadó igazgatója tudna mondani. Számomra az is sokat jelent, hogy a kötet elektronikus változata megtalálható a KMMI és az OSZK elektronikus könyvtárában, tehát sokak számára hozzáférhető, ingyen letölthető. Hogy milyen kritikát kapott? Ahogy tapasztalom, manapság egy

szépirodalmi kötet négy-öt hónappal a megjelenés után legfeljebb egy könyvismertetést, ha kap.

– *Az olvasókat talán érdekli, hogy egy Kárpátalján élő irodalmár milyen úton jelenteti meg a könyveit? Milyen lehetősége, esélyei és támogatása van? Beszélne erről?*

– Erre a kérdésre csak nagyvonalakban tudok felelni. Először is irodalmárrá kell válni, és ehhez művek, művek és még jobb művek szükségeltetnek. Másodszor, mivel a lehetőségek itt sem maguktól adódnak, nagyban növeli egy tervezett kötet kiadásának az esélyét, ha a reménybeli költő vagy író, munkái révén, tagjává tud válni egy irodalmi folyóirat – esetünkben az *Együtt* – szerzői közösségének. A harmadik lépést már maga, konkrétan az ungvári székhelyű Intermix Kiadó lépi azzal, hogy négy-, ötévente antológiába rendezi és kiadja a pályakezdő fiataloknak az *Együtt* folyóiratban megjelent írásait. Az antológiában szereplő szerző, már ha van 100–120 oldalt kitevő, nyomtatásra érett kézírata, akár már egy éven belül kézbe veheti a hön áhított kötetet. A többkötetes szerzők esetében természetesen más a pályáztatási, kiadási kritérium, esetünkben az önmagukhoz, vagyis az előző kötethez mért fejlődés a döntő szempont.

– *Több műfajban alkotsz, melyiket tartod a legfontosabbnak, melyikben tudod a legmaradandóbbat megteremteni?*

– Röviden válaszolva: még soha nem ültem oda az írógéphez, az elmúlt pár évben a számítógép klaviatúrájához színpadi művet vagy novellát írni, hogy na, most megmutatom az utókornak... Úgy vélem, maradandónak azok az írásaim bizonyulnak, amelyek hiteles válaszokat tudtak adni az élet felvetette kérdésekre. Hogy most a soros válaszat egy novella vagy egy dráma műfaji keretein belül próbálom megfogalmazni, az nem a fontossági sorrend, hanem a kérdés függvénye.

– *Egyik pályázatodban három tényezővel indokoltad meg, hogy miért lett a fő műfajod a novella. Azt írod, hogy „... novelláról novellára haladva mára elértem, hogy nem tudok novellát nem írni, mert megírásuk által én is épülök és gazdagodom”. Mi késztet arra, hogy megírj egy novellát vagy egyéb művet, nálad hogy érkezik az ihlet? Volt már olyan, hogy irányítottan, pályázatra vagy egyéb felkérésre írtál?*

– Ahogy a költészet, úgy a prózaírás sem kívánságműsor. Lehet zenegeni pártos ódákat, szavakba lehet önteni egy intézmény vagy eszmerend sikersztoriját, csak épp nem érdemes. Az ilyesfajta fércelmények előbb-

utóbb a szerzőt is vakvágányra viszik. Nincs rombolóbb dolog az olcsó sikernél. Ami pedig az ihletet illeti, az nálam 90%-ban munkát jelent és folytonos tanulást. A különféle műfajokban meghirdetett pályázatokon való részvételt is a tanulási folyamat részének tekintem, tekintettem. A szoros határidő, a terjedelmi és a tematikai megkötések napi kihívásai az írói munkának. Tudni kell kezelni őket. Vannak felkérések, amelyek elől nem térhetünk ki. Ilyen volt Horváth Anna felkérése drámák írására, vagy Nagy Zoltán Mihály felkérése, hogy csatlakozzam az újrainduló *Együtt* folyóirat szerzői gárdájához. Legutóbb a KMMI felkérésének tettem eleget, amikor részt vállaltam a hagyománnyá vált őszi irodalmi karaván sikeres lebonyolításában.

– *A kötet előszavában Nagy Zoltán Mihály azt írja rólad: „írásainak hősei, a lég gondokkal szembeszegülő, azok ellen foggal-körömmel hadakozva oly sokszor lelki sebeket elszenvedő és okozó kisemberek sokasága”. Ezek szerint hőseidet a környezetedben élő kisemberekről mintázod, és történetüket a valóságból meríted?*

– A témát valóban a valóságból merítem, mégpedig abból a valóságból, amelyet legjobban ismerek: a kárpátaljai hétköznapiakból. A „hőseim” talán ezért tűnnek olykor annyira ismerősnek. A cselekményt azonban kitalálom: van, hogy egy újsághír vagy egy „elcsípett” párbeszéd mozgatja meg a fantáziámat. Általában, ha már adva van a téma, beugranak, maguktól jönnek az ötletek.

– *Penckófer János írja veled kapcsolatban: „... novelláiban egy rendkívül élénk, derűs mesélőkedvű beszélővel találkozhatunk, akinek nyelvében a népi humor jelentős szerepet kap.” A prózáidat olvasva én az emberi küszködés, a szegénység, a nehéz kárpátaljai sorsok szakavatott krónikását látom benned. Te hogy érzed? Hogy tudod összeegyeztetni a humort és a csontig hatoló tragédiát?*

– Ahány olvasat, annyi értelmezés. A műveimben föllelhető humort groteszk torzításnak nevezném. Igaz, néha túlzó, de csak ez által válhat a drámaiság fokozhatóvá. A tragédiákban a hős általában nemes célért küzd, és elbukik. Novelláimban a szereplők nem Sárkányölő Szent Györgyként veszik fel a harcot a napi gondokkal, problémákkal, hanem emberekként küszködnek. Ironikus megfogalmazásban, a már meglévő problémákat, gondokat újabbakkal szaporítják.

– *Szindarabokat, drámákat is írsz. Újra Penckófer Jánost idézem: „... egyedülálló kezdeménye, hogy történelmi időkre visszanyúló drámái*

alkotásokkal is kísérletezik, jó eredménnyel.” A Vingárti Geréb Péter című vígjátékod és az Ítéletidő című egyfelvonásos drámád a középkori Lampertházán (Beregszászon) játszódik. Ez mélyreható történelmi ismereteket feltételez. Ezek szerint fontos számodra szülőfölded történelme. Nem gondoltál még arra, hogy írj egy Kárpátaljával foglalkozó történelmi regényt?

– Elöljáróban hadd idézzem Vaclav Havel cseh drámaíró rendszer-váltás előtt papírra vetett, ma is érvényes gondolatát: „A történelmi horizont nélküli magánélet – fikció, élettelen utánzat, valójában hazugság. Megfosztják valódi belső kiterjedésétől, legsajátosabb tragikumától, igazi kérdéseitől”. Az általad felsorolt színpadi művek a múlt század nyolcvanas éveiben íródtak, és igazság szerint jómagam csak tenyérnyi színpadokon, templomokban előadható vígjátéki/drámai keretbe helyeztem a valóban megtörtént, levéltári dokumentumokkal igazolható történelmi eseményeket. A munka oroszlánrészét Váradi Steinberg János, az ungvári egyetem történészprofesszora és Horváth Anna keramikus, a Szovjetunió Képzőművészeti Szövetségének tagja vállalta magára. Azért hangsúlyozom a titulusokat, mert a szovjet éra utolsó évtizedében sem volt veszélytelen dolog olyan anyagok után kutatni a levéltárakban, még ha történészprofesszor is volt az illető, amire nem szólt az engedély, mint ahogyan az sem, hogy egy rangos szövetség tagja, az átkos, feudalista középkor képzőművészeti, öltözködési és viselkedési kultúrájában való jártasságának megosztásával töltse a szabadidejét.

Finta Évának is sokat köszönthetek, hiszen nem csak legépelte, de stilisztikai javításaival sokat hozzá is adott az elkészült művekhez. És azt sem mondhatom, hogy ez valami egyszeri „partizántevékenység” lett volna. Például ez idő tájt íródtak magyartanárom, Vári Fábán László történelmi múltunkat idéző, azóta klasszikussá vált versei: az *Útban Törökország felé*, a *Mikes Kelemen*, a *Majtény*...

Sokak számára nyilvánvalóvá lett, hogy a „szovjet magyarok” segédletével zajló történelemhamisítás nem bagatell dolog, negatív következményei kétségessé tehetik a kárpátaljai magyarság jövőjét. Jelen időkről szólva, Matl Péter és szobrászbarátai próbálnak hagyományt teremteni a Borzsován első ízben megszervezett szobrász táborukkal. Szembe menni az árral azáltal, hogy ahogy most, úgy az elkövetkező években is olyan szobrokat álmodnak, készítenek és helyeznek el majd

a magyarulakta községek eleddig üresen álló terein, amelyek művészi fokon szimbolizálják az adott községhez köthető mondákat, történelmi eseményeket. Magamról szólva, ha regényt nem is, de nagyon szeretném az elkövetkező években újraírni a *Salamon* című, azóta valahová elkalódott drámámat. Teljessé tenni a Lampertháza történelmét feldolgozó trilógiámat. Sokaknak tartozom vele.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2014

HATÁROKON TÚL

BEREGSZÁSZTÓL BRAZÍLIÁIG

Szigeti Vladimír Beregszászon született. Édesapja magyar, édesanyja ruszin. Végzettsége szerint órás, zenész, de a sors rákényszerítette, hogy más munkakörökben is kipróbálja magát. Jelenleg Brazília budapesti nagykövetségén van alkalmazásban.

– *Mióta dolgozol Magyarországon?*

– 1998 óta, amikor is egy kertészbrigádban dolgoztam a Rózsadombon.

– *Hogyan kerültél a Brazil Nagykövetség alkalmazásába?*

– Mivel a kertészeti cégnél nagyon kevés volt a fizetésem, ezért úgy döntöttem, hogy továbblépek. Megismerkedtem egy, a szomszédban élő nagyon kedves brazil hölgygel, aki a követség adminisztrátora volt. A követségen éppen akkor szabadult fel egy állás. Az azóta barátommá vált Heloisa intézte el, hogy én kapjam meg a munkát. Ezért örökké hálás leszek neki.

– *Miből is áll a munkaköröd, mi a feladatod?*

– Általános karbantartó és kertész vagyok, a munkaköri megnevezésem – gondnok, bár minden gondot természetesen nem tudok megoldani.

– *Beszélsz-e már portugálul?*

– Kénytelen voltam alapszinten megtanulni, mert nem mindig van a közelemben tolmács. Emellett spanyolul is tanulok.

– *Átvitt értelemben brazil földön dolgozol, de jártál-e már Braziliában?*

– Sajnos nem. Vágyom rá, de az anyagiak egyelőre nem engedik ezt meg. Nagyon szeretnék eljutni a riói karneválra, és van egy nagy álmom: végighajózni az Amazonason.

– *Mi a benyomásod a munkaadóidról, és általában a brazilokról?*

– Erről nem lehet általánosságban beszélni. Úgy tapasztaltam, a diplomaták általában korrekt emberek. A brazilok pedig vidámak és felszabadultak, ellentétben a magyarokkal, és a legtöbb európai néppel, akikre az aggodalmaskodás a jellemző. Ezért talán a mi szemünkben néha úgy tűnik: könnyen veszik az életet.

– *Távlati tervként felvetődött-e benned az áttelepülés gondolata?*

– Nem. Nem akarok áttelepülni sehová, mert Kárpátalján élnek a szeretteim, főként a lányom, Katica, az unokáim – Stella és Stefánia –, valamint az édesanyám és a rokonok is, akik nélkül nem tudnám elképzelni az életemet.

– *Életed párja is Magyarországon él?*

– Igen, ő vezeti a háztartást. Tehát teljes családi életet élhetek.

– *Köszönöm a beszélgetést, és további eredményekben gazdag életet kívánok!*

2009

„OTTHON MÁR BIZONYÍTOTTAM...”

Árvay Viktória a Beregszászi 5. Számú (ukrán tannyelvű) Középiskolában érettségizett, majd a Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Karának Beregszászra kihelyezett tagozatán szerzett közgazdász diplomát. Később tolmácsként dolgozott, majd konzuli adminisztrátor volt a Beregszászi Magyar Konzulátuson. A leányát egyedül nevelő bloggerrel a Városligetben beszélgettem.

– *A konzulátusi munkád biztos megélhetést jelentett számodra, öt és fél év után mégis felmondtál. Mi ennek az oka?*

– A konzulátusi állás valóban egzisztenciát biztosított a számunkra. Viszont úgy éreztem, Beregszászon ez volt a karrierem csúcspontja. Egy idő után kiégtem. Változtatnom kellett. Ki kellett próbálnom magamat valami másban is, és az is motivált, hogy az álomnak, az írásnak élhessek.

– *Nem csupán a konzuli hivatalt hagytad magad mögött, hanem Beregszászt is. Úgy érzed, Budapest az a színtér, ahol meg tudod valósítani önmagadat?*

– Hogy miért éppen Budapest? Úgy tizenegy éves lehettem, amikor először jártam a magyar fővárosban, éppen augusztus 20-a volt. A rokonaim erkélyéről néztük a tűzijátékot a nagyapámmal. Kis túlzással beláthattam az egész várost, nagyon tetszett. Úgy éreztem, hogy tudnék itt élni. Ma már nem ezt gondolom, a nyomorúság eléggé megdöbbenett, mégis úgy gondoltam, eljött az ideje, hogy kipróbáljam. A lányomnak is sokkal több lehetősége van itt, mint Beregszászon. Egy nagyváros mindig nagyobb szabadságot ad, mint egy kisváros.

– *Nem lesz nehéz a kislányod beilleszkedése, hiszen odahaza ukrán tannyelvű iskolában tanult? Úgy tudom, te is a közelmúltban kezdted el újabb tanulmányaidat.*

– A kislányomat egy jobb gimnáziumba fogom beíratni, éppen most jöttünk az angol szintfelmérőről. Mindenki barátságos volt. Különben ez az év sok diáknak az iskolaváltást jelenti Magyarországon is. Úgy vélem, a lányom beilleszkedésével sem lesz gond. Igaz, hogy hozzám hasonlóan ukrán iskolába járt, de mindig fontosnak tartottam, hogy megtanuljon helyesen magyarul beszélni és írni. Majd sokat segíték neki, hogy minél előbb felzárkózhasson bizonyos tantárgyakban. Különben ez egy matematika–informatika szakos iskola. Ezen a vonalon Kárpátalján nem tudna továbblépni.

Igen, nemrég kezdtem a Szent Korona Országáért Alapítvány szabadegyetemének nemzeti média szakán. A tanulmányi idő másfél év. Számomra ingyenes, mert több mint háromszáz kilométerről jövök.

– *Említetted az írást. Úgy tudom, saját blogot vezetsz, ahol olvashatók a műveid. Milyen műfajokban alkotsz? Kik azok a szerzők, akik közel állnak hozzád?*

– Tulajdonképpen a memóriám nagyon szelektív, inkább a történetekre figyelek és nem az írókra. A jó történet marad meg bennem, ez az, ami inspirál. Egy biztos, felkapott „besztszellereket” nem olvasok. Bár, be kell vallanom, van egy-két kedvenc Coelho-könyvem. Szeretek olvasni, valódi könyvet tartani a kezemben, és hagyni, hogy a történet megelevenedjen a képzeletemben. Rejtőt akkor olvasok, ha könnyed szórakozásra vágyom. A Bronte nővérek és Jane Austen művei által visszakerülök abba a korba, ahol még vannak értékek. A mai modern világban sajnos felcserélődtek a nemek szerepei. Wass Albert írásai nagyon fontosak számomra. És Tormay Cécile tulajdonképpen a példaképem, mind az írói, mind a társadalmi tevékenysége alapján.

Én főképp prózát írok, ezek az írások a klasszikus értelemben nem tartoznak egyik irodalmi műfajhoz sem, amolyan lélekszilánkok. És van egy-két regényem is.

– *Kapcsolatba kerültél Dupka Györggyel és Nagy Zoltán Mihállyal. Mi volt a véleményük az írásaidról?*

– Örültem, amikor Dupka György pozitívan nyilatkozott a műveimről. Ápolgatta a lelkemet. Később viszont úgy éreztem, hogy be akarják skatulyázni az írói stílusomat, bele akartak szólni abba, hogyan írok. Én

nagyon lázadó vagyok. Szeretek a saját fejem után menni, még akkor is, ha hibázok.

– *Tehát akkor nem csatlakoztál az Együtt folyóirat közösségéhez? Jelenlek-e meg írásaid a blogodon kívül?*

– Végül nem. Néhány írásomat magyarországi női internetes portálok hozták le. Jelenleg pedig rendszeresen publikálok az egyetem újságjában. Folytatásos történeteket írok.

– *Mi a benyomásod a magyar társadalomról, hogy tudsz beilleszkedni?*

– Budapesten teljesen mások az emberek, mint Beregszászon. Senki sem foglalkozik a másikkal, aminek, ugye, van negatív és pozitív hozama is. Azért, ha nem is ismerem a szomszédjaimat, mindenki köszön a másiknak. Nincs szoros kapcsolat az egymás mellett élő emberek között. Otthon ez teljesen más. Budapesten sok rokonom és barátom van. Én már egy kiépített közösségbe érkeztem. Olyan emberekkel vettem körül magam, akikkel hasonlóak az értékeink, így könnyebb.

– *Mi volt a döntő érv a kivándorlásra? Nincs honvágyad? Nem fogod-e később megbánni a döntésedet?*

– Otthon már bizonyítottam, nem tudnék semmi újat mutatni. Úgy érzem, itt is meg tudom állni a helyemet. Honvágyam nincs, mert sokat járok haza. A két legjobb barátnőm otthon maradt. Beregszász különben nincs olyan messze. Nem hiszem, hogy meg fogom bánni ezt a döntést. Nem sajnálhatunk elmúlt dolgokat, mindig előre kell nézni! Viszont sosem fogom elfelejteni, hogy honnan jöttem, én Budapesten is beregszászi lány maradok.

– *Köszönöm a beszélgetést! Sok sikert a terveid megvalósításához!*

2012

„ÉN CSAK ÍROGATÓ EMBER VAGYOK”

Schober Ottó a Beregszászi Járási Művelődési és Szabadidő Központ igazgatója, az intézményben működött magyar népszínház rendezője és vezető színésze volt egykoron. Több mint negyven éves munkássága alatt itt lett Ukrajna érdemes művelődési dolgozója, majd Erzsébet-díjas művész, 1999-től pedig Beregszász város díszpolgára.

A közelmúltban jelent meg negyedik könyve *A statisztika így kívánta* címmel. Ennek kapcsán beszélgettünk az írásról, múltról, jelenről.

– Mikor kezdett el írni?

– Az utóbbi időben közíró, azaz közéleti író jelzővel illettek, én viszont csupán közönséges írogató embernek tartom magam. Véleményemet a legutóbb megjelent könyvemben próbáltam tréfásan bizonygatni. De komolyra fordítva a szót, 1963-tól kezdtem írogatni. Akkor vált önállóvá a *Kárpáti Igaz Szó* magyar nyelven megjelenő megyei napilap, amely addig a „lepedő”-formátumú ukrán nyelvű újság tükörfordítása volt. Talán csak a lap neve nem volt szóról szóra lefordítva, mert a *Zakarpatszka Pravda* (Kárpátontúli Igazság) helyett a *Kárpáti Igaz Szó* nevet viselte. Mai napig csodálkozom, hogy nem akadt egyetlenegy túlbuzgó szovjet–ukrán állampolgár sem, aki belekötött volna a magyar fordításba!

– Milyen volt a kezdet a magyar nyelvű változat számára?

– Nagy szerencsének s egyben győzelemnek számított Kárpátalja magyarsága számára, hogy az újságban helyi magyar szerzők írásait közölték. Persze óvatosságból eleinte csak két oldalon történhetett meg a „csoda”, mert a másik két oldal továbbra is az ukrán szerzők, de főleg

a TASZSZ (Szovjetunió Távirati Irodája) és a RATAU (Szovjet–ukrán Távirati Iroda) közleményeit közölte magyar fordításban. Szerencsére ez a fele-fele, „a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon” megoldás nem tartott sokáig, és az újság Balla László szerkesztővel az élén teljesen önállóvá vált. Nem kis feladatot vállalt magára az újdonsült szerkesztő, hiszen a lapot nap mint nap magyar szerzők tollából származó friss, aktuális írásokkal kellett megtölteni. Kárpátalján kevés volt a képzett magyar újságíró, sőt alig volt. Frissen érettségizett, tollforgatásra hajlamos fiatalokból toborozta össze a csapatot. Ahogy akkor tréfásan mondogatták, „dedósokkal” vette körül magát. Az évek során ezekből a fiatal kezdőkből egyetemet végzett tehetséges újságírók lettek. Ma Kárpátalja elit szerkesztői, újságírói közé tartoznak, de sokan közülük az anyaországban is megállják a helyüket.

– *Őn hogyan került kapcsolatba a lappal?*

– Külsős levelező tagokra is szükség volt. Ebben az időben kaptam néhány levelet Balla Lászlótól, hogy szívesen venné, ha Beregszász és környéke kulturális eseményeiről tudósítanám a lapot. Így kezdtem el írogatni. Előbb kisebb, majd nagyobb tudósításokat, később humoreszkeket. A mai napig emlékszem *Szemüveg nélkül* című első írásomra.

– *Tehát a Kárpáti Igaz Szó volt a kezdet?*

– Balla László serkentett az írásra. Egy-két tehetséges, elismert akkori (ma néhai) kárpátaljai író, költő nemtetszését fejezte ki az írásaimmal kapcsolatban, mondván: lehet, hogy jó színész vagyok, de a suszter maradjon a kaptafánál. Szerencsére nem követtem a tanácsukat, továbbra is írogattam. Ám arra, hogy könyvem jelenjen meg, álmomban sem mertem gondolni. A szovjet érában a Kárpáti Kiadónál kevés kötet jelent meg magyar nyelven, és ha meg is jelent, csak azoké, akik „közel ültek a tűzhöz”, s persze „jó fát” tettek a tűzre.

– *Mikor adták ki az első kötetét?*

– Ha jól emlékszem, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének (MÉKK) Ungváron tartott alakuló gyűlésén történt 15 évvel ez előtt. A résztvevőket megajándékozták az akkor alakult Intermix Kiadó frissen megjelent első könyvének példányaival. Érdeklődve lapozgattam a könyvet, amikor hozzám lépett Dupka György, a kiadó igazgatója, azal a biztatással, hogy érdemes lenne megörökíteni a Beregszászi Népszínház történetét. Ha kedvem támadna megírni, szívesen kiadnák. A felkérésnek eleget tettem, s így jelent meg az első könyvem *Színfalak*

előtt, mögött, nélkül címmel. Ahogy a címből is kiderül, arról írtam, hogy mi történt a népszínház színpadán, milyen darabokat mutattunk be, merre tájoltunk, milyen sikereket értünk el. Ugyanakkor megpróbáltam felidézni a kulisszák mögött velünk megesett, többnyire vidám történeteket. S végül, hogy kulisszák nélkül milyen kulturális események történtek Beregszászban és környékén.

– *Ennek a könyvnek volt folytatása is.*

– Amikor megjelent a könyvem, rájöttem, hogy sok minden kimaradt belőle, amit érdemes lenne megírnom. Hát akkor „gyerünk, gyerünk!” – biztattam magam. Így született meg a második könyvem – a *Davaj, Davaj!* Kesernyés humorral próbálok visszaemlékezni arra az időre, amikor először hallottam meg ezt a jellegzetes, több jelentésű orosz szót, és hogyan kísértett ötven esztendőn át.

Aztán rádöbbsentem, hogy sok minden kimaradt ebből a kötetből is. Így született meg a *Ki hitte volna?* című könyvem. Mert valljuk be őszintén, ki mert volna arra gondolni még a múlt század nyolcvanas éveinek első felében is, hogy egy ilyen világhatalom, mint a Szovjetunió, egyik napról a másikra összeomlik? Na ugye, ki hitte volna?

– *De ezzel még nincs vége, ugye? A téma megért egy újabb kötetet.*

– Talán mindenki ismeri Eötvös magyar zenebohóc „*Van másik*” című világszámát. Hát én is így voltam a könyveimmel – van másik! És *A statisztika így kívánta* címmel megjelent a negyedik könyvem.

Írásaimban mindig igyekeztem a kesernyés történeteket humorral vegyíteni. Akárcsak az egykori szovjet ember a vodka erejét „zakuszkával” (beharapnivalóval) enyhíteni. Hogy ez a „zakuszka” néha csak egy harapásnyi savanyú uborka vagy falatnyi sós hering volt, az a könyveimből is kiderül.

– *Senki nem kérdezte még meg Öntől, hogy miért egy témát, egy korszakot jár körbe minduntalan?*

– A könyvemmel kapcsolatban kaptam néhány nemkívánatos megjegyzést, hogy mennyit lehet még a Szovjetunió hibáiról, fonáságairól sopánkodni, siránkozni? Nem túlságosan lerágott csont az ma már?

Úgy érzem, nem ezt tettem, amikor fanyar humorral igyekeztem felidézni a múltat, mosolyt fakasztani az utókor arcára egy letűnt társadalmi rendszer butaságainak, ostobaságainak, esztelenségeinek felidézésével. Meg aztán a kiadóm, Dupka György is egyetértett azzal, hogy a múltat nem szabad elfelejteni. Szerintem a kutya a lerágott csontot azért

még néha-néha a szájába veszi. Ha másért nem is, hogy eljátszogasson vele egy kicsit. Én pedig kutya kötelességemnek tartottam, hogy mind-
ezt megírjam.

– *Milyen a visszhangja az új kötetnek?*

– Egyik olvasóm a címével nem ért egyet. Szerinte nem a statisztika, hanem a kommunista párt kívánta, sőt adott utasítást arra, hogy milyen legyen a statisztika. Szerintem egykutya!

Nem tudom, hogy a könyvem elnyeri-e a tisztelt olvasó tetszését. Egy azonban bizonyos – nem készíték róla statisztikát. Csupán egyre kérlek, kedves olvasóm:

Úgy olvasd e balga sorokat,

Hogy itt-ott egy fanyar gondolat

Ne keserítse meg a lelked,

S könyvemben a humort is leld meg!

– *Köszönöm a beszélgetést. Még annyit, hogy a szerző minden olvasójának ezt a rövid verset írja dedikációként.*

2009

„MINDIG VILÁGPOLGÁRNAK VALLOTTAM MAGAM”

Koszták István grafikus, életművész, világpolgár. Négy éve Strasbourgban él. A közelmúltban hazalátogatott Budapestre. Akkor fogtam vállatőrá.

– 1989-ben hagytad el szülővárosodat, Beregszászt, de 2008 nyarán Budapesttől is búcsút vettél, és azóta Franciaországban élsz. Hogy érzed ott magad? Milyenek a franciák? Mennyire tudtál beilleszkedni egy merőben idegen közegbe?

– Mivel mindig világpolgárnak vallottam magam, ez talán nem is meglepő. Kora ifjúságom óta szerettem utazni, bejártam a fél Szovjetuniót. Utána úgy döntöttem, Nyugaton is körül kell nézni. Így kerültem Magyarországra, annak is a fővárosába, Budapestre. Könnyű volt beilleszkedni, magyar kultúrán nőttek fel. 19 évet töltöttem ebben a gyönyörű városban, a Duna gyöngyszemében, ahogy sokan nevezik. Utána még nyugatabbra kerültem, és most már idestova negyedik éve élek Elzász fővárosában, Strasbourgban. Persze, sosem felejttem el, honnan jöttem, nekem mindig is Beregszász marad a bölcső, a hely, ahová mindig hazatérhetek. Nos, ami a franciákat illeti, hát róluk csak jót mondhatok. Nyitott, toleráns, nagylelkű nép. Általánosságban is és egyénekre lebontva is. És fantasztikus kultúrájuk van. Áldom a sorsomat, hogy oda vezérelt.

– *Világpolgárnak vallod magad, ennek ellenére korábban sokat foglalkoztatott a szülőföld, az igazi otthon gondolata. Miért változott ez meg?*

– Igyekszem mindenütt otthonra találni, ahová a jó sorsom vezérel. Beregszászhoz elsősorban érzelmileg kötődöm. Ott telt az ifjúságom, minden zegét-zugát ismerem. Ott kötöttek az első barátságok. A Borzsa partja volt nyaraink színtere. Beregszász mindig is híres volt vendéglátásáról, éppen ezért gyakori vendégek voltunk éttermeiben, kávézóiban. Egyszóval, az ifjúságom élményeit Beregszásznak köszönhetem.

– *Három országban is éltél már, művészként és emberként hol érezted a legjobban magadat?*

– Ami a kérdésed emberi aspektusát illeti, nekem sikerült minden-hová beilleszkednem. Művészként Beregszászban indultam. Persze, ma már mosolygok akkori próbálkozásaimon. Mindig is új utakat kerestem az alkotásban. Azt kell mondjam, művészileg Franciaországban teljesedtem ki. Nyugodt körülmények között dolgozhatok, és ennek meg is van a gyümölcse.

– *Úgy tudom, Strasbourgban is alkottál, és összejött egy tekintélyes kollekció. Milyen témákat választottál? Hatott-e rád az elzászi táj, inspiráltak az ott élő emberek?*

– A négy év alatt összejött egy kiállításra való anyag. Nyilván ihletet ad a táj, ami gyönyörű, a pazar épített valóság, ami a strasbourgi Dómban csúcsosodik ki, nekem mégis a legfőbb témám az orosz templomok világa. Elkezdtem érdeklődni az arab kultúra iránt is, ami meglátszik a képeimen. Távolodom Oroszországtól és közelebb kerülök Marokkó, Jemen világához.

– *Ha jól tudom, felvetődött az ötlet, hogy a legújabb munkáidat kiállítsák a beregszászi Európa–Magyar Házban. Hol tart a tárlat szervezése?*

– Feltett szándékom, hogy szülővárosomban állítom ki a Franciaországban készült képeimet. Ha sikerül a technikai problémákat áthidalni, nyáron az említett objektum fog otthont adni munkáimnak. 23 évvel ezelőtt hagytam el Beregszászt, akkor volt egy gyűjteményes kiállításom. Most ezt szeretném megismételni egy magasabb szinten. Remélem, soon eljönnek, és megnézik, mire jutottam.

– *Egy korábbi beszélgetésünk során említetted, hogy a te üzeneted a szépség. Meg tudnád fogalmazni, hogy számodra mit jelent a szépség? Lehet-e szép egy torzóban maradt szobor, egy romos ház, egy gondoktól megviselt arc, egy őrült költő verse, egy absztrakt festmény?*

– Igen, én a szépség bolondja vagyok. Művészi eszközökkel mindent ki lehet fejezni. Éppoly szép lehet egy romos templom, mint akár a legpazarabb felhőkarcoló. Egy öreg arc vagy egy gyermek mosolya. Mindenben meg lehet találni a tartalmat, és új fényt kölcsönözni neki azáltal, hogy alkotássá nemesítjük.

– *Korábban azt mondtad, hogy egyetlen példaképed Michelangelo. Így van ez ma is, vagy időközben hatottak rád más művészek, esetleg a francia mesterek?*

– Michelangelót nem lehet felülmúlni a képzőművészetben, mint ahogy Bachot sem a zenében. Nekem e két zseni örök szerelmem marad. De természetesen a Louvre termeit járva sok csodával találkozok az ember. Közhelyszámba megy, de rám is a *Mona Lisa* Leonardótól és a torzóban maradt *Milói Vénusz* volt a legnagyobb hatással. Ezek a műalkotások megbabonáztak. Nemkülönben Michelangelo haldokló rabszolgái. Persze, a legnagyobb kedvencem a *Pieta*, Michelangelo fiatalkori remekműve. Ebben az alkotásban minden benne van. Az egész világ fájdalma. Modernkori kedvencem Paul Klee, a svájci festő. Már-már primitívnek tűnő formáiban varázslatos univerzum rejtőzködik. Egész egyszerűen imádom.

– *Van-e még valami, amit az életben el szeretnél érni? Milyen terveket szövögetsz?*

– Egy művész számára csak az lehet a cél, hogy állandóan tökéletesítse művészetét. Úgy érzem, jó úton haladok. A terveim között szerepel, hogy szétnézek még az arab világban. Úgy érzem, sok kincset fogok ott találni

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2012

AZ EGYÜTT 2012-ES NÍVÓDÍJASA

Finta Éva Beregszászon született, a helyi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskolában érettségizett, majd az Ungvári Állami Egyetemen szerzett magyarnyelv- és irodalomtanári diplomát. 1990-ben kitelepült Magyarországra. Jelenleg Sárospatakon él, a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Karának Nyelvi-Irodalmi Tanszékén tanársegéd. A Magyar Írószövetség tagja. 1971-ben kezdett el publikálni. 1979-ben jelent meg az első

versesfüzete *Vállalkozás az örömmre* címmel. További kötetei: *Idő – korongon* (1987), *A lét dicsérete* (1991), *Párák* (1993), *Földközelen* (1993), *Vissza a vízöntőbe* (2007), *Szapphó a szírtén* (2010).

– *Mi volt az első kapcsolata a költészettel?*

– Már általános iskolás koromban minden műfajt olvastam, csak „fércművet” nem. 12 évesen osontam be a felnőtteknek szánt városi könyvtárba, ahol Svéd Piroska (akkor még nem ismertem, csak visszamenőleg azonosítottam be) nagyot nézett, mit keresek én az ő birodalmában. Javasolta a gyermekkönyvtárakat, de én közöltem, hogy már túl vagyok valamennyin, és az otthoni olvasnivaló is elfogyott. Tájékoztattott, hogy 16 éves kor alatt nem fogadhat taggá, én pedig azt füllentettem, hogy nemsokára betöltöm a tizenhatot. Mivel makacsul nem tágítottam, azt javasolta, tegyünk egy próbát. Ha rendesen visszahozom a kikölcsönzött könyveket, egye fene, felvesz a látogatók listájára.

Dédike XIX. századi vászonkötésű Petőfi összesét addigra rongyosra nyűttem, a tankönyvekben sem volt szokás kortárs szerzők közreadása,

főleg nem magyaroké. Petőfi rövidebb elbeszélő költeményeit és falusi idilljeit nem szerettem, versben a tömör tartalmak vonzottak, de ez is csak utólag tudatosodik. Így, amikor nekiestem az ismeretlen könyvtár végtelen polcainak, azt sem tudtam, hol kezdjem. Nagyon érdekelt a művészettörténet, a régi korok megfegtetlen titkai, így lecsaptam egy Egyiptomról szóló albumszerű, felvételekkel gazdagon illusztrált könyvre, amely a piramisok rejtélyeivel foglalkozott. Nem építészeti, hanem a fizika tudománya felőli és mai szóval élve: ezoterikus értelemben. Eredetileg egy könyvet engedélyezett a könyvtáros, én azonban egykettőre megraktam az asztalát. Mohóságomat látva érzek, hogy van itt valami, amiről nem lehetne engem lebeszélni, és a kiválasztott könyvek is meglepték. A második könyv már a polcra szinte oldalba döfött. Váci Mihály: *Szegények hatalma*. A címe meghökkentett. Nem egyezett a tapasztalataimmal. Meg kellett néznem. Így derült ki, hogy ez verseskötet, méghozzá élő szerző írásaival. Nekem a költő olyan valaki volt, aki már nem él. Ezt sem hagyhattam ki. A harmadikra viszont nem emlékszem. Az valami csalódás lehetett, nem egyezett az elvárásaimmal. Még aznap délután, a könyvtárból magyartanárnőmhöz, Drávai Gizellához igyekezve értesültem arról, hogy én valami különöset tettem. Vácinak ugyanis akkor volt fönn a Napja, Gizi néni levelezésben volt vele és feleségével, Juhász Máriával. Négy év múlva a Gizi néni házában találkoztam Máriával, aki a későbbiekben barátságába fogadott.

– *Ki volt a mentora? Kik a kedvenc szerzői?*

– Ily módon tekinthetném Drávai Gizellát mentoromnak, de nem volt az. Nem olyan értelemben, ahogyan azt versíró tevékenységgel össze lehetne kapcsolni. Én néhány évig Gizi néninél laktam, aki édesanyja halála után magára maradt, és az én félárva apámat – akinek gyerekként sokszor megvarrta a nadrágját a fenekén – rábírta arra, hogy esténként a Munkácsi utcából iskolatáskámmal átsétáljak a Mozi utcába, és ott aludjak, mert félt egyedül. Külön szobát kaptam, ami otthon nem volt megoldható, és egy sereg új arcot, az ő baráti társaságát és növendékeit. És bár ebben a házban egyébről sem volt szó, mint irodalomról és a művészetekről, nekem semmi eltökéltségem nem volt az írásra nézve. Jó dolgozatokat írtam. Mindig fel kellett olvasnom az osztálynak. Mivel a gyerekek tudták, hogy reggel együtt megyek iskolába Gizi nénivel, gyorsan meg is vádoltak azzal, hogy a tanárnőnk keze van az én sikeres dolgozatomban. Ez ellen hiába is védekeztem volna.

Amikor kilencedikes korom táján írni kezdtem, naplót szerettem volna vezetni. Nem ment. Megértettem, hogy az emberrel ritkán történik említésre érdemes dolog, az meg nagyon foghíjas volt, hogy tavasztól őszig semmi érdemlegesről nem számolhattam be. Viszont voltak ötleteim, gondolataim, valami, ami nem cselekményes, mégis szeretném, ha nem felejténém el. Punykó Marikától kaptam az egyik születésnapomra egy szép kis noteszt két nagyszerű mottóval a belső oldalán, amivel nekem akart üzenni. *Naggyá nem lenni – gyalázat. / Mind naggyá legyetek!* – szól Jevtusenko versüzenete. Ebbe a kis noteszba kezdtem én bejegyezgetni előbb életem jelentéktelen kis eseményeit, majd nagyon gyorsan áttértem a gondolatközlésre. A versformát már a gondolat maga találta meg. Rájöttem, hogy mennyi ügyetlenkedést spórolok meg, ha formát adok a gondolatnak.

Azért a költő nekem József Attila marad. Tudom, illene valaki kortársra hivatkozni. Persze, nagyon szeretem Nagy Lászlót, csodálom Juhász Ferencet, meghajlok Nemes Nagy Ágnes előtt, élvezem Dobai Péter időutazásait, nagyra értékeltem Nagy Gáspár szókimondását és emberi tartását, olvasom és szeretem kortársaimat határon innen és túl – de „nincs alku”...

– *Bizonyos értelemben szerencsésnek mondhatja magát, hiszen sok pályatársával ellentétben a szovjeturalom alatt is publikálhatott, sőt kötetet is megjelenhettek. Milyen viszonyban állt a két kárpátaljai irodalmi stúdió tagjaival?*

– Hát annyira nem voltam szerencsés, mint ahogy azt bárki is gondolja. Kiestem a Kovács Vilmos által pártfogolt ifjak generációjából, mert akkor még iskolás kölyök voltam, a fiúk meg „nagyfiúk”. Igaz, így megspóroltam egy halom konfliktust is mind a hatalommal, mind bizonyos személyekkel szemben, de lemaradtam a „költőiskoláról”. Gizi néni és Horváth Anna „mikroklímájában” nevelkedtem, lettem felnőtt, és ez azt is jelentette, hogy többet tanultam tőlük, mint amennyit az egyetem valaha is adhatott volna. Valamint jelenti, hogy nem az irodalom volt az egyetlen szellemi terepem. Az, hogy publikálhattam, amikor éppen nem voltam „feketelistán” (ez több alkalommal is megesett, ilyenkor egy-egy évig a nevem sem jelenhetett meg nyomtatásban; okát sohasem firtattam), nem volt egyedi kiváltság. Hiszen publikált Füzesi Magda, Horváth Sándor, Nagy Zoltán Mihály, Kőszeghy Elemér, Györke László, Dupka György, Balla Teri és még sokan mások. Evidens, miért nem említem Balla D. Károlyt: ő védett ember volt, mondhatni „önhibáján

kívül”, a családi háttér fényét és árnyékát – helyzettől függően – rendre megkapta. Hogy ki mindenki nem publikál, mert nem publikálhat, azt egy ideig nem is tudtam pontosan.

Az 1979-ben kiadott versesfüzetem, ama bizonyos újságból kivágható, nem volt szinkronban saját meggyőződéssel. Már akkor néhány éve írtam és publikáltam is, de a *Kárpáti Igaz Szótól* féltem, mert ott mindig beleírtak valamit a verseim utolsó sorába. És ezzel csak akkor szembesültem, amikor a lap már elhagyta a nyomdát. Úgy éreztem, korai még kötetet csinálnom, és nagy volt az ideológiai nyomás is. A *Vállalkozás az öröme* megjelentetése amúgy is feltételhez kötött volt. Ekkor írtam meg a *Leninhez* című versemet. Kéthavi gyötrelmem után egy hajnali órán, álomból felkelve raktam össze a négyszer négy sort. Vesztemre. Évekig ezzel képviselt engem Pátriám, ha Magyarországra verset adtak, vagy valamilyen nagyobb fórumon szereplési lehetőséghez jutottunk. Hát a szerencsémnek ilyen arca is van. Pedig akinek van füle, az meghallja, amit a versben megírtam, ezért ma sem tagadom le. Csak nem keresik a másik olvasatát...

Az *Idő – korongon* öt évig várakozott a Kárpáti Kiadónál. A 76 verset tartalmazó füzet összehajtogatott zsebkendő méretű, és 74 oldalon van összezsúfolva. Horváth Anna grafikáit, amelyek illusztrálnák, bélyeg méretűre zsugorították. Ne kelljen elmesélnem, ezzel szemben kinek hogyan tálták az írásait. Itt is közelharcot kellett vívnom a kiadóval, és nem úsztam meg az ideológia „hirdetését”. *Negyven* című kötetindító versem volt az ára a megjelenésnek. Ezt is vállalom. Egy szép májusi ünnepen megcsodáltam az egykori Városházára kitűzött monumentális méretű vörös selyemlobogó játékát a szélben. A képzőművészet mindig is fogva tartott. A levegő alakította szoborformák gyönyörködtettek, megírható élményt adtak. Már csak címet kellett adni az élménynek és alcímet – itt ez a döntő. Arany Jánosra és a walesi bárdok esetére gondoltam, és nem féltem kortársaim ejnyebejnyjétől.

A kérdésben több alkérdés van elrejtve. Azokkal a stúdiótagokkal, akiket ismertem, jó kapcsolatban álltam. Nevezhetném barátinak is, de S. Benedek András már felnőtt férfi volt, én még csak amolyan „jányka”, elbeszélgetetett a 16 éves csitrivel, adott is néhány tanácsot a versírásra vonatkozóan, de nem voltam a korosztálya. Györke Lacit Gizi néni által ismertem, vele például testvéri volt a kapcsolatom. Ismertem Balla Terit, de ő is korosabbnak számított. Vári Fábíán László verseivel kéziratban

találkoztam, néhányat ismertem és nagyon kedveltem valamennyit. A Mikes Kelemen szílongató versét kívülről tudtam, de mást is. Fodor Géza néhány alkalommal eljött közénk, mikor Balla László személyre szólóan hívta meg a Forrás egykori tagjait, de távolságtartó volt, és nem alakított ki szorosabb kapcsolatot senkivel. A kortársaimmal, a József Attila Irodalmi Stúdió tagjaival emberileg nem volt szorosabb a kapcsolatom. Kivétel Balla D. Károlyt, akivel egyetemista koromban barátkoztam össze, s akivel sok érdekes irodalmi négykezesünk és más bolondériánk született. Furcsa, de a stúdió semmilyen tekintetben nem hatott a baráti köröm kialakítására.

– *Megmaradhat-e valaki Magyarországon is kárpátaljainak? Milyen a kapcsolata a szülőföldjével, mennyire követi figyelemmel a kárpátaljai történeteket?*

– 37 éves voltam, amikor kis családommal úgy léptem át a magyar határt, hogy otthonomat, szülőföldemet már csak vendégként látogathattam. Ekkor azonban már József Attilával együtt mondhattam, hogy *nincsen apám, se anyám*. Édesanyám három éve, apám nyolc éve meghalt. A férjem volt a családom és a gyerekeim. Eszterke lányom másfél éves volt, István fiam négy. Falura, a világ végére, Rakacára költöztünk, itt másfél évet bírtam ki. Ezt követően kerültünk Kenézlőre, illetve Sárospatakra. Én úgy érzékelem, hogy az ember ennyi éves korára „megtelt a világgal”. Azzal, amelyben mozgott. Igaz, évekig éltem teljes szellemi emigrációban, s ezek alatt az évek alatt sok mindent értékeltem át. Például haragszom okos és művelt Tanítóimra, Tanítóinkra, akik megosztottak bennünket, és hagyták, hogy őket is megossa a hatalom. De azzal is tisztában vagyok, hogy mindig az történik, ami megtörténhet. Öt évig rendszeresen jártunk haza, volt, hogy havonta. Ezt egyre kevésbé bírtuk fizikailag és anyagilag egyaránt. Viszont azt követően, hogy 1991-ben a Hatodik Síp Balla D. Károly vezetésével kiadta *A lét dicsérete* című kötetemet, amelynek anyaga évek óta fióklakó volt, majd 1993-ban verses drámámat, a *Párkákat* 25 ezer Ft-ért jelentéktelen külsővel, de gyönyörű betűszedéssel Galéria Kiadó címen ugyancsak Balla D. Károly segítette világra, irodalmi kapcsolatom megszűnt szülőföldemmel. 1990 után amúgy is csak ennyi számba vehető dolog történt, ami haza vezetett. Nem kértek tőlem írást, és nem volt kinek adnom. Ekkoriban „borult” a Hatodik Síp, minden változott, s ebben a nyüzsgésben talán meg is feledkeztek rólam.

Mostanában ez is megváltozott. Vári Fábián László többször kér tőlem anyagot az *Együtt*nek. Ilyenkor igyekszem küldeni. De valljuk be: furcsa is lenne, ha több mint 20 évig csak arra várnék, mint szegény Mikes, hogy hazahívjanak... Mindenütt publikálok, ahol befogadnak, ahol kérnek, várnak tőlem anyagot. Legutóbb az *Agriában* szerepeltem a legtöbbet, férjem haláláig minden számban jelen voltak írásaim.

Nem tudom igazán követni az otthoni folyamatokat, de az *Együtt* szerencsésen eljuttatja hozzám az utóbbi idők irodalmi légkörét. Nagy megújulást tapasztalok, ígéretes pályákat látok kibomlani. Mindaz, ami az én generációmot összekötötte vagy elválasztotta, remélem, már a múlté. Innen úgy tűnik, szerencsés korszaka ez a kárpátaljai irodalmi működésnek. Csak tartson soká!

– Idén Ön kapta az Együtt nívódíját a folyóiratban közölt versei magas színvonaláért. Utánanéztem, az elmúlt évben csak a Haldokló elhalások című verse jelent meg a 2011/4 számban, de a 2009-es főszerkesztőváltás óta is mindössze kilenc versét publikálták. Mit gondol, miért éppen Ön, és miért éppen most részesült ebben az elismerésben? Hiánypótlás vagy megkésett elismerés?

– Nem kértem a díjat, és nem én ítéltem oda magamnak. Meglepetés volt. Visszakérdeznék: eddig kik részesültek ebben a megtiszteltetésben? Korábban miért hanyagolták a jelenlétemet a fórumok? 58 éves vagyok, hét önálló kötettel, most küldöm a kiadóhoz a nyolcadik könyvemet. Dupka György fiókjában öt éve várja megszületését válogatott verseim gyűjteménye, hogy hazai pályára is eljussak. Magyarországon nem szereztem díjakat, igazi emigráns életet élek. Viszont kivívtam kortársaim nyílt megbecsülését. Nem én döntöttem felőle, de a felsőoktatásban engem kárpátaljai költőként tanítanak. Igen, ez a hozzám közeli generáció mindent késedelemmel kap meg. Nem ez a kérdés, hanem az, hogyan lehet „levegő” nélkül élni? Nekünk, a megkésettnek, hogyan sikerült? Fel is adhattuk volna.

– Mi a véleménye az Együtről? Ön szerint a kárpátaljai szerzők fenn tudnának tartani egy másik irodalmi folyóiratot is?

– Az *Együtt* nekem azt jelenti, hogy megszűntünk torzsalkodó, dilettáns, alulnézetben tálalt, vidéki fórum lenni. Egyfajta nagykorúságot, integrálódást a magyar irodalom egészébe. Annak az ígéretét, hogy a növekedés lehetséges minden értelemben, s ennek csak ki-ki maga szabhat gátat. Nem tudom, mi motiválja egy másik folyóirat létrehozását. Én

ennek eldöntésében nem érzem magamat kompetensnek. Nem tudom, mennyire elégíti ki az itt élő szerzők publikálási lehetőségét. Nem tudom, van-e, szükséges-e egy másik csapat, egy másik társulás. Lélekszámunk önmagában ezt nem indokolná. Kívülről úgy ítélem meg a lap eszmei állásfoglalását, hogy nem korlátozó jellegű, nem törekszik konkrét értékek és érdekek képviselőjére, vagyis nézetem szerint „elfér” benne a hazai irodalmi anyag, ezen túlmenően az anyaország felé is tud nyitni.

– *Milyen más folyóiratokban szokott publikálni?*

– Mióta Egerben életre kelt az *Agria* Ködöböcz Gábor főszerkesztésében, leginkább itt szeretek jelen lenni. Egyfajta visszatérő ritmusban publikálok a *Magyar Naplónál*, az *Ezredvégnél*, alkalmanként szerepeltem a *Hitelben*, *Kortársban*, *Lyukasórában*, *Partiumban*, *Zempléni Múzsában* stb. Átteleptülésemet követően a miskolci megyei *Holnap*, illetve *Új Holnap* című folyóiratban publikáltam leginkább. Bizonyos értelemben időlegesen elkötelezem magamat egy-egy fórum mellett. Azt hiszem, ez eléggé általánosan bevett szokása a szerzőknek, mert egyfajta lelki kényelemmel jár.

– *Mennyire ismerik az Ön verseit Kárpátalján? Mennyire ismert Magyarországon? Érkeznek-e olvasói visszajelzések?*

– Nem tudom, mennyire ismernek Kárpátalján, mint ahogy azt sem, hogy Magyarországon mennyire. Szakmai körökben nem kell magyarázkodnom. A lakosság olvasási szokása pedig meglehetősen nagy változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Az internet erről többlet elárul. Nagyon sok versszerető ember szerkeszt irodalmi magánfórumot, ezekben gyakran megtalálom a verseimet. Rendszerint folyóiratokból merítik anyagukat. Ebből tudható, hogy egy réteg olvas, figyel, követi az eseményeket, elfogadja az új neveket. A közelmúltban elhunyt könyvtár szakos Legeza Ilona, aki ezernél több könyvértékelést írt az Országos Széchényi Könyvtár számára, s aki 36 évesen elvesztette a látását, így tanulta meg használni a számítógépet. 2008-ban megszerkesztette a honlapomat, amelyre felrakta addig megjelent köteteim anyagát. Még életében átruházta a honlap gondozásának terhet a Miskolcon élő Martinák Péterre. Itt minden eddig megjelent kötetem anyagával szembeülhet az olvasó.

Visszajelzéseket abból a környezetből kapok, amelyben élek. A Sárospataki Olvasókör, tanárkollégák és diákok figyelik pályafutásomat. De vannak pesti, miskolci, egri, sátoraljaújhelyi, nyíregyházi stb. ba-

rátaim, kollégáim is, akik nyomon követik írásaim megjelenését. Ha erre gondolt: vannak híveim, vannak olvasóim, és a kör tágul az idő előrehaladtával.

A visszajelzés azonban számomra szakmai visszajelzést jelent. Ma-napság ez nehezen elérhető, hiszen a könyvméltatások, műértékelések a keresett műfajhoz tartoznak. Ehhez képest legutóbbi köteteim értő szakmai visszajelzést kaptak. Eddig megjelent köteteim anyagával együtt mindenki számára elérhetőek a honlapomon, amelynek címe: www.fintaeva.extra.hu.

– *Milyen tervei vannak a jövőre nézve? Mikorra várható az újabb verseskötet?*

– Ha most nem riportot készítenénk, akkor épp a legújabb kötetem anyagát raknám össze, hogy mielőbb eljuttassam a kiadómhoz. A megjelenéshez pályáztatni kell az anyagot, és nagyon szoros a határidő. A megjelenését nem tudom megsaccolni. Remélem, jövőre könyv lesz belőle.

– *Úgy legyen! Köszönöm a beszélgetést, és sok sikert kívánok!*

2012

EGY FŐÁLLÁSÚ SZABADÚSZÓ

Orémus Kálmán 1959-ben született Munkácscon, de gyermekkorát az Ungvár melletti Ráton töltötte. 1981-ben szerzett diplomát az ungvári egyetem magyar nyelv és irodalom szakán. Tanított Csongoron, majd a *Kárpáti Igaz Szó* gazdasági rovatánál dolgozott. Tagja volt a József Attila Stúdiónak. 1990-ben kitelepült Magyarországra, azóta is ott él. Nős, három gyerek édesapja.

– *Tanítócsaládból származol, gondolom nem volt kérdéses, hogy értelmiségi pályára szánnak a szüleid, de miért éppen a magyar szakot választottad? Személyes érdeklődés vezetett vagy a nemzeti hovatartozás?*

– Nagypám, aki több mint negyven évig tanított Ráton, vérbeli pedagógus volt. Kicsi koromtól naponta mesélt nekem. Akkor még nem tudtam, hogy ezzel, kissé rafinált módon, az olvasás szeretetét oltja belém. Ugyanis, amint megismertem a betűket, egyik napról a másikra megtagadta a mesemondást, mondván: olvassak magamnak. Így esett, hogy második koromban egymás után ötször olvastam el az Egri csillagokat, szinte kívülről tudtam a szövegét. Azt hiszem, az én pályaválasztásom ezzel el is dőlt, igaz, később egy darabig csillagász, majd tengerész akartam lenni.

Bár kétségtelenül megerősített elhatározásomban, hogy tizedikben, amikor már a munkácsi magyar iskolában tanultam, engem indítottak a területi magyar diákolimpián, és úgy végeztem a harmadik helyen, hogy a dobogó első és második fokára két mezőkaszonyi vetélytársam került, anyai nagynéném, Parászka Ági néni tanítványai. Tudom, nagy öröm volt ez számára, hiszen „családban maradtak” a helyezések. Az

egyetemen aztán Gortvay Erzsike néni lett a csoportvezető tanárom, aki édesapámnak unokatestvére. Ezek után túlzás nélkül állíthatom, hogy a mi családunk ezer szállal tapadt a magyarsághoz, a magyar kultúrához.

– *Hogyan kerültél a Kárpáti Igaz Szóhoz? Ki döntötte el, hogy ki melyik rovathoz fog dolgozni?*

– Már az utolsó egyetemi éveim során felmerült, hogy a laphoz kerülhetek, hiszen ekkor már írogattam. Aztán az utolsó pillanatban kiderült, mégsem megy nyugdíjba az a kolléga, akinek a helyére engem szántak. Ekkor kerültem Csongorra, ahol három felejtethetetlen évet töltöttem pedagógusként. Merem állítani, hogy soha sehol annyi szeretetet nem kaptam tanulóktól és szülőktől, mint ott.

Ennek ellenére mindig az újságírás vonzott, és 1984-ben, egy augusztusi napon azzal fogadtak a szüleim, hogy telefonált Debreceni Misi barátom, aki akkor Ungváron dolgozott a könyvkiadónál: azonnal menjek be a *Kárpáti Igaz Szó*hoz, mert fel akarnak venni. Azt meg, természetesen, Balla László, az akkori főszerkesztő döntötte el, hogy melyik rovathoz kerülök.

– *Neked már a szovjethatalom alatt is megjelenhettek az írásaid. Mennyire volt ez köszönhető annak, hogy tagja voltál a József Attila Stúdiónak?*

– Én a József Attila Stúdiónak nagyon sokat köszönhetek, mint ahogy azoknak a stúdiósoknak is, akikkel már az egyetemen jó barátságba kerültem. Létezett akkor az ungvári magyar szakon egy olyan összetartás, egy olyan családias, ám egyben alkotó légkör, amelyre mostanában már alig van példa. Kevesen voltunk, és maga a rendszer is némileg kívülállónak, sőt, idegennek tekintett minket, ezért a bajban mindig összefogtunk. Soha nem felejttem el, alig költöztünk be mi, kis elsősök a kollégiumba, megjelentek a „nagyok”, a harmadikosok-negyedikesek, ismerkedni, barátkozni. Legközelebb már áthoztak egy-egy könyvet is, mondván: „Ezt olvassátok el!” Így ismerhettem meg Sütő András, Csoóri Sándor és a többiek világát. Ezt a műhelyt találtam meg annak idején a stúdióban is.

– *Hogy kerültél kapcsolatba a stúdiósokkal, mennyiben segítette ez a pályafutásodat?*

– Szinte teljesen észrevétlenül és magától értetődően vittek magukkal a stúdióba a már említett egyetemi barátaim. Arra már nem emlékszem, hogy Debreceni Misi, Kovács Elemér, Horváth Sanyi, esetleg

Imre Sanyi invitált-e meg, vagy valaki más. Itt csupa olyan emberrel találkoztam, akiktől lehetett tanulni, emellett abban az időben sehol nem kaphattunk hozzáértő, segítő szándékú kritikát. Itt ismerhettem meg, többek között, a képzőművész Horváth Annát, a zeneszerző és előadóművész Ivaskovics Józsit, vagy Vári Fábián Lacit, Fodor Gézát. Az utóbbiak politikai üldöztetéséről mi akkor csak hírből hallottunk, ennek ellenére szinte félistenként néztünk föl rájuk.

– *Többek között te is szerepeltél az 1990-ben megjelent Vergődő szél című antológiában, viszont nem kerültél bele M. Takács Lajos Görcsöldő szél című válogatásába. Ez azt jelenti, hogy neked nem kellett a rendszert éltető verseket, cikkeket írnod?*

– Én nagyon kevés verset írtam, azt is inkább zsenge ifjúkoromban, és mivel engem nem is tekintettek költőnek, azt sem várták el tőlem, hogy a rendszert éltető verseket írjak. Ami a cikkeket illeti, szerencsém volt. Újságírói munkásságom nagyobb része a gorbacsovi enyhülés korszakára esett, amikor a korábbinál sokkal bátrabban lehetett írni. Ennek ellenére az a véleményem, hogy valamilyen formában valamennyien kiszolgáltuk azt a rendszert, már csak azért is, mert jó ideig magam is hittem abban, hogy a rendszer megreformálható. Aztán kiderült, hogy mégsem.

– *Magyarországra településedet követően tanítottál és újságot írtál. Hogy élted meg ezt az időszakot?*

– Én több mint egy éven keresztül gyötrődtem azon, hogy vágjunk-e bele az áttelepülésbe. Nem csupán azért, mert minden oda kötött, hanem azért is, mert tudtam, hogy mindent a nulláról kell majd kezdenem. Akkor már volt két gyermekem, s büszke vagyok arra, hogy az Ungváron akkor induló első magyar óvodai csoportban Eszter lányom volt az első gyerek. Még létezett a Szovjetunió, de mindenünnen, a Baltikumtól Közép-Ázsiáig, véres összetűzésekről szóltak a hírek. Az utolsó csepp a pohárban az volt, amikor egy napon a feleségem könnyes szemmel fogadott. Kiderült, hogy egy és hároméves lányaimmal beállt a sorba tojásért, egyiküknek a kezét fogta, a másik még karon ülő volt. A tömeg egyszer csak meglódult, őt fellökték, s csak a szerencsének vagy csodának volt köszönhető, hogy a gyermekeket nem taposták össze. Akkor azt mondtam: elég volt.

Ha már a *Vergődő szél* című kötetet említetted, kulcsszerepet játszott az életemben. Amikor állást kerestem Magyarországon, Nyíregyházán bementem a megyei tanács oktatási osztályának vezetőjéhez. Enyhén

szólva is hűvösen fogadott, s hogy lerázzon, azt mondta, érdeklődjek egy hónap múlva. Épp volt nálam egy példány a *Vergődő szélből*, neki ajánlódzkodtam, mondván, mondani mindent lehet, de ebben megtalálható két novellám, meg egy rövid életrajzom. Egy hónap múlva visszamentem, kávéval kínált, azt mondta, minden munkatársa elolvasta a kötetet, nekem itt a helyem. Az ő segítségével kaptam tanári állást Petneházán. Az újságírásra akkor nem is gondolhattam, hiszen szolgálati lakást csak falusi pedagógusok kaphattak.

– *Miért lettél szabadúszó újságíró, hiszen egy ideig állásban voltál a Kelet-Magyarországnál? Ha jól tudom, ekkor több egykori kárpátaljai is dolgozott a megyei lapnál.*

– A tanítás mellett egyre gyakrabban jelentek meg írásaim különféle lapokban, a *Kelet-Magyarországnál* többen ismertek is, mert a régi rendszerben a két megyei lap között rendszeresen voltak találkozók. Eleinte határozott idejű szerződéssel kerültem a *Kelet-Magyarországhoz* egy külföldön tanuló kolléganőm helyettesítésére, de azzal az ígérettel, hogy állandósítanak. Sajnos, a magyar média válsága hamar utolérte a lapot, az első hullámban tucatnyi munkatársnak mondtak fel, természetesen elsőként nekünk, szerződéseseknek, hiszen mi nem kérhettünk végkielégítést. Kárpátaljáról ketten voltunk a lapnál Györke Lacival, akit még a beregszászi járási újságtól ismertem.

– *Te blogot is írsz, ahol szépprózai műveket is publikálsz. Meg lehet ebből élni, vagy az újságírás mellett mással is foglalkozol?*

– Ebből nem csak megélni nem lehet, hanem keresni sem lehet vele. Én ezt inkább szenvedélynek tekintem, ami, az internetnek hála, már a költséges könyvkiadás nélkül is megtalálja olvasóit, hála Istennek egyre nagyobb számban. Magam is meglepődtem, amikor kiderült, hogy a blogomat még nagyon távoli országokban, például Hollandiában, az Amerikai Egyesült Államokban vagy Izraelben is olvassák. „Főállásban”, abszolút szabadúszóként két kistelepülésen is önkormányzati lapot szerkesztek, valamint pénzügyi és pályázati tanácsadóként dolgozom.

– *Mit gondolsz az Ukrajnában egyre erősödő magyarellenességről? Ha most kellene döntened, akkor is az áttelepülést választanád?*

– Ez a magyarellenesség engem nagyon elszomorít, már csak azért is, mert döbbenet tapasztalom, hogy az évszázadokon keresztül elnyomott ukránok a saját történelmükből sem tanulnak. Hiszen nekik tudniuk kellene, hogy a kisebbségek komfortérzetének megteremtése egész Uk-

rajnának érdeke. A kettős állampolgárság körüli hisztériát sem értem, hiszen nem attól lesz valaki kém vagy áruló, hogy felvette egy másik ország állampolgárságát. Tudomásom szerint Júdás, Mata Hari és Redl ezredes sem volt kettős állampolgár.

Mindemellett meggyőződésem, hogy a kárpátaljai magyarságra a legnagyobb veszélyt maga a széthúzás, a megosztottság, a nyelv és a kultúra feladása jelenti. Engem annak idején nagyon érzékenyen érintett, amikor először éleződtek ki a magyar–magyar ellentétek, és azt láttam, hogy a barátaim, akik korábban az utolsó darab kenyerüket is megosztották egymással, ellenséges politikai székértáborokba kerülve képesek egymásnak esni. A maroknyi kárpátaljai magyarság számára az ilyen megosztottság életveszélyes.

Miként életveszélyes az is, ha a szülők nem magyar iskolába adják a gyermeküket. Kétségtelen, hogy az államnyelvet mindenkinek meg kell tanulnia, de biztosan lenne arra megoldás, hogy a gyermekek ezt a magyar iskolában is megtehessék. Hogy nehéz megtanulni tökéletesen ukránul egy magyar környezetben? Miért, az ukránok hány százaléka beszél tökéletesen ukránul?

Visszatérve a kérdésemre, tudom, hogy most sok embert megbotránkoztatok, de a fentiek fényében az az igazság, hogy igen, most is az áttelepülést választanám. Mondom ezt annak ellenére, hogy mindenki előtt kalapot emelek, aki elhivatottságból, azért, hogy közösségét szolgálhasa, a szülőföldjén maradt.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2012

„ÉN NAGYON VÁGYOM ARRA, HOGY CSALÁDOMMAL EGYÜTT VISSZAKÖLTÖZHESSEM”

Kovács Zoltán 1968-ban született Beregszászon. A legendás 4. Számú Kossuth Lajos középiskolában érettségizett. Elvégezte a Nagyszőlősi Politechnikumot, majd 1990-ben felvették a Lembergi Főiskola villamosmérnöki szakára, de 1992-ben megszakította tanulmányait, és Magyarországon vállalt munkát. 1999-től 2003-ig a Szent István Egyetem Gyöngyösi Főiskolai Karán tanult, amelyet sikerrel befejezett. Megszerzett képesítése: pénzügyi közgazdász. Jelenleg Gyöngyösön él feleségével és két gyermekével.

– *Mikor döntöttél úgy, hogy végleg búcsút intsz Kárpátaljának?*

– 1992 márciusában, amikor átjöttem dolgozni Magyarországra, még nem gondoltam arra, hogy itt is maradok. Egy év múlva megnősültem, a feleségem szintén beregszászi születésű. Még otthon ismerkedtünk meg, és természetesen otthon is esküdtünk egymásnak örök hűséget. Aztán 1994-ben lehetőségünk nyílt egy lakás megvásárlására, itt Gyöngyösön. Innen egyenes út vezetett ahhoz, hogy itt telepedjünk meg.

– *Mi volt a legfőbb indok, ami miatt az áttelepülést választottad? Megbántad-e ezt a döntésed?*

– Valahogy az élet hozta. Nevezzük sorsnak, bár nem szeretem ezt a kifejezést. Mi volt a legfőbb indok? A megélhetés! Az életem csendben folydogált, dolgoztam, közben a lemergi főiskolát végeztem levelező

tagozaton, udvaroltam, belekóstoltam a helyi politizálásba. De sajnos az élet közbeszólt. Édesapám váratlan és korai halála villámként csapott le családunkra. Hirtelen minden a feje tetejére állt. Édesanyám nyugdíja drasztikusan elértéktelenedett. Az én fizetésem egyre kevésbé volt elég a család támogatására, arra pedig, hogy önállósuljak, sehogyan sem. A munkahelyemen azelőtt édesapám volt a közvetlen főnököm. Aki ismer- te, az tudja, hogy ez nem könnyítést jelentett számomra, hanem éppen ellenkezőleg... Mégis, miután elment, a munkában is minden megvál- tozott. Az új főnök, hogy úgy fogalmazzak, nem a lassú, de folyamatos építés, a jó kollektíva kialakításának híve volt, hanem a gyors rombo- lásé, miközben az egyéni boldogulásának a lehetőségeit kereste. Ez az emberfajta egyébként abban az időben igencsak elszaporodott kicsiny környezetünkben.

Tehát igencsak közeledett az időpont, amikor ott kellett hagynom a munkahelyemet. De felmerült a kérdés: mihez kezdjek? Olyan időszak volt ez, amikor városunkban sorra zártak be a gyárak, üzemek. Az em- berek túlnyomó többsége munka nélkül maradt. A fiatalok tömegével utaztak külföldre tanulni vagy dolgozni, elsősorban Magyarországra.

Aki tehette, a határon csencselt. Ebben az időben a „lengyel” piacnak köszönhetően indult virágzásnak Nyíregyháza, a kis elfeledett szürke város. Beregszászban is megjelentek a „bizniszmenek”, senkik, akik tisztességtelen úton, „komcsi” kapcsolataik vagy szüleik révén hirtelen meggazdagodtak. Városunkban megjelent a maffia fogalma. Felrobbant egy-két BMW, kattogott a pisztoly és a kalasnyikov. Közben fiatalok vo- nultak börtönbe önként, átvállalva tisztességtelen emberek súlyos büne- it, hogy amikor letöltik büntetésüket, elfoglalják helyüket a bünszerve- zetben, és megkapják fizetségüket „hősi” tettükért. Sok esetben ettől a „sikertől”, no meg egy pár vodkától megrészegedve lelték értelmetlen és korai halálukat.

Közismert és tisztelt sportolók keveredtek olyan szerveződések háló- jába, ahol, mint „védelmipénz-behajtók” tevékenykedtek. Majd egyiknek balta hasította ketté a fejét, kioltva életét, a másiknak szintén, de valami csoda folytán megmenekült, azonban hosszú éveket töltött börtönben. A városban mindennaposak voltak az erőszakos cselekmények. Aztán ki- derült, hogy sikeresen exportáljuk az erőszakot a környező országokba. Már Nyíregyházán, Nagykállóban és Kisvárdán is (Kárpát)aljasok „öreg- bítették” hírnevünket. Budapesten is a mi fiaink „dolgoztak”, mint védel-

mipénz-behajtók, vagy üzleteltek különböző árukkal. Bizonyos helyeken mindenhez hozzá lehetett jutni. Mindennek megvolt (van) az ára, legyen az jogosítvány, kishatárátlépő, útlevel, egyetemi vagy főiskolai diploma...

Az iskolák oktatási színvonala rohamosan romlott. A korábban elitnek számító Kossuth Lajos középiskola mélyrepülésbe kezdett. Hol volt már a híres tanári kar: Terebesi, Kóródi, Hricz stb.? A kilencvenes évek elején a tanárok egy része a vámosfeleségekből került ki. Az sem számított, ha törte a magyar nyelvet, és a pedagógiai érzéke egyenlő volt a nullával, csak az, hogy a férj a határon dolgozik, és hát „jó tett helyébe, ugye, jót várj”.

Nagy volt a munkanélküliség. Ha valakinek mégis volt munkája, a fizetés csak a vegetációra vagy a szinten maradásra volt elegendő. Ebből egy életet elkezdni nem lehetett. Lehetett viszont feketézni a KGST-piacon, vagy Jugoszláviából videót hozni, vagy törökből aranyat, vagy... vagy... De vigyázz, ezt sem csinálhatod sikeresen, mert egy szép nap meglátogatnak, hogy akkor most már „megvédenének”. Persze előzőleg egyszer-kétszer kirabolnak. Igaz, lehetsz csicskás a helyi bünszervezetben, de akkor gyomorforgató és életveszélyes dolgokat kell bevállalnod. Létezett még egy út, a belefásulás, a három majom pozitúra, a begubózás, és az ital. Az áldott, mindenre gyógyír vodka! Viszont Gyibrován (*Alsóapsa – L. J.*) a románok azt is hamisították, amitől sokan megvakultak vagy májkárosodást szenvedtek, öregek, fiatalok, válogatás nélkül.

Én nem kértem belőle. Jövő, biztonság, nyugalom, család – azt hiszem, ezek a célok mozgattak, amikor úgy döntöttem, eljövök. Hogy megbántam-e? Nagyon bánom és nagyon sajnálom, hogy otthon, Beregszászban ennyire megváltozott minden. Nagyon megbántam, hogy kapcsolatok, barátságok, családok szakadtak szét. Nagyon bánom, hogy – ahogyan közös ismerősünk, Balázs Laci egy dalszövegében megírta – „*Nem megy úgy tovább, ahogy elkezdődött, ó, hajdanán. Igazán!*” Nagyon bánom, hogy Beregszász elfordult tőlem, hogy Beregszász áttelepült valahová idegenbe, valahová, ahol azóta sem találja a régi önmagát.

Szerencsémre sokat segített az, hogy tudtam: haza jöttem! És nem bántam meg. Egyébként sem látom ennek a kifejezésnek az értelmét. Ha valakire rosszat mondok, valakit megsértek, azt tényleg meg lehet bánni, és egy „elnézést”-tel, „bocsánat”-tal helyre lehet hozni. De egy ilyen döntést hogyan lehet megbánni? Túl sok embert érint, túl sok életet változtatott meg gyökeresen. Túl mélyek és visszafordíthatatlanok ezek

a változások. Sajnálni lehet egy ilyen döntést, de annak sincs az önsanyargatáson kívül más értelme.

Sokszor felmerül bennem az a vágyálom, hogy hazaköltözök, de ez nem abból ered, hogy bármit is megbántam volna. Talán abból, hogy a vérem odahúz, mint a fecskét a fészke. Tudod, ez a „*minden sarkon álltam már, minden lépcsőn ültem már*” érzés. Beregszászban otthon vagyok, Gyöngyösön itthon vagyok (a magyar nyelv szépsége). Bár messze van, de nem szükséges, hogy feladd a szülőházadat.

– *Mivel foglalkozol jelenleg? Könnyen beilleszkedtél a csonkaországban?*

– Jelenleg munkanélküli vagyok, nem egy jó periódusa ez az életnek, de egyszer túl leszek ezen is. Folyamatosan keresem a nekem kitalált munkahelyet, eddig csak szerény eredményekkel. Egyébként, amióta áttelepültem, dolgoztam már olyan helyen, ahol villanyszerelő-tolmács és a keleti piacok referense, máshol értékesítő-szaktanácsadó-üzletvezető voltam, de tevékenykedtem már területi értékesítési vezetőként is. Magyarországi munkáim során eljutottam Szibériába, Burját földre, a Bajkál-tó csodálatos partvidékére, Csita, Novoszibirszk, Moszkva, Donyeck, Lemberg városokba, Svájcba, Olaszországba, Spanyolországba, Németországba, Lengyelországba.

Természetesen az elején én is megkaptam a magamét a csonkaországban akkor (szerintem még ma is) igen nagy számban fellelhető, szűk ismeretekkel rendelkező embertől. Szóval, tőlem is megkérdezték egy páran azokat a bizonyos kérdéseket, amelyeket szívbe hatoló kérdőfészekként él meg minden ideiglenesen kívül rekedt magyar: Honnan tudok ilyen jól magyarul? Hol tanultam meg magyarul? Hát ott is élnek magyarok? Mindezeket túl azt mondhatom, hogy szerencsés voltam, mert olyan emberekkel hozott össze a sors (már megint ez a szó, a végén még hinni kezdek benne), akik teljesen idegenként befogadtak, segítettek, sokszor bátorítottak, biztattak, támogattak. Nekik ezúton is köszönöm. Szerintem ők a köztünk járó angyalok, őrangyalok. Nélkülük, így visszagon-dolva, talán feladtam volna.

Határozottan nem értek egyet azzal, hogy a csonka részben kihalt minden empátia, és ezeket az élményeket az ember csak az ideiglenesen elszakított országrészekben élheti meg. Meggyőződésem, hogy a befogadás, a megértés, a szeretet és a segítség a magyar szívben benne foglaltatik, legyen az a magyar ember nehezebb vagy könnyebb sorsra ítéltetve.

– *Mik a tapasztalataid, Magyarországon hogyan fogadják az áttelepült határon túli magyart?*

– Lehet, hogy szerencsém volt, de valójában igazán kirívó konfliktusról másoktól sem hallottam. Amit talán még érdemes megemlíteni, az a hivatalos rész. Itt viszont – bár a hivatalokban dolgozó emberek kevés kivétellel inkább segítőkészek voltak – maguk a törvények és a jogszabályok gyomorforgatóak. Például: munkavállalási engedély – eleinte havonta, utána háromhavonta, majd félévente; letelepedési engedély – papírok tömkelege, fordítások borsos áron az Országos Fordító Irodából, többször hibásan. Végigcsináltam egy párat a családban, minden esetben teljesen más dokumentumokra, nyomtatványokra volt szükség, más irodák, más hivatalok foglalkoztak vele. Ám a csúcs az állampolgárság! A már említettek mellett a határidők is teljesen egyediak voltak. Én két és fél év múlva kaptam meg, a húgom három és fél évet várt rá, a feleségemnél ez másfél év volt, de van olyan családtagom, aki szűk egy év alatt megkapta. Közben megfigyelés, végzálás, irategyeztetés, ügyelfektetés, zsarolás stb.

Szerencsére ez már csak egy rossz emlék. Itt az egyszerűsített honosítás! Bár, ha igazat lehet adni a Jobbik parlamenti képviselőinek, a regnáló kétharmad válogat a beadványok között, és, mint a régi szép időkben, aki nem tetszik...

– *Tapasztalataim szerint a kárpátaljai emigránsok sok esetben a baloldali pártokat támogatják, te viszont a magát nemzetinek tituláló ellenzéki párt tagja vagy. Számodra mit jelent magyarnak lenni?*

– Nem tudom, milyen halmazból merítet az információdat. Elfogadom, hogy több kárpátaljaival állsz kapcsolatban, mint én, de nekem más a tapasztalatom. Én úgy vélem, hogy szinte mindenki a nemzeti oldalt támogatja, és ezen belül megoszlik a regnáló kormánypártra, illetve a radikális jobboldalra szavazók száma. Ha most belegondolok, az áttelepült ismerőseim között (szerencsére) nem talállok MSZP-st (DK, SZDSZ szóba sem került), a Fidesz és a Jobbik aránya pedig 60–40%.

Igen, 2010 februárjában felvételemet kértem a Jobbik Magyarorszáért Mozgalomba. A választások előtti hónapokban érlelődött meg bennem végleg, hogy arcommal és minden tehetséggel ezt a formációt kell támogatnom. Ezt megelőzően is vonzott a politika, és valójában mindig is ez az oldal volt a szimpatikus. A kezdeti indíttatást még otthon, Beregszászban kaptam. Mindig érdekelték a magyar történelem, a magyar

lét sorskérdései. Sokat foglalkoztatott Trianon, a csonkaországban maradt és az elszakított magyarság viszonya. Visszataszító volt számomra, ahogy a szlovákok bántak/bánnak a felvidéki magyarokkal, amit én is megtapasztalhattam. Az unokatestvérem a szüleivel együtt még a hetvenes években áttelepült a Felvidékre, Szepsibe. Édesanyai nagymamám ugyanis kassai születésű, hat testvére 1944 után Csehszlovákiában találta magát, míg ő Kárpát–Ukrajnában, Beregszászon ragadt. Innen a kapcsolat. Az unokatestvérem évenkénti meglátogatása éppen elég negatív élménnyel töltött el. A mindennapokban érződött a szlovákok gyűlölete az ott élő magyarok iránt. Fájdó volt megtapasztalni a kassai Dóm árnyékában, a nagy magyar szabadságharc vezetőjének sírja mellett azt, hogy az üzletben egy szlovák eladó elfordítja a fejét édesanyámról, és nem szolgálja ki, mert magyarul beszél velünk, a gyerekeivel. Ma már tudom, hogy ott formálódott ki a világnézetem, identitásom, hovatartozásom.

Később a középiskolában is volt egy emlékezetes esetem. Történelemre egy olyan tanár okított, aki már édesapámat is tanította, magyar iskolában úgy, hogy akkor még magyarul sem tudott. A mi időnkben is csak nehezen fejezte ki magát. Egyszer azért akart megfenyíteni, mert valamely pártkongresszus „élménydús” beszámolójához nem tudtam hozzászólni. Azt kérdezte, mit képzelek én, kinek a kenyerét eszem? Hát erre azt találtam válaszolni, hogy „magyar földben termett kanadai búzát!” Szerencsére volt benne annyi tisztesség, hogy az esetet nem jelentette, de képzelheted, mit szolt az egészhez.

A nyolcvanas évek közepén kiszakadtam a beregszászi magyar közösségből, és nem is nagyon messze, a valaha szintén színmagyar városban, Nagyszőlősen kellett megtapasztalnom az ukrán sovinizmus éledezését. A nyolcvanas évek végén megbotránkozva olvastam a *Magyar Ifjúság* című újságban az elrémisztő híreket a Ceausescu-i Románia magyarellenes rémtetteiről, a falurombolásokról.

A seregből hazatérve egy politikailag is forrongó, változó Beregszászban találtam magamat. Magyarságát nyíltan vállaló, sorsát önnön kezébe venni akaró, lelkes magyar emberekkel hozott össze a sors. Édesapám ekkor már a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) beregszászi szervezetének elnökhelyettese volt. Először ő vetette fel egy újságcikkből a „Beregszászi Járási Központú Magyar Gazdasági és Kulturális Autonómia” elképzelését. Édesapám árnyékában részese voltam az otthoni eseményeknek: a kopjafa- és emlékműállításoknak, a

„málenkij robot”-ról való megemlékezéseknek, a választási kampánynak. Átéltam és átéreztem a Magyar Himnusz és a Székely Himnusz eléneklését a köztéri rendezvényeken, nyíltan, szabadon. Beszélgettem a látogatókkal, láttam a könnyes szemeket, amikor átnyújtottuk a nekik összegyűjtött segélyeket. Részt vettem a román forradalom másnapján Beregszászban megindult segítségnyújtási akcióban. Láttam, hogyan talál egymásra egy varázsütésre a magyar. Vadidegenek hozták adományaikat az ideiglenesen Romániába szakadt nemzetestestvéreik számára. Részt vehettem az adományok eljuttatásában is. Megható volt a fogadtatás Kolozsvárott és Tordán.

Áttelepülésem után szinte rendszeresen vettem részt a MIÉP rendezvényein. Tetszett az egyenes retorika, felüdülés volt, hogy valaki a valódi problémákat is felveti, és nem kell hallgatni a „polkorrekt” kliséket. Miután megkaptam az állampolgárságot, lelkesen támogattam őket a szavazatommal is. Sajnos, belső viszályokkal szétfelbontták a pártot, s mára hiénává lett a farkas. 2004-ben a kis létszámú és elhallgatott EU-csatlakozást ellenzőkkel értettem egyet.

A Fidesz szerintem nagy hibákat követett el. Ilyen volt az EU-csatlakozási tárgyalások Magyarországra nézve rossz feltételekkel való lezárása, aminek látjuk a szomorú eredményét. Ilyen volt a román EU-csatlakozás feltétel nélküli megszavazása. Megígérték a székelyeknek, hogy mindenképpen ragaszkodnak az autonómiához, majd hátat fordítottak nekik. A Lisszaboni Szerződés a nemzeti önrendelkezés feladásának egyik állomása, amit a kormánypárt is megszavazott. És hát főleg a néma sunnyogás a nemzet ébredésekor, a 2006 őszen lezajlott események idején. Számomra ez a párt azóta megszűnt nemzetinek lenni. Csak a jobboldali megjelölés maradt, ami viszont pontosan ezt eredményezte, amit ma meg kell élnünk.

A Jobbik már az első megjelenésétől fogva szimpatikus volt nekem. Miután megismerkedtem a programjukkal, nem volt számomra kétséges, hogy ez az a tábor, amely a nemzetet képviseli, amely tiszta, tenni akaró emberekből áll. Megítélésem szerint konkrét programokkal és elképzelésekkel rendelkező, magyar jövőt építő mozgalom. Rendezvényeik, nagygyűléseik mind-mind csak megerősítettek ebben. Ott voltam akkor, amikor alapszervezeteket próbáltak építeni, és a helyi politikai kiskirályok színezettől függetlenül igyekeztek elgáncsolni őket. De a mozgalmat hajtotta a magyar emberek lelkesedése. Ha nem engedték,

hogy az előre lefoglalt teremben tartsák meg tagtoborzó vagy tájékoztató összejövetelüket, akkor kimentek a közeli erdő egyik tisztására, és az emberek követték őket.

Együtt dolgoztam gárdistákkal az árvízi védekezésen, ahol azt láttam, hogy a végtelenségig elfáradt emberek, szinte azt sem tudva, hogy éppen melyik település határában vannak, segítettek a rászorulókon. Sokszor több megyényi távolságból érkezve, önként, saját költségükön. Ez az összefogás, ez a tenni vágyás, ez az összetartozás volt az, amit a háttérhatalom helyi kiszolgálói nem tűrhettek. „Isten ments, hogy a magyarok egymásra találjanak! Azonnal állítsuk meg...”

– *Figyelemmel kíséred a kárpátaljai eseményeket? Milyen gyakran jársz haza?*

– Általában – a tél kivételével – minden évszakban egyszer hazalátogatunk. Nagynénik és keresztszülők várnak minket. Minden alkalommal boldogan találkozunk. Azt kell mondjam, hogy ebből a szempontból jó is meg rossz is az internet terjedése. A skype és az e-mail segítségével gyakorlatilag napi szinten tudjuk tartani a kapcsolatot az otthoniakkal. Ugyanakkor elveszni érzem azt a varázst, ami abban volt, hogy „hazalátogattunk”. Ennek ellenére próbáljuk tartani magunkat a kialakított rendszerességhez.

A kárpátaljai eseményekkel kapcsolatban az a véleményem, hogy az MSZP aljas aknamunkája itt is megtette a hatását. Az UMDSZ az ő jól bevált „szalámi”-politikájának a kreációja. Borzasztó látni, hogy ezt a kis magyar közösséget is szétráncigálják. Ez nem a mi érdekünk, ez nem a mi céljainkat szolgálja. Akkor miért jött hát létre?

– *Szerinted milyen jövő vár Kárpátalja magyarságára?*

– Nem vagyok jó! Csak azt tudom mondani, amire vágyom, amit szeretnék, ami tény, és ami az isteni igazság: Kárpátalja Vereckétől Csapig, Királymezőtől Királyházáig, Tiszabogdánytól Nagybereznáig, Ungvártól Aknaszlatináig, Nagyszőlőstől Beregszászig ősi magyar föld. Kárpátalját az igazságtalan trianoni békediktátum a Felvidékkel egyetemben a csehszlovák államformációnak juttatta. E szerződés mellékletében szerepel, hogy a területek hovatartozását később a felek felülvizsgálhatják. Ez történt meg az 1939-es területi revíziós tárgyalásokon. Annak a fényében, hogy ezeket a tárgyalásokat – igaz Horthy kormányzó határozott követelésére – a csehszlovák kormány kérvényezte a nagyhatalmaktól, lényegtelen, hogy személy szerint kik vettek részt azokon.

Az eredmény, hogy 1939. március idusán Kárpátalja teljes egészében visszatért az őt megillető helyre.

Aztán 1944 őszén jött a Szovjetunió, amiről, sajnos, később kiderült, hogy egy gonosz birodalom, amely a népek elnyomója, az emberi értékek lábbal tiprója, az emberiség egy borzasztó oldalvágánya. Ez a sztálini szörnyűség minden jogalap nélkül magához csatolta Kárpátalját. Aztán négy és fél évtized múlva a szörnyszülött saját szennyébe fulladt. De mi történt? Szülőföldünket Ukrajna minden jogalap, történelmi előzmény, minden emberi ésszel felfogható indok nélkül birtokolja a mai napig. Ez egyszerűen égbekiáltó igazságtalanság.

Itt látom a legnagyobb bajt: nincs, aki égbe kiáltsa, és nincs az a hely, ahol meghallgatnák a kiáltásunkat. Szerintem a helyi, kárpátaljai lakosok már megtették és megteszik naponta azt, amit megtehetnek. Vannak, léteznek, túlélnek, maradnak magyarnak, példát mutatnak kitartásból, emberségből. Most újra az anyaországon a sor. Itt lehet tenni valamit. Először is rendbe kell rakni belső dolgainkat, megerősödni gazdaságilag, talpraállni, hogy ne lehessünk senki lábtörlője. Radikálisan magyar nemzeti kormányra van szükségünk. A „radikális” csak annyit jelent, hogy félelmetesen eltávolodtunk egy nemzeti állam normális viszonyaitól, szabályaitól, erkölcsétől, normáitól. Lassan mondom, hogy mindenki meghallja: Magyarország a magyaroké!

Meg kell találni a fórumokat, a szövetségeseket, a lehetőségeket, a kiskapukat! Használjuk végre ki, hogy eu-s tagállam vagyunk! Legyen már valami kézzelfogható haszna is! Győzzük meg a brüsszeli siserehadat, hogy egy második Svájcot tudnánk itt létrehozni, csak álljanak mellénk, de legalábbis ne gátoljanak ebben!

Én nagyon vágyom arra, hogy családommal együtt visszaköltözhessem az újra magyar Kárpátaljára! Olyan erős bennem ez a vágy, hogy már hitté vált. És hiszem, hogy így lesz!

– *Köszönöm a beszélgetést! Mit mondhatnék? Sok sikert kívánok a terveid megvalósításához!*

2012

BÚVÓPATAK A MAGYAR KÖZÉLETBEN

Csernák Árpád író, szerkesztő, színművész, a kaposvári *Búvópatak* című polgári, kulturális és társadalmi folyóirat alapító-főszerkesztője. 1967 óta publikál rendszeresen különböző irodalmi folyóiratokban. Eddig tíz kötete jelent meg, a legutóbbi *Két év* címmel 2011-ben. 2007-ben Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjjal, 2011-ben Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszttel tüntették ki.

– 2002 augusztusában alapította a *Búvópatak* című folyóiratot. Közrejátszott ebben, hogy akkor újra baloldali kormánya lett Magyarországnak?

– Igen. Tragikusnak találtam az akkori választások eredményét. Elkeserítőnek éreztem, hogy a kilátástalan, lélekölő, több évtizedes Kádár-rendszer után végre megcsillan a remény, 1998-ban a magyarság csodával határos módon elindulhat jó irányba, végre ismét saját kezébe veheti a sorsát, és akkor a következő ciklus elején a megtévesztett, önálló gondolkodásról leszoktatott emberek többsége úgy dönt, hogy visszafordul. Ez felfoghatatlan volt számomra. Olyan ez, mint amikor az évtizedeken át rabságban tartott madárnak kinyitják a kalitka ajtaját, kirepül, tétován körülnéz, de már nem tud mit kezdeni a szabadságával és visszarepül a ketrecébe. Bevallom, amikor eldőlt, zokogtam. 2006-ban csak mérhetetlenül szomorú voltam, de a választások eredményét már száraz szemmel néztem végig. Később, szeptember 18-ától, negyvenkét napon át tüntetéseket szerveztem és rendeztem Kaposváron, annak a városnak a főterén, ahol élek, mert vannak olyan mélypontok, amikor egy írónak kardra kell cserélnie a tollat, ha úgy érzi, hogy ezzel hazájának hasznára van...

Ezért döntöttem úgy 2002-ben Bálint fiammal és néhány író társammal, hogy lapot indítunk, *Búvópatak* címmel.

– *Az Ön számára mit jelent az, hogy polgári? És mi az, hogy nemzeti? Mi a folyóirat mottója, illetve üzenete az olvasók felé?*

– Erre nehéz úgy válaszolni, hogy ne tűnjek kissé „fellengzősnek”, de vállalom. Sokszor halljuk, mi magyarok, amikor megvalljuk nyíltan hitünket, hovatartozásunkat, hogy „magyarkodunk”. Érdekes módon, ha egy angol büszke arra, hogy angol, ugyanezek nem mondják, hogy „angolkodik”, vagy ha francia trikolórokkal teli várost látnak, hogy az itt élők „franciáskodnak”... A polgári és nemzeti számomra szorosan összetartozó fogalmak: a nemzeti értékek mellett mindig, minden körülmények között kiálló, ezekből a gyökerekből táplálkozó, azt megvalló, sohasem meghunyászkodó, szelíd, de ha a számára szent dolgokat támadják, akár életét is föláldozni tudó... A *Búvópatak* „üzenete” is lényegében ez. Mottója leggyakrabban egy Lao-ce idézet Weöres Sándor fordításában: „*Nincs lágyabb, mint a víz, mégis a követet kivájja: nincs külön nála*”. Ettől csak ritkán, általában márciusban és októberben, nagy és szent forradalmaink tiszteletére szoktunk eltérni.

– *Milyen szempontok szerint válogatják a folyóiratukban közlésre kerülő műveket?*

– Kizárólag a minőség, a tehetség alapján.

– *Mennyire kíséri figyelemmel, mennyire ismeri a határon túli magyar irodalmat? Gondolok itt főként Kárpátaljára.*

– Figyelemmel kísérem, de – természetesen – soha nem fogom nélkülözni megismerni. Egyik legfontosabb célunk, hogy minél több írás szóljon a Trianon bárdjával földarabolt ország elszakított területeiről, hiszen akik ott élnek, testvéreink, mindannyian magyarok vagyunk, és sokat tanulhatunk, tanulhatnánk tőlük, mert nekik még a miénknél is nehezebb körülmények között kellett megőrizniük nemzeti hovatartozásukat.

Sajnos nagyon nehéz körülmények között dolgozunk, így arra nem nagyon van lehetőségünk, hogy megkeressünk, fölkérjünk szerzőket, úgy mond „megrendeljük” írásokat, mert aki „rendel”, annak fizetni is illik, és mi bizony ritkán és keveset tudunk fizetni. Lehangelőnek tűnhet, hogy a magasztos, szellemi dolgok mellett emlegetem a „rút anyagiakat”, de hát nélkül nem lehet sem könyvet, sem folyóiratot létrehozni. Csodálatos módon – búvópatakszerűen – mégis eljut a lap híre kiváló

írókhoz, költőkhöz, és ők küldenek nekünk műveikből. Ezúton is csak bátorítani tudok mindenkit, hogy továbbra is ezt tegye.

– *Kik azok a kárpátaljai szerzők, akik a Búvópatak fennállásának tíz éve alatt publikáltak a folyóiratban? Milyen volt a fogadtatásuk az olvasók körében?*

– A szívemhez legközelebb állók: Nagy Zoltán Mihály és Lengyel János. Mihály korombeli, József Attila-díjas író, így azt mondhatnánk, sikeres. Igen, szakmai körökben valóban az, de fájdalmas, hogy az olvasókhöz ritkán jut el. Nem csak ő. Egyáltalán: a magyar irodalom. Sőt: nem csak a magyar, egyáltalán a valamirevaló, színvonalas irodalom. A mi fiatalkorunkban ünnepként vártuk egy új könyv, egy új lapszám megjelenését, most ugyanez a korosztály – tisztelet a kivételnek – a számítógép előtt ül és gombokat nyomogat, és azokkal sem az irodalmi oldalakat keresi. Üdítő ellenpélda Lengyel János, aki nemcsak várja egy-egy könyv vagy folyóiratszám megjelenését, és nemcsak elolvassa, hanem ő maga is ír könyveket, és rendszeresen jelennek meg írásai értékes folyóiratokban, a legkülönbözőbb műfajban, hiszen hivatásául választotta az írást, író és újságíró lett, méghozzá nem is akármilyen... Főként azt szeretem a műveiben, hogy miközben a legfontosabb kérdésekről ír, mindig jelen van bennük a humor. Nekünk, magyaroknak, nagy szükségünk van a humorra. Létkérdés.

– *Az utóbbi időben számos botrányos, illetve bizonyos politikai csoportosulások által megkérdőjelezett dolog történt a magyarországi kulturális életben. Ön hogy látja a helyzetet, valóban diktatórikus módszerek kerültek előtérbe, vagy csak arról van szó, hogy a kormányzat a korábban háttérbe szorított művészeket igyekszik helyzetbe hozni?*

– Az mindenképpen fájdalmas, hogy a kultúrára, és azon belül főként az irodalomra, nem jut kellő figyelem, de a „botrány”-t többnyire azok idézik elő, akiknek az idő előtt megkezdett gyűlöletkampányába ez politikailag beleillik, sőt kapóra jön... Ha pontosan megkérdezné, mire gondol, én is pontosabban tudnék válaszolni... Diktatórikus módszerekről nincsen szó, sőt inkább túlságosan is megengedő és demokratikus a mostani kulturális vezetés. Arról meg aztán végképp nincsen szó, hogy a korábban háttérbe szorított művészeket bárki is helyzetbe szeretné hozni. Ellenkezőleg: még mindig rengeteg a bővli, az ügyeskedés, és kellő reklámmal mindent el lehet adni a legtöbb embernek, mert megteveszthetők, félrevezethetők, ugyanúgy, mint a politika területén. Ez

elsősorban oktatás kérdése. Jó tanítókra, tanárookra van szükség, akik megtanítják a gyerekeket látni, hallani, hogy önálló véleménnyel rendelkező, dönteni képes emberekké cseperedjenek.

– *Magyarországon ma több írószövetség is van. A szakadás okait ismerjük. Ön szerint van-e esély a megbékélésre, az egység újrateremtésére?*

– Ha a megbékélés nem meghunyászkodás, akkor arra nagy szükség volna. Az „egység” nem teremthető újra, mert a művészetek, az irodalom területén soha nem is volt, és szerintem erre nincs is szükség. Legyen minél színesebb a paletta, csak az a lényeg, hogy a különböző szemléletmódú emberek, különböző irányzatot képviselő művészek ismerjék el egymás értékeit, ne gyűlöljék, hanem tiszteljék egymást! Van egy latin mondás: „*Contraria, non contradictionaria, sed complementaria sunt*”. Az ellentétek nem ellentmondások, hanem kiegészítik egymást.

– *Köszönöm a beszélgetést és további sikeres munkát kívánok mind Önnek, mind a Búvópatak szerkesztőségének!*

2013

„... SOHA NEM VESZÍTJÜK EL A HITET ÉS A REMÉNYSÉGET”

Dr. habil. Bertha Zoltán József Attila-díjas irodalomtörténész, műkritikus, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető tanára. Fő kutatási iránya a modern, XX. századi magyar irodalom minden műnemi, korszakbeli, nemzedéki, irányzati és kortárs területe, továbbá a határon túli, kisebbségi magyar irodalmak.

– Kutatod és oktatsz a határon túli magyar irodalmat, vagy ha úgy tetszik, irodalmakat. A publikációidat olvasva az derül ki, hogy főként Erdéllyel foglalkozol. Mennyire különböznek a határon túli magyar irodalmak a magyarországitól? Mennyire különbözik a kortárs irodalmárok szemlélete?

– Nyelvi, kulturális, történelmi öröksége alapján a magyar irodalom éppúgy egyetemesen egységes, mint maga a magyarság. A mozaikos egészen belül pedig sajátos színezetekkel, értékminőségekkel vagy akár többletekkel épülnek össze a helyi, a regionális, a tájhazai – és persze az állampolitikai szétagoltságból, szétaraboltságból, eltérésekből adódó – különbözőségek. A szellemi élet ugyan mára, a fordulat után szerencsésen úgy integrálódott, hogy a közvetlen kapcsolattartás lehetőségeit kihasználva mindenütt hasonlóképpen felélénkülhetett az irodalmi közélet is. A kisebbségiség azonban továbbra is meghatározó történelmi és társadalmi élménytényező maradt a határokon túl, s ehhez kötődően a lokális sajátosságok sem váltak elhanyagolhatókká. Én úgy érzékelem, hogy ezek az irodalmak alapvetően vagy általában abban különböznek a magyarországitól – ha már mindenképp általánosítva és leegyszerűsítve, de valamiféle differenciáló karakterjegyeket mégis keresünk –, hogy bennük a nemzeti hovatartozás, együvé tartozás tudata, szellemisége, az identitásörzés szükségképpenisége természetszerűen és egészségesen jóval hangsúlyosabb, erőteljesebb, nyomatékosabb. A „genius loci”

az univerzális nemzeteszme legtermékenyebb táptalaja lehet, paradox módon, a szülőföldi érzésvilág és felelősségvállalás az egyetemes magyarság- és emberségesszmény legelementárisabb fenntartója és tovább-
értetője. Volt olyan pillanat a közelmúltban is – és nem csak, mondjuk, az önálló erdélyi fejedelemség korában –, amikor a magyarországi politikai nemzetárulás (2004. december 5-e csúfos „fekete adventje”) ellenében a magyar önazonosság-megtartó és önérték-viselő érzület tisztaságát a felháborodott kisebbségi magyarok mentették át. Tanítható és mintául vehető magyarságtudatukat és -szeretetüket, vitathatatlanul elidegeníthetetlen ember- és nemzetfelfogásukat demonstrálták például azok a versek, amelyek megszegyenítően fájdalmas, egyszersmind valódi lelki emelkedettségről tanúskodtak – minden keserűen karikírozó ironiájukkal együtt –, s „banyaországnak” vagy „mostohaanya-országnak” nevezték a nemzetvesztő államot. Ilyen művek mindenhol születtek Erdélytől a Délvidékig.

Én az erdélyi irodalommal valóban többe foglalkoztam – tanulmányköteteim jelentős része, vagy Tamásiról, Sütő Andrásról, Bálint Tiborról, Kányádi Sándorról szóló könyveim is ezt jelzik –, de ennek egyszerű életrajzi okai is vannak, amellet persze, hogy nyilvánvalóan ez a leggazdagabb, legteljesebb szellemi és irodalmi kultúrát működtető magyar kisebbségi nemzetrész, tehát művekben is egyedülállóan bőséges és kiemelkedő. Ugyanis Debrecenben az egyetemen már diákkoromban ezzel kezdtem foglalkozni, aztán a hetvenes-nyolcvanas években is Erdélybe utaztam a legtöbbször – a hátizsákos „nomád nemzedék” tagjaként, könyvet, gyógyszert, élelmet csempészve át ismerőseinknek, hol sikeresen, hol a vonatról való leszállítást és motozást is kockáztatva, elviselve, s oda fűzött számtalan irodalmi és emberi barátság. Ez persze nem jelentette, hogy ne éltük volna át a legteljesebb szolidaritást a felvidékiekkel, délvidékiekkel, kárpátaljaiakkal is. Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Czine Mihály, Ilia Mihály, Pomogáts Béla útmutatásait, meg a fiatalabbak – Görömbei András, Márkus Béla, Szakolczay Lajos, Ablonczy László és mások – tanításait megszívleva, s még az akkori *Alföld*, *Tiszatáj*, *Forrás* és néhány más folyóirat szellemiségét magunkénak vallva igyekeztünk minden irányban tájékozódni. A baráti körben például Lezsák Sándornak már akkor is nagyszerű gyűjteménye volt emigrációs, nyugati magyar kiadású könyvekből, művekből is, s ezeket – akár a hatalom által illegálisnak tekintett hírterjesztési módszerekkel

– megosztotta másokkal is. Sajnos Magyarországon a kommunista diktatúra lényegében éppolyan – mert csak fokozatában enyhébb – magyarellenességgel és magyargyűlölettel működött, mint a környező országok magyarsorvasztó sovén nacionálkommunizmusa. Tehát nem párhuzamos volt ez a típusú totalitarizmus, hanem pontosan egybevágó: mindenütt a legsajgóbb sorskérdésekkel telített magyar értékeket tiltották, legfeljebb alig tűrték. És hogy manapság mi zajlik az irodalomértelmezés terén? Olyan irodalomtörténeti kézikönyvnek szánt monumentális összefoglaló munka jelenhetett meg nemrég (a magyar irodalom úgymond „történeteiről”), amelynek sok kiváló tanulmánya mellett már nem vagy alig jut hely Móricz és Németh László, Illyés és Kodolányi, Reményik Sándor és Dsida Jenő, Santa Ferenc és Szilágyi István életművének – és még szinte százával sorolhatnánk a markáns kitűnőségeket a magyar sorsirodalom eltagadhatatlan vonulatából –, a világhírű *Gyász* vagy *Iszony* még a címmutatóban sem szerepel, miközben Rejtő Jenő külön fejezetet kap. Mintha a korábbi, évtizedekig a nemzetcsontkításra berendezkedett kánon uralma folytatódna a magát liberálisnak aposztrofáló szemlélet révén, s az igazolódik, hogy a nemzeti, konzervatív, keresztény beállítottságú szellemtudomány sokkal inkább a tolerancia letéteményese, mint akik ki akarják szorítani például a „székely apostol” Nyíró Józsefet is a köztudatból. Ő és az őt becsülnék nem rekesztenek ki senkit, őt viszont – a katolikus papi ihletettségű szépíró, a modern lírai-balladai novellairás mesterét – vidáman rágalmazva lenácizhatják, akik egy sort se olvastak tőle. Holott a könyveiben egyetlenegy emberellenes, uszító mondat nem található – ahogyan Szőcs Géza is megállapította. De ugyancsak Szőcs Géza vigasztalt is minket azzal, hogy kijelentette: nagy nemzet az, amelynek olyan fiai vannak, akiknek mások még a hamvaitól is félnek. Döntő különbségnek tehát az mutatkozik a kortárs irodalmi közvéleményben, hogy vannak, akik tényleges erkölcsi igényességgel valóban összmagyar, egyetemes értékrendben gondolkodnak, és minden fontos teljesítményt megbecsülnek, s vannak, akik pedig irtóznak az autentikus közösségi sorstapasztalatokat is a nyelvművészetbe átvetítő író- és szellemóriásainktól, s legszívesebben továbbra is a feledés homályában hagyják őket.

– *Vannak olyan általános vonások, amelyek, mondjuk, kizárólag csak az erdélyi vagy éppen a kárpátaljai magyar irodalmat jellemzik?*

– Kizárólagosan nemigen, de hangsúlyosan más és más vonások nyilván karakteresen jellemezhetik ezeket az irodalmakat. Ezek számbavé-

telére irodalom- és eszmetörténeti könyvek garmadájának tanulságait kellene most összegezni. Ehelyett kiemelném csak a transzszilvánizmus jelentőségét Erdély vonatkozásában, amelynek hatása máig érvényesül. A gazdag, s az összes jelentős stílus- és szemléletirányzatot asszimiláló erdélyi irodalomban az avantgardizmustól a népiességig, a későromantikus vallomásköltészettől az elvont-tárgyas líratípusig, a beat-költészeti impulzusoktól a neoavantgárd és az abszurd számtalan változatáig, a szociografikustól a mágikus realizmusig, majd a posztmodern korízlás valahány jellegzetességéig úgyszólván minden fellelhető, de sok tendenciát mégis átszínez valami, ami az erdélyi levegőre, az erdélyiségre, a táj- vagy eszmetranszszilvánizmusra jellemző. A szülőföld meggyötört talajából nő ki Páskándi Géza abszurdoid dráma világa, ahogyan külföldön, Amerikában is megállapították róla, de az Amerikát megjárt Tamási Áron (a Németh László szerinti „székely Homérosz”) is úgy mondta, hogy az embernek sok kötelessége és egyetlen szülőföldje van. A régió indíttatásait nem lehet és nem is kell kiiktatni. A fenyvesek, a bércek, a természeti csodák, a népművészeti archaikum a balladákkal, mesékkel, székelykapukkal, a történelmi tudat a tordai országgyűléstől eredő szabadság- és türelem-elvvel, az önrendelkezési és az őszinte néptestvériségi ideál és törekvés, a keresztény emberiesség, a kisebbségi humanum, a produktív fájdalom és a megváltó szenvedés ókeresztény hitvallásossága, az erkölcsi idealizmus, a neokantiánus morális imperatívusz követése, miszerint a „kell” (vagyis az örök igazságok képviselte) fontosabb a „van”-nál, az elszakítottság és kiszolgáltatottság időbeli helyzeténél, az etikai megnemesedés előbbre való a háborúskodásnál („*Nem a mi dolgunk igazságot tenni, / A mi dolgunk csak: igazabbá lenni*” – idézve Reményiket), viszont hogy a jogos önvédelmi küzdelemnek az indulatát sem lehet elhanyagolni („*Vallom, hogy minden fegyver jogtalan, / a szelíd Isten könnyezett s úgy tanította ezt, / ám annak a kezében, kit fegyver szorongat, / a fegyver megdicsőül és ragyogni kezd*” – Dsida Psalmus Hungaricusára gondolva): mindez az erdélyiség szerves és ösztönző összetevője. Kidolgozott eszmerendszerek sokasága és olyan irodalmiság közvetíti ezeket a filozófiai, erkölcsi és esztétikai szempontokat, amelyek ugyancsak feltűnő jegye az úgynevezett „potenciális szimbolizmus”: erről pedig Kányádi Sándor már a hatvanas évek végén kiemelten beszélt, vagyis hogy az erdélyi költészetben az erdők, a fenyők, a hegyek, a völgyek, a vizek és mindezek hangulata valamiképpen sorsjelképpé

lényegül, a kollektív sorshordozás akár krisztológiai párhuzamokkal is érzékeltethető minőségét metaforizálja. A borongós, tragikus, baljóslatú atmoszférában (gondoljunk például megint Dsida remekművére, a *Nagycsütörtökre*) a szenvedéstörténetet és a megváltásreményt, a passiót és az üdvösségperspektívát számtalan műalkotás magába sűríti, s poétikai értelemben a látványi kép így sorsos és metafizikai látomássá bővíülhet.

Kárpátalja ugyancsak ősi magyar terület, s a honfoglalási képzetkör, a Verecke-motívum át is járja az itt kialakult irodalmiságot. A szellemi kiszolgáltatottság és az elzárttság azonban – az önerőkben minden elnyomás ellenére természetsszerűleg bőségebb erdélyi literatúrával szemben – sajnos sokáig, tovább késleltette az itteni értékteremtés valódi kifejlődését. De mostanra nagyszerű alkotások sokasága képviseli együttesen azt a gyökeres kárpátaljiságot, amelyben ugyancsak a természeti benyomások különlegességei, az alföldi, akácos falvak szépségei, a beregi rónák távlatai, a magashegyek karéjai, a legmagyarabb folyó, a Tisza eredetvidékei, az Ung folyásirányai, a felföldi városiasodás emlékhelyei, a várak és várromok őrszigetei Husztól Munkácsig, a historikus képzetnek szárnyakat adó szabadságharcos hagyományok, a Rákóczi-kor relikviái, lelkesítő krónikái és átszellemített legendái, a népdal, a népballada, a népmese lenyűgöző megnyilatkozásai és variációi, a kulturális emlékezet örökbecsű darabjai, a ruszin szomszédság kölcsönösen emberies viszonyformái – mind-mind eligazító dimenziója a magyar megmaradás akaratának és lehetőségének. És nemcsak a hiteles irodalmi, hanem az autentikus néprajzi, nyelvészeti, történettudományi eszmélkedés, a sokágú művészeti, szellemtudományos, vallási, bölcséleti reflexió is szerencsésen magára talál újabban már. Persze továbbra is a legkisebb kiszakított nemzetrészt ez, „töredék”, „maroknyi”, „tenyéryni” hazácska, amely élni akar – mint ahogy mindig élni akart az élhetetlen körülmények között is. S ha legfőbb megkülönböztető tulajdonságait keressük, akkor nem felejtendő el ez a „hatodik síp”-ként megszólaló, identitásához töredékességében is ragaszkodó érzület, a hányattatások, pusztítatások özönét – a háború végén tízezrével haláltáborokba hurcolt magyarok szenvedéseit, majd sok évtizedes erőszakos elnémíttatásait – napjainkban már mementóként a világ elé táró öntudat, de az eredetkereső, nyelv- és őstörténeti vizsgálódásokban megnyilvánuló hűség-eszmény sem, amely Kovács Vilmostól Fodor Gézáig ível. Nincs már erkölcsi hátraléka a magát kutató kárpátaljiságnak, s ha mégis el-el-

fogja az önkicsinyítő önkritikusság, annak nem szabad visszafogó erővé válnia. Mert olykor éppen ez a túlzott szerénység lesz jellegzetessé – ami mondjuk a székely virtusnak nemigen a sajátja –, de ezt legyőzve muszáj az energiákat arra a nagy harcra mozgósítani és összpontosítani, amely elsősorban a legalább lélekben megszilárduló szülőföldön maradással, a kultúrateremtő igyekezettel, a népi és a magasműveltség szimbiózisának kialakításával bizton legyűrheti a kivándorlás, az asszimiláció, a demográfiai zsugorodás kétségtelenül emésztő jelenségeit.

– *Szerencsés-e az egyetemes magyar irodalmat területi alapon felosztani, hiszen, talán Kárpátalja esetében a leginkább, valahol ezzel is legalizáljuk a trianoni országcsonkítást?*

– Trianon soha, semmilyen körülmények között sem igazolható. Lehetett Magyarországon még az utóbbi nyolc évben is olyan politikai erő hatalmon, amelynek vezetői folyamatosan kijelentik, hogy Trianon jogos és igazságos volt. Határon túli magyarok körében sokat járva tapasztalom, hogy ezt hinni sem akarják, ha nekik mesélem, azt vélik, én túlzok; holott el lehet olvasni, miket nyilatkoznak az olyan magyargyűlölők, akiknek csakugyan nem fáj több millió honfitársunk gyötrelme. Még olyan „liberális” is akadt, aki a magyar falvokról kijelentette, hogy azok középkori képződmények, szűnjenek meg. (Visszakereshető a Magyar Nemzet egyik 2006-os számában.) Napi politizálás nélkül – de nemzet történelmi és nemzetpolitikai felelősség, nemzetstratégiai és morális kötelezettség jegyében – gondolom mármost, hogy nekünk az egységes, integer magyar nemzet kulturális összetartozásáért kell munkálkodnunk. Amint azt Babits is annyiszor fejtegette, ennek a szerencsétlen sorsú népnek éppen végzetes megalázottságában és elesettségében van feltétlenül és fájdalmasan igaza; a magyar igazságban a közvetlen identitásvédelem és az abszolút szellemi-axiológiai értékkifejezés tökéletesen egybeesik. Egyszerűbben: mi méltán szerethetjük egyszerre a magára hagyott magyarságot és az egyetemes igazságot. A mesterséges szétválasztást soha nem szabad tehát összekeverni azzal, ha mégis külön-külön is szeretjük a változatos magyar tájakat, az árnyalatokban kibomló magyar vidékeket, szellemi és közösségi régiókat. A széttört üveg cserepei nem szabad, hogy ne ugyanazt az összefoglaló lényegyet és szellemiséget – a magyar égboltot – tükrözzék, ahogyan erre Makkai Sándor régi metaforikus intelme figyelmeztet.

A régiók, a nemzetek Európáját építjük, és ha külön néven nevezünk egy-egy falut, várost, tanyát, akár dűlőutat: nem osztjuk-szorozzuk őket

sem területi, sem lelki alapon, hanem szeretjük a legapróbb részleteiket is. Az ezerféle tájegységből kikerekedő Kárpát-hazának miért ne lehetne nem a gyilkos politikai határokhoz, hanem valóban a regionális adottságokhoz kapcsolódó és igazodó mozaikos önszemlélete? Amelyben minden szín, minden sajátos érték a maga méltóságában bontakozhat ki. Valóban – ahogy talán már meg is indult ez a folyamat –, magyarországi gyerekek, diákok sokaságát kellene elvinni kirándulni távolabbi helyekre, és akkor meg lehet nekik mutatni, hogy Erdély csak a Király-hágón túl kezdődik, a Romániához csatolt területek között hatalmas alföldi, bihari, partiumi részek is vannak. Bereg sem fejeződik be a hivatalos határnál. Kárpátalja nem Ukrajna magyar szemmel tekintve, hanem egy átfogó regionális megnevezés, amelyen belül számtalan kisebb terület azonosítása is szükséges.

Nekem sárospataki diákként korai élményem volt látni a Ronyvapatakat Sátoraljaújhely városában, s megtudni, hogy az a pici, esőcsatornának látszó vízfolyás hajózható folyamként szerepelt a trianoni (Illyés Gyula szerint „eszélős”, „területhabzsoló”, „térképszabdalo”) országdarabolók tudatában, és így szelték ketté a várost is. Tehát három méterre, az utca egyik és másik oldala között állva, nem lett automatikusan Csehszlovákiának vagy Felvidéknek tekinthető a sorompón túli ház sem; továbbra is Újhely maradt, csak éppen más államhatalom alá vetve. De azért a realitás azt is mondathatja velünk, hogy viszont mégis megváltozott azoknak a szerencsétleneknek a sorsa, akiket akarattuk és megkérdésük nélkül a vészek így „hányának”, tehát nem lehet kialakult körülményeiktől függetlenül érezni együtt velük. Meg kell látni tényleges helyzetüket, és úgy segíteni, ahogyan ők kívánják. Erre szolgált volna a személyi, kulturális, területi autonómia, ha a magyarságnak is kijárt volna 1990 után, ami annyi más népcsoportot máshol Európában sokféle megillet, s amiről ellenben nekünk továbbra is csupán álmodnunk lehet. Annyi eredmény mégis örömdetes, hogy nem ukrainai vagy szlovákiai magyar irodalomról beszélünk immár, hanem használhatjuk a tradicionális magyar szavakat. Vagy hogy a szolidaritás jeleként kitűzték a székely zászlót is a budapesti parlament épületére.

– *Mikor kerültél először kapcsolatba Kárpátaljával, a kárpátaljai magyar irodalommal?*

– Sárospataki gyermekkorom predesztinált arra, hogy a teljes magyarság sorsára figyelhessek. Édesapám a pataki református kollégium

tudós, lelkész, művész tanára volt, aki még festményein is megörökítette – tájképek vagy elvont szimbolikus festmények vásznain – a gyönyörű hegyvidéki magyar környéket, de tanáraink is emlegették a történelemórákon Kárpátalját, Munkács várát és a többit. Vagyis a Kárpát-haza eredendő összetartozását. Számos református család rokoni, baráti, ismerősi szálai fonták még szorosabbra és szorosabbra ezt a spirituális köteléket. Aztán érkeztek „menekültek” is Patakra, akik még a rendszerváltás előtt kijöttek a Szovjetunió fogságából (mint a babiloni fogságból), állást is nehezen találtak, de az már a kisebb gondjuk volt ahhoz a temérdek nyomorúsághoz képest, amelyet maguk mögött hagytak, és amelyről részletesen beszámoltak. A debreceni egyetemen pedig szinte kötelező volt tudni és számon tartani a szomszédos országok magyar kultúráját: nagy szégyen lett volna Barta János vagy Görömbei András előtt járatlannak mutatkozni a teljes magyar irodalmat illetően. Én különösen vonzódtam ezekhez az ismeretlenebbnek látszó témákhoz, és minden könyvet meg is vettem, ami Kárpátaljáról jött: évkönyvek, antológiák, verseskötetek. A polcomon ma is ott sorakoznak a *Lendület*, a *Szivárványszínben*, az *Évgyűűük* kiadványai, a *Sugaras utakon* 1985-ből és így tovább (meg persze a fordulat utániak, a *Nézz töretlen homlokomra*, a *Kisebbségi ének a beregi rónán*, a *Sors, megírva*, a *Töredék hazácska*, az *Extra Hungariam* stb.). És ismertem jól M. Takács Lajost, aki 1990-ben megszerkesztette a *Vergődő szél* című gyűjteményes könyvet, az addigi legteljesebb összeállítást a kárpátaljai irodalmi termésből. Ez volt a nagy áttörés, s az *Alföld* folyóirat szerkesztőségében akkor aztán már találkoztam Fodor Gézával, aki könyvet is hozott Lajosnak, és talán én közvetítettem, aztán Finta Évával, aki átköltözött a Bodroghözbe, most is Sárospatakon él, és a Felsőmagyarország Kiadónál is jöttek a versei, s annak vezetőjével, Serfőző Simonnal Miskolcon hármasan is sokat beszélgettünk, Orémus Kálmánnal, aki Baktalórántházán tanított és így tovább.

A Tokaji Írótáborban Balla D. Károly tartott előadásokat, aztán sorban majdnem mindenki vel baráti kapcsolatba kerültem: a magyar írók 1992-es keszthelyi világtalálkozóján Dupka Györggyel, majd Vári Fábián Lászlóval, Zselicki Józseffel, református konferenciákon Füzesi Magdával, Nagy Zoltán Mihállyal, akinek *A sátán fátya* című remekéhez írhattam az utószót a második kiadás, a Magyar Napló Kiadó számára. Beregszászban a fiatalabbakkal is találkozhattam azután, Bakos Kiss Károlytól Becske József Lajoson át Lőrincz P. Gabrielláig és Csor-

dás Lászlóig (amikor például a Kődöböcz Gábor vezette *Agria* szerkesztőségével jártunk ott Vári Fábián Lászlóék meghívására a főiskolán, meg Zubánics Lászlóéknál a magyar művelődési intézetben). Penckófer János pedig Debrecenben doktorált a kárpátaljai magyar irodalom újabb időszakairól értekezve, s én lehettem az egyik bírálója, méltatója. A kilencvenes évek legelején egyébként a nyíregyházi főiskola is gyorsan kapcsolatot alakított ki a beregszásziakkal, konferenciát is szervezett többek között Czine Mihály és Görömbei András részvételével, amelynek része volt egy emlékezetes kárpátaljai kirándulás. Nem sorolom tovább (akiket nem említettem, biztosan megbocsátanak), hiszen napjainkhoz érkezünk, s lassan az is emlék, ahogy körülbelül egy évtizede a Magyarok Világszövetségében (Medvigy Endre szervezésében) én vezethettem be a kárpátaljai írók estjét, vagy a Nagy Zoltán Mihályét az írószövetségben, vagy ahogy jókat társalogtunk vele is a berekfürdői írótáborban annyi éven keresztül, s hogy az azóta már megszűnt *Véletlen Balett* köréből Lengyel Tamással is összebarátkoztam, aki jelenleg talán Svédországban él. (*Tudomásom szerint azóta visszaköltözött Budapestre. L. J.*) És már több is, mint tíz éves az *Együtt*, amely pedig újdonságként szerveződött, s a kilencvenes évek rövidebb életű kezdeményezései után tartós orgánuma lett a kárpátaljai íróknak. Az utóbbi két évtized számomra legfőképpen ezt jelentette: a Kárpát-medencei keresztkötődések millió szálának összefonódását.

– *Több tanulmányodban is foglalkozol szűkebb hazám irodalmával. Szerinted képes-e a fejlődésre, vagy sosem fog túllépni azon a képzeletbeli határvonalon, amely megkülönbözteti az egyetemes értékállót a lokálistól?*

– Nagyon éles a kérdésed, és lehet, hogy az én válaszom meg kissé hiteltelen, mert én nem belülről és nem annyira kritikai szemmel, hanem szándékos értékmegbecsülő odaadással viszonyulok az összes magyar nyelvű irodalom teljesítményéhez, így a kárpátaljaiakhoz is. Amúgy sem a legszigorúbb kritikusok közé tartozom, pedig lehet, hogy éppen erre volna szüksége az ottaniaknak, mert ettől fejlődnének. Nem biztos, hogy jót teszek, ha nem igazán kritizálok, de hát ez a nagyvonalúság már a korral is jár, meg a bőrömből sem tudok kibújni. Szóval mindebből az következik, hogy én egyáltalán nem gondolom sem a felsoroltak, de hát a még nem említett Bartha Gusztáv, Berniczky Éva, Brenzovics Marianna, Balla Teréz, Ferenczi Tihamér, Kőszeghy Elemér, Horváth Sándor,

Czébely Lajos vagy Tárczy Andor műveit sem pusztán helyi érdekűnek. (E legutóbb említett költőnek például az *Ungnak és Tiszának* című emblematis – és népdalszerűen énekelt – versét egy nemzeti rock együttes újra meg is zenésítette, s így még jelentősebb karriert futott be a fiatalok körében az egész magyar nyelvterületen.) Úgy vélem tehát, hogy ez az újabb fajta áttörés is megtörtént már, bő tíz éve az *Együtt* folyóiratban is tág körből publikálnak, sorra jelennek meg az új nemzedéki antológiák. És ki ne vélné eléggé egyetemes szintűnek, mondjuk, Vári Fábián László megrendítő poémait, nomád és mágikus evangéliumait, a teremő mindenséget versbe foglaló nagyszabású mítikus költeményeit? *Tábori posta* című, széles körben ismeretes önéletrajzi regényét? Berniczky Éva magával ragadón sugallatos prózatechnikai szenzibilizációját, Finta Éva, Füzesi Magda finoman stilizáló lírai érzékenységét, Fodor Géza komplex költői gondolatosságát, Zselicki József asszociatív látásmódját és versszerkesztését? Nagy Zoltán Mihály újabb regénytrilógiáját, amely az öregség Illyéstől, Szilágyi Domokostól, Bálint Tibortól ismeretes érzelmi és tudati fenomenológiájára emlékeztető elevenességgel jeleníti meg különleges formában is a személyes és a kollektív magyar sorstörténelem kálváriáit? Penckófer János verseit, lebilincselő tudatregényeit (közülük az első díjat is nyert Erdélyben), sőt újabb kiváló elméleti értekezéseit a nemzeti és regionális irodalmiság Horváth János és mások gondolataival felgazdagított értelmezése kapcsán? Balla D. Károly rugalmas és izgalmas sokműfajúságát? Bartha Gusztáv szemléleti-poétikai nyitottságát, árnyaltos sokoldalúságát, széles látókörét? Kovács Gábor esszéit Hamvas Béla egzisztenciális kereszténységéről és organicista, tradicionalista, transzcendentalista metafizikájáról? És ezek csak a kitágított tematikájú és formanyelvű alkotások közül valók. Viszont én azt is értékelem, ami konkrétan a helyi specialitásokat és a lokális problémavilágot dolgozza fel, meg a fiatalok szárnypróbáit, akik a legfrissebb antológiával jelentkeztek Csordás László válogatásában, aki pedig nemrég a *Kortárs* folyóiratban boncolgatta a nemzedékiség bonyolult vetületeit. Vagy emlegetsem, kedves János, a Te szociografikus, élvezetesen vérbő prózádat, esetleg humoros-groteszk aforizmádat, tragikomikus hangvételeidet? Ezeket mi zárja el a tágasabb sikertől és népszerűségtől? Szerintem nem a művek helyenként csökevényesnek ítélt immanens értéktartománya, hanem az irodalomkritikai érzéketlenség, előítéletes szűklátókörűség, tájékozatlanság. A már emlegetett iro-

dalomtörténeti kézikönyv nem is ismeri a kárpátaljai írókat (még Kovács Vilmost sem), de hogy meg ne ijedjünk ettől, jószerivel Juhász Gyulát, Áprily Lajost, Jékely Zoltánt, Sarkadi Imrét, Dobos Lászlót, Duba Gyulát, Szilágyi Domokost, Hervay Gizellát, Lászlóffy Aladárt, Bálint Tibort, Farkas Árpádot, Király Lászlót, Ágh Istvánt, Bella Istvánt, Ratkó Józsefet, Utassy Józsefet vagy Nagy Gáspárt sem. Persze, ne bízsa el senki magát, de én csak az értékgyarapító türelemre tudok mindegyre buzdítani, és a megkezdett úton való továbbhaladásra.

– *Te hogy ítéled meg Kárpátalja magyar irodalmának történetét? Mikorra tehető a kezdete? Kik voltak a meghatározó egyéniségek?*

– Most aztán mindenképpen szeretném kérni felmentő elnézésedet: Balla Gyula, S. Benedek András, Keresztyén Balázs, Dupka György, Gortvay Erzsébet, Tóth István, Penckófer János, Fedinec Csilla idevágó munkássága, meg Pál György, M. Takács Lajos, Botlik József, Kiss Ferenc, Czine Mihály, Pomogáts Béla, Görömbei András, Márkus Béla mértékadó írásai után vajon mit okoskodhatnék én? Az mindenestre világosan látszik, hogy Tamás Mihály a régebbi, Kovács Vilmos az újabb időkben és áramlatok között a legkiemelkedőbbnek számít (így nem véletlenek műveiknek újabb magyarországi kiadásai sem). Utóbbiról Botlik József írt monográfiát, amelyet én is recenzeálhattam az *Együtt* hasábjain. Ő az, akinek a Forrás Stúdió és az azutáni generációk a szemléleti és formanyelvi megújulást köszönhetik. Ethosz és ethnosz, etikum és esztétikum szétválaszthatatlanságának az evidenciája tőle származik. Én tudom a konfliktusait Balla Lászlóval, de képzel el, hogy Budapesten a Hungarovox Kiadó még őrá, vagyis Balla Lászlóra (akinek közismertek káros és jóvátehetetlen korabeli politikai ténykedései, állásfoglalásai) is felfigyelt, ideológiával nem terhelt műveit méltányolta, és értékesebb prózájából adott is ki szövegeket, s olyan kitűnő és elfogulatlan kritikus elemezte azokat, mint Mezey László Miklós. Azaz felbukkanhatnak még esetleg elfelejtett vagy netán „leírtak” számító szerzők is. (Ne feledkezzünk meg a népiség ihletköréhez kötődő Sütő Kálmánról vagy Kecskés Béláról sem.) És ne legyünk túlságosan magabiztosak, én sem szeretnék az lenni, de megismétlem: igenis sok értéket fedezhet fel Kárpátalján az, aki igazán szereti az irodalmat. Mert szeretet nélkül nem sokat ér a tudás; legvégül mégsem annyira a tudomány, hanem a szeretet visz előbbre – hogy kissé biblikusán fejezzem ki magam.

– 2010-ben tanulmányt írtál a kárpátaljai magyar irodalom új nemzedékéről. Sajnos egységes nemzedékről nem beszélhetünk, de azért vannak olyan szerzőink, akik előtt reményteljes jövő áll. Szerinted kik azok, akiket már ma is jegyeznek az egyetemes magyar irodalomban, és a jövőben olyan értékteljes művekkel állhatnak elő, mint mondjuk *A sátán fattya* című regény?

– Az előbb tudálékoskodni nem akartam annyi kitűnő kultúr- és irodalomtörténész után, most meg jósolni nem. De ha újra említem Vári Fábrián László, Nagy Zoltán Mihály, Dupka György, Füzesi Magda, Penckófer János, Berniczky Éva, Balla D. Károly, Brenzovics Marianna nevét, akkor a jelenre utalok, ha Bakos Kiss Károly, Lőrincz P. Gabriella, Csordás László nevét mondom, akkor pedig a már biztosított, mert eredményekkel, szép és nagyon igényes, művészi kötetekkel megtámogatott közeljövőre jelezhetem. A teljesítmények és ígérek tehát megvannak, a továbbiakat az idő és a jó sors dönti el, ha soha nem veszítjük el a hitet és a reménységet.

– Köszönöm a beszélgetést. További sok sikert és jó egészséget kívánok!

2013

„MINDIG MEG KELL TENNI, AMIT LEHET”

Ködöböcz Gábor irodalomtörténész, az egri Eszterházy Károly Főiskola Irodalomtudományi Tanszékének docense. A Kálnoky László Irodalmi és Művészeti Egyesület elnöke, a Tokaji Írótabor kuratóriumának tagja, a Magyar Írószövetség Észak-magyarországi Írócsoportjának titkára, az *Agria* című irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat főszerkesztője.

– Talán mondhatom azt, hogy földik vagyunk, hiszen a csonkahunban maradt Beregben születél. Az egykori Bereg vármegye pedig a Kárpát-alja néven ismert felvidéki tájegység egyik fontos alkotórésze volt. Mit jelent számodra a szülőföld fogalma?

– Az biztos, hogy nem valami elvont dolgot, hanem olyan elevenen bennem élő és erősen munkáló mikrovilágot, amely egyetlen, állandó és örök. A csonkaberegi tájhaza, ezen belül kedves szülőfalum, Vámosatya – legyek bárhol is a világban – mindig, mindenhova elkísér, és abszolút viszonyítási pontként él bennem. A vámosatyai szülőház, a vár, az erdő, a templom, az iskola és a temető számomra valóban a létezés centruma. Amikor kisfiúként, úgy 9–10 éves koromban először fölmentem a falu tiszta faácsolatú, erdélyi mintára épült 28 méter magas harangtornyába, olyan látvány fogadott, hogy a lélegzetem is elállt. Légvonalban magam előtt láttam a Kárpátok előnyúlványait, a Kaszonyi-, illetve a Beregszászi-hegyet. Amikor később megtudtam, hogy Kárpátalján és más elcsatolt területeken is szép számban élnek magyar ajkú nemzettestvéreink, sírással környékező, végtelen szomorúság vett rajtam erőt. Egyetemi tanulmányaim és olvasmányaim

során az is nyilvánvalóvá vált, hogy Trianonban jóvátehetetlen dolog történt.

– *Egyik kutatási területed a határon túli, főként az erdélyi irodalom, konkrétan Kányádi Sándor munkássága. A másik célszemély Nagy László. Miért éppen őket választottad? Mi az, ami megfogott Kányádi, illetve Nagy költői világképében? Mennyire hasonlít a két nagyság költészete?*

– Ami a két költőt számomra összekapcsolja, az legkedvesebb egyetemi tanárom, későbbi mentorom és barátom, Görömbei András személye. Szakdolgozatomat Nagy László hosszú énekeiről (*A Zöld Angyal, Menyegző*), PhD-értekezésemet pedig Kányádi Sándor költészetéről írtam, és mindkét esetben ő volt a témavezetőm. A poétikai eljárásokat illetően kettejük között szembeötlő hasonlóságok nincsenek, értékviláguk viszont számos érintkezést mutat. A közösségi-nemzeti horizont hangsúlyos jelenléte okán hit, hűség, helytállás, illetve tisztaság, tisztesség, tartás dolgában egymást múlják fölül. A hagyomány újítását az újítás hagyományával egybekapcsoló munkásságukban mindketten arra törekcsenek, hogy átvigyék a „szerelmet a túlsó partra”, s a folyamatos szolgálat, az állandó készenlét mindig a „Szabófalvától San Franciscóig” szemlélődő magatartást jelenti. Jól tudván azt, ami Kányádi Sándor talán legfrappánsabb hitvallásában fogalmazódik meg: „*Aki megért / s megértet / egy népet / megéltet*”. Minden poétikai és habitusbeli különbség dacára ezért is lehetnek ők együtt említhető etalonok, kultúrhistóriai jelentőséggel bíró megtartó szellemek, sőt úgynevezett „égtartó emberek”.

– *Szerencsés-e területi alapon felosztani az egyetemes magyar irodalmat? Például Kányádi Sándort hol magyar, hol erdélyi, korábban romániai költőként emlegették, mint ahogy korábban Vári Fábán László és Nagy Zoltán Mihály kárpát–ukrán irodalmárok voltak. Szerinted a nyelven kívül mi az, ami összeköti és mi az, ami megkülönbözteti az anyaországi literatúrát az elszakított részek magyar irodalmától?*

– Egyáltalán nem szerencsés, hiszen – a világon egyedülálló módon – Magyarország mindenütt önmagával határos. A földrajzi felosztásnak persze megvan a maga logikája, hiszen a művek egy bizonyos térben és közegben születnek, ráadásul a szomszédos országokbeli magyar irodalmak feltételrendszere igencsak tarka képet mutat. A kisebbségi léthelyzetben, az irodalom, a kultúra, a tudomány és az oktatás intézményrendszerében s ezek működésében nemegyszer jelentős különbségek vannak. A szülőföld és a haza nap mint nap megtapasztalt ellentmondása, a ket-

tős űr szorongató élménye, az otthontalanság érzése, az asszimiláció és felmorzsolódás fenyegetése viszont tagadhatatlanul közös. A határon túli magyar irodalmat jó ideje oktató tanárként magam is pontosabbnak és helyénvalóbbnak tartom a határok fölötti magyar irodalom, illetve az egyetemes magyar irodalom megjelölést. Az Illyés-féle ötágú síp metafora valamikor igaz volt, manapság viszont már megszámlálhatatlanul sokágú és sokszólamú sípról beszélhetünk. A „haza a magasban” ugyanakkor változatlanul érvényes, hiszen ma is létezik egy országhatárokkal dacoló, spirituális, szellemi értelemben vett haza, ami a nyelvi, kulturális, történelmi hagyományok legtágabban értett közösségét jelenti. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy írótáborokban, könyv- és lapbemutatókon járva örömmel tapasztalom, hogy a szomszédos országok magyar irodalmában és irodalmi közéletében a hazai irodalomra is jótékony hatású folyamatok mennek végbe, az új erőre kapó frissesség és tettrekészség egyre inkább új távlatokat nyit az egyetemes magyar irodalom előtt. Magam is azt vallom, hogy nincsenek leküzdhetetlen akadályok, csak emberek, akik nem hisznek az akadályok leküzdésében.

– *Gondolom, az erdélyi mellett figyelemmel kíséred a többi elszakított rész-Magyarország irodalmi életét is. Mikor ismerkedtél meg a kárpátaljai magyar irodalommal? Kinek a művét olvastad először?*

– A kárpátaljai magyar irodalomról a nyolcvanas évek elején hallottam először, Béládi Miklós, Görömbei András és Bertha Zoltán jóvoltából. Az első és máig meghatározó olvasmányélményem Vári Fábián László *Széphistóriák* című bemutatkozó kötete 1991-ből, amit Egerben vendégeskedve 2010. április 12-én dedikált a szerző. Nagy Zoltán Mihály *A sátán fattya* című regénye is kivételes élményt jelentett, amit 2003. június 13-án az Írószövetségben dedikált a számomra.

– *Mennyire ismered szűkebb hazánk irodalmi életét? A szerzők közül kiket ismersz személyesen?*

– Sajnos a „töredék hazácska” irodalmát nem ismerem a szükséges mértékben. 1994 októberében jártam először Beregszászon, Munkácsen és Ungváron. (Miközben – szinte alig hiszem el – Moszkvában már 1976-ban megfordultam. Két csodálatos hetet töltöttem ott, többek között Natasa Kotyikkal, szép, szamojéd szemű barátnőmmel; intenzív nyelvleckéket véve, sétálva esőben, szélben, napsütésben.) A kilencvenes évek vége felé az Eszterházy Károly Főiskolán láttam vendégül Dupka Györgyöt, Balla D. Károlyt, Horváth Sándort és Kőszeghy Elemért, majd

2010-ben az *Együtt* folyóiratot képviselő Vári Fábián Lászlót, Dupka Györgyöt és Lengyel Jánost az egri Kálvin Házban. Ezt megelőzően két alkalommal is bemutattuk az *Agria* című folyóiratot Beregszászon, ahol például Fodor Gézával, Nagy Zoltán Mihállyal, Bakos Kiss Károllyal, Penckófer Jánossal, Lőrincz P. Gabriellával és Kenyeres Máriával is találkoztunk a házigazda Vári Fábián Lászlón kívül. Dupka Györggyel és Vári Fábiánnal a Tokaji Írótáborban is gyakran összefutunk.

– *A folyóiratban közltek kárpátaljai szerzők műveit, eddig kik publikálhattak nálatok? Azt kérném, hogy röviden értékelj az Agriában publikáló irodalmárainkat!*

– A kárpátaljai, illetve szorosan kárpátaljai kötődésű szerzők közül az alábbiak publikáltak eddig az *Agria* folyóiratban: Bakos Kiss Károly, Bartha Gusztáv, Becske József Lajos, Czébely Lajos, Csordás László, Fodor Géza, Finta Éva, Kenyeres Mária, Lengyel János, Lőrincz P. Gabriella, Nagy Zoltán Mihály, Penckófer János, Vári Fábián László, Zselicki József. Talán ez a lista is jelzi azt a szerkesztői törekvést, amely kezdettől fogva egy széles ölelésű, összmagyar folyóirat megteremtésére irányul. Egyébként a lap következő számában is szerepel két kárpátaljai szerző, sok-sok erdélyi, partiumi és délvidéki író, költő társaságában. Ha nem haragszol, a személyenkénti értékeléstől eltekintenék, mert a megjelent írások önmagukért beszélnek. Azáltal, hogy közöltem őket (néhányukat többször is), már egyfajta véleményt is mondtam róluk.

– *Sajnos ma nemcsak a határok, hanem a politika is alaposan megosztja a magyar nemzetet, nincs ez másképpen az irodalomban sem. Több irodalmi szervezet, szövetség létezik. Az egyik tábor szerint ma Magyarországon tudatos kultúrharc folyik, ami a hatalomnak nem tetsző művészek, irodalmárok háttérbe szorítását eredményezi. Mi a véleményed erről a megosztottságról, burkolt avagy nyílt acsarkodásról, ami napjaink közéletét jellemzi?*

– A megosztottságról, a szekértáborosdiról azt gondolom, hogy fölöttebb nagy luxus és erőpocsékolás, amit történelmünk során többször is megszenvedtünk. A hiábavaló és igen káros jelenségre a leghatásosabb, mindenféle papolásnál célravezetőbb válasz a személyes példamutatás lehet. Habár nem mindig lehet megtenni, amit kell, mindig meg kell tenni, amit lehet. Megjegyezve persze, hogy az igazi dialógushoz jóindulatra, józanságra és tisztességre lenne szükség. (És talán a Márainál olvasható vallomás megértésére is: „Aki a hazát szereti, egy végzetet

szeret’). Egyelőre azonban úgy tűnik, hogy különösebb érdek és igény sem fűződik az érdemi párbeszédhez. Nagy kár, mert a fentebb már idézett Kányádi-vers (*Játszva magyarul*) szellemében akár az értelmes konszenzusra és a közös cselekvésre is lehetne esélyünk.

– *Köszönöm a beszélgetést*

2013

MEGŐRZÉS ÉS KREATIVITÁS

Borbély András költő, szerkesztő, az *ÚjNautilus* internetes irodalmi folyóirat (www.ujnautilus.info) alapító-főszerkesztője, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Irodalomtudományi Tanszékén PhD hallgató. Ír szépirodalmat, esszét, tanulmányt, kritikát, publicisztikát. Eddig két önálló kötete jelent meg, mindkettő a Napkút kiadónál: *Hidegség, állat/versek/* (2009) és *Versismeretlenek – Balassától Térey Jánosig* (2010).

– *Kinek jutott eszébe az ÚjNautilus beindítása, milyen nehézségeket kellett leküzdenetek, hogy mára sikeres és olvasott folyóirattá váljatok?*

– Az alapötlet, ha jól emlékszem, Bánki Évától származik. De egyik barátommal nekem is voltak próbálkozásaim arra, hogy „elfoglaljuk” az egyetem hivatalos diáklapját. Az alapvető problémát többnyire a pénztelenség okozta. Csak időlegesen sikerült pénzhez jutni, s az is kevés volt. Ugyanakkor ez tette lehetővé az *ÚjNautilus* politikai behatárolhatatlanságát is: nem tartoztunk és ma sem tartozunk senkinek semmilyen „elvi” hűséggel.

A sikeressé válásban nem volt különösebb stratégiánk: tettük, amit tudtunk, ami érdekelt, amire képesek voltunk. Mondjuk, az egy jelentős lépés volt, amikor többek között Kondor Péter János szerkesztőnk szívós munkájának eredményeképpen létrejött a honlap mostani változata. Azelőtt mindig sok technikai jellegű akadállyal kellett szembenéznünk, ez a honlapstruktúra azonban egyelőre elfogadhatóan működik, noha vannak rajta elemek, amelyeket frissíteni kellene/lehetne.

Jelenleg talán a legfontosabb stratégiai ügy, amit meg szeretnénk oldani: az utánpótlás kérdése. Az *ÚjNautilus* sok tekintetben egygeneráci-

ós lapnak indult, az alapító társaság azonban mostanra némiképp szét-szóródott. Nagyon jó lenne, ha sikerülne egyre több fiatal, pályakezdő szerkesztőt bevonni a lapba. Persze, ezt talán nehezíti a pénztelenség is, hiszen a szerkesztők mindig társadalmi munkában dolgoztak. Viszont az *ÚjNautilus* egy nyitott terep vagy platform, sokféle alakítható, sokféle törekvést befogad. Én nagyon örülnék neki, ha be tudnánk vonni nemcsak budapesti, hanem kolozsvári fiatalokat is a munkába. Egyre több fiatal erdélyi szerző közül az *ÚjNautilus*on, ahogyan Bakos Kiss Károly révén sok kárpátaljai szerzőnk is lett.

– *Beavatnád az olvasókat egy internetes folyóirat mindennapi életébe? Hogyan tudtok fennmaradni? Mi a mottó, a vezérelv?*

– Hát úgy maradunk fenn, hogy mindenkinek megvan a maga „mindennapja”, és közben önszántából, a saját belátására hagyatkozva szerkesztheti a maga rovatát. De van úgy, hogy nem csinálja, mert más dolga akadt, vagy élettörténeti válságban van, vagy elutazott... Mivel nem pénzért dolgozunk, nincs különösebb elvárás a rendszeres munkára, többé-kevésbé mindenki önmagát szabályozza. Próbálkoztunk szigorúbb rendszer bevezetésével is, de az nem igazán jött be. Amit megbeszéltünk, az egy hozzávetőleges frissítési rendszeresség, amihez többé vagy kevésbé tartani próbáljuk magunkat. Az olvasók láthatják, hogy tartalmilag is nagyon vegyes a portál. Ez is része a nemlétező koncepciónak. Mindig óvakodtunk a rossz értelemben vett szakmai professzionalizálódástól, pontosabban annak beszűkítő, elitista tendenciájától. Azt hiszem, valami olyasmit gondolunk, hogy ha már valami, akkor az irodalom inkább közügy, mint szakmai ügy, anélkül, hogy a kettő kizárná egymást. Szóval, van egy megengedett kilengés a pályakezdők nem mindig kiforrott szövegei, a nem szigorúan irodalmi problémák és az irodalmi határműfajok (pl. publicisztika) irányába.

Ha minden igaz, már több mint egy éve nem tartottunk szerkesztőségi találkozót. Ha tartottunk is, én nem voltam ott. Úgy tűnik, egy internetes lap nélkül is tud működni. Azt mondhatom, hogy jelenleg én egy nagyon elégedett főszerkesztő vagyok, mert sikerült elérni (anélkül, hogy ezt terveztem volna), hogy ne legyenek úgynevezett szerkesztőségi ügyek, szerkesztőségi találkozók, ne legyen bürokrácia, s hogy lényegében ne legyen szerkesztőség sem. Így mindenki azt teszi, amit véleménye szerint tennie kell. Se többet, se kevesebbet. Ami nem azt jelenti, hogy nem figyelünk egymás munkájára, egymás szövegeire, sőt,

néha össze is szoktunk veszni. Ez szerintem így egészséges, mert nem elvárásból vagy megfelelési kényszerből dolgozunk, hanem önálló elköteleződésből.

Jó tudni, hogy mindenki megtalálhatja a neki tetsző feladatokat: Borbáth Peti például a rendezvények szervezésében, illetve a társadalmi kérdésekről szóló vitákban szokott ötlet- és hangadó lenni. Dobás Katának a kritika műhelyek révén sikerült „kinevelnie” egy egyre professzionálisabb kritikusi kört. Bánki Éva egyetemi tanárként szintén a fiatal szépíró tehetségek felkutatásában, illetve a műfordítás területén érzi igazán otthon magát. Én az utóbbi időben főleg afféle „ordibálós” publicisztikák írásában, illetve a fiatal kolozsvári szerzők toborzásában. De ezek a szerepek nem végérvényesen kiszabottak: mindenki kísérletezhet a maga kedvére.

– *2011-ben miért éppen Kárpátalján rendeztétek meg az I. ÚjNautilus Szabadegyetemet vagy konferenciát? Közrejátszott ebben az ismeretlen felfedezésének vágya?*

– Az ötlet, emlékeim szerint, Kondor Petitől származik. Mindenképpen szerettünk volna külföldre menni, valamelyik határon túli magyar irodalmi közösséget fölkeresni. Peti lakásán beszélünk erről fröccsözés közben, s megegyeztünk abban, hogy az erdélyi, a délvidéki, a felvidéki magyar irodalomnak viszonylag jó marketingje van, az ottani írók jelen vannak a magyar irodalmi köztudatban, vannak Magyarországon is terjesztett folyóirataik stb. Ellenben arról, hogy mi történik Kárpátalján, elég keveset lehet hallani. Szégyen vagy nem szégyen, de én magam is nagyon keveset tudtam a kárpátaljai irodalomról, sőt a kárpátaljai magyarok történelméről is. Tehát igen, Kárpátalja valamiképpen „terra incognitának” tűnt, és e tekintetben nem is csalódtunk, mindannyian nagyon mély, húsbavágó tapasztalatokkal, s nagyon fontos új ismeretekkel tértünk haza. Nagyon erős idegenség-tapasztalatot éltünk át. Azt hiszem, hogy a „kárpátaljai atmoszféra” nagyon erősen eltér mind a magyarországi, mind a többi határon túli irodalom és történelem hangulatától.

– *A Szabadegyetem keretében Lőrincz P. Gabriella és Bakos Kiss Károly személyében két fiatal költőt hívtatok meg. Miért éppen őket? Hasonló magyarországi rendezvényekre többnyire idősebb, ismertebb irodalmárokat szoktak meginvitálni.*

– A kérdésedben részben benne van a válasz: azért őket, mert első sorban a fiatalokkal, a velünk nagyjából egy generációhoz tartozókkal

akartunk megismerkedni. Egyébként a kárpátaljai meghívottakkal kapcsolatban a kárpátaljai szervezőtársak, elsősorban Dupka György tanácsaira hallgattunk. Én csak azt kötöttem ki, hogy fiatalok (is) legyenek, a konkrét személyekről nem mi döntöttünk, én róluk akkor hallottam először. De ha én döntöttem volna is, joggal tettem volna: Karcsi hangütése, amennyire azóta megismertem, nagyon jellegzetes és jelentős lét-költészet kibontakozását ígéri, Gabriella szintén fontos archaikus rétegekkel dolgozik a szövegeiben. A fiatalok ösztönzését, kapcsolatépítését, tapasztalatszerzését fontosabbnak tartom, mint a befutott „tekintélyek” reklámozását.

– *Kárpátaljai szerkesztője is van az ÚjNautilusnak, ezen túl számos kárpátaljai irodalmár publikált már nálatok. Mi a véleményed a kárpátaljai magyar irodalomról? Mennyire ismered?*

– Nincs átfogó rálátásom a témára, tehát nem tudok erről érdemben nyilatkozni. Ennek oka – az én személyes tájékoztatlanságomat leszámítva – az is lehet, hogy a kárpátaljai szerzők művei nem igazán jutnak el a magyarországi könyvpiacra, nemhogy Erdélybe. Egyébként a könyvterjesztés, a könyvtárak állapota itt, Erdélyben is súlyos probléma. Régóta szeretnék például hozzájutni Fodor Géza köteteihez, akit jelentős kortárs költőnek tartok az alapján, amit tőle megismertem, de sehol nem kaphatók. És az a tény, hogy Karcsit fölveltük a szerkesztőségbe, annak a jele, hogy az ő költészetének megismertetését, kibontakozásának segítését is nagyon fontos feladatnak tekintjük. A fiatalok közül talán még Brenzovics Marianna nevét ismerhetik többen, és joggal, mert ő is nagyon tehetséges. Mindenképpen fontosnak tartanám, hogy a kárpátaljai kötetek eljussanak az összmagyar közönséghez, hogy meg lehessen szerezni a műveket, és ne csak egy-két nevet ismerjünk. Az ÚjNautiluson nagyon szívesen közölnénk kritikát is ezekről a művekről, ha eljutnának hozzánk.

– *A Jánosiban megtartott rendezvényről írt esszédben van néhány mondat, ami, enyhén szólva, felháborította néhány honfitársamat. Hogy csak az egyiket idézzem: „S valahogy így is érzem: ez itt a sztyeppe bejárata, nem földrajzilag, máshogy”. Néhány honi értelmiségi szerint egy erdélyi magyartól több megértés lenne elvárható. Bár az írásodban kifejtetted, hogy mire gondolsz, de pontosítanád ezt a kijelentésedet?*

– Őszintén szólva, nem értem, hogy az idézett mondatban mi lehet a sértő. Ez egy végtelen szubjektív mondat, ahogyan az egész írás is. Egy sajátos hangulatot, az én saját akkori lelkiállapotomat próbálja meg leírni:

a „sztyeppe” az idegenség-érzetnek a metaforája, annak az idegenség-érzetnek, amelyet egy Kárpátaljára látogató ember a Szovjetunió még mindig kísértő díszleteinek szemrevételezésekor érezhet. Az én szándékom szerint ebben nincsen semmilyen értékítélet, ha van is, az saját magamra, a saját „magányomra” és a saját „hidegségemre” vonatkozik.

Azt a kitételt sem nagyon tudom értelmezni, miszerint „egy erdélyi magyartól több megértés várható el”. Ki az, aki ezt elvárja egy „erdélyi magyartól”? És egész pontosan mivel szemben kellene megértőbbnek lennie egy „erdélyi magyarnak”? Egyáltalán mit fed az a megnevezés, hogy „erdélyi magyar”? Én nem tudok az erdélyi magyarok közössége nevében beszélni, csak a saját nevemben. Amit az esszében írtam, annak sincs semmi köze az „erdélyi magyarsághoz”. Azt hiszem, elmúltak azok az idők, amikor valakit felelősségre vonhatnak azért, mert nem felel meg egy közösségről alkotott sztereotípiának. Hiszen a „honi értelmiségiek” még nálam is jobban tudhatják, hogy mik a következményei annak, ha valakit nem önálló személyiségként, hanem pusztán a közösség egy példányaként vesznek figyelembe. Amit mondtam, azt csakis a saját magam nevében mondtam, nem pedig „erdélyi magyarként”.

Engem személyesen nagyon mélyen megrázott mindaz, amit Kárpátalján tapasztaltam, amit a kárpátaljai történelemről megtudtam, amit a beregszászi múzeumban láttam. Ennek próbáltam egy szubjektív, naplójegyzetszerű írásban hangot adni. Mindezek a dolgok azóta is foglalkoztatnak. Mélyen megrázott például az, hogy a szovjet totalitarizmus öröksége húsz évvel a Szovjetunió szétbomlása után is ilyen mélyen meghatározza a fiatal generáció gondolkodását. Saját „erdélyi” tapasztalataimból pedig tudom, hogy a régi rendszerre való mutogatás sokszor a jelenbeli problémák, kihívások iránti felelősség alóli kibúvóként is funkcionálhat. Az a közösség, amelyet traumatizál a totális erőszak, amelyik elszenved és „túlél” egy szisztematikus népiirtást, érthető, hogy az erőszak elmúltja után is hajlamos magát mártírnak, áldozatnak tekinteni. Mégis azt gondolom, hogy ha a mártírszerep kizárólagossá válik, ha a történelemről csakis tragikus hangon szabad beszélni, és nincsen megengedve az ironia, a groteszk, a tragikum komikus oldalának a megmutatása, ha folyton csak a katasztrófákat „muzealizáljuk”, ezzel valamiképpen magát a halált „tartósítjuk”, s így a mártírszerep az önpusztítás egyik formájává válik.

– *A legnagyobb felháborodást a következő mondatot váltotta ki: „Megfigyelem, hogy amit itt, Kárpátalján a kultúra szó alatt többnyire*

értenek, az nekem egy másik szó: archiválás”. No meg az „emlékezetfasiszmus” kifejezés. Az tény, hogy a kárpátaljai magyarság különösen érzékeny ezekben a kérdésekben, nem is halad mindig a jó irányba, de nem gondolod, hogy a Kárpátalján eltöltött néhány nap után elhamarkodott dolog ilyen messzemenő kijelentéseket tenni?

– Nem gondolom, hogy „messzemenő kijelentést” tettem. Inkább úgy érzem, hogy noha magyarul beszélünk, mégis máshogyan értünk olykor szavakat, hangsúlyokat – ami persze természetes a térbeli távolságok és az eltérő történelmi, kulturális hagyományok miatt. Igen, nekem úgy tűnt, hogy Kárpátalján nagyon fontos szerepe van a kulturális életben, a kultúraszervezésben a *megőrzésnek*, az *archiválásnak*. De amire utalni akartam, az az, hogy ahol a *megőrzésnek* nagyobb a szerepe, mint a *kreativitásnak*, vagy ahol kizárólag a múlt követésével, megmentésével, a hagyományok őrzésével foglalkozik a kultúra, az olyan, mintha ott már nem hinnének a jelenben és a jövőben. A jövő szempontjából sokkal fontosabbnak tartom, hogy például Fodor Géza és Bakos Kiss Károly kötetei (de persze a többieké is) eljussanak Budapestre és ide, Kolozsvárra; hogy az új jelentéseket, új formákat, új érzelmi világokat feltaláló kreatív művészetnek legyen legalább akkora presztízse, mint a múlt tiszteletének és megőrzésének.

Természetesen nem akarom kicsinyíteni a hagyományok megőrzésének jelentőségét egy olyan helyzetben lévő közösség esetén, mint amilyen a kárpátaljai. De a hagyomány sokszor gúzsba köt és korlátoz. Szerintem fontos belátni, hogy a hagyományörzés mellett a színvonalas új alkotások, az élő kortárs művészet, az újra, a változásra is nyitott olvasóközönség legalább olyan fontos, ha nem fontosabb garanciája a közösség megmaradásnak, mint a hagyományörzés.

Az „emlékezetfasiszmus” valóban provokatív szó. Ahogyan talán a fentiekből is látható, arra akartam ezzel a provokációval utalni, hogy a múlt, a hagyomány, a katasztrófákra való emlékezés *kizárólagossága*, amely újra meg újra „beírja” a traumát az új generációk emlékezetébe is, amely kötelezővé teszi, sőt *előírja* az emlékezést a katasztrófákra, ezáltal tulajdonképpen konzerválja, erőszakosan előírja a trauma átélését az emlékezésen keresztül azok számára is, akik nem élték azt át fizikai értelemben. Tehát az emlékezés követelése, az alternatív elbeszélések hiánya is diktatórikus, *előíró* aktus. Levegőre, szabadságra, felszabadult kreativitásra, a jelen intenzív megélésére is szükség van ahhoz, hogy egy múlt-

beli traumákkal küszködő kultúra tovább tudjon élni, fenn tudjon maradni. Nem állt szándékomban senkit megbántani ezzel a szóval, inkább figyelmeztetésnek szántam: ha folyton a múlton rágódunk, a halottakat ünnepeljük, elszalasztjuk a saját életünk megélésének lehetőségét.

– *Mi a véleményed Magyarország kulturális életéről?*

– Erre a kérdésre nem tudok átfogóan válaszolni. Nyilván nagyon rétegzett jelenség a magyarországi kulturális élet, Budapestről sem látható át, én pedig Kolozsváron élek, innen még annyira sem. Ami mostanság mindenképpen látszik, hogy egy nagy átalakulási folyamat megy végbe a kulturális életben. Nem szeretnék kitérni az aktualitásokra, inkább egy olyan problémát említenék, ami strukturális jellegű. Tudjuk, hogy az államszocialista időkben a kulturális élet, a könyv- és lapkiadás, a színházak stb. támogatása nagy százalékban állami feladatnak számított, hiszen ebben a politikai rendszerben a hatalom saját legitimitásának fenntartásához, saját hatalmának megerősítéséhez rá volt szorulva a kultúra legitimációjára. Ugyanakkor az anyagi támogatásért cserébe elvi hűséget várt el. A rendszerváltozás után a kultúra finanszírozása sok téren megmaradt állami kézben, de azt már nem fogadjuk el, ha a hatalom tartalmi dolgokba is beleszól. Ez helyes is így. Csakhogy közben a hatalom legitimálásának a módja is megváltozott: egyre kevésbé él a kulturális legitimáció stratégiájával, azaz hatalma fenntartásához egyre kevésbé van szüksége a kulturális elit támogatására, legitimációjára. E tekintetben sokkal erősebb befolyásra tett szert a gazdasági (és nem kulturális) érdekeknek alárendelt tömegmédia, illetve maga a kapitalista tőke. Mivel tehát a hatalomnak egyre kevésbé van szüksége a kultúra legitimáló erejére, bizonyos értelemben természetesnek is tekinthető, hogy igyekszik valamelyest kivonulni a kultúrafinanszírozásból.

Látható, hogy noha a kultúra szereti magát függetlennek tekinteni, legalábbis gazdasági tekintetben sohasem független a politikai hatalomtól. Úgy gondolom, hogy ez egy nagyon súlyos kérdés, ami a kultúrának, a művészetnek a társadalmi legitimációját is provokálja. Ha a hatalom nem támogatja, vagy éppen csak a maga érdekei függvényében támogatja a kultúrát, s a kultúra így valóban, azaz gazdaságilag is függetlenné válik – jelen esetben azért még közel sincs erről szó! –, akkor vajon miből fogja a kultúra reprodukálni magát? Ahelyett, hogy a hatalomtól várná el a támogatást, bizony oda kell majd fordulnia az emberekhez, és meg kell győznie őket arról, hogy igenis szükség van kultúrára, el kell

nekik magyaráznia, a politikai hatalom közvetítése nélkül, hogy miért van rá szükség, meg kell győznie, hogy támogassák, vásárolják a művészetet. Ehhez azonban a kultúrának, a művészetnek válaszolnia is kell valamelyest a fölmerülő társadalmi és egzisztenciális kérdésekre. Tulajdonképpen ekkor jutnánk el *a kultúra demokratizálásának* egy nagyon fontos szintjére, vagyis ha az emberek saját belátásukból, saját szellemi igényeik kielégítése céljából támogatnák a művészetet, nem pedig a politikai érdekek által vezérelt pénzosztó intézményeken keresztül.

Úgy látom tehát, hogy a kulturális élet jelenlegi lázadása háttérében a politikai hatalom ellen, a jogos szakmai kritikán túl van egy fontosabb kérdés: a kultúra társadalmi legitimációjának kérdése, ami nem fog megoldódni pusztán azzal, hogy kritizáljuk a politikát, csak azzal, ha a kultúra életszerű párbeszédet kezdeményez a valós társadalmi problémákkal, ha megpróbálja legalább részben önálló rendszerként fönntartani magát, ha, úgymond, visszaszocializálódik, visszatér az emberek közé, abba a „közsférába”, amit jelenleg a politika és a médiamanipuláció tölt ki. Ehhez persze többek között arra is szükség lenne, hogy a magántőke felismerje: hosszú távon kifizetődő és racionális dolog a kultúrába, az oktatásba, a tudás „termelésébe”, a művészetekbe befektetni. Miért ne lenne elképzelhető, hogy például egy bank kedvezményes múzeumlátogatási lehetőséget vagy könyvvásárlási engedményt biztosít ügyfeleinek, ha támogatták a kortárs művészetet, s nem csak tisztán pénzügyi szolgáltatásokat ígér? Miért ne térülne ez meg? Miért ne lehetne áldozni arra, hogy a művészet „terápiás” hatékonysága segítse egy diszocializálódott társadalom lelki, szellemi regenerálódását, ami nyilvánvalóan hatással lenne a gazdaság regenerálódására is? A művészi értékek *öncélú* termelése és az *öncélú* tőkefelhalmozás talán ugyanannak a rossz rendszernek a két szélső pólusa, miközben mindkettő magára hagyja a társadalmat.

Jelenleg a kultúra abban a csapdában van, hogy egyrészt el kell várnia, hogy a politikai hatalom eltartsa őt az adófizetők pénzéből, ugyanakkor teljesen független is szeretne maradni. Ezt a kérdést, ha egyáltalán lehetséges, csak egy nagyon radikális kultúrgazdasági koncepcióval lehetne megoldani, amire én jelenleg sem a politikai hatalom, sem annak ellenzői részéről nem látok igazi fogékonyságot.

– *Mostanában min dolgozol? Mikorra várható az újabb köteted megjelenése?*

– Két kötetem van szinte nyomdakészen. Az egyikre már pénz is van, úgyhogy tavaszra ez biztosan megjelenik az Ambrobooknál. Különös összeállítás lesz, afféle kísérlet, amit regényként ugyanúgy lehet majd olvasni, mint filozófiai, esztétikai, irodalomelméleti gondolatok konglomerátumaként. Kicsit úgy, mint Ottlik Géza *Próza* című könyvét.

A másik verseskötet lesz: az utóbbi 3–4 évben írt szövegekből egy szigorú összeállítás. Ezt a kötetet mindenképpen itthon, Erdélyben szerettem volna megjelentetni, de még nem dőlt el, hogy ez fog-e sikerülni. Ezek mellett a doktori disszertációmon dolgozom, amely Szilágyi Domokosról fog szólni.

– *Köszönöm a beszélgetést. További sok sikert kívánok neked!*

– Én is köszönöm a kérdéseket.

2013

„MINDEN AKKOR ÉS AZÓTA SZÜLETETT MAGYAR ŐSÜNK ÉS TESTVÉRÜNK KÁLVÁRIÁJA”

Zubor Ferenc 1985-ben született egy magyarországi kis faluban, Tiszagyendán. 2004-ben faipari technikus végzettséget szerzett, 2009-ben pedig történész diplomát kapott az ELTE BTK-n. Jelenleg ugyanott az Új- és jelenkori magyar történelem Doktori Programban vesz részt, kutatási területe: magyar nemzeti szocialista mozgalmak a két világháború közötti Magyarországon.

– *Mikor hallottad először a Kárpátalja földrajzi elnevezést? Hány éves voltál, amikor a térképen el tudtad helyezni szűkebb hazámat?*

– Jász–Nagykun–Szolnok megyéből, egy alig ezer lelkes faluból, Tiszagyendáról származom. Az általános iskola felső tagozatát már a faluval szomszédos kisvárosban, Kunhegyesen kezdtem meg. A kilencvenes évek közepén az egyik történelemóra elején az osztályfőnökünk két, néhány hétig nálunk tartózkodó, velünk közel egykorú új osztálytársunk várható érkezéséről beszélt. Később megtudtuk, hogy árvízkárosultként érkeztek Kárpátaljáról. Kárpátaljáról, mint földrajzi tájegységről, ekkor hallottam először, és ezután már el tudtam helyezni az osztályterem falitérképén. Az osztályfőnökünket hallgatva furcsa volt, hogy magyar gyerekek jönnek hozzánk egy olyan helyről, ahol nagyon sok magyar él, de amelyről azt is mondják: „az nem Magyarország”. Arcukra és egyenes jellemükre mind a mai napig határozottan emlékszem. Ami még megmaradt bennem, a választékos szóhasználatuk és nyíltszívű tiszaságuk. A trianoni békediktátumról és mindar-

ról, ami ebből kifolyólag a Kárpát-medence magyarságát sújtotta, csak valamivel később lett tudomásom.

– *Meg tudnád fogalmazni, hogy mit is takar a Kárpátalja elnevezés? Mi jut eszedbe, ha Kárpátaljára gondolsz?*

– Ha, mondjuk, Kijevben születtem volna, biztosan „Kárpáton túli” területet mondanék, ám Isten akaratából magyarként élhetem meg a földi életet. Ez nem kis ajándék és nem kis feladat. Bárhol is élünk a világban, mi magyarok, reményeim szerint egyre erősebb lesz a nemzeti sorsközösségünk. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök szerint *„Istennek nemcsak vértanúi, hanem vértanú-népei is vannak”*, s mint mondja *„ilyen vértanú nép a magyar nemzet”*. Amikor a Kárpátalján és minden más elszakított területen élő, „kapaszkodó” testvérünkre gondolok, a püspök szavai jutnak az eszembe. Magyarként Trianonról, minden akkor és azóta született magyar ősünk és testvérünk kálváriája jut eszembe. Kárpátaljára gondolva magam előtt látom a Vereckei-hágót, amelynek természetadta útján dobbantak honfoglaló elődeink lovainak patái, hogy aztán mintegy harci dob hangjaként visszahangozzanak az előttük elterülő síkságról őseink fülébe, ezzel jelezve királyainknak, hogy itt építsék ki az északkeleti határt védő gyeput, majd a magyarság jelképének számító és később történelmi szerepet betöltő várainkat is, Ungvártól Munkácsig. Jelkép. „Örökmezszye”.

– *Történészként végeztél az ELTE-n. Volt-e olyan kurzus, ahol Kárpátaljáról tanultál?*

– A képzés során a magyar és egyetemes történelemben időrendben haladva érintettük a történelmi Magyar Királyság nagy eseményeinek Kárpátaljára eső fejezeteit. Kifejezetten Kárpátaljáról szóló szeminárium vagy előadás meghirdetéséről nem tudok. Emlékeim szerint nem volt ilyen. Ellenben nagyon örülök annak, hogy sok doktorandusz hallgatót ismerek Kárpátaljáról, akik tudomásom szerint helyi és hiánypótló témát dolgoznak fel az egyetem doktori képzésének keretein belül.

– *Jelenleg doktorandusz vagy. Mit tapasztaltál, az egyetemi hallgatók vagy akár a tanárok hogyan viszonyulnak a határon túli magyarokhoz? Mennyire fontos számukra a nemzet egysége?*

– Nagyon változó és, azt hiszem – az elmúlt évtizedek politikai irányzatai mögött húzódozó eszmei momentumokhoz sajnálatosan „ridegen” kötöttek –, a viszonyulás formái legalább annyira szegmentáltak,

mint az aktuálpolitikai élet. Sajnálatosan nagy mértékben van jelen a közöny.

– *Nemrég az egyik parlamenti párt elnöke azt mondta egy szónoklatában, hogy a határon túli magyaroknak semmi közük Magyarországhoz, és a trianoni igazságos békeszerződés volt. Neked mi a véleményed erről?*

– A marxizmus és a liberalizmus emlőin táplált „értelmiség” kereszténységről, keresztény európaiságról, nemzetről, magyarságról, Kárpát-medencei magyar egységről alkotott elgondolását, a mindennapi aktuálpolitikai érdek kommunikatív lecsapódásaitól függetlenül, jól ismerjük. Érezzük. Naponta megtapasztaljuk. Ezeknek az eszméknek, vagy a bárminemű eszmeiség képviselőjére képtelen anyagelvű érdekhajhász csoportoknak a képviselői és a magyar politikai, gazdasági, de főképpen a szellemi és kulturális életben meghatározó „hatalmasságai” (pártkereteiket bárminek is nevezze a „demokratikus” aktuálpolitika) lelkületükben idegenkednek minden olyan megnyilvánulástól, ami kicsit is túlmutat azon a határon, ami az embert az állatvilágtól elválasztja. Több, mint a mindennapi anyagi és élvezeti szükségleteit kielégíteni igyekvő nemzetközi ösztönember. Számukra idegen minden, ami valóban eszményi, idealista és legfőképpen magyar. Akinek ezzel összefüggésben bármilyen kétségei voltak, a fenti állításokkal azonosuló személy és teljes balliberális holdudvarának a 2004. decemberi 5-ei népszavazás kampányában megnyilvánuló hozzáállása végképp eloszlathatta.

Ahhoz a kijelentéshez, hogy a trianoni békediktátum mennyire volt „igazságos békeszerződés”, magyar történészként, azt hiszem, nem kell semmilyen kommentárt fűznöm. Ugyanakkor nagyon elkeserítő, hogy nemcsak a magyarságra nézve igen veszélyes politikai kalandorok szájából hallhatjuk, hanem helyenként, alapvetően ugyancsak a marxista eszme és a pártállami történetírás egyes aspektusainak rendszerváltás utáni továbbéléséből eredően, a szellemi élet, a történész szakma „tudományos” berkein belül is igen erőteljesen képviselteti magát ez a nézet. Ma is jelentős az a tábor, amely szerint a trianoni békediktátum tulajdonképpen „igazságos békeszerződés” volt, és nem lebecsülendő az egyetemi ifjúságra és a korszak iránt érdeklődő olvasóközönségre gyakorolt hatása. Ma már a tudományosság igényeit szem előtt tartva is meglehetősen nehezen „védhető” álláspont. Nem véletlen, hogy ugyanennek a lélekromboló és tudománytalan állásfoglalásnak manapság egy kifinomultabb, mégis ugyanezt a hangulatkeltő attitűdöt visszatükröző

álláspontját halljuk ezekből a berkekből: „*a történelmi Magyarország felbomlása a világháború után elkerülhetetlen, sőt már évtizedekkel korábban „borítékolva” volt...*”

– *Jártál-e már valamelyik elszakított területen?*

– Először 2008 nyarán. Szűk családi körben egyhetes látogatást tettünk Erdélyben, alaposabban bejárva elsősorban Marosvásárhely környékét. Nagy hatást tett rám Kolozsvár, valamint Segesvár és az 1849-es csata helyszíne. Különleges érzés volt – az 1940-es bécsi döntés és a történelmi előzmények ismeretében – az erdélyi magyar röögöt érinteni, végigjárni a Magyar Királyi Fővezérség filmalosztálya által mozgófilmen is bemutatott történelmi helyszíneit. Erdélybe azóta is rendszeresen visszalátogatunk. Kárpátaljára a közeljövőben készülök.

– *Szerinted milyen jövő vár a Kárpát-medencében élő külhoni magyarságra?*

– Úgy hiszem, ugyanolyan, mint a csonkaországi magyarságra. Tudom, elsősorban mire irányul a kérdésed, de azzal együtt, hogy a történelmi Magyarország felbomlása után a külhoni magyarságnak az utódállamok részéről milyen kihívásokkal – az adminisztratív intézkedésektől a rendszeres tettelegességig is fajuló agresszív etnikai indítatású kilengésekig – kell megküzdenie, a Kárpát-medencei magyarság sorsát nemzeti összetartozásunkból eredően kizárólag egységben tudom szemlélni. Az államszocialista rendszerek bukása utáni súlyos mulasztásokat követően, különösen az elmúlt években, vitathatatlanul történtek, magyarországi és külhoni területekről egyaránt, nem kis erőfeszítést, áldozatot igénylő kezdeményezések és konkrét lépések a Kárpát-medencei magyarság újra egymásra találása érdekében. Mégis úgy érzem, hogy ez önmagában kevés ahhoz, hogy az igazi testvéri egymásra találást elhozza. Minden, a pusztá létfenntartásáért küzdő magyar testvérünk lelkébe és fejébe én sem láthatok bele. Abban ellenben biztos vagyok, hogy a változást önmagunkon és önmagunkban kell elkezdni, csak így leszünk képesek arra, hogy a marxizmus és ikertestvére, a liberalizmus által megbontott harmóniát és egységet helyreállítsuk: „*Isten és ember, ember és ember, magyar és magyar között*”. A harmadik évezredben a magyarság egyik legnagyobb kihívása, hogy képes lesz-e megújulni, régi-új önmagát megtalálni és „*építeni régi kőből új hazát*”. Megmaradásunk fundamentuma – mint egy évezred tanúságtétele bizonyított – Krisztus tanának követése és magyarságunk, nemzeti karakterünk

megőrzése. Ehhez persze ismernünk kell önmagunkat, egymást és a múltunkat. Több évtizedes, különböző nemzetközi eszmék által ideologizált, valamint napjainkban is meghatározó, a mindenkori politikai kurzusok igényeit kizárólag egzisztenciális, sokszor csak remélt jutalmiért kielégíteni igyekvő meghatározottságát totálisan levetve, nem kis feladata lesz ebben a magyar történetírásnak sem. Értenuünk és éreznünk kell, nekünk, magyaroknak, de a magyarság Kárpát-medencei testvéreinek is természetadta egymásrautaltságunkat, és kölcsönösen, tudatosan elfojtva magunk körül az ellentét és a gyűlölet idegen kezek által elhintett magvainak csíráit, tudnunk kell támaszkodni arra a hosszú évszázadokat átölelő építő „örökkövászra”, amely nélkül a „talajgyökeres” magyarság és a vele sorsközösséget vállaló „talajgyökeres” nemzetiségek nem maradhattak volna meg a Kárpátok ölelte földrajzi egységben.

– *Köszönöm a beszélgetést, és további sok sikert kívánok!*

2013

PÁRBESZÉD ITTHONRÓL OTTHONRA

Dutkay P. László nyugalmazott hitoktató 1941. november 27-én született Huszton. Jelenleg Vecsésen él a feleségével. Saját bevallása szerint mindmáig erősen kötődik Kárpátaljához, a kárpátaljai magyarsághoz, hiszen, ha nem is sokat élt ott, mégiscsak a szülőföldje.

– *Huszton születélt a háború alatt. Beszélnél nekem erről az időszakról? Hogy került oda a családot és miért jött el Kárpátaljáról?*

– Erről a témáról 2010 és 2011 között már írtam a *Kárpátaljai Hírmondóban* négy olvasói levelet. Ebből indult akkor az *Üzenet Haza* rovat. Az első levéllel, azzal a kérdéssel, hogy ki van **itthon** és ki **otthon**? „lépre csaltam” Szemere Jutkát, aki a rovat vezetője lett. A másodikban kárpátaljai gyökereimről írtam, a Polencsik családról, a harmadikban kárpátaljai örökségemről vallottam, ami válasz lenne arra a kérdésedre is, hogy miért és hogyan jöttem Husztról Budapestre, ahol eszméltem, nevelkedtem és éltem sokáig. A negyedik levelemben az összefogás köréről írtam, ebből kiderül, miért és hogyan kötődöm ma is a kárpátaljai magyarsághoz. Aztán befejeztem a leveleimet, mert úgy gondoltam, hogy mindent megírtam, amit akartam. Mert rejtett célom az volt, hogy a történeteimen keresztül tudósítsak a mai fiataloknak egy nagyon zavaros, izgalmas, régi, letűnt korról, amiről sokáig sem itthon, sem otthon nem lehetett igazat szólni. Még a térképek is hazugok voltak! Ezért írtam ezeket a leveleket, szándékom szerint főleg a fiataloknak, hogy hiteles nyoma maradjon egy szörnyű korszaknak. Megtagadni lehet és kell is ezt a kort, de letagadni, megváltoztatni már nem! Olyan útmutatónak szántam a leveleimet, amelyek talán segítenek megtalálni egy jobb utat, amelyen megállni nem lehet!

Nem kerülöm meg a kérdésedet sem, amire valójában egy élet a válasz, amely tele volt buktatókkal, és ami már több mint hetven év! Megpróbálom rövidre fogni a történetet. Nos, úgy kezdődött, hogy volt egy

szépséges somogyi lány, akibe beleszeretett az apám. Szép és romantikus történet volt ez abban a forrongó világban, amikor Kassán már gyűjtötték Horthy Miklósnak a magyar sereget, hogy a Felvidék után Kárpátalját is kihozzák a trianoni fogságból. Ez sikerült is egy rövid időre, amikor két továbbszolgáló öreg katona, öregapám és apám megismerkedtek egymással. De hát miről beszélhet két obsitos, amikor vége a szolgálatnak, ha nem az otthonról, meg a nőkről. Így került elő egy fénykép is az anyámról, akibe apám azonnal beleszeretett, de annyira, hogy Karádra már csak kétszer menetelt. Először megnézni a menyasszonyt, aztán mindjárt esküdni, és vitte is magával a kis Mariskát egészen a Máramarosi hegyek aljáig, Husztra! A szerelem meg akkora lett közöttük, hogy én sem váráthattam magamra sokáig, ezért iparkodtam hamar megszületni. Az új családban a férfiak, iparosok lévén, hadiüzemet kreáltak a háborús konjunktúrában, aztán gyarapodtak is gyorsan, szépen. Amikorra a világra jöttem, már nyakig benne voltunk a világháborúban és apám is behívót kapott a Donhoz, ahonnan számára nem volt visszatérés. Az események a frontokon pedig tovább sűrűsödtek. Az Árpád-, a Hunyadi- és a Szent László-vonalak még tartották magukat a szovjet ármádiával szemben a hágókon a Keleti-Kárpátokban, de végzetes lett a helyzetük, amikor a románok a hátukba hozták Vorosilovot. Ekkor még öregapám vezette Huszton apám hadiüzemét, öreganyám mosta a kórházban a sebesült magyar katonákat, anyám meg engem dajkált, de a szovjetek egyre vérsesebben közeledtek, ezért jöttünk el Kárpátaljáról.

– *Eredetileg kereskedelmi végzettséged van. Hogyan támadt az ötleted, hogy elvégezd a Váci Teológia Főiskola hitoktató szakát?*

– Hát a két esemény között is van legalább három évtized, de most is rövidre kanyarítom a szót. A hetvenes években azt mondták a reformkommunisták, hogy megszűnt a kommunizmus monopóliuma, most már csak a hegemonia marad érvényben! Divat lett utánozni a nyugati módszereket, de az akkori szocialista menedzsereket én csak technokratáknak minősítettem. Úgy gondoltam, hogy humánus nélkül lehet irodát, osztályt vezetni, de élni már nem érdemes! Akkortájt én irodavezetői, főirodavezetői, osztályvezető-helyettesi karriert futottam a Volántouristnál, de közben magánemberként filozófiát és zeneesztétikát is tanultam, amit nem tiltottak, elnéztek, mert jól ment a szekér, de az is igaz, hogy jónéven sem vették. Aztán a szállodaiparban is lehúztam tíz évet a Hotel Stúdium igazgatójaként. A rendszerváltás után a Nationale

Neaderlanden, majd az ING címzetes igazgatója lettem, mint egyéni vállalkozó, ahol én is élveztem a bankszektor minden előnyét, amit a bankadók ellenére ma is élvez ez a réteg! Erre mondta öregapám, hogy „aki sokat sír, attól el kell venni!”.

Most jön a válasz a kérdésedre. A kilencvenes években azt írta az egyik újság (amin „véletlenül” megakadt a szemem), hogy megalapították a Váci Hittudományi Főiskolát, ahol felvételt hirdetnek. Jelentkeztem, megfeleltem, felvettek, elvégeztem, és a főállású munkám mellett a Vecsési Falusi Iskolában négy évig hittanra tanítottam a bér mállkozni vágyó gyerekeket. Arra azért büszke vagyok, hogy a hittan volt az első tantárgy, amit ebben az iskolában projektossal tanítottak az én PowerPoint programjaimmal. Teher alatt nő a pálma! Intenzív munka volt, de engem erősített, belső harmóniát adott, és kézzelfogható társadalmi és anyagi sikereket is elértem általa! A teológiai értelmezése ennek a résznek a következő: ha a Jóisten feladatokat ad, eszközöket is ad hozzá, és segít is megoldani azokat! Csak észre kell venni, amikor sűg valamit és segíteni akar, mert én úgy gondolom, hogy nincsenek „véletlenek”! Mindig az Úr szűl hozzánk, csak figyelni kell rá: te meg vedd észre és bízzál benne!

– *Kedvenc idézeted: „A megnyesett fa kizűldűl”. Te hogyan értelmezted ezt?*

– Ez az idézet Lékai László bíboros úr pásztorbotjára írt ige volt a Bibliából, a kommunizmus ideológiájának „monopóliuma” idején! Akkor még példaadóan erős hit kellett a keresztény remény hirdetéséhez! Tőle kaptam hitem erejének második részét. Az első meg öreganyámtól, aki nem tanult teológiát, de hitét igen szépen megélte és gyakorolta, amit úgy fogalmazott meg: „én meggyűződéses keresztény vagyok”! Amíg élt, szilárdan hitt Trianon és a kommunizmus bukásában és a Szent Korona gyűzelmében. Habsburg Ottót is várta vissza fehér lovon, de hála Istennek, neki sem jűt be minden. Viszont hite szilárd maradt és próféciái száz éve igazak. Tűrelmes volt és toleráns, a lélek vezérelte és nem csak a jólét utáni vágyakozás, és főleg nem csak az érdek, mint a mai agy mosott világ választópűlgárait! Lelkem jobbik része tőle van! Igazi kereszténydemokrata volt. Tűrelmes, nem zelóta, nem Barabás! Ma nem szeretnék őt a radikálisok.

– *Mit jelent számodra a szűlűfűld fogalma?*

– Nyolc éve már, hogy a tűdűrákból felűpűltem. Azóta megváltottak nálam az élet fontosságai. 2005-ben első feladatommak éreztem kűrbe-

utazni ezt a kis Magyar Hazát, hogy megismerkedhessek végre a határon túl élő magyar emberekkel is, akiktől idáig elszigetelve, elválasztva éltünk! Krónikása lettem egy maglódi csoportnak, akikkel két évig körbejártuk az országot kívülről, a határainkon túlról. Katartikus találkozásokat éltem át! Mi, agymosott anyaországiak nemzeti zarándoklatként éltük meg ezt az utazást, de a legfőbb jó mégiscsak az volt ebben az utazásban, amit a határainkon túl élő emberektől tanultunk, hogy ők és mi együtt vagyunk a Nemzet, ami jelenleg még a határoknál is fontosabb! Azt tanultam meg ezen az úton, ami mára már a legfontosabbá vált a számomra, hogy a szülőföld az, ahol megszületél, és az a célunk, hogy ott lehessen mindenki magyar! Hitem szerint ezért lett hazánk küldetése ismét a keresztény Európa védelme! Mert el kell érünk az EU-ban, hogy a magyar kisebbségek is otthon lehessenek ott, ahol megszülettek, és az anyaországgal is természetesen együtt élhessék meg a Magyar Nemzetet! Ahogy a kárpátaljai himnusz is nagyon szépen sugallja ezt mindenkinek: *„mert a Haza Te magad vagy”*. Erről a legszebben Tamási Áron fogalmazott: *„mert azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!”*.

– *Miután a családot elköltözött Kárpátaljáról, és azt végzetesen bekebelezte a Szovjetunió, mikor tértél oda vissza először?*

– Életemben összesen kétszer utaztam Kárpátaljára. Szeretek rálátni a dolgokra, hogy a részletekben is láthassam az összefüggéseket. Első kárpátaljai utamat nyolc évvel ezelőtt a maglódi csoporttal szerveztem, amikor a feleségem is elkísért. Igyekeztünk mindenből látni egy kicsit, ahogyan Erdélyben, Délvidéken, Dél-Baranyában, a Felvidéken is. De számomra a legmeggrázóbb mégiscsak Kárpátalja volt! Huszton a sírás fojtogatott, és megcsókoltam még a földet is!

Másodszor a feleségemmel és a fiammal a huszti rokonaimnál töltöttem el egy hetet. Apámnak szerettem volna egy emléktáblát állítani a Szent Anna templomban, ahol kereszteltek és ahol apám is imádkozott, mielőtt a frontra indult. A temetőben már nem találtam Polencsikot. A nagynéném, Bözsi néni még megvárt engem 95 évesen, még örülhettünk egymásnak, beszélgettünk is, aztán elbúcsúztunk, és egy hétre rá végleg eltávozott. Egy könyvet őrzött Rákócziról és magyarul is szépen beszélt. A huszti családomban az unokatestvérem, Marika maradt az egyetlen, aki még elfogadhatóan ért is, beszél is magyarul, de a lányaival már nem tudok beszélni. Azért valamit még értenek a nyelvünkön, mert megha-

tódtak, amikor a huszti vár romjainál Kölcsey versét elszavaltam nekik. Karácsonykor és húsvétkor szoktunk váltani egy-egy képeslapot, de az interneten nem tudok velük kommunikálni.

– *Milyen a kapcsolatot Kárpátaljával, a kárpátaljai emberekkel?*

– A Kárpátaljai Szövetség volt az első kapu, ahová érdemes volt belépnem. Ott ismerkedtem meg végre magyarul is értő, magyarul is élő kárpátaljai emberekkel, akik még meg is akarnak maradni magyarnak. A *Kárpátaljai Hirmondó* pedig a második ajtót nyitotta meg előttem. Ők lettek nekem az otthoniak és a távoli rokonaim! A harmadik kapum a facebook lett és a net!

Ma már nyugdíjas életem részévé vált végigolvasni a nemzet délvidéki, erdélyi, felvidéki és kárpátaljai on-line újságait, aztán szót váltani a Hargitán Molnár Piroskával, Gután a Halász családdal, a Partiumban Szilasi Ildikóval, Nagybecskerekben Marcsók Vilma tanárnővel, Beregszászon Szemere Jutkával. Hallgatom a Credo dalait Orosz Éva és Füzesi Magda verseivel. És büszkén mesélem mindenkinek, akikkel itthoni környezetemben beszélhetek, hogy elsőként olvasom a Kárpáti Kis Haza verseit és dalait, elsőként hallom tőlük, hogy hogyan él a Nemzet, mi történik körülöttünk, magyarokkal. Az elégedetleneknek, borúlátóknak pedig üzenem, hogy türelem, mert bár messze még a cél, de már tisztul az ég és a magyar–magyar kapcsolatokban is naponta nő a remény!

– *Köszönöm szépen a beszélgetést.*

2013

„... HISZEN ITT IS ITTHON VAGYOK”

Kovácsné Urbán Magdolna nyugalmazott köztisztviselő. 2008-ban járt először Kárpátalján, azóta rendszeresen visszajár, valósággal beleszeretett a tájba. Az alábbiakban vele beszélgettem.

– *Kérlek, mutakozz be röviden az olvasóknak!*

– Nem titok, hogy az első interjúkötetben is beszélgettünk már. Még mindig átlagos, magyarságára büszke, nagymama korú „honleány” vagyok. Annyi változás történt azóta, hogy a közelmúltban, több mint 43 év munkaviszony után, utolsó munkahelyemről, a közigazgatásból csatlakoztam a nyugdíjasok nagy táborához.

– *2008-ban kerültél közelebbi kapcsolatba Kárpátaljával, amikor férjeddal együtt rövid látogatást tettél a vidéken. Milyen benyomások értek akkor? Mennyiben volt más a valóság, mint amit elképzeltél?*

– Négy nap alatt sajnos kevés helyet tudtunk bejárni, de többek között megcsodálhattuk a Vereckei-hágót, Munkács várát és a „bús düledékeket”. Tájat nehéz elképzelni, azt látni kell, így nem volt semmilyen elképzelésem. Azt tudtam és tudom, hogy a Kárpát-medence csodálatosan szép, így nem ért csalódás.

– *Azóta szinte „tiszteletbeli kárpátaljai” lettél, hiszen rendszeresen jársz Beregszászra. Mi a véleményed az itt élő emberekről, és most nem kizárólag a magyar nemzetiségűekre gondolsz?*

– Általában jó véleménnyel vagyok az emberekről – legyen az akár milyen nemzetiségű –, így nem teszek kivételt a kárpátaljai/beregszászi emberekkel sem.

– *Miben különböznek a kárpátaljaiak az anyaországiaktól? Érzékel-e valamilyen feszültséget a határon túli és inneni magyarok között? Mit emelnél ki pozitívumként és mit negatívumként?*

– Ha mindenáron különbséget akarunk keresni, akkor az a többnyelvűség. Tiszteletben tartják egymás anyanyelvét, igyekeznek, ha „törve” is, de beszélni, nem erőltetik a sajátjukat a másokra. Ezt a piacon és a különböző kereskedelmi egységeknél tapasztaltam. Jóleső érzés volt.

Azt is megtapasztaltam, hogy itt komoly kulturális élet zajlik. Részt vehettem egy beregszászi és egy beregszomi élő irodalomórán, amelyet fiatal kárpátaljai irodalmárok tartottak a magyar kisiskolásoknak, akik így közelebből megismerhették szülőföldjük költőinek, íróinak munkásságát. Nemcsak az anyaország tulajdonít fontosságot a magyar identitás megőrzésének és a szülőföldön maradásnak, amit hathatósan támogat, hanem a kárpátaljai fiatal alkotók is.

Hogy a kérdésed második felére is válaszoljak: nem érzékelek más feszültséget a határon inneni és túli honfitársaink között, mint ami két anyaországi magyar vagy két kárpátaljai magyar között lehet. Hiszen a magyar az magyar, éljen bármilyen földrajzi közegben is.

– *Kárpátalján járva ért-e valamilyen inzultus, kellemetlenség a magyarságod miatt?*

– Beregszászban és a járásban a többségi nép jelenleg még a magyar. Nem ért semmilyen inzultus, miért is ért volna? Mint említettem, kedves emberek élik Beregszászt, legyenek bármilyen nemzetiségűek. Inkább kellemes élményekkel gazdagodtam. Nemegyszer tapasztaltam, hogy két ukrán anyanyelvű szomszéd magyarul beszélt egymással. Sőt, a piacon az ukrán nemzetiségű árus tökéletes magyarsággal beszélt, s csak akkor jöttem rá, hogy nem magyar az anyanyelve, mikor ukránul kezdett el számolni. A sajátos történelmi helyzetnek köszönhetően a „többnyelvűség” többféle kultúrát, gasztronómiát is jelent, ami csak plusz tudást, ismeretet ad az itt élőknek. Ha van feszültség – bár én nem tapasztaltam – azt inkább a politika generálja.

– *Szerinted mennyire élhető, mondjuk, Beregszász városa?*

– Jobban élhető, mint például szeretett szülővárosom, Budapest, mert csend, nyugalom, béke van, no és a friss, szmogmentes levegő, ami pó-

tolthatatlan. Üdítő látvány, hogy nincsenek hajléktalanok és koldulók is csak elvétve. Természetesen, mint minden kisvárosban, itt is vannak gazdasági gondok, ami meglátszik, például, a közutak, a közvilágítás és a várost átszelő Vérke-csatorna állapotán is.

Azért büszkélkednie is van mivel a városnak. A legutóbbi ottlétemkor „beregszászi lányommal” elsétáltunk Beregszász egyik „rózsadombjára” és a Barátság sportkomplexumba, amelynek „EU-komform” küllemét a csonka-haza is megirigyelhetné. Évről évre látom, hogyan szépül, épül a központ. Hamarosan befejeződik a II. Rákóczi Ferenc nevét viselő magyar főiskola épületének teljes felújítása, amely szépségével uralni fogja a város főterét.

Sok anyaországi polgár, nem tudni miért, úgy hiszi, hogy Kárpátalján nagy a szegénység, üresek a boltok... Nos, ha ellátogatnak Beregszászba, kellemes csalódás fogja őket érni. Persze, ide is „begyűrűzött” az úgynevezett gazdasági válság, ami az alacsony jövedelmekben jelentkezik. De az itt élő emberek talpraesettek és kikerítik, ami kell nekik.

Nehezen érthető, hogy erről a szép helyről miért mennek el a fiatalok „világot látni”, pedig máshol sincs kolbászból a kerítés. Itt is van munkalehetőség, a megyében több mint 100 magyar iskola működik, lehet magyarul (is) tanulni úgy a főiskolán, mint például az ungvári egyetemen.

– *Néhány évvel ezelőtt, egy beregszászi sétán azt mondtad nekem, hogy nyugdíjasként szívesen letelepednél itt. Ma is így gondolsz?*

– Igen, ma is így gondolom. Beregszász olyan, mint egy ékszerdoboz, sokféle „ékszer” van benne, és ha tehetném, szívesen válogatnék közöttük. Mint frissnyugdíjas, ez évtől már időkorlátok nélkül bármikor jöhetek ide, és úgy jövök, mintha haza jönnék, hiszen itt is itthon vagyok. Már csak azért is, mert élmény számomra, hogy Beregszászban és a járásban a Szabolcs–Szatmár–Bereg-i archaikus tájszólásban beszélnek, több mint 90 év elszakíttottság és a néhány „tulajdonos”-váltás után is megőrizték őseik nyelvezetét és hagyományait. Persze, ezt te is tudod, hiszen ha nem figyelsz oda, te is átváltasz erre a szép tájszólásra, pedig közel húsz éve az anyaországban élsz. Sőt, észre is veszitek, ha Beregszászban „magyarból” érkezett turisták beszélgetnek.

Az előző interjúban üzenetként fogalmaztam meg, hogy szeretettel várjuk a kárpátaljai honfitársainkat. Ezúttal arra biztatok minden magyart, hogy legalább egyszer menjenek el Kárpátaljára, fel a Vereckei-

hágóra, amerről őseink érkeztek, no és nem utolsósorban a Fehér- és Fekete-Tisza forrásvidékére! Most a Kárpát-hazában még nagyobb szükség van arra, hogy megfogadjuk Wass Albert örökérvényű szavait: „*Percre se feledd, hogy testvéred minden magyar, bárhol is éljen. Összetartásban az erő*”.

– *Köszönöm szépen a beszélgetést!*

2013

„ÉPÍTKEZNI KELL FIZIKAILAG ÉS SZELLEMLEG...”

Kis Judit ruhatervező, újságíró. Idén fejezte be második évét a Szent István Egyetem andragógia szakán. Több produkcióban és kiállításon is bemutatkozott már munkáival. Modern, merész ötletei koncerteken és performanszokban is helyett kaptak.

– Néhány éve egy csoportban tanultunk az egyik újságíró-szövetség továbbképzési tanfolyamán, azóta mintha eltávolodtál volna az írástól. Végleg visszatértél a ruhatervezéshez?

– Főiskolai tanulmányaim során sokat segít, hogy van gyakorlatom a publikálásban. Nagyon érdekel az újságírás, de inkább a ruhák és jelmezek szerelmese vagyok. Több tucat interjút készítettem, elsősorban írókkal és művészekkel, nagyon szerettem ezzel foglalkozni, de végül a ruhatervezés területén kaptam több lehetőséget. Ennek örülök is, mivel évekig ezt tanultam, így számomra a ruhatervezés, azon belül is a modern színpadi ruhák készítése hivatás. Éppen húsz éve, hogy megkaptam az első önálló munkámat, Malgot István társulata *Vőlegény* című darabjának jelmeztervezését. Fiatalon nagy kihívás volt, de ennek köszönhettem, hogy azóta is színpadi előadók körében tevékenykedem.

Sok táncelőadás előkészítésén dolgoztam már, és nemcsak jelmez-, hanem látvány- és díszletmunkákban is. Egy színész barátnőm, Barna Bernadett kért meg az első jelmezek megtervezésére. Sokáig ő írta és rendezte a performanszokat, évekig dolgoztunk együtt, kialakult a saját egyedi

stílusunk, egymástól tanultunk. A *Hold színháza* után már csak a megrendelők mondták meg, mit csináljunk. Nagyon sokat tanultam abban az időben az életről, a barátságról és persze a művészetről. Akkor ismertem meg Deim György képzőművészt is, aki mint performansz táncművész is tevékenykedett. Sokoldalú ember, mostanában festményeket készít.

Az utóbbi években gyerekek számára tervezek fellépő ruhákat. Sándor Tímea táncművész tanítványaival nagyon sikeres volt az első előadás, ezért úgy döntöttem, hogy a továbbiakban is elvállalom a felkéréseket. Tímea egyébként a Horton kortárs tánctechnika meghonosítója Magyarországon. Tetszik az általa koreografált előadásokból áradó letisztultság, azt hiszem, ez áll hozzám stílusban a legközelebb. Nehezen tudnám elképzelni, hogy például operett-előadásokban dolgozzak. Úgy gondolom, a divattervezés szinkronban van a kortárs tánc mondanivalójával, igazán ott kel életre egy szép szabásvonal, egy ruhaötlet.

Lajos Julianna tánctanárral, a Juliett Sportegyesület vezetőjével is rendszeresen dolgozom, az évek alatt számos érdekes és értékes előadásban működhettem közre. Szeretek vele dolgozni, mert szerintem nagyon lelkiismeretes munkát végez, amióta ismerem, több tanítványa is sikeres pályára lépett. Számomra sokat jelent, ha látom, hogy örülnek a kis táncosok az új ruháiknak.

2012 őszén mutattam be az első önálló ruhakollekcióm, amelyet egy vörös-tengeri búvárkodás élménye ihletett. Egyiptomba utaztam, hogy a magyar búvárrekorderrel, Schmuck Viktorral együtt merüljek, életemben először. A tenger csodálatos élővilága nagyon magával ragadott, ennek hatására végül ruhaköltemények születtek a kezeim között. A második kiutazásom alkalmával Egyiptomban élő ismerőseim segítségével be is mutathattam a BeFish névre keresztelt kollekcióm Dahabon, a Sínai-félszigeten. Ez volt Dahab történetének első divatbemutatója. A célunk az volt, hogy felhívjuk a figyelmet a természetvédelem fontosságára, és e téren a közösség szerepére, amely minden nap részese a csodának. Rendkívül fontos üzenet ez, főleg a Vörös-tenger partján, ahol a korallzátonyok ennyire közel vannak az emberekhez. A partszakasz fokozott védelem alatt áll, nem lehet sem horgászni, sem a korallokra lépni. A turizmus azonban alapvetően veszélyezteti az élővilágot. A tengerből naponta több tonna hulladék kerül ki az érintett partszakaszra. Mindenképpen foglalkozni kell az élővilág védelmével, engem mostanában ez érdekel leginkább, ez a filozófia lett alkotói munkám alapja.

– *Anyai nagyanyád révén székely vér is csörgedezik az ereidben. Rendszeresen jársz Erdélybe. Mit jelent számodra ez a kötődés?*

– Évekig jártam Erdélybe, beutaztam egész Székelyföldet. Nagyon megható volt, mennyire komolyan vették az ott élők, hogy Budapestről érkeztem. Én ezen eleinte meglepődtem és nem is igazán értettem, de végül rájöttem, hogy az ottaniak még mindig Budapestet tekintik fővárosuknak, és ez szerintem így van rendjén...

A nagymamám Vargyasról származik, az egy ízig-vérig székely falu, amely Székelyföld szívében található egy csodálatos helyen. Én nagyon szeretem a hegyeket, nem tudok betelni velük, Erdélyben pedig igen sok van belőlük.

Sokáig nem nagyon tudtam mit kezdeni azzal, hogy a rokonaim erdélyiek. A nagymama lakása tele volt mindenféle székely hímzéssel, faragott tárgyakkal, hegyvidéket, fenyveseket ábrázoló bekeretezett képekkel, nagy poszterrel a nappaliban, ami nagyon hasonlít a Szent Anna-tóhoz. Egy ideig csak ennyit jelentett nekem ez a kötődés, hiszen Ceaușescu idejében hallani se nagyon lehetett arról, mi van odaát. Az erdélyi rokonokkal a rendszerváltás után vettük fel a kapcsolatot. Mára már teljesen megszokottá vált, hogy rendszeresen találkozunk. Jó érzés, hogy ilyen nagy családunk van. Székelyföldön szinte mindenhol vannak rokonaim. Ez nem csupán egyszerű kötődés, hanem többgenerációs történet, mondhatni dráma. Azzal, hogy családokat szakítottak szét, óriási szakadékokat hoztak létre, amelyeken nekünk most, 50–60 évvel később hidakat kell emelnünk, hogy összetartsák a családot, és az esetleges sérelmeket is eloszlassák... 1941-ben, amikor lezárták a határt, a nagymamám 14 évesen egyszerűen itt maradt egyedül, a többiek, a sok testvér pedig mind otthon... és a történetnek még most sincs vége.

Elmentem a dédszüleim házához, amelyet azóta eladtak, fürödtem a Vargyas-patakban, mint egykor a nagymama, megnéztem a kastélyt a szomszédban, ahol a mama és a testvérei boldogan játszottak együtt a gróf gyerekeivel. Igazán csak ekkor fogtam fel azoknak a képeknek, tárgyakkal a jelentését, amelyek egész addigi életemben körülvettek itt-hon, Budapesten. A nagymama kötődése szülőföldjéhez akkor vált az enyémmé is. Sok ember él ma Magyarországon, akiknek nincsenek erdélyi rokonaik, politikai vagy lelkiismereti okokból mégis azonosulni tudnak az erdélyi identitással, esetleg sérelemnek érzik az anyaországtól való elszakítást. Én ezt nagyon megérttem, és szerencsésnek tartom ma-

gam, mert ott vannak a gyökereim. Jó érzés azokhoz az emberekhez tartozni, tudni, hogy bennem is van belőlük egy rész. Engem ez boldogabbá és jobb emberré tett, kiegészültem azzal, ami addig hiányzott az identitásomból. Talán azért fogadnak el jobban az emberek, mert az élmények összekötnek minket, országunk határai kiszélesedtek, és a magyarság érzése már nem csak kicsiny szülőföldemre korlátozódik. Olvashattam volna én bármit Erdélyről, megnézhettem volna számtalan filmet, ha nem megyek el oda, nem érezném igazán azt, hogy oda is tartozom.

– *Fiatalon beutaztad Európát, de két ízben elvetődöttél Kárpátaljára is. Hol jártál, mit láttál?*

– Mindkét alkalommal Beregszászban vendégeskedtem, de voltam Nagymuzsalyban ismerősöknél, ahol nagy szeretettel fogadtak. Munkácson is jártam, de a várat csak messziről láttam. Beregszászban voltam a történeti múzeumban, amelyet egy iskolában hoztak létre elég sanyarú körülmények között, de kiállítási anyaga nagyon gazdag és érdekes. Megnéztem a magyar főiskolát is, ami meglehetősen elhanyagolt állapotban volt. Gondolom az ukránoknak nem érdekük a magyar identitás erősítése, így Beregszászban, ahol a legtöbb magyar lakik, lassan minden az enyészeté lesz. (*Azóta jó ütemben halad a főiskola épületének felújítása – L. J.*) Voltam a piacon, ami kicsit hasonlít az itteni kínai piacra: ott tényleg mindent lehet kapni...

Ahol laktam, onnan nem messze volt egy cigánytelep bekerítve. Sokra nem emlékszem, csak a sárban toporgó gyerekekre a bejáratnál, de ez is elég volt ahhoz, hogy elképzeljem, mi van odabent... Úgy gondolom, ezen mindenképpen változtatni kellene, mert ezek embertelen körülmények. Hozzá kell tennem, hogy a mi utcánkban sem volt betonút, úgyhogy télvíz idején mi is bokáig jártunk a sárban, pedig nincs messze a belvárostól. Beregszászban nagy a szegénység, és ez mindenhol tapasztalható. Az ukrán állam nem áldoz a magyarlakta területek fejlesztésére, a mintegy 150–200 ezer magyar voltaképpen magára van hagyatva a 46 milliós Ukrajnában. Vannak persze gazdagok is, ez látszik a város központjában a szép bárokon és a kirakatokon, de sok ember sorsa, sőt talán egész Beregszászé kilátástalan. Igény viszont volna a szépre: a városban sok helyen láttam szép emlékműveket, parkokat virágokkal, vendégségben és a bárokban is minden ki volt díszítve... vagyis nagyon szélsőséges dolgokat tapasztaltam.

– *Mi a véleményed a kárpátaljai emberekről, és most nem csak a magyarokra gondolsz?*

– Alapvetően nagyon jó volt a benyomásom a kint élő emberekről, és azokról a kárpátaljaiakról is, akik itt élnek Magyarországon. Nagyon vendégszeretőek, szeretnek bulizni, annak ellenére, hogy azt mondják róluk, elég búskomorak. Nagyon jó a humorérzékük, társasági emberek, szeretik a külsínt, a szépet, és nemcsak a magyarok, hanem az ukránok is, bár velük keveset találkoztam.

A kárpátaljai magyarok, ha valamit tesznek, szerveznek, azt tényleg nagyon lelkiismeretesen és precízen csinálják, számukra nincs középút. Nem is várható el tőlük, hogy bármit visszafogottan tegyenek, hiszen nagyon nehéz körülmények között élnek. Büszkék lehetnek magukra, hogy képesek fennmaradni egy idegen közegben, ehhez azonban összefogásra van szükség.

Nagyra értékelem a kárpátaljai magyar irodalmat. Véleményem szerint – és nem csak én gondolom így – a kortárs magyar irodalom egyik komoly szegmensét alkotják és fogják is a jövőben. Mind az idősebbek, mind a fiatalok között vannak igen tehetséges irodalmárok, mint például Nagy Zoltán Mihály, Füzesi Magda vagy Bakos Kiss Károly. Fontos lenne, hogy a magyarországi közművelődésbe – mint élő és lüktető művészet – bekerüljön a kárpátaljai irodalom. Emellett a képzőművészet sem elhanyagolható, annak is helye lenne a magyar kortárs művészeti életben.

– Biztosan hallottál az Ukrajnában egyre elharapódzó magyarellenes megnyilvánulásokról. Tapasztaltál nemzetiségi ellentéteket? Ért téged inzultus, amiért magyarul beszéltél?

– Hallottam a magyarellenességről. Az ukrán nacionalizmus gyökerei a szovjet érába nyúlnak vissza. Nem tudom pontosan, hogy ez az ellenszenv miből táplálkozik... A magyarokban nagy a nemzeti öntudat, ettől az ukránok félnek, mivel megtörheti nemzeti egységüket. Mint tudjuk, Magyarország feldarabolása igazságtalan döntésből született, és ezt a magyarok örökké sérelmezni fogják. Ki tudja, talán egyszer rájönnek a győztes hatalmak, mit tettek országunkkal, volt már ilyenre példa a történelemben. Véleményem szerint sok viszály lehet még ezeken a területeken. Az Európai Unió ugyan foganatosít intézkedéseket a nemzetiségi kisebbségek támogatása érdekében, ez azonban nem minden országban érvényesül. Például Romániában meg akarják változtatni a közigazgatási határokat, felosztani Székelyföldet, nyilván azért, hogy ne maradjon meg a székelyek egysége. A kárpátaljai magyarok szempontjából még az is hátránynak számít, hogy Ukrajna nem EU-tagállam.

Ukrajnában, Munkácson engem is ért némi inzultus. Amikor egy templomot próbáltam lencsevégre kapni, egy ukrán férfi meglökdösött, miközben azt kiabálta: magyarka! magyarka! Az ortodoxok nem nagyon kedvelik, ha fényképezik a templomaikat, de gondolom, az volt a nagyobb baja, hogy magyar vagyok. Erdélyben is vannak ortodox templomok, de ott még szertartás közben is lehetett fényképezni, pedig mindenki román volt, mégse zavart senkit.

– *Milyen hasonlóságokat és különbségeket tapasztaltál Kárpátalján és Erdélyben?*

– A különbséget leginkább az Európai Unióhoz való tartozás határozza meg. Ezáltal Erdély sokkal közelebb került az anyaországhoz, ami a támogatottság szempontjából nagyon fontos. Erdélyben sokkal több a magyar, mint Kárpátalján. Székelyföldön falvakon és városokon utazhat át úgy az ember, hogy csak magyar szót hall. Nagyobb a magyar egység, az összetartás. Minden évben megtartják az augusztus 20-i ünnepséget és nem ütköznek ellenállásba. Elismert alkotói vannak, akiket Magyarországon is támogatnak. Ebben a tekintetben sajnos Kárpátalja nagyon elmarad Erdélytől. A Kárpátalján élő mintegy 200 ezer magyar sorsa nagyon függ az anyaországtól. Sok ember számára az egyetlen megoldás, hogy Magyarországra jön dolgozni és élni. Kárpátalján többnyire nagyon szegények az emberek. Erdélyben is sok szegény van, de nekik több a lehetőségük és jobbak a kilátásaik.

– *Meglátásod szerint az anyaországiak miért viseltetnek ellenszenvvel, sok esetben érthetetlen gyűlölettel az idegenbe szakított magyarokkal szemben?*

– Az igazság az, hogy én nem tapasztaltam ellenszenvet, sem pedig gyűlöletet a határon túliakkal kapcsolatban, sőt azt gondolom, hogy a magyarok többsége manapság büszke arra, hogy a magyarság nem csak a kis anyaország területére korlátozódik. Persze lehet, hogy vannak, akik kevésbé rokonszenveznek a kinti magyarokkal, de én nem ismerek egy ilyen embert sem, mivel a környezetem ezzel kapcsolatban pozitív beállítottságú. Ha mégis tapasztalható ez a jelenség, akkor az iskolázatlan rétegekben vagy a fiatalok körében lehet jellemző. Korábban hallottam, hogy ellenszenvet váltott ki, amikor a munkahelyeket nagy számban töltötték be erdélyi vendégmunkások, de amióta Románia is csatlakozott az EU-hoz, ennek nincs különösebb jelentősége. Nem hiszem, hogy ezzel túl sokat kellene foglalkozni, hiszen senki nem tehet arról, hogy hova született. Azt

pedig tudomásul kell venni, hogy az átlag magyar ember alapvetően nehezen fogadja el a másságot, ezen a téren még fejlődünk kell.

A Magyarországon élő embereknek is sok problémájuk van, itt is jellemző a kilátástalanság. Így érthető, ha nem toleránsak az idegenbe szakadt magyarsággal, elsősorban a saját túlélésükért harcolnak, és háttérbe kerül mások, akár a kárpátaljai magyarok problémája. Szerintem sokat könnyít a határon túli magyarok helyzetén az egyszerűsített honosítás megítélése, hiszen így megnöttek a lehetőségeik. Mára kiderült, hogy magyarnak lenni sehol sem fenékig tejfel, azt hiszem, mindannyian egy cipőben járunk akár kárpátaljai, akár erdélyi vagy anyaországi magyarokról van szó. Ahhoz, hogy enyhítsük a trianoni intézkedések gazdasági és politikai hatásait, az összes magyarnak együtt kell küzdeni és kiharcolni a boldogságát ebben a meglehetősen ellentmondásos időszakban.

– *Szerinted milyen sors vár a kárpátaljai magyarságra?*

– Ez nehéz kérdés, mert valójában túl sok jó nem várható. Az ukrán állam valószínűleg mindig gátolni fogja a magyarokat. Csak azzal érhettek el valamit, ha folyamatosan tartják a kapcsolatot az anyaországgal, nem törődve a sérelmekkel. Építkezni kell fizikailag és szellemileg is, így erősödhet az identitástudat. Ha mindenki teszi a dolgát és eleget tesz a kötelességének, mint magyar ember, akkor boldogabb életet élhet. Nem szabad hagyni, hogy elveszítsék a kedvüket, mert sajnós a kárpátaljai emberek elég pesszimisták. Szerintem ez az egyetlen lehetőség a kárpátaljai emberek számára, persze közben nem szabad belenyugodni a kiszolgáltatottságba, méltósággal kell megélni a megpróbáltatásokat. Fontos, hogy minden körülmény között büszke emberek maradjanak, mert van nekik mire – és ezt nagyon őszintén mondom. Minden jót kívánok nekik a jövőben!

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2013

„TESTÜNK A SZÉLNEK ELLENÁLL...”

Füzesi Magda költő, újságíró, a *Kárpátaljai Hirmondó* főszerkesztője. *Kagylóének* című verseskötete 2012 végén látott napvilágot a Kráter Kiadó gondozásában.

– Először is gratulálok az új kötethez. Ha jól tudom, ez a tizenegyedik a sorban. Miért pont a *Kagylóének* címet választottad? Én azt hiszem, az *Agyó, Kárpátalja!* beszédesebb, hiszen ez az utóbbi években írt legnagyobb hatású versed?

– Ha az ember megélt már vagy hat évtizedet, sokféle hatás éri. Ha beleolvasol a könyvbe, magad is tapasztalni fogod, hogy minden vers egy-egy „kagylóének”: valahonnan a mélyből küldött üzenet, valahová a napsütés felé. Volt idő, amikor változásokat sürgetett a vers, de a *Kagylóének* már úgy fejeződik be: „Jónással szólok, Istenem / a víz taszít, a víz marasztal / ... / Amit Te rám mérsz, úgy legyen!”. Tudok róla, hogy az *Agyó, Kárpátalja!* című vers sok vitát váltott ki, pedig csak „magánlevélnek” szántam, mert annak idején nagyon elkeserített a hír, hogy egy barátom, aki nagyon sokat tett a kárpátaljai magyarságért, minden különösebb hírverés nélkül áttelepült az anyaországba. Akkor még meg sem fordult a fejemben, hogy egyszer az én magánéletem is úgy alakul, hogy „Kárpát-medence-lakó” leszek.

– Ha jól tudom, ez az első Budapesten kiadott könyved. Hogy találta-tok egymásra a kiadóval?

– Dr. Lisztóczy László irodalomtörténésznek köszönhetem a kötet megjelenését, aki elnöke az egri Dsida Jenő Baráti Körnek, amelynek több mint másfél évtizede magam is tagja vagyok. A tanár úr többször is kapacitált, hogy az írásaimból válogassak egy kötetre valót, ő szívesen ír hozzá tanulmányt. Mindketten tettük a dolgunkat. Dr. Pomogáts Béla irodalomtörténész is írt a könyvhöz egy előszót. Aztán megkerestem a Kráter Kiadót, amely a Nemzeti Kulturális Alapnál megpályáztatta a kéziratot. Elfogadták, megtámogatták. A verseskötet megjelent, időközben a Napkelet Egyesület szervezésében bemutatták azt a csillaghegyi Attila Hotel különtermében, a Dsida Jenő Baráti Kör Egerben, a Bródy Sándor Megyei Könyvtárban ismertette meg a kötetet az olvasókkal, az érdeklődők találkozhattak a kiadvánnyal Budapesten a Debreczeni Tibor drámapedagógus által létrehozott Kuckó havi összejövetelén a Budai Polgári Kaszinó égisze alatt is.

– *Immár szó szerint a Kárpát-medence költője lettél, életed a Nagyberég–Budapest–Kolozsvár háromszög vonzásában éled. Hogy tudod ezt összehangolni?*

– Azt szoktam mondani, hogy én Nagyberegen az édesanyám lánya vagyok, Budapesten a lányom édesanyja (és az unokáim nagymamája), Kolozsvárt pedig a férjem felesége. Nem egyszerű összehangolni, de ha belegondolsz: ez a „hármasság” Trianon nélkül nem is menne csodaszámba, hiszen mindhárom település rajta van a történelmi Magyarország térképén. Ráadásul a *Kárpátaljai Hirmondó* szerkesztését, kivitelezését és nyomtatását „helybenjárással” nem lehet megoldani, ahogy a klasszikusok mondták: „hajózni kell”... Mivel szabadúszó újságíró vagyok, magam osztom be az időmet. A férjem teljes mértékben támogatja lapszerkesztő tevékenységemet, a többi hozzáállás kérdése.

– *A verseidben már a kezdetektől erősen jelen van a Haza. Ma, 2013-ban mit jelent számodra ez a fogalom? Az új haza – vagy nevezzük inkább otthonnak – is feltűnik az újabb verseidben. Hogy sikerült a beilleszkedés az új közegbe? Hiszen, ha hasonló is a sorsunk, az erdélyi magyarság más körülmények között éli meg a jelenét és múltját.*

– Egy félmondatral is válaszolhatnék a kérdésedre: „Haza, a magasban”. Aki soha nem élt kisebbségi sorban, annak nehéz lenne elmagyarázni, miről beszélünk. Engedd meg, hogy Pál apostolnak a Filippibeliekhez írott levele 4. részéből idézzek: „...ismerős vagyok a jóllakással is, az éhezéssel is, a bővölködéssel is, a szűkölködéssel is. Mindenre van erőm

a Krisztusban, aki engem megerősít”. Én nem érzem azt, hogy túl nagy lenne a különbség az erdélyi és a kárpátaljai magyar ember gondolkodásmódja között, hiszen Trianon egyazon helyzetbe hozta az elcsatolt régiók őslakosait. Úgy tűnik, az államalkotó náció sem Ukrajnában, sem Romániában nem elég nagyvonalú ahhoz, hogy szó nélkül hagyja kibontakozni a magyarság körében az egységes nemzetben való gondolkodást. Nem ismerem még Erdélyt, Kolozsvárral ismerkedem néhány év óta. A város a magyar mentalitásával fogott meg. Nem mintha szülőföldemen, a Beregvidéken élő nemzettársaim feladták volna identitásukat. Nekem otthon magától értetődő, hogy Beregszászban a feliratok magyarul is ki vannak írva, hogy 1991 óta Kárpátalja magyarlakta települései polgármesteri hivatalainak épületein a törvény értelmében az ukrán zászló mellett ott van a magyar trikolor is, és még sorolhatnám. S mindez nem azért van így, mert Ukrajna annyira barátja lenne a demokráciának. Egy százötvenezeres kisebbséggel az államalkotó nemzet nem igen számol. Más a helyzet Romániában, ahol egymillió-kétszázezer magyar él. A 2011-es népszámlálás óta tudjuk, hogy Kolozsváron a magyarság részaránya 18-ról sajnos 16 százalékra csökkent, ezért ott minden magyar rendezvénynek jelentősége van. Öröndöztök, hogy a városban a történelmi egyházak lelkipásztorai milyen összhangban munkálkodnak. Kolozsvár egyenes derekú város, méltósággal éli meg a mostani felemás időt, hiszen annyi minden történt már ott a letűnt századok alatt. És mennyi minden történhet! Kalotaszeg és Székelyföld szavak nélkül is áll a vártán, áll kitartóan és megfellebbezhetetlenül, mintha az utóbbi száz esztendőben mi sem történt volna. Én Erdélyben nemcsak a látnivalókat fedeztem fel, hanem kaptam egy belső látást is. Ha Isten élni enged, ezt az ajándékot szeretném megosztani Erdély kisebb testvérével, az egykor éppen a fejedelmi Erdélyből leszakadt Kárpátalja magyarságával.

– *Egyszer azt mondtad, hogy a kisebbségi létnek is vannak ajándékai. Több versedet lefordították ukránra és oroszra is. Mit üzen ez a számodra? Te is foglalkozol műfordítással?*

– Azt, hogy a kisebbségi létnek vannak ajándékai, nem én mondtam, hanem László Dezső erdélyi református lelkipásztor. Én credónak választottam az 1931-ben megjelent tanulmányában leírtakat. S ha már emlegettük, hadd idézzek belőle pár gondolatot. Például azt, hogy „*kisebbségi életünkben nem lehet fanyar kis körülmények miatt letört, örökösen sértődött önérzettel vagy önérzetnélküliséggel járni. Nincs egyéni*

tragédia és egyéni kereszt, nincs végzet és kiábrándulás, az élet keresés, keresése annak a helynek, ahol egyéni erőmmel szolgálnom kell azt a népet, amelyikből magam is sarjadtam”. Természetesen a kisebbségi lét kiválóan alkalmas a „hídépítésre” is: immár kilencedik esztendeje ezt tesszük mindnyájan, akik a budapesti székhelyű Kárpátaljai Szövetség lapja, a *Kárpátaljai Hirmondó* köré csoportosultunk.

Ami az oda-vissza fordításokat illeti, a körülményeknek köszönhetem, hogy az orosz és ukrán olvasók is megismerték néhány írásomat, hiszen három évtizedig a beregszászi *Beregi Hírlap*nál, egy kétnyelvű szerkesztőségben éltem az újságírók izgalmas életét, ahol többek között Petrovcij Ivan (mi, magyarok, Jancsinak hívtuk) költőtárs is kollégám volt. Ő fordított le egy kötetnyi verset tőlem, amely *Szöttes pirossal, feketeivel* címmel 2007-ben jelent meg az Intermix Kiadónál. Én is fordítottam ukránból és oroszból. A 2001-ben az ungvári Kárpáti Kiadó gondozásában *A nyuszi álma* címmel megjelent gyermekvers-kötetben az én fordításomban is olvasható néhány Ivan Petrovcij-, Volodimir Fedinisinec-, Sztepan Zsupanin-vers. Ludmilla Kudrjavszkaja Ungváron élő, oroszul alkotó költő verseinek lefordítása kihívás, de öröm is volt számomra, hiszen kiderült, hogy lelki rokonok vagyunk. A fordítói bíbelődésnek néha ilyen kellemes hozadéka is vannak.

– *A szépirodalomtól elkanyarodva, mi a helyzet a Kárpátaljai Hirmondóval? Az idei első számban a szerkesztőbizottság névsorában új nevek is feltűntek. Ez azt jelenti, hogy a folyóirat megújul, új irányt vesz? Egyáltalán, biztosítva van-e a lap jövője?*

– Mindketten emlegettük a folyóiratot, de talán nem ártana, ha szánánk néhány mondatot a bemutatására. A Kárpátaljai Szövetség 2005-ben lapot indított, amelynek szerkesztésére engem kértek fel. Remek csapat sorakozott fel a folyóirat mögött. Állandó szerzőink között tudhatjuk Botlik József és Zubánics László történészeket, Kótyuk Erzsébet néprajzkutatót, Skultéty Csaba és Dupka György politikai szakírókat, Kovács Sándor útikönyvíró, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Mizser Lajos nyelvész, Debreceni Mihály televíziós szerkesztőt, Szöllősy Tibor, Weinrauch Katalin írókat, és téged is. A kárpátaljai eseményekről otthoni kollégáink, elsősorban Szemere Judit és Molnár Bertalan tudósítanak. Ők azok a bizonyos „új nevek” a szerkesztőbizottság névsorában. A kezdetektől részt vettek a lap kivitelezésében is. Azzal, hogy felkértük őket erre a tisztségre, jelezni szerettük volna, hogy továbbra is számí-

tunk értékes közreműködésükre. Úgy vélem, a Kárpátaljai Hírmondó megtalálta azt a hangot, amely miatt népszerű az olvasók körében. A Kárpátaljai Szövetség április 6-án tartotta tisztújító közgyűlését, amelyen a folyóiratról is szó volt. Tavalyelőtt pályázati támogatás nélkül jelent meg a lap, tavaly pedig csak a második szám kiadását támogatta a Nemzeti Kulturális Alap. Az előfizetőknek azonban fontos, és életben tartják a fórumot. Úgy tűnik, a mai gazdasági helyzetben a *Kárpátaljai Hírmondó* jövője a szerzőktől és az olvasóktól függ.

– *2005 óta tagja vagy a Magyar Művészeti Akadémiának, ami igazán az Orbán kormány idején értékelődött fel. Meglátásod szerint Magyarországon ma valóban kultúrharc folyik?*

– Tapasztalataim szerint a Magyar Művészeti Akadémiát elsősorban azok bírálják, akiknek fogalmuk sincs arról, mikor és miért jött létre. Ha nem unod még a beszélgetést, ugorjunk hátra az időben két évtizedet. 1992 januárjában 22 jeles magyar művész alakította meg a MMA-t. 2005 áprilisában 43 határon túli alkotó lett az akadémia tagja. A gyarapodás kovásza a 2004. december 5-ei ügyrendi népszavazás „eredménye” volt. Ez vezetett oda, hogy az MMA tagsága úgy döntsön: személyenként osztják meg magyar állampolgárságukat egy-egy olyan határon túl alkotó személlyel, aki, ha történetesen nem a trianoni határokon kívül látja meg a napvilágot, a maga jussán is tagja lehetett volna a közösségnek. A Magyar Művészeti Akadémia a 2012. január elsején hatályba lépett új alaptörvényben rögzített intézmény, amely az Országgyűlés által 2012. július 26-án elfogadott CIX. törvény alapján köztestületként működik. Az MMA-ról szóló jogszabály értelmében a művészeti akadémia az önkormányzatiság elvén alapuló köztestület, amely a művészettel – különösen az irodalommal, a zenével, a képző- és iparművészettel, valamint az építészettel, a fotó-, a film-, az előadó-, a népművészettel –, továbbá a művészet elemzésével, támogatásával, oktatásával, magyarországi és nemzetközi bemutatásával, közkinccsé tételével és a magyar művészek képviselétével összefüggő országos közfeladatokat lát el.

A fentiek ismeretében esetleg kultúraellenes harcról lehet szó. Egyesek azzal támadják az MMA-t, hogy nemzeti alapon jött létre. De hát milyen alkotó az, aki valamilyen „izmus” nevében megtagadja a nemzeti értékeket? Nem kívánom megítélni a magyarországi művelődési élet eseményeit, de meg vagyok győződve arról, hogy minden nemzetnek kötelessége védeni a maga hagyományait, a saját kultúráját, és idegenből

csak azt szabad átvenni, ami a közjót szolgálja. Az akadémiának a Magyarország határain kívül élő tagjai a maguk bőrén érezték-érik, mit jelent a magyar nemzettől idegen kultúra árnyékában tengődni. Józan ésszel senki sem gondolhatja, hogy az a jó stratégia, ha a magyar kultúrkörben alkotók a valódi értékek létrehozása helyett istenkáromló, nemzetgyalázó művekkel kívánják megörökíteni a nevüket. Teljesen érthető, ha az MMA tagsága ilyen nézetekkel nem tud közösséget vállalni.

– *A nemzeti ünnepen bizonyos politikai körökben nagy hisztériát váltott ki néhány állami és szakmai kitüntetés. 2003-ban megkaptad a Táncsics Mihály-díjat, előfordulhatna-e olyan kitüntetés, aki miatt visszaadnád azt?*

– Nem is értem, miért alakulhatott ki a hisztéria, hiszen köztudott, hogy hosszú a felterjesztettek névsora, és közülük csak kevesen kerülnek „reflektorfénybe”. Egyetlen díjazottnak sem feladata, hogy bárhol is megindokolja, miért tüntették ki: erre megvannak a szakmai bizottságok. Soha eszembe sem jutott, hogy bármilyen okból vissza kellene adnom a Táncsics-díjat. Olyan kitüntetés ez, amelyre az ember büszke lehet. Én arra törekszem, hogy újságíróként mindenkor méltó legyek rá, és bízom benne, hogy ez az általam szerkesztett *Kárpátaljai Hírmondó* tartalmán is meglátszik.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

2013

AKÁC

*Kemény törzsedre cinke száll,
virágod ringat bogarat,
míg el nem kábít a halál,
a fejszeélű alkonyat.*

*Nedvek sietnek szívedig,
anyaföld-küldte vérerek,
fejfám is belőled telik,
hogya majd egyszer elmegyek.*

*Testvér, lásd, én is ölelem
gyökeremmel ezt a hazát.
Dajkálom, féltem szüntelen,
ismerem könnyét, sóhaját.*

*Testünk a szélnek ellenáll,
mert küldetés ez, hatalom.
Vándor szól, köszön, ránk talál,
kis jelek vagyunk az úton.*

A FELISMERÉS FONTOSSÁGA

Gortvay Gábor nyugalmazott tanár, újságíró, a Bercsényi Miklós Alapítvány titkára, a Budapesten székelő Kárpátaljai Szövetség elnökségének tagja.

– *A múlt század 60-as éveinek végén települt át Magyarországra. Milyen indokból hagyta maga mögött a „népek paradicsomát”?*

– 1968-ban jöttem Magyarországra, amikor még nagyon nehéz volt kiszabadulni a Szovjetunióból. Távozásomnak nem anyagi vagy egzisztenciális, inkább politikai okai voltak. Mi a lelkünk mélyén Magyarországot tekintettük hazánknak, és nagyon vágytunk ide. Itt a Kádár-rendszerben is elviselhetőbb volt az élet, mint odaát. Onnan mindent szebbnek és jobbnak láttunk, még a rosszat is. Én az átjövetelt egy nagy kalandnak tekintettem, afféle „azért is megcsinálom”-nak. Ezen kívül ki akartam próbálni, hogy új környezetben, egyedül mire viszem.

Viszonylag gyorsan el tudtam intézni az áttelepüléssel kapcsolatos dolgokat. Családegyesítés jogcímén jöttem át, ugyanis 1967 augusztusában Ungváron házasságot kötöttem egy magyarországi hölgygel, és 1968 októberében már Magyarországon voltam. Egy vidéki nagyvárosba érkeztem, ahol egy főiskolás feleség és egy csecsemőkorú gyermek várt, albérletben, gyenge anyagi háttérrel. Két bőrönddel jöttem és csak annyi pénzzel, amennyit kint hivatalosan be lehetett váltani. Rövid időn belül munkába kellett állnom. Tanárként vagy újságíróként csak kezdők-

nek járó fizetést kaphattam volna, így jobb fizetésért egy fuvarozó vállalatnál helyezkedtem el, ahol egy évig lakatosként dolgoztam. Nagyon szerényen éltünk, de a neheze még hátra volt.

– *Milyen nehézségeket kellett leküzdenie a beilleszkedéshez? Voltak kellemetlen incidensek?*

– Az emberek és a hivatalos szervek is furcsán néztek rám, mert a Szovjetunióból érkezett magyarral addig még nem találkoztak. Mondtam nekik, hogy nem valahonnan Szibériából vagy Moszkvából jöttem, hanem Kárpátaljáról. Később egyik munkatársam beismerte, hogy eleinte orosz kémnek néztek és félték tőlem. Gyanújukat az váltotta ki, hogy anyanyelvi szinten beszéltem oroszul, és egy ideig a városba érkező szovjet vendégeknek tolmácsoltam. Olyan munkakörben dolgoztam, ahol a fél napom szabad volt, ezt idegenvezetéssel, tolmácsolással és óradó tanárként töltöttem el. Az első időben arra is rákényszerültem, hogy éjszaka és hétvégeken vagonkirakodással keressek egy kis pluszpénzt.

– *Több szervezetnél is végzett társadalmi munkát. Jelenleg tagja a Kárpátaljai Szövetség vezetőségének. Mikor került a Szövetséghez, milyen munkát végeznek ott?*

Én a Magyar Műveltség Szolgálatnál kezdtem 1990-ben. A Kárpátaljai Szövetség hivatalosan 1993-ban alakult meg, de voltak előzményei is. A szövetség egyik regionális szervezete az Ung-vidéki Baráti Kör, illetve a Bercsényi Miklós Alapítvány, ahol 2002-ben kezdtem el tevékenykedni. Az alapítvány létrehozásának kezdeményezője és első vezetője az időközben elhunyt dr. Pekár Aranka, sislóci származású orvosnő volt. A Kárpátaljai Szövetséget ideszármazott, elsősorban értelmiségiek hozták létre, országos szervezatként működik. Az egyre fogyó tagsága főként az idősebb korosztályból áll, a létszám 2013 elején mintegy ezer fő volt. A Szövetségnek a tagságon kívül megvannak a belső munkatársai, ők elsősorban az elnökség tagjai, akik az érdemi munkát, a szervezést, az adminisztrációt végzik, természetesen fizetés és bármilyen ellenszolgáltatás nélkül.

Minden tevékenységünket nehéz lenne felsorolni, ezért csak néhányat említenék. Szoros kapcsolatban vagyunk több kárpátaljai iskolával, ahová külföldi segélyeket közvetítünk ösztöndíj formájában a rászoruló és arra érdemes tanulók támogatására. Adományokat gyűjtünk és juttatunk el magánszemélyeknek, kulturális, illetve oktatási intézményeknek. Kiadjuk a negyedévente megjelenő folyóiratunkat, a *Kárpátaljai Hirmondót*, amelynek kilencedik évfolyamánál tartunk. Legnagyobb

évi rendezvényünk a háromnapos balatonföldvári találkozó különböző programokkal, amelyre nem csak tagjaink, de kárpátaljai vendégek és itteni érdeklődők is szívesen eljönnek. Szoros kapcsolatot tartunk fenn kárpátaljai írókkal, költőkkel, művészekkel és bemutatkozási lehetőséget biztosítunk a számukra. A Szövetség égisze alatt alakult meg és működik a Kárpátaljai Írók, Költők, Művészek, Magyarországi Alkotó Közössége, amely 2012 novembere óta a józsefvárosi Polgárok Házában havi rendszerességgel tart kulturális rendezvényeket.

– *Az áttelepültek gyerekei és unokái idővel elveszítik a Kárpátaljához való kötődést. Meglátása szerint van-e esélye a Kárpátaljai Szövetségnek a megújulásra, a fennmaradásra? Egyáltalán van-e még szükség a hasonló civil szervezetekre?*

– Egy közösséget, egy civil szervezetet sokkal könnyebb létrehozni, mint hosszú távon együtt tartani. Az alapítók lassan kiöregszenek, vagy egyéb oknál fogva nem tudják folytatni a munkájukat, vezetés nélkül pedig a közösség széthullik, megszűnik. A civil szervezetek tagsága, így a miénk is, főként nyugdíjasokból áll. Aki elég aktív, az egészségi állapota is megengedi és ideje is van, arra nyugdíjba vonulása után még egy-két évtizedig lehet számítani, de ők vannak kevesebben. Szükség lenne a még dolgozó középkorúakra és fiatalokra is, sajnos ők még kevesebben vannak. Ezért fennáll annak a veszélye, hogy idővel elfogyunk. Ha hiányozni fogunk, akkor az utánunk jövők létrehozna valami újat, vagy folytatják, ahol mi abbahagyni kényszerültünk. De lehet, hogy tízhúsz év múlva már nem is lesz igény ilyesmire. Majd elválnak.

– *Milyen tevékenységet folytat a Bercsényi Miklós Alapítvány?*

– Alapítványunk az Ung-vidéken tevékenykedik. Kezdetben, amikor arra volt igény, szociális segítséget nyújtottunk rászorulóknak, de ahogy anyagi lehetőségeink szűkültek, mert megszűntek a minket támogató nagy alapítványok, kevés pénzünket a jövőbe fektettük be, vagyis tehetséggondozó programot indítottunk általános iskolások számára. Ennek keretében minden nyáron tartunk egy tehetséggondozó táborot, ahol tudományos diákköri tevékenység is folyik. A 2004 óta lezajlott kilenc táborot jómagam szerveztem és vezettem. Kezdetben irodalommal foglalkoztunk, de három éve áttértünk a magyar történelemre, mivel a kárpátaljai iskolákban ezt alig tanítják, így a fiatalok ismeretei e tekintetben elég hiányosak. Pedig a történelem az élet tanítómestere, ahogy azt a régi rómaiak is mondták.

A fiatalokat nemcsak tanítani, hanem nevelni is kell, alakítani a világnézetüket, formálni az ízlésüket, szellemiségüket. Az idők a honfoglaló magyar lélek újjászületését követelik, ezért pedig főleg nekünk, tanároknak kell sokat tennünk. A jóra gyerekkorban kell elkezdni nevelni, vagy ha ez nem megy, akár kényszeríteni is, mert a rossz jön magától. Például az értelmetlen divatmajmolás, az idegenektől átvett káros és kórosan rossz szokások, amelyek lelkületünk és egészségünk lassú, de biztos rombolói. Az idősebb nemzedékeknek kötelességük, hogy tudásukat, összegyűjtött tapasztalataikat, sőt emlékeiket is átadják az őket követő fiatalabb korosztályoknak, azok pedig kötelesek átvenni és hasznosítani, majd sajátjukkal kibővíteni áthagyományozni utódaikra. Ha ezt sikerül belenevelni a fiatalokba, akkor nemcsak többlettudáshoz fognak jutni, hanem nemzettudatuk is erős lesz, és nem fogja őket fenyegetni a beolvasás veszélye. Ezért próbálunk tenni, ezen fáradozunk.

– *Mi a véleménye a kárpátaljai magyarság helyzetéről, különös tekintettel az egyre fokozódó ukrán nacionalizmusra?*

– A kárpátaljai magyarság helyzetét rossznak látom, jövőjét pedig bizonytalannak. Létszáma egyre csökken, egykor színmagyar települések egész sora ukránosodik el, például Ungvár környékén. Egyre több a vegyes házasság, magyar szülők ukrán iskolába adják a gyerekeiket, a fiatalok elhagyják elődeik szokásait, a hagyományok feledésbe merülnek.

Az ukrán nacionalizmus sokakat félelemmel tölt el, és eggyel több okot szolgáltat arra, hogy a magyarok elhagyják szülőföldjüket. Magyarország – az itteni nem éppen rózsás gazdasági helyzet ellenére – továbbra is csábít. Van, aki úgy fogalmaz, hogy ha hív a haza, akkor menni kell, hogy e mögött mi van, milyen érdekek húzódnak meg, az már más lapra tartozik. Mindenesetre jobb biztonságban élni, mint valamiért vagy valami ellen küzdeni. E nélkül viszont nem lehetünk nyertesek, csak vesztesek.

– *Ön szerint van-e esély arra, hogy egyszer diadalmaskodik a józanész, és a két egymással viaskodó politikai tömörülés kibékül és összefog a közös ügy, a magyarság ügye érdekében?*

– A magyarságnak nincs nemzetstratégiája, a családoknak pedig nincs családstratégiájuk, ami az én olvasatomban több nemzedékben való gondolkodást és jövőépítést jelent. Nincs egység, de van széthúzás, ellenségeskedés, viszály. Szerintem katartikus élmények kellenének ahhoz, hogy az egymással szemben állók félretegyék a sérelmeiket, a nézet-

eltéréseiket, és ne egymás ellen, hanem egymásért tegyenek. Egy Amerikában élő zsidó embertől hallottam pár évvel ezelőtt, hogy a magyarok rosszkor tesznek rosszat, amikor ki kellene vonulni, akkor bevonulnak, amikor be kellene vonulni, akkor meg kivonulnak. A magyarokon kívül talán egész Európában nincs még egy olyan nép, amely olyan megosztott lenne, mint mi, és olyan erősek lennének közöttük a politikai ellentétek, mint nálunk. Egyes vélemények szerint ez külső erők ellenünk folytatótt, immár nyílt és szisztematikus aknamunkájának a következménye. Ideje lenne felismernünk végre, hogy egységben az erő, erőben a jövő. Vagy mai vezetőink erre képtelenek, újakra lenne szükség?

2013

„EGYELŐRE ÉN MARADOK...”

2012 nyarán jutottam el először a jelenleg Romániához tartozó magyar területekre. Szilasi Ildikó, egy elkötelezett tanárnő és családja vendégszeretetét élvezhettem. Megragadott az a kötelességtudat, elhivatottság, ami ezt a törékeny nőt jellemzi, ami példaértékű lehet a kárpátaljai magyar pedagógusok számára. Vele beszélgettem.

– A „hepehupás vén Szilágyban” születtem 1971-ben, és gyermekkorom egy szakaszát ott is töltöttem el. Jelenleg egy Arad megyei kisvárosban, Kisjenőben élek a családommal, itt dolgozom tanítónőként a helyi magyar iskolában. Ha egy-két mondatba kellene sűrítenem, milyen vagyok, azt írnám magamról, hogy az életben a legfontosabbnak a szívjóságot tartom, és azt, hogy lelkem húrjain a líra pendül meg a legteljesebben. Szeretem a könyv illatát, kedvelem az irodalmat, történelmet, de mást is szívesen olvasok, és a humort sem vetem meg. Húsz évig a Körösmente Irodalmi Kör tagja voltam, de gyermekkorom óta a versek bűvöletében élek. Szeretek verset mondani, de az ének, a népdal is fontos helyet foglal el az életemben. Mint pedagógus, fontosnak, sőt kötelességemnek tartom a közösségépítést, és amikor erre lehetőségem van, aktívan hozzájárulok ehhez a munkához abban a kicsi magyar közösségben, ahol élek.

– *Úgy tudom, román nyelven tanultál. Volt-e hátrányod a származásod miatt?*

– Úgy alakult az életem, hogy középiskolai tanulmányaimat valóban románul végeztem, így érettségít is román nyelven tettem. Ez akkor nem az én döntésem volt.

Volt-e hátrányom a származásom miatt? Nem is tudom. A tanárok részéről értek olykor hátrányos megkülönböztetések, de ezek talán nem mindig etnikai alapúak voltak, hanem a tanári szubjektivitás kivetítődései. Akkoriban nem törődtem ezekkel a dolgokkal, túlléptem mindenen, elevenen élt bennem édesanyám intése, aki mindig arra emlékeztetett, hogy a legnagyobb kincs a tudás és a legerősebb fegyver az akarat, a kitartás.

Osztálytársaimmal általában jó volt a kapcsolatom, néhányukkal a mai napig baráti viszonyt tartok fent. Abban a korban a fiatalság káprázata talán erőteljesebb volt annál, mintsem etnikai ellentétekkel foglalkoztunk volna, főleg egy olyan térségben, ahol az együttélés már régóta gyakorlattá vált. Ehhez hozzátartozik az is, hogy az állam nyelvét tökéletesen ismertem, hiszen román többségű vidéken éltem. Az viszont tény, hogy egy többségi iskolában tanuló magyar gyermeknek mindenképp jobban meg kell küzdenie, kétszeresen kell bizonyítania. Persze sok hátránya is volt ennek, amit később éreztem meg, és fogtam fel igazán. Sokat kellett tanulnom, és küzdenem azért, hogy valamelyest bepótoljam, ami akkor kimaradt az életemből. De talán éppen ezek a harcok tettek még dacosabbá, céltudatosabbá, következetesebbé, önmagammal szemben maximalistává, ez edzette acéllá az akaratomat.

– *Hol folytattad felsőfokú tanulmányaidat? Mennyire tud Romániában boldogulni egy magyar, ha nem beszéli az államnyelvet?*

– Főiskolai oklevelet már aktív pedagógusként szereztem, hiszen a középiskolában pedagógia szakon végeztem, és az akkori törvények értelmében érettségi oklevéllel is címzetes állást foglalhattam el a tanügyben. Amikor a tanítóképzést átvették az egyetemek, és az aradi egyetem magyar csoportot indított, egyértelmű volt, hogy beiratkozom, és felsőfokú oklevelet is szerzek. Bár Aradon tanultam, államvizsgát a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Pszichológia és Neveléstudományok Karán tettem.

Ami az államnyelv ismerete nélküli boldogulást illeti, én ezt helyhez kötném. Nyilván ott, ahol még többen élnek a magyarok, és mindenki ismeri a magyar nyelvet, többé-kevésbé anélkül is boldogulhat bárki. Szórványvidéken viszont ennek nagyobb súlya van, itt fontosabb az állam nyelvének valamilyen szintű ismerete, hiszen az utcára, hivatalba lépve, állásinterjún stb. használni kell. Hozzátenném mindehhez, hogy megismerni az állam nyelvét semmiképpen nem az anyanyelv mellőzé-

sét jelenti, hiszen az anyanyelvi kultúra a legjobb, legszilárdabb táptalaj a művelődéshez. Erre lehet építeni csak igazán. Amikor egy kolléganőm megkérdezte, hogy miért íratam a fiam magyar iskolába, azt válaszoltam neki, hogy az emberi élet olyan, mint egy fa. A fák karjai felfele (a jövőbe) mutatnak, a napfényre törnek, de a fejlődéshez a fának szüksége van a törzsre (tartásra) és a gyökerekre (múltjára) is, ezek nélkül elpusztul. Ugyanúgy az embernek is tudnia kell, honnan és hová tart.

– *Miért választottad a pedagógusi pályát?*

– Mindig tanító akartam lenni. Már kiskoromban a barátnőimmal is tanítósdit játszottam. Szerettem tanulni, olvasni, öröm volt számomra a könyvek közelségében lenni, a pedagógusnak pedig a könyv az egyik munkaeszköze. Másrészt szeretem a gyermekeket, megérint az önzetlenségük, tisztaságuk, nyíltságuk. Megtalálom bennük mindazt, ami már a felnőttekben kezd megfakulni. Ez erőt ad a nehéz pillanatokban, ugyanúgy, mint a gyermekek mosolya, ragaszkodása, lelkesedése. Csodás dolog látni, amint simogatásom hatására a lelkük kirügyezik, majd kivirágzik, amint gyümölcsözik a tudás fája bennük. Felemelő érezni, hogy nem „építgetek” hiába, és megtapasztalni, hogy a legmaradandóbb létesítmény az, amit mások lelkébe épít az ember. A gyermeki lélek pedig jó termőtalaj, benne könnyen megfakad a tudás és a szeretet magja.

– *Szűkebb hazánkban milyen a helyzete a magyar nyelvű oktatásnak és általában a magyarságnak? Szerinted melyek a legégetőbb problémák a Partiumban?*

– Alapvető különbség létezik a tömb és a szórvány anyanyelvi oktatás piaca között. Tömbben, mint általában a többségi oktatás esetében, az iskolaválasztás kínálati alapon történik, míg szórványban közvetlenül az iskola szólítja meg a potenciális tanulókat. A Partiumon belül igen eltérő a magyar nyelvű oktatás helyzete. Másképp tartható fent egy magyar iskola Szilágy, vagy Bihar megyében, ahol vannak még tömbmagyar régiók, és ahol a magyar iskolába járók száma emelkedő tendenciát mutat, és egészen más fenntartani egy szórványvidéken működő iskolát, ahol folyamatosan csökken ez a szám. Sajnos a '90-es évek óta a szórványban nem javult a helyzet, megyénkben és kisvárosunkban sem mutatkozik trendváltás, mert még mindig nagy a román iskolába járó magyar diákok aránya.

Megyénkben a felmérések szerint egy évtized alatt 17%-kal csökkent a magyar iskolába járó gyerekek száma, de a magyar nyelvterület szélső határain lévő megyékben – Hunyad vagy Máramaros – még elszomorí-

több a helyzet. Sőt már Temes megyében, ahol megközelítőleg ugyanannyi magyar él, mint Arad megyében, az aradi diákok számának 1/3-a jár csak magyar iskolába. Általában ez az arány ott, ahol van alternatíva. A gyakorlat általában azt mutatja, hogy minél dominánsabb a román többség a helyi köz- és kulturális életben, annál inkább növekedik a román iskolát választók száma – és ez Arad megyére is érvényes. Szerencsére még itt is vannak kis magyar szigetek, ahol a gyerekek magyar iskolába járnak.

Ha a saját településemre gondolok, szívszorongató érzés kerít hatalmába, hiszen mostanában kevés magyar gyermek születik, gyakori, hogy nyolc vagy annál is kevesebb gyermek konfirmál, és sokszor több mint fele, sőt 2/3-a román iskolában tanul. Míg Bihar és Szilágy megyében egy-egy iskolában több párhuzamos osztály is indul magyar nyelven, és a konfirmálók száma is jóval nagyobb (20–30), tehát van „gyermekanyag”, itt helyben, Kisjenőben az utóbbi években alig tudunk évfolyamonként egy osztályt indítani, azt is olykor a minimális 12-es létszámmal, vagy nem sokkal afölött. Ha felkeressük a szülőket, a válaszok nagyjából mindig azonosak. Gyermeküket a jobb érvényesülés érdekében íratják a többségi iskolába, bár ezt semmilyen tanulmány nem támasztja alá (*sajnos ez a helyzet Kárpátalján is* – L. J.), de szempont a távolság, az iskola felszereltsége, a körülmények (legtöbbször ezek ismerete nélkül hivatkoznak rá a szülők), és nagyon sok esetben a roma gyermekek jelenléte és aránya a magyar iskolában. Ettől függetlenül iskolánkban nincs több kihágás, mint máshol, és nem hinném, hogy itt a gyermekek kevesebbet kapnának, hiszen nagyon jól felkészült pedagógusok tanítják őket. Kétségtelen, hogy a gyermek a többségi iskolában gyorsabban megtanul románul, de a szülők nem számolnak az átértelmezéssel és azokkal a veszteségekkel, amelyek a műveltsége terén keletkeznek, mert, aki többségi iskolába jár, sokkal kisebb eséllyel fog önszorgalomból magyar irodalmat tanulni, magyar könyvet olvasni. (*Itt is megfigyelhető a kárpátaljai párhuzam* – L. J.)

Iskoláink fenntartása megmaradásunk záloga, de sajnos ezt sokan nem látják be. Az emberekben valamilyen megfelelési kényszer munkálkodik: megfelelni a szomszédoknak, a munkatársaknak stb., miközben észrevétlenül önmagukat adják fel. Holott mindenkinek arra kellene gondolnia, hogy a gyermekben erős identitástudat-zavar léphet fel, hiszen szarvasból sosem lehet „pompás agancsú háziállat”, hogy Áprilyt idézzem, és ezt én a saját bőrömről tapasztaltam.

Valamilyen szinten paradoxonnal állunk szemben, mégpedig azzal, hogy a törvényeink, jogaink, a demokratikus keretek nem biztosítják automatikusan a szórványközösségeink (és iskoláink) megmaradását, ezek megtartásához sajátos, pótlólagos intézkedésekre lenne szükség. Szerintem ez az egyik égető problémánk, és az, hogy olyan stratégiákat gondoljunk ki itt, a Partiumban, illetve a szórványban, amelyek megerősítik a magyar emberek hitét abban, hogy magyarnak lenni jó, hogy magyarként élni érdemes, sőt, nekünk itt a szórványban hivatás, és ez csak az iskoláink, egyházaink, intézményeink megőrzésével, nyelvünk és hagyományaink ápolásával lehetséges.

– *Úgy tudom, verseket írsz. A közösségi portálok mellett hol publikáltál eddig?*

– Az írással csak pár éve próbálkoztam, ismerőseim biztatására, és tudom, van még mit tanulnom e téren, nem is keveset. Írásaimat inkább szárnypróbálgatásoknak tekintem, bár a versnek mindig fontos helye volt az életemben. Nem vagyok költő, pedagógus annál inkább, mégis úgy érzem, a vers bennem szárnyaló álom, a lélek muzsikája, ami meditációra készítet. A versek fénye, akár az álmomé, túlragyog minden tudományos érvelésen, bölcs okításon. Amikor verset olvasok, érzem, ahogyan felépül köztem és a vers között egy interszubjektív tartománya az ideáknak. A vers képei, hangulata, rejtett érzés- és élményvilága olykor megtermékenyítik az álmaimat, az álmokból pedig kicsi csodák születnek: a versek. A versben nyilatkozik meg a számomra a megfoghatatlan, a megérintetlen öröklét vibráló csodája. Próbálkozásaim egy-két internetes oldalon, a nagyváradi *Harangszóban*, valamint a *Havi Szemlében*, az aradi Kölcsey Egyesület közművelődési kiadványában jelentek meg.

– *Kik a példaképeid, kedvenc szerzőid? Mi a véleményed a kortárs magyar irodalomról?*

– Erre nagyon nehéz válaszolnom, mert sok kedvencem van. Pontosabban sok kedvenc versem, mert nem költőket szeretek, hanem verseket, hiszen kevésbé elismert költők is írtak kiemelkedő verseket, és a nagyjaink versei sem mind egyformán kimagaslóak. De, ha már neveket kell mondjak, akkor Ady Endrét és Szabó Lőrincet tekintem példaképeimnek. Megemlíteném, hogy szintén nagy hatással voltak rám vidékünk szülőtte, a helikonista, Reményik-barát költő, Olosz Lajos versei, akinek lakásán jött létre annak idején az Erdélyi Magyar Írói Rend (EMÍR). Irodalmi körünk – egyrészt lokálpatriotizmusból, másrészt, mert kiváló

költőnek tekintjük – az ő hagyatékát, emlékét őrizte, őrzi. Ő az a költő, akit legtöbbet olvastam, legtöbbször szavaltam.

Ami napjaink irodalmát illeti, úgy érzem, nem látok rá pontosan a kortárs művek sokaságára, így nehéz lenne tömör, egyöntetű véleményt formálnom, főleg, hogy nem ez a szakmám. Igaz, a saját korukban nagyjaink műveit sem mindig helyesen ítélték meg. Manapság sokan és sokfélét írnak, hogy ki marad fent a rostán, azt az utókor fogja eldönteni.

– *Meglátásod szerint a határon túl rekedt magyarok számára ebben a formában kielégítő-e a kedvezményes, de mégis másodrangú állampolgárság megadása?*

– Az, hogy ki mit tekint kielégítőnek, szerintem nagyon képlékeny fogalom, hiszen jogi szempontból mást jelent magyarként élni Kárpátalján, mást Erdélyben vagy egy másik uniós országban, és nyilván megint mást egy Magyarországon tartózkodónak. Erdélyi lakosként az állampolgárságot inkább az önazonosságot, a nemzeti öntudatot és az összetartozás érzését erősítő tényezőként tartom számon. Meglétének itt inkább érzelmi vonzata van, bár a szavazati jog megadása nagy előrelépés és lehetőség a közös sorsformálás tekintetében. Egy bizonyos csoport számára fontos a magyar útlevél megszerzésének lehetősége is, én viszont, mint Magyarország határain kívül élő magyar, fontosnak tartanám orvosolni, hogy a magyar állampolgárság megszerzése ne zárja ki a Magyar Igazolvány által nyújtott kedvezményeket. Öröndetes az is, hogy vannak olyan magyarországi iskolák, amelyek ugyanolyan feltételek mellett fogadják be a külhoni diákokat, ha magyar állampolgárok, mint a hazaiakat. Talán több hasonló határozat megoldás lenne a nézőpontok közeledésére.

– *Ha módodban állna, áttelepülnél az anyaországba?*

– Régen ezt a lehetőséget teljesen kizártam, mert azt gondoltam, a szülőföld szeretete bárminél erősebb szál. Úgy éreztem Reményikkel együtt, hogy „*aki messzevagyik, csak hazáig ér el, ha nem selyemszállal: köt a rög kötéllel...*”. Sosem tudtam volna elképzelni, hogy máshol éljek, mint ott, ahová születtem. Ezt a helyet tekintettem az otthonomnak, Erdélyt a hazámnak, bár mostanság egyre gyakrabban kerít hatalmába a hontalanság érzése. Látva és szomorú szívvel tapasztalva, hogyan sorvad el a szórvány és szűkülnek be mindinkább a lehetőségeink, egyre többet foglalkozom a gondolattal, hogy mindent megtegyek annak érdekében, hogy a fiam teljes értékű magyarként élhessen: akár Magyarországon,

akár Erdély valamelyik másik vidékén, ott ahol többen élnek a magyarok. Mivel Magyarország mintegy 26 km-re van tőlünk, az áttelepülésre nagyobb esélyt látok, mint az elköltözésre. Egyelőre én maradok, ideköt a család, a lakás, a munkahely. Itt igyekszem tenni a dolgom annak érdekében, hogy a beolvadási folyamatot, a szórvány megszűnését lassítsam, lassítsuk, mert, amint ezt fennebb említettem, ez most a legfontosabb teendőnk, és ehhez nagy összefogásra van szükség.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

– Nagyon szívesen!

2013

„... RAGASZKODTAK AHHOZ A TALPALATNYI FÖLDHÖZ...”

Elbe István, az Országos Széchényi Könyvtár információsztálgáltatási igazgatója felesége, E. Mester Magdolna író révén szorosán kötődik Kárpátaljához. Évek óta részt vesz a budapesti székhelyű Kárpátaljai Szövetség munkájában. Két szerzőtársával nemrég egy Kárpátaljával foglalkozó útikönyvet jelentetett meg. E kiadvány kapcsán beszélgettem vele.

– *Kinek jutott eszébe, hogy útikönyvet írjanak Kárpátaljáról?*

– Néhány évvel ezelőtt a könyv egyik társszerzője, Budai Ákos – aki egyben a Ketzal Kiadó képviselője is – keresett meg azzal az ötlettel, hogy vegyek részt a soron következő útikönyvük megírásában. A Ketzal Kiadó kis családi vállalkozásként évek óta megjelentet egy útikönyv-sorozatot *Magyar Szemmel* cím alatt. Az európai kalandozásokat és egy-két egzotikus kitérőt követően a sorozat hazai tájakra érkezett, 2010-ben jelentették meg a Délvidékről szóló könyvüket. Ettől kezdve az élő magyar történelem helyszínein, és az ott élő magyarság területein kalauzolnak végig bennünket. A Kárpátaljáról szóló útikönyv ennek a gondolatnak a szerves folytatása. A hagyományos útikönyvek határait feszegetve, egy kis magyar történelmet, művelődéstörténetet és néprajzot is belezsúfoltunk a 348 oldalba.

– *Mikor járt először Ukrajnában? Mi a véleménye az országról?*

– Erre egészen pontosan emlékszem: 1992 húsvétján, amikor leendő feleségem családját látogattam meg Beregszászban. Utazás előtt kedve-

sem próbált felkészíteni az ottani állapotokra, amire én csak legyintettem, mondván, hogy aki Ceausescu Romániájában született és nőtt fel, azt nem érheti meglepetés. Hát ért. Este tíz órakor érkezünk meg Csapra, és két órát kellett várni a csatlakozásra. Az időt az állomás előtt sétálgatva töltöttük, mert a váróterem hatalmas csarnokában már hetek óta volt Szovjetunió „össz nemzeti találkozója” zajlott, annak minden velejárójával együtt. A hab a tortán az éjfélkor bedöcögő lembergi gyors volt. Az a két és fél óra alatt megtett 40 kilométer örök élményem marad.

Az első benyomások nem szegték kedvemet, több mint húsz éve járom Kárpátalját. Korábban volt olyan év, amikor ötször is átléptem a határt. Ukrajnáról nincs különösebb véleményem, Kárpátaljáról annál inkább. Természetesen a kettőt nem lehet szétválasztani, hiszen sajnos államszervezetileg összetartoznak. Az ott élő emberek rendszeren megszenveték a Szovjetunió széthullását követően létrejövő Abszurdisztánt. Emlékszem arra, amikor apósom a kuponnak nevezett játékpénz helyett a fizetését kávédarálókban kapta, lévén, hogy a rádiógyárban dolgozott. Ezután a darálókat a beregszászi vagy a nyíregyházi piacon kellett valami ehetőre cserélni. De ez az apró kellemetlenség is gyorsan megoldódott, mert hamarosan megszűnt a gyár, és mint mindenki, így apósom is munkanélküli lett. Ennek ellenére olyan embereket ismertem meg, akik mindezt szívós elszántsággal viselték el, mert generációk óta edzettek voltak, és alkalmasak arra, hogy a semmiből is értéket teremtsenek. Meg persze élelmet is a fennmaradásukhoz.

– *Ön szerint az anyaország átlagpolgárának mennyire naprakész a Kárpátaljáról, illetve az Ukrajnáról alkotott képe?*

– Azt gondolhatnánk, talán most, hogy Ukrajnában háború van, az anyaország is jobban odafigyel a kárpátaljai magyarokra. Ez részben igaz, de szomorúan kell látnunk ennek ellenkezőjét is. Még most sem tapasztalom azt az igazi összetartozás-érzést, hogy a magyarországi magyarok többsége aggodalommal fordulna a kárpátaljai magyarok felé. Sajnos nyugati áramlattal Magyarországra is megérkezett az a szemléletmód, hogy a nemzetiség egyenlő az állampolgársággal. Sokan, ezt vallva, helyesnek tartják, ha a kárpátaljai magyar fiatalokat idegen érdekek háborújába kényszerítik. Pedig a délszláv konfliktus következménye már megmutatta, hogy ezzel mekkorát veszíthet a magyar nemzet.

– *Az anyaggyűjtés során hol érezte a legjobban magát, melyik kistérség, város vagy falu nyerte el legjobban a tetszését?*

– Illendőségből – vagy inkább családi kötődésből – erre azt kell válaszolni, hogy természetesen Beregszász és térsége, különösen Nagyberég. De akkor sem igen mondhatok mást, ha arra törekszem, hogy elfogulatlan legyek. Van egy táj, egy földrajzi pont Kígyós és Nagyberég között, amely különösen a szívemhez nőtt. Erről negyed oldalas vallomást írtam az útikönyvbe, amit aztán a szerkesztő szigorúsága kigyomlált. Helyesen tette, az ilyenfajta szubjektív érzelmösségek nem az útikönyvbe valók. De ha ez az interjú elbírja, megoszthatom az olvasókkal:

„Kígyós után egy dombra kapaszkodik fel az út. Az erdőt elhagyva egy éles kanyar után balra tekintve, csodálatos panoráma tárul a szemünk elé. Ha tiszta az idő, érdemes rövid pihenőt tartani. Erről a helyről lehet körbenézni azon a lapályon, ahol egykor a Szernye-mocsár terült el. Bal kéz felől a beregszászi és ardói vulkanikus kúpok határolják a területet, előre tekintve csak kisebb, a mocsárból kiemelkedő szárazulatok (helyi nyelvjárásban gorondok) törik meg néhány helyen a síkságot. A Szernye-mocsárnak ezt a részét sikerült legutoljára lecsapolni. Még a 20. század első évtizedeiben is gyakran előfordult, hogy egy esősebb nyáron a láp visszakövetelte területét, és „elúszott” a termés. Az út hosszan fut a Szernye-mocsár délkeleti szélén, majd ereszkedni kezd és egy újabb kanyart követően egy fehér templom impozáns látványa tárul elénk. Fokozatosan kibontakozik a templomdomb köré épült község is, amely a valamikori Bereg vármegyének adta a nevét.”

Hát ez az a hely, amely engem elvarázsolt.

– Ön Erdélyben született, a felesége pedig kárpátaljai. Meglátása szerint miben különbözik és miben hasonló a két elcsatolt terület magyarsága? Gondolok itt életvitelre, a hagyományok ápolására, közgondolkodásra és más dolgokra.

– Nem nagyon különbözik. Talán csak annyiban, hogy a kárpátaljai magyarok többet szenvedtek, és sokkal mostohább körülmények között kellett helytállniuk. De ha a történelmi múltat vesszük alapul, Bethlen Gábor és a Rákócziak korában, a török hódoltság idején ez a két térség együvé tartozott, és ezt nevezték maradék szabad Magyarországnak. Talán ez is befolyásolja azt, hogy a kárpátaljai és az erdélyi magyarok egy kicsit jobban megértik egymást, mint más tájegységek magyarjai. Az úgynevezett kemény diktatúrák idején, a Szovjetunióban és Romániában élő magyarság erőteljes beolvasztási folyamatnak volt kitéve. Az ebből fakadó természetes reakciók, a megmaradás eltökéltsége teszik hasonlatossá ezt a két kisebbségi nemzetrészt.

– *Az adatgyűjtés során érte-e Önöket valamilyen kellemetlenség, esetleg tapasztaltak-e ellenséges megnyilvánulást a többségi nemzet tagjai részéről?*

– Abszolút semmilyen kellemetlen tapasztalatuk nem volt. A magyar vidékeken természetesen mindenhol a túláradó vendégszeretetet élveztük, de ez a ruszin/ukrán falvokról is ugyanúgy elmondható. Sokszor tört magyarsággal, de annál nagyobb lelkesedéssel igyekeztek útbaigazítást adni, ha valahol eltévedtünk. Kárpátalján nem tapasztalható az, ami sajnos Erdélyben már inkább tettenérhető, hogy a „többségi” nemzet felsőbbrendűséggel viselkedik a kisebbség iránt. De ez valahol érthető is, hiszen a ruszinok sem tartoznak az „államalkotó nemzethez”, ellenben sokuk még most is Rákóczi népének vallja magát. Beregszászban pedig még a betelepült ukránok is átveszik a helyi szokásokat. Hogy mást ne mondjak, karórájuk a magyarországi, és nem a kijevi időt mutatja.

– *Ön szerint a Kárpátalján élő magyarok mennyire ismerik szülőföldjüket? Mennyire vannak tisztában településük múltjával? Sajnos én sokszor azt tapasztaltam, hogy egy-egy falu lakói még a néhány kilométerrel távolabb lévő település történelmét, sőt természeti látnivalóit sem ismerik.*

– Ezt mi is tapasztaltuk. Valahogy Kárpátalja elszigeteltsége hozta magával, hogy a közelmúltig az itt élők nemigen utaztak. A történelem oly sűrűn zúgott el felettük, érthető, hogy ragaszkodtak ahhoz a talpalatnyi földhöz, ahol születtek. Ez valahol a megmaradásuk záloga is. Nagyberegen tapasztaltam azt, hogy a 8 kilométerre lévő Beregszász már messzinek számít, és az idős asszonyok közül sokan még Ungváron sem jártak. A férfiak esetében ez másképp van, de ők sem önszántukból „utaztak”. Az időseknek, akik annak idején hazajöttek a „málenyikij robot”-ból, egy életre elvették a kedvét az utazgatástól. A fiatalok többnyire a katonai szolgálatukat töltötték a Szovjetunió valamely távoli pontján. Természetesen ez inkább a falusi lakosságra igaz. A városokban lakók általában mobilisabbak.

Ami a történelmi tájékozottságot illeti, azt hiszem, elmondható, hogy sokkal jobb, mint a magyarországi átlag. A természeti szépségek esetében tényleg kellene egy kis biztatás, mert néha mi is azt tapasztaltuk, nem értékelik eléggé azt a szép tájat, amely adott esetben a falujuk határában található (lásd: Szernye-mocsár). Ezen nagyon sokat lendít az egyre több helyen kibontakozó falusi turizmus. Ez az útikönyv nem csak

az anyaországi magyaroknak szól, reméljük, hogy ugyanolyan haszonnal forgatják a Kárpátalján élők is, és talán felfedezik benne a szomszéd falu történetét és nevezetességeit is.

– *A jelenlegi kaotikus ukrainai politikai helyzetet figyelembe véve Ön szerint milyen sors vár a kárpátaljai magyarságra? Várható-e pozitív változás az új, Európa-barát, ugyanakkor nacionalista vezetés részéről?*

– Erre most nem tudok válaszolni. A helyzet nagyon bonyolult és kusza. Inkább csak azt fogalmazom meg, hogy szerintem mi lenne a legjobb a kárpátaljai magyarságnak, még akkor is, ha ez közhelynek hangzik. Jó lenne, ha a magyarok ebből a konfliktusból teljesen kimaradnának. Jó lenne, ha ez a konfliktus nem eszkalálódna, hogy ténylegesen ki tudjanak maradni belőle. Jó lenne az is, ha a kárpátaljai területi és ezen belül a beregszászi járási autonómia is mihamarabb megvalósulna. Így nagyobb az esély a megmaradásra.

– *Milyen a könyv visszhangja, mennyire fogy a könyvesboltokban? Érdekli-e a magyarországi olvasót ez a sokat szenvedett terület, amely oly közel és mégis oly távol van Budapesttől?*

– Több jól sikerült könyvbemutatót tartottunk Budapesten és egyet Nyíregyházán. A könyv minden nagyobb budapesti és vidéki könyv-áruházban kapható. Remélem, hogy jól fogynak, bár erről a kiadó tudna nyilatkozni. Néhány példányt eljuttattunk a beregszászi, valamint a nagyszőlősi könyvesboltba is. Egy kicsit visszaulva az előző kérdésre: sajnos tapasztalható, hogy az ukrán helyzet miatt jelentős mértékben megcsappant a Kárpátaljára utazók száma. Valószínűnek tartom, hogy akik most megveszik az útikönyvünket, azok inkább a terület utáni érdeklődés, mintsem az azonnali utazás miatt teszik ezt. Természetesen mi annak is örülünk, ha valaki az útikönyvünk által ismeri meg jobban Kárpátalját, de annak még jobban örülnénk, ha az olvasottakat személyes tapasztalással rögzítenék felejthetetlen élménnyé.

2014

„NE LEGYEN BENNETEK KEGYETLENSÉG...”

Oláh András 1959-ben született Hajdúnánáson. Diplomáit a Kossuth Lajos Tudományegyetemen és a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán szerezte, 1982-óta Mátészalkán tanít. Tagja a Magyar Írószövetségnek, elnökségi tagja a Kölcsey Társaságnak. A *Partium* folyóirat főszerkesztője. Eddig több mint tíz kötete jelent meg.

– *Amikor a beszélgetésünkhöz háttéranyagot keresgéltem rólad, valahol azt olvastam, hogy te megszenveded a verseidet, és „saját intim poklodban” fősz. Így van ez, vagy mi az igazság?*

– Ha csupán szenvedés lenne a költészet, aligha művelnék annyian. És ennyire azért én sem vagyok mazochista. Az általad idézett félmondatot egyébként Jókai Anna írta az „*Idegen test*” című tavaly megjelent kötetemről, és ebben a konkrét esetben a megállapítás feltétlenül igaz. A kötetben ugyanis alig van fikció, tehát megélt élményanyagból gyúródott, épp ezért elég sokáig vajúdtam ezekkel az írásokkal. És nemcsak a szövegek esztétikai szempontú tisztogatása, csupaszítása okozott fejtörést, hanem a kitarulkozás határainak megszabása, az intim elemek „kiárúsítástól” való megvédése is.

– *A megjelent köteteidet olvasva szembeüt, hogy munkásságodban nyomasztó túlsúlyban van a líra. Ugyanakkor 2007-ben az Írószövetség és a Honvédelmi Minisztérium közös pályázatán nívódíjjal jutalmazták a Batthyány Lajosról szóló drámádat. Ez azt jelenti, hogy prózát kizárólag célirányosan írsz, felkérésre, vagy egy-egy pályázatra szánva?*

– Szó sincs róla. Korábban egyébként írtam néhány novellát is. Itt-ott (Várad, Palócföld, Partium, Ezredvég) meg is jelentek. Az első drámát azonban – amivel mellesleg szintén díjat nyertem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által meghirdetett pályázaton 2004-ben – valóban a véletlen adományozta nekem. Egy költőzködés során kerültek kezembe azok a jegyzetek, amelyekből valaha egy tanulmányt szerettem volna írni. Akkor, újra átnézve az anyagot, fogalmazódott meg egy színdarab ötlete. Drámákat azóta is írok. Épp az idei könyvhétre jön ki egy új drámakötetem, amely két mártír miniszterelnökünknek állít emléket. Az egyiknek az általad is említett Batthyány gróf, a másiknak pedig Tisza István a központi alakja. De foglalkoztat mostanában az erdélyi unitárius egyház megszervezésében jelentős szerepet vállaló olasz orvos, Giorgio Biandratta sorsát feldolgozó darab megírásának gondolata is. Az alap, a nyers változat már elkészült – nyáron talán be is tudom fejezni.

– *Egyre többet hallani arról, hogy Magyarországon egyfajta kultúrharc folyik (mikor nem folyt?), ahol a különböző politikai tömörülések emberei csapnak össze, gondolok itt az egyik legismertebbre, a Vidnyánszky–Alföldi esetre. De a médiában is többször feltűnt, hogy egyes irodalmárokat jobboldali vagy baloldali jelzővel illetnek. Neked mi a véleményed erről? Szerencsés az, ha a politika ide is befurakodik, és megint káderlisták alapján dől el, hogy kik jelenhetnek meg és kik nem?*

– Attól tartok, hiába mondom, hogy nem szerencsés, attól ez még így van. De így volt régen is. Kánonok akkor is működtek. És politikai erőterek is. A két világháború között – miközben *Herczeg Ferenc* sztáríróvá nőhetett – *Krúdy* az éhhalál küszöbére került, az akkori elit-képzők számára annyira nem volt fontos, nem volt támogatandó. *József Attilát* sem kényeztették a maga korában. Vagy említhetném *Hamvas Bélát* is, aki úgy élte le életének utolsó szakaszát, hogy szinte tudomást sem vettek róla. A „három T” időszaka talán csak annyival volt könnyebb a mostani helyzetnél, hogy akkor tisztábbak és egyértelműbbek voltak a viszonyok. Most egy szemforgatósabb és alattomosabb program működik. Látszólag elvekről és ízlésről van szó, ám az a tapasztalatom, hogy sokkal inkább érdekek motiválják a történeteket, és tartósítják a szekértáborokat.

Úgyhogy magam nem is annyira a megjelenésben látok problémát, hiszen ma tulajdonképpen bárki publikálhat – ha nem ebben a folyóiratban, akkor a másokban –, könyvet adhat ki – ha nem ennél a kiadó-

nál, akkor a másiknál –, hanem a görcsös szembenállás az, ami igazán aggasztó.

– *A kommunista diktatúra idején az esztétikai élményátadáson kívül az irodalomnak, benne a költészetnek, bizonyos aktuálpolitikai szerepe is volt. A „beszédfék” rendszerében az írók szabadabban elmondhatták azt, mit érez a társadalom. Ma már bárki bármit mondhat és írhat. Szerinted napjainkban az irodalomnak, és hangsúlyosan a versnek, milyen szerepe van? Túl azon, hogy írogató emberek egymás munkáit olvassák és elemzik, a közéletben, a társadalmi mindennapokban szükség van-e még a versre?*

– A diktatúrák idején mondhatni természetes elvárás volt az írók politikai szerepvállalása, nyilvános vagy burkolt megszólalása. Mindegyikre akad példa bőven. Gondoljunk a Charta ’77 aláíróira, akik nyíltan felvállalták a konfrontálódást... Mivel a diktatúra eszközként használja a cenzúrát, így a legtöbben a sorok mögé csempészve, képekbe rejtve tették közzé célzásait, véleményüket, álláspontjukat. Nem véletlen, hogy mindig ilyen korszakokban van divatja a metaforikus beszédmódnak. És az ilyen időkben az olvasó füle is erre van kihegyezve. Szereti kihallani a megnyilatkozások mögül a rendszer kritikáját. Szereti ezt a fajta bátorságot. Szereti a cinkos összekacsintást, mert erőt és hitet ad.

Az persze téves szemlélet, hogy mostanság szükségtelen az íróknak közéleti kérdésekkel foglalkozni. Bízunk csak rá az alkotóra, miről akar írni, mit akar mondani – akar-e egyáltalán valamit mondani, vagy megelégszik a szóbüvészkedéssel. Azt gondolom, hogy az irodalom ma is több, mint a szavakkal, a nyelvvel való játszadozás, de ezzel nem azt akarom erősíteni, hogy a nyelvi leleményekből való építkezés ne lenne irodalom. Csak azt próbálom hangsúlyozni, hogy nem csupán *ez* az irodalom.

Hogy szükség van-e még versre? Miért is ne lenne? A próza persze mindig is kényelmesebb helyzetben volt, és úgy vélem, ma is jobban tartja magát. A regények, novelláskötetek viszonylag hamar gazdára találnak. A vers azonban másfajta olvasót, másfajta olvasói megközelítést, érzékenyebb embert és egyfajta ráhangolódást igényel. Talán ezért is nincs jelentősebb olvasótábora a verseknek. Persze nyilván sok minden más is közrejátszik... Úgy látom, mára egy kicsit belterjessé lett az irodalomnak ez a szegmense. Nem véletlen a sok-sok kiútkeresés, próbálkozás. A költő természetesen akkor is ír, ha a helyzete teljesen reménytelen. Ahogy minden művész alkot, függetlenül attól, hogy sa-

ját kora elfogadja-e, megbecsüli-e, felismeri-e a munkáiban az értéket. Hamvasnak reménye sem volt arra, hogy közzétegye a munkáit. Mégis írt. Mert írni kellett.

– *Magam is jól tudom, hogy a megjelenés nagy mértékben az adott szerkesztő szubjektív ízlésén, véleményén múlik. Az idei Versmaratonon Kukorelly Endre úgy kezdte művének felolvasását, hogy az voltaképpen nem is vers, mire Finta Éva igyekezett őt megnyugtatni, hogy nagyon is az. Szerinted milyen egy jó vers? Egyáltalán, mi a vers a XXI. század elején?*

– Legyek őszinte? Fogalmam sincs. A felvetésedből kiderül, hogy néha még az is kérdés, hogy mi a vers. E tárgyban okosabbat nem tudok kitalálni, mint amit Kányádi Sándor mondott egyszer egy kisdíák bölcsességét idézve, miszerint „a vers az, amit mondani kell”. Lehet itt formai és esztétikai kötelmekkel előhozakodni, de ettől egyszerűbb és érvényesebb megfogalmazást nem tudok felmutatni.

Az persze tagadhatatlan tény, hogy az ízlés, az olvasói igény, az elvárás korról korra változik. Én annak örülök, hogy megfelelési kényszer nélkül, szabadon írhatok. A költészet – de ez bármely más művészeti ágra igaz – sohasem tömegigényt elégít ki. De ez nem baj. Csak ne fogyjon el az olvasó.

– *Az utóbbi időben egyre több és egyre hangosabb vita folyik arról, van-e határon túli magyar irodalom, vagy csak egységes magyar irodalom létezik, éljen a szerző akár Pilisborosjenőn, Buenos Airesben vagy Beregdédán. A nyelven túl – néha még ez sem mérvadó, lásd Kertész Imre esetét – mi az, ami összekapcsolja a magyar szerzőket? Visszafordítom a kérdést, létezik-e egységes magyar irodalom?*

– Ez megint egy konferenciát igénylő kérdés. Pedig látszólag egyszerű a válasz, hiszen mondhatjuk azt, hogy aki magyarul ír, az a magyar irodalom része, de akkor valójában csak a magyar *nyelvű* irodalomról beszéltünk. Ám itt van például Ferdinándy György, aki munkáinak egy részét nem magyarul írta. Akkor ezzel kizárta volna magát a magyar irodalomból? Szó sincs róla. Szóval nem egyszerű kérdés. S ha ezt még a földrajzi, történelmi és politikai elemekkel is bonyolítjuk, akkor végképp nehezen találunk megoldást.

Így aztán hajlok rá, hogy elfogadjam a kínálkozó könnyebbik választ, miszerint egységes magyar irodalomról nem beszélhetünk. Van magyar nyelvű irodalom, amely számtalan ágra bomlik, s amelyben a koherenciát a nyelv azonossága és a szerző hovatartozása adja.

– *A határon túli szerzőt sajátos nyelvezete, látásmódja vagy csak születési helye különbözteti meg az anyaországitól?*

– Néha mindegyik, máskor egyik sem. Azt gondolom, minden embert befolyásol az a közeg, ahonnan származik, ami körülveszi. Ugyanakkor ahány ember, annyiféle látásmód, megközelítési mód érvényesül – függetlenül attól, hogy anyaországi vagy határon túli.

– *A határon túli magyar irodalomnál maradva, mint a Partium főszerkesztője több kárpátaljai magyar szerzőt ismersz, sőt publikálsz az Együttben is. Neked mi a véleményed a Kárpátalján művelt magyar irodalomról, mint olyanról?*

– Örömmel látom, hogy a ma már klasszikusnak számító nagy öregek mellett egy fiatal nemzedék is bontogatja szárnyait. Annak idején Vári Fábián László, Nagy Zoltán Mihály, Balla D. Károly, Füzesi Magda, Finta Éva, Penckőfer János, Dupka György (és még sorolhatnám a neveket) jelentette számomra a kárpátaljai magyar irodalmat. Sokukkal személyes kapcsolatba is kerültem. Jóleső érzéssel látom, hogy az *Együtt* tartja magát, és több-kevesebb sikerrel „együtt tartja” az ott élőket és az onnan elszármazottakat. A világlátásban való különbözőségek persze itt is jelentkeztek, jelentkeznek, bizonyos szakadások is megmutatkoznak, de a lényeg mégis az: van értékes és színvonalas kárpátaljai szerzőgárda, akiket örömmel olvasok ma is.

– *Vannak-e olyan szerzők, akik akár világlátásuk, munkamoráljuk vagy egyéb tekintetben közel állnak hozzád?*

– Furcsa, de egymástól távol álló költőket szeretek. Ha a klasszikusok közül kell választanom, akkor József Attila, Radnóti, Dsida, Ady vagy Arany épp úgy kedves számomra, mint Pilinszky vagy Weöres. Ha a jelenkorra gondolsz, akkor Fecske Csabát vagy Kányádi Sándort említeném elsőként.

– *A Partiumban rendszeresen közölsz műveket kárpátaljai fiatal pályakezdőktől is. A tavaszi számban például Pákh Diána és Pusztai-Tárczy Beatrix verseit. Meglátásod szerint ezek a fiatalok mennyire hoznak új színt, változást, vagy inkább az ismertebb szerzők által kitaposott ösvényeken indulnak el?*

– Azt hiszem, még annyira az út elején járnak, hogy irreális volna bármiféle elvárást megfogalmazni a fiatalokkal szemben. Egyelőre a tapogatózást érzem az írásaikban. Néha egy kicsit a visszatekintést is – mintha a weöresi versminta erősebben jelentkezne némelyüknél –, ami

egyáltalán nem baj, hiszen az egy félbehagyott út, és egy nagyon komoly összevetési alap is kínálkozik az úton elinduló számára.

– *Végezetül azt kérdezem: Oláh Andrásnak, a költőnek, mi az üzenete az olvasók, a nagyvilág felé?*

– Most valami frappánsat kellene mondanom, de tartok tőle, hogy csak közhelyekre telne. Hogy ezt elkerüljem, inkább József Attilát idézem: „*Ne legyen bennetek kegyetlenség / és irgalmasság se legyen bennetek. / Az irgalmasok irgalmasságra várnak, / ti pedig éljetez úgy és úgy tegyetek, / hogy ne legyen szükségtek irgalomra / s ne legyen miért irgalmazni nektek.*”.

– *Köszönöm a beszélgetést. További sikereket kívánok!*

2014

OPERÁK VONZÁSÁBAN

A Beregszászon született Csobolya József a Magyar Állami Operaház egyik tenoristája. Gyerekkori barátom, budapesti lakásán beszélgettem vele az életéről, munkásságáról, terveiről.

– *Mióta vagy az Operaház tagja? Hogyan kerültél a társulathoz?*

– Körülbelül négy éve az intézmény tenoristát keresett, elsődlegesen az énekarba. A két fordulóból álló meghallgatás eredményeként lettem a Magyar Állami Operaház tagja. Az akkori főzeneigazgató, Győriványi-Ráth György szerződtetett le a színházhoz.

– *Az énekkari feladatok mellett szólistaként is jelen vagy az Operaháznál. Milyen darabokban énekeltél?*

– Igen, énekeltem például Puccini *Pillangókisasszonyában* az írrok szerepét. De a bemutatott operák nagy részében az énekarban vagyok jelen tenoristaként. Nincs lényegi különbség az énekkari és a szólista feladat között. Ugyanúgy jelmezben vagyunk a színpadon, ugyanúgy játszunk, énekelünk. Például Richard Wagner *Tannhauser* című operájának második felvonásában eléggé embert próbáló feladat a „nagy képet” végigbírní hanggal, fizikummal. Amikor szólista feladattal bíznak meg, akkor azt csinálom, amikor az énekkart kell erősíteni, akkor azt.

– *Korábban könnyedebb műfajban is felléptél, legalábbis azokon az előadásokon, amiket én láttam. De a Te repertoárod ennél szélesebb. Kárpátalján is sokszor tartottál már előadást?*

– Legutóbb egy jótékonyági koncertet adtunk a Beregszászi Zeneiskolában egyik kedves barátommal, Szász Katival, aki többek között az Interoperett társulatának tagja. Az áriákból és duettekéből álló műsor bevételeivel egy kárpátaljai kislány műtétjének költségeihez járultunk hozzá. Kedves barátom, Lőrincz P. Gabriella költő hívott meg, aki az est egyik szervezője volt. Köszönet munkájukért!

A nyíregyházi székhelyű Beregszászárt Alapítvány jóvoltából 2013 nyarán avatták fel Báthy Anna, a beregszászi születésű Kossuth-díjas operaénekes emléktábláját a Beregszászi Művészeti Iskola épületének falán. A rendezvényen kiküldetésben a Magyar Állami Operaházat képviselhettem, és a hivatalos koszorúzás mellett egy ária-összeállítással is tiszteleghettem a művésznő emléke előtt.

– *Zenei téren már korán elkezdted képezni magadat, de volt az életedben egy olyan mozzanat, amikor veszélybe került az egész pályafutásod.*

– Akkor ez még nem volt nevezhető pályafutásnak, de tény, hogy a másfél éves ukrán sorkatonai szolgálatom alatt egy részeg idősebb katonára „lerúgta a tüdőmet”, minek következtében egy időre az intenzív osztályra kerültem, de hála Remez Vlagyimir orosz professzor úrnak, egy nyár alatt felépülhettem ebből az állapotból.

– *Az évek során számos előadóművésszel léptél már fel különböző műfajokban. Beszélnél erről?*

– Elsőként Dévai Nagy Kamillát említem meg, akivel nagyon sok közös koncertet és turnét csináltunk, és akitől nagyon sokat tanulhattam az előadó művészet terén. Többször léptem fel Nagy Anikóval, Kárpátalja egyetlen hivatásos magyar együttese, a Kárpátaljai Megyei Filharmóniában működő Magyar Melódiák Kamaraegyüttes szólistájával, aki mellesleg távoli rokonom is. Nagy megtiszteltetés számomra barátomnak tudni az eredeti, 1983-as *István, a király* című rockopera főszereplőjét, Pelsőczy Lászlót, akivel közös műsorunk is van *Sorsidéző Ezeréves Ámen* címmel, amely egy főhajtás a több mint ezeréves keresztény államiságunk előtt. Az opera műfajában volt szerencsém egy színpadon énekelni Andrea Bocellivel, a legendás három tenor egyikével, José Carrerassal, Puccini *Tosca* című operájában pedig együtt játszhattam a híres argentin tenorral, José Curával, akivel jelenleg Verdi *Otello* című monumentális operáját próbáljuk.

– *Erősen kötődsz a magyar nemzet múltjához, foglalkoztat a középkori zene. Hogy kerültél kapcsolatba Tinódi Lantos Sebestyén és Bakfark Bálint örökségével?*

– Édesapám nyugalmazott történelemtanár, és talán ezért is vonzódom a régi korok iránt. Annak idején egy dalverseny győzteseként meghívást kaptam egy speciális zeneiskolába, ahol a középkori magyar történelmi énekek világával ismerkedhettem meg.

– *Beregszászban születél, ott nőttél fel. Mit jelent számodra a szülővárosod?*

– Szerintem, ahol az ember a gyermekkorát tölti, szíve legmélyén mindig az marad az igazi hazája, otthona. Nekem Beregszász a boldog gyermekkort, a kezdeti szárnypróbálgatásokat jelenti, és ahová mindig szívesen térek vissza feltöltődni. Több előadást tartottam a Vérke-parti városban, többek között a csodálatos református templomban, a már említett *Sorsidéző Ezeréves Ámen* című műsort mutathattam be. Emellett egyik volt barátom, aki már nincs az élők sorában, Cseh Tamás emléke előtt tiszteleghettem egy emlékműsorról a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban.

– *Volt alkalmad együtt fellépni Cseh Tamással?*

– Nem, soha nem volt közös koncertünk.

– *Kis túlzással, bejártad már a fél világot, koncerteztél Amerikában, felléptél Japánban. Hol is jártál pontosan?*

– Ha földrajzi szempontból vesszük, konkrétan körbepötyögtem a bolygónkat. Japánban a *Mr. and Mrs. University beauty pageant* elnevezésű nemzetközi tehetségkutató verseny keretében léptem fel, amelyre úgy jutottam ki, hogy előzőleg megnyertem a magyarországi, majd az európai fordulót. Tokióból pedig egy serleggel tértem haza. De énekeltem Párizsban, illetve Párizs mellett annál az emlékműnél, ahol Rákóczi Ferenc szívét őrzik, és Nagy-Britanniában is. Az anyaországtól leszakadt magyarlakta területeken pedig szinte mindenhol. Idén júniusban ismét Japánba utazom az Operaház két produkciójával. Rossini *A sevillai borbély*, és Mozart *Figaro házassága* c. operáit hívták meg a szigetországba.

– *Mi volt a produkciód Tokióban?*

– Az amerikai Maria Parkinson *Ave Maria* című dalával szerepeltem a Tokyo Dome-ban.

– *Hogy zajlott az amerikai turné?*

– A Krónikás Ének Zeneiskola diákjaként vettem részt a növendékek három hetes turnéján az USA-ban. Itt az Egyesült Államokban élő magyar közösségek előtt léptünk fel. Egy hétig New Yorkban koncerteztünk, majd következett Florida és San Francisco. Álltam a World Trade

Center tetején, ami, ugye, ma már nincs meg. A kaliforniai városban ismerkedtem meg a Délvidékről származó fogtechnikussal, Hites Györggyel, akinek személyes ismerőse volt Teller Ede. Ő intézte el, hogy találkozhassunk a híres tudóssal, méghozzá a saját lakásán. Sokat mesélt pl. Albert Einsteinnel való közös munkájáról, a matematika szerepéről az életben. Megkérdeztük tőle, hogy milyen nyelven álmodik? Azt válaszolta, hogy ő már amerikai, de álmodni mindig magyarul szokott. Ez nagyon megmaradt bennem.

– *Milyen volt a benyomásod a kint élő magyarokról?*

– Nagyon kedvesek voltak, mindenütt szeretettel fogadtak.

– *Milyen szerepet szeretnél elénekelni, amiben eddig még nem játszhattál?*

– Nagyon szeretném egyszer Erkel Ferenc *Hunyadi László* című operájából a fiatal király, V. László szerepét eljátszani, elénekelni. Puccini *Tosca* c. operájából a festő, Cavaradossi szerepe is kihívás lenne számomra. De Verdi *Rigolettó*jában is olyan lélektani jelenségek játszódnak le, amit szintén szívesen megpróbálnék megformálni. Viszont azt a szerepet soha nem fogom megkapni, mert hangfajilag bariton szerep, én pedig tenor vagyok. Meg egy kicsit idősebbnek is kellene lenni hozzá. Amit rám osztanak, azt próbálom a tudásomnak megfelelő legjobb szinten megformálni.

– *Úgy tudom, van más terved is, éspedig Kárpátaljával, az ott élő magyar közösséggel kapcsolatban.*

– Szeretnék a már említett magyar történelmi előadással minél több magyarul lakta településre eljutni Kárpátalján, ehhez várom a helyi kulturális szervezők, illetve a magyar egyesületek segítségét, támogatását. Többek között már sikerült eljutnom Tiszaújhelyre, ahol a görögkatolikus templomban léptem fel. Külön köszönet ezért Molnár Melindának, a tiszaújhelyi könyvtár vezetőjének, a Szeress és tedd a jót! jótékonyági alapítvány elnökének.

– *Mik a terveid?*

– Az elsődleges célom, hogy egészséges lelkületű embert neveljek a fiamból, szakmai szempontból pedig énekesként szeretném jó színvonalon teljesíteni a rám bízott feladatokat, hosszú távon. Remélem, hozzájárulhatok majd ahhoz, hogy a mostani fiatalság szélesebb körében megszerettessem a komolyzenét.

– *Tervezel külföldön karriert építeni?*

– Nem akarok külföldre menni. Én szeretem a Kárpát-medencét, az itteni embereket. Ide köt a gyerekkor, a szüleim, a kisfiam, és ahogy említettem, szükségem van arra, hogy viszonylagos rendszerességgel hazautazhassak Beregszászba. Zubánics László barátomat idézve: „a kárpátaljai-ság nem szűnik meg a lakhelyváltozással”.

– *Úgy gondolom, ennél jobb végszót nem is találhattál volna. Köszönöm a beszélgetést és további sikereket kívánok az életben és a pályádon is. Azt hiszem, ezt minden kárpátaljai magyar nevében mondhatom.*

2014

A KÁRPÁTALJAI SZÖVETSÉG BUDAPESTEN

Dr. Damjanovich Imre nyugállományú honvédtiszt, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Vegyi és Környezetvédelmi Tanszékének egykori tanára, a Honvédelmi Minisztérium egykori vegyvédelmi főnöke, a Közép- és Kelet-Európai Környezetfejlesztési Intézet tudományos igazgatója. Katona Tamás történész, politikus 2013-ban bekövetkezett halála óta a budapesti székhelyű Kárpátaljai Szövetség elnöke.

– *Mikor alakult a Kárpátaljai Szövetség, kik voltak az alapítók?*

– A Kárpátaljai Szövetség a Kárpátaljai Kör tagjainak kezdeményezésére, annak utódjaként alakult meg 1989-ben. 1998. január 1-je óta a Fővárosi Bíróság /Budapest/ 13. Pk.60670/1998/11. számú közhasznúsági nyilvántartásba vételi bejegyző végzése értelmében közhasznú szervezetként működik.

– *Kik alkotják a tagságot és hányan vannak?*

– A Szövetség tagsága a jelenleg is Kárpátalján élőkől, illetve az évek során Magyarországra áttelepült kárpátaljaiakból, továbbá a Kárpátalja, mint különleges kulturális közösségi entitás sorsáért és jövőjéért felelősséget érző és tenni akaró magyarországi magyarokból és ruszinokból, mintegy 800 főből áll.

– *Kérem, mutassa be röviden a szervezet tevékenységét, céljait, eredményeit!*

– A Kárpátaljai Szövetség működési köre az Magyarországra és Kárpátaljára terjed ki. A Szövetség működése során közvetve az alábbi

közhasznú tevékenységeket látja el: kulturális tevékenység, a kulturális örökség megóvása, az emberi és állampolgári jogok védelme, a kárpátaljai magyarsággal kapcsolatos tevékenység.

A Szövetség célja, hogy folyamatosan tájékoztassa az ország lakosságát, a hazai és a nemzetközi szervezeteket a kárpátaljai magyarság életének eseményeiről, ébren tartsa az érdeklődést a kisebbségben élő kárpátaljai magyarság sorsa iránt.

A Szövetség céljainak megfelelően, elő kívánja segíteni, hogy a kárpátaljai magyar közösség megtalálja boldogulását szülőföldjén, hogy jobban érezze az anyaország és a Szövetség mindenoldalú támogatását gondjai megoldásában, hogy az élő kapcsolatrendszer birtokában növekedjen tájékozottsága lehetőségeiről, kedvezően formálódjon hite és elképzelése jövőjét illetően.

Továbbá a Szövetség feladata az áttelepült és otthon maradt magyarság közötti, nemzeti összetartozást erősítő együttműködési kapcsolatok építése, az áttelepültek szülőföld iránti felelősségének erősítése, az otthon maradtak identitástudatának ápolása.

Szervezetünk rendszeresen és módszeresen figyelemmel kíséri és elemzi a kisebbségi magyarság társadalmi, politikai és gazdasági helyzetét, kulturális életének alakulását, és arról Magyarország lakosságát tájékoztatja, egyszersmind ösztönzi és támogatja az egyenjogúságon alapuló együttélésre irányuló, előremutató törekvéseket. Állandó kapcsolatot tart fenn a kárpátaljai magyarság hivatalosan bejegyzett szervezeteivel, és együttműködik minden olyan hazai és külföldi szervezettel, amely elősegíti a Szövetség céljainak elérését.

Szorgalmazza, hogy Kárpátalján a magyar nyelvű oktatás minden ésszerű fokon megvalósuljon, és minden lehetséges eszközzel támogatja a magyar nyelvű iskolák munkáját. Tapasztalatairól beszámol a magyarországi hivatalos szerveknek.

Elősegíti és esetenként szervezi egyfelől hazai íróinknak, művészeinknek és tudósainknak, az alsó-, közép- és felsőfokú tanintézmények oktatóinak kisebbségi magyar írókkal, művészekkel, tudományos kutatókkal és oktatókkal való találkozásait, másfelől a nem magyar nemzeti-ségű íróknak, művészeknek és tudósoknak magyarországi partnereikkel való találkozásait.

Támogatja a magyar kisebbséget emberi – egyéni és kollektív – jogainak érvényesítésében. Munkakapcsolatot tart az emberi és a kisebbségi

jogokat védő hazai, külföldi és nemzetközi szervezetekkel, és támogatja a magyarországi kisebbségek jogainak teljes körű érvényesülését.

Állást foglal minden olyan kérdésben, ami a határon túli magyarságot érinti, és azt nyilvánosságra hozza.

Nemzeti hagyományaink őrzéséhez, a magyarságtudat erősítéséhez és a Kárpátalján élő népek közötti barátság elmélyítéséhez különféle rendezvényekkel és kiadványokkal is hozzájárul. Az áttelepültekben igyekszik ébren tartani és erősíteni a szülőföld iránti szeretetet, s körükben helyi rendezvényeket szervez.

– *Milyen forrásból biztosítják a Szövetség működését?*

– Szervezetünk működését és programjainak megrendezését tagdíjakból (5%), adományokból (50%) és pályázati támogatásokból (45%) fedezzük. A közhasznú ráfordítások éves átlagban a bevételek 85%-a körül alakulnak.

– *Több társszervezetük is létezik, sőt saját lapjuk is van. Beszélne nekem erről?*

– A Szövetséget három működő helyi szervezete – a miskolci, a debreceni, a kisvárdai –, továbbá két önálló jogviszonnyal rendelkező és a Szövetséggel szorosan együttműködő alapítványa – a Bercsényi Miklós Alapítvány és a Benza György Alapítvány – segíti célkitűzései megvalósításában.

Folyóiratunk, a *Kárpátaljai Hirmondó* 2005 márciusa óta tölti be a kulturális híd szerepét az anyaországba áttelepült és a szülőföldön maradt kárpátaljai magyarság között. Fő feladatának tartja, hogy Magyarországon is szélesebb körben megismertesse Kárpátalja társadalmi-gazdasági és hangsúlyozottan kulturális életének fejlődését, irodalmának, képzőművészetének eredményeit, illetve, hogy kapcsolatot tartson fenn a kárpátaljai művészek és a hazai közönség között. Folyamatosan szervezzük a Kárpátaljához kapcsolódó történelmi események évfordulóiról való megemlékezéseket, és tudósítunk a Kárpátalján történő eseményekről. Portrékat közlünk olyan, Kárpátalján élő személyiségekről és fiatal kárpátaljai alkotókról, akik a kárpátaljai kulturális értékek megőrzését választották életcélul, lehetőséget nyújtunk a kisebbségekkel foglalkozó kutatások eredményeinek publikálására. Az újságot ismerik és várják a világ más részein élő magyar közösségek is. A folyóiratot a Kárpátaljai Szövetség minden rendezvényén rendszeresen bemutatjuk, és tájékoztatást közlünk róla a honlapunkon (www.ksz.egalnethu).

Stratégiai célunk, hogy minél jobban ráirányítsuk a magyarországi társadalom figyelmét a kárpátaljai értelmiség igazán áldozatos, nagy felelősségtudattal és hittel végzett tevékenységére, az elért eredményekre, azokra a körülményekre és feltételekre, amelyek között munkájukat végzik. E mellett fontosnak tartjuk azt is, hogy bemutassuk a Kárpátaljai Szövetség vidéki tagszervezeteinek munkáját, hírt adjunk a kárpátaljai testvérszervezetek rendezvényeiről. A visszajelzések azt bizonyítják, hogy a lapnak sikere van mind az anyaországi, mind a Kárpátalján élő olvasók körében. Bár a folyóiratot elsősorban a Magyarországon élőknek szántuk, de nagy igény van rá a nyugati országokba elszármazott magyarság körében is. A *Kárpátaljai Hírmondó* eljut a Svédországban, Ausztriában, Ausztráliában, Németországban, az USA-ban és Svájcban élő magyar közösségekhez is. Rendszeresen kapunk írásokat külföldi olvasóinktól, amelyeket levelezési rovatunkban publikálunk.

2013-ban, alapcéljait megtartva, szervezetileg megújult kulturális szervezetünk, Kárpátaljai Irodalmárok, Művészek, Alkotók Közössége (KIMAK) néven. Sikeresnek mondhatjuk a KIMAK rendezésében havonként megtartott kulturális esteket, amelyeknek témái kapcsolódnak Kárpátalja múltbeli és jelenkori társadalmi-gazdasági és kulturális életének meghatározó eseményeihez. Az előadók a témákat jól ismerő történészek, írók, költők, művészek, közéleti személyiségek voltak. A programokról képes beszámolókat közlünk folyóiratunkban és honlapunkon.

– *Évente két állandó összejövetelük van, a tavaszi közgyűlés Budapesten és az őszi balatonföldvári találkozó. Hogyan zajlanak ezek az események?*

– Szokásos évi közgyűlésünk a beszámolás kötelezettsége mellett Kárpátaljai Napnak is minősül, amelyre rendszeresen meghívunk jeles kárpátaljai művészeket, csoportokat, illetve esetenként az alkotó művészek kiállításaira is módot találunk.

A balatonföldvári találkozók a nyugodt, kellemes légkör biztosításával évek óta eredményesen szolgálták és szolgálják a nemzettudat erősítésére, a kapcsolatrendszerünk fejlesztésére, a tagság sokoldalú tájékoztatására irányuló törekvéseinket, az áttelepült és otthon maradó magyarság közötti kapcsolat erősítését.

A találkozók az elmúlt években együttműködési fórummá is alakultak, amelyek általános célja: tájékoztatás az együttműködő kárpátaljai szervezetek szervezeti életéről, tevékenységéről. A fejlesztési lehetősé-

gek feltárása, a mind jobban magára talált, jelentős értékeket felmutató kárpátaljai kulturális élet bemutatása, bemutatkozási lehetőség biztosítása írók, költők, képző- és alkotóművészek számára, a kárpátaljai magyar oktatás támogatásával kapcsolatos sajátos lehetőségek vizsgálata, az áttelepült kárpátaljai magyarok szülőföld iránti felelősségének, szeretetének ápolása. Negyedik éve része a programnak a *Kárpátaljai Hírmondó* nyílt napja, amelyre a kárpát-medencei magyar lapok képviselőit hívjuk meg. Lapjainkban *Szomszédolás* címmel hírt adunk egymás gondjairól, eredményeiről.

– *Milyen kárpátaljai szervezetekkel állnak kapcsolatban?*

– Jó kapcsolatokat ápolunk a Rákóczi Szövetséggel, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetséggel, a Beregvidéki Nyugdíjasok Petőfi Sándor Egyesületével, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségével és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézettel.

Megemlítem még, hogy az elmúlt évben együttműködési szerződést kötöttünk az Országos Ruszin Önkormányzattal, s ennek értelmében közös programjaink is vannak.

– *Mi az Ön, illetve a Kárpátaljai Szövetség véleménye az Ukrajnában zajló eseményekről?*

– Aggodalommal vegyes optimizmussal figyeljük a bekövetkezett ukrainai eseményeket. Nem feladatunk az események és a híradásokban szereplők minősítése. A Szövetség céljaival és a ránk vonatkozó szabályzókkal összhangban abban vagyunk érdekeltek, hogy a kialakult helyzet békés tárgyalások útján rendeződjön, s az ukrainai magyar kisebbség számára váljanak lehetővé az emberi méltóság és a kulturális önazonosság megéléséhez szükséges feltételek, a szubszidiaritás és az általánosan elfogadott kisebbségi kollektív jogokra vonatkozó egyezmények alapján.

– *Köszönöm a beszélgetést! További jó munkát kívánok!*

2014

A FELELŐS KIADÓ ÉS A SZERZŐ EPILOGUSA

A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG „MINDENESE”: DUPKA GYÖRGY

– *Előjáróban gratulálok a doktori munkád megvédéséhez. Beszélne nekem a választott témáról?*

– Köszönöm, de ezt az eredményt elsősorban szilárd támaszt, segítséget nyújtó családomnak köszönhetem. Már húszon éves koromban életem fontos elemeivé vált az irodalmi, művészeti és kulturális élet szervezése mellett a helytörténeti kutatás, mely felülírta a kezdetben művelt versírást is. Úgy is mondhatom, hogy én is elkötelezett GULAG és „malenkij robot” kutató lettem. Ennek elindításában meghatározó szerepet tulajdonítok a családi érintettségnek is. András apai nagybátyám a Don-kanyarban odaveszett, apám és több nagybátyám, közeli rokonom férfitagjai szintén megjárták a sztálini táborokat, akiknek, mint sok ezer sorstársuknak egyetlen bűnük származásuk volt. A feltárások kezdete az 1988-1989-es évekre tehető, amikor is a személyemet ért támadások és fenyegetések ellenére számos publikációban tártam fel és lepleztem le a kommunista diktatúra kárpátaljai bűneit. Ezt bátran megtehettem, mert sem én, sem családom tagjai közül senki nem volt kommunista, valamennyien a rendszer kárvallottjai voltak. A vidék magyar múltjának kutatására mesterem, Váradi-Sternberg János ismert és nagy tudású történészprofesszor buzdított, akivel az egyetemi évek után is közösen több helytörténeti írást jelentettem meg. A magyar szakon a vidék művelődéstörténetét, irodalmi életét leíró, elemző dip-

lomamunkámnak Fodó Sándor tanár, későbbi politikus volt a tudományos vezetője, az elkészült munkát Váradi-Sternberg János lektorálta. Közbevetőleg megjegyzem, hogy a professzor úr műhelyéből került ki a nemrég elhunyt Soós Kálmán történész, a beregszászi főiskola egykori rektora, Csatóry György történész, a főiskola tanszékvezetője, Kész Barnabás történész, de nyomdokain halad Zubánics László történész, az UNE magyar karának dékán-helyettese is. Azóta a kisebbségi sorsba kényszerített kárpátaljai magyarság múltjával és jelenével kapcsolatban közel 20 könyvem, számos fontosabb munkám, közreadott gyűjteményem jelent meg. A tényfeltárással párhuzamosan egyik aktív kezdeményezője voltam a „malenkij robot”-ra elhurcolt magyar és német áldozatok és magyar elesett honvédek Szolyvai Emlékparkja, az ungvári Központi Magyar Katonai Temető és egy sor más magyar emlékhely és kegyhely létrehozásának.

Több kutató- és tanulmányúton vettem részt a pécsi Német Kör szervezésében. A kutatócsoport tagjaként felkerestem Erdély, Felvidék, Délvidék második világháborús emlékhelyeit, az ukrainai Donyec-medence (Donyec és Luganszk megye), az oroszországi Urál-régió (Perm, Jekatyerinburg, Cseljabinszk, Ufa vonalon elterülő egykori fogolytáborok) helyszíneit, a megmaradt lágertemetőket. A legutóbbi több ezer kilométert kitevő tanulmányutak, a terepmunka során szerzett tapasztalataimat, további kutatási eredményeimet a legutóbbi két-három évben kiadott munkáimban összegeztem (*Szolyva a mi Golgotánk*, 2012, „*Hova tűnt a sok virág...*”, 2013), amelyek alapot képeztek a doktori (PhD) értekezésem megírásához is. Úgy értékelem, hogy történelmi mérföldkő eddigi életemben 2014. szeptember 19. Ezen a napon a Pázmány Péter Katolikus Egyetem történelemtudományok doktori iskolájában *A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben (A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946)* címmel megvédtem doktori (PhD) disszertációm a legnagyobb minősítéssel. 1944. december 2-án a PPKE Rectora és Doktori Tanácsa számomra megítélte a doktor (PhD) fokozatot summa cum laude eredménnyel. Értekezésemmel 25 éves kutatómunkát zártam le. 70 esztendeje vette kezdetét a magyar és német civilek internálása, a nevezett közösségek megtizedelése, népirítása. Az összefoglaló munkámmal az áldozatok emléke előtt tisztelgek. Eddigi és mostani publikációimmal továbbra is azt hangsúlyozom, az

első és a második világháborúnak és a mostani ukrainai polgárháborúnak egyértelmű a tanulsága: soha többé háborút!

– *Február 25-én volt a kommunizmus áldozatainak emléknapja, a magyarországi megemlékezések keretében te is felszólaltál az Országházban. Szerinted hol tart ma a téma kutatása? Kap-e megfelelő figyelmet, támogatást?*

– Az Országház Felsőházi üléstermében a „malenkij robot” áldozataira emlékeztünk. A 15 percemet megosztottam társelőadómmal a 90 éves szülőfalumból Budapestre elszármazott Fóris Kálmán (Tiszabökény, 1924) túlélővel, akit nagybátyáimmal együtt 70 évvel ezelőtt hurcoltak el Szolvyára. Kálmán bátyám túlélte a poklok poklát is, Isten áldja meg erőben, egészségben, kortanúként még sokáig emlékeztessen bennünket okulásként múltunk gyászos éveire... Hogy hol tart a téma kutatása? A Kárpát-medencében ez a téma a rendszerváltásig jóformán tabu téma volt. A holokauszt kutatók eddigi eredményeihez mérve a „malenkij robot” kutatás eddigi feltárásait, látható, hogy nagy a lemaradás, amit a kárpát-medencei magyar kutatók összefogásával be kell hozni. Eredménynek tartom, hogy az utóbbi években Kárpátalján (Molnár D. Erzsébet, Korszun Alekszej kutatók) kívül Erdélyben (Murádin János Kristóf, Benkő Levente), Felvidéken (Bartók Csaba, Köteles László), Délvidéken (Matuska Márton, F. Cirkl Zsuzsa) is belendült a „malenkij robot” kutatás. Magyarországon a témát a budapesti Bognár Zalán kiváló történész fogja össze, Máthé Áron, Stark Tamás, Havasi János kutatók és Matkovits Kretz Eleonóra, a pécsi Német Kör elnökének közreműködésével, remélem további irányításukkal a térséget összefogó nagymonográfia hamarosan kiadásra kerül. Végezetül, jövőbe mutató kezdeményezésnek tartom, hogy az elhurcolás 70. évfordulóját a magyar kormány emlékévé nyilvánította és több akcióhoz, programhoz nyújt támogatást. Nemrég a Gulágkutatók Nemzetközi Társasága miskolci ülésén Kárpát-medencei összefogással *Málenkij robot emlékbizottság* alakult. Majorszki András elnöki összefoglalójából idézek: „Az emlékbizottság célkitűzései között szerepel egy kutatóközpont létrehozása, (...) a miskolci egyetemen belül valósulna meg egy gyűjtőhely (...). Felvetődött egy virtuális, azaz internetes kutatóközpont „létesítésének” a gondolata is (...). Nagyon fontos lenne dokumentum-, ismeretterjesztő- és játékfilmek készítése az adott témakörben, továbbá egy átfogó tanulmánykötet és dokumentumgyűjtemény kiadása. Másik alapvető célkitűzése az emlékbizottságnak, hogy a tankönyvekbe bekerüljenek a GULÁG- és a

GUPVI táborokkal, a „Málenkij robottal” kapcsolatos információk. Fontosnak tartjuk továbbá közös megemlékezések, vándorkiállítások szervezését, továbbá egy interaktív internetes oldal létrehozását.”

– Számos kötetet jelentettél már meg a témában, van még olyan terület, ami még nem került feltárássra, feldolgozásra?

– Kárpátalja huszadik századi magyar művelődési, irodalmi, művészeti és zenei élete. Az egyetemista, főiskolás és gimnazista fiatalokkal való találkozás idején már többször felmerült, hogy a könyvespolcokról, az internetes portálokról máig hiányoznak az eddigi kutatásokat összefoglaló munkák, lexikonok, adattárak, más népekkel való kapcsolattörténetek vizsgálata, bemutatása. Igen sok még az eddig felderítetlen fehér folt, tisztázásra várnak közelmúltunk elferdített, elhallgatott kényes témái is. Egyes ukrán, orosz történészek – tisztelet a kivételnek - máig nem hajlandók egyenlőséjelet tenni az emberiségellenes bünteteket, népiirtást elkövető náci és a kommunista diktatúra közé, uralkodásaik éveivel milliók ártatlan vére tapad. Gondolok itt a holokauszt-tagadókra és a malenkij robot tagadókra is. Ideje leszámolni a bolsevik társadalmat dicsőítő keményvonalas történetírással. Példaként említem a zsidók népiirtásához mérhető ukrán holodomort, a kis népek kitelepítését, a népét, nemzetét, vallását, nyelvét féltő értelmiségiek millióinak lefejezését stb. Ezeknek a témáknak nincs egyértelmű tudományos publicitása a nyugati világban sem. E tekintetben Kárpátalját, ezen belül a magyarságot érintő számos kérdés még tisztázásra, újszerű megválaszolásra vár.

– Költőként kezdted az irodalmi pályafutásodat, de voltál politikus, könyveket adsz ki, kultúrmenedzser vagy, helytörténész, lágerkutató, újabban falu turizmussal is foglalkozol. Voltaképpen ki is Dupka György?

– Újabban nem foglalkozom falusi turizmussal, azt azért megemlítem, hogy a nyíregyházi és a budapesti főiskolák kereskedelmet, vendéglátást oktató tanárainak, köztük Hanusz Árpád professzornak köszönhetően több mint 500-an részesültek a szervezésében lezajlott tanfolyamokon szakmai oklevelekben. Sajnálom a képzett vendéglátókat, a falusi turizmusban utazókat, hogy a szellemi, tárgyi és ingatlan felújítási befektetésük „becsődölt”, mivel az Ukrajnában kirobbant értelmetlen polgárháború tönkre tette minden kezdeményezésüket, a magyarországi és más térségekből eddig érkező turisták sorra elmaradtak, félnek Kárpátaljára jönni, pedig itt nincs öldöklés, de ezt a bizalomvesztést nehezen lehet letörni, megváltoztatni. Eddigi pályafutásomról dióhéjban annyit mondhatok el,

hogy az egykori Ugocsa megyei Tiszabökényben születtem. Iskoláimat szülőfalumban és Péterfalván végeztem, majd az Ungvári Állami Egyetemen 1979-ben szereztem magyar szakos bölcsészdiplomát. Még ebben az évben újságíró lettem a Kárpáti Igaz Szó című megyei lapnál. Itt azonban követelték, hogy párttag legyek, ennek elkerülése végett otthagytam a lapot. 1986–1992 között a Kárpáti Kiadó magyar osztályának szerkesztője, 1992-től az Intermix Kiadó vezetője lettem. Feladataim közé a kárpátaljai magyar alkotókkal, helytörténészekkel, művészekkel való kapcsolattartás, kézírataik gondozása, valamint a magyarországi kiadókkal közösen megjelentetett könyvek kézíratainak szerkesztése tartozott. 1998-tól a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ elnöke is voltam. 2006–2008 között magyarországi egyetemi képzésen vettem részt és 2008 őszén az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán kulturális mediátor szakos másoddiplomát szereztem. Ezzel a szakmai háttérrel, 2008-tól ügyvezető igazgatóként a *Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI, www.kmmi.org.ua)* egyik létrehozója és vezetője lettem.

Ami az irodalmi pályafutásomat illeti: 1968-tól a Forrás Ifjúsági Stúdió tagjaként, majd a József Attila Alkotóközösség társelnökeként a kárpátaljai irodalmi élet egyik aktív szervezője lettem, helytörténeti anyagokat publikáltam, verseket írtam, népballadákat és történeti mondákat gyűjtöttem. Különböző szakmai és érdekvédelmi szervezet (KMKSZ, UMDSZ, KHÖT) tagja, alapítója illetve tisztségviselője voltam. Jelenleg a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének (MÉKK) elnöke vagyok. A Kárpátaljai Megyei Tanácsnak két (1992–1994 és 2006–2010 között), az Ungvári Városi Tanácsnak egy (1992–1994) alkalommal választott képviselője, 2006–2010 között a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumának (KMKF) tagja voltam.

1989-től több ciklusban tagja voltam a sztálinizmus áldozataival foglalkozó kárpátaljai megyei rehabilitációs bizottságnak. E témakörben több konferenciát, adatgyűjtést, levéltári kutatást stb. szerveztem, ismeretterjesztő és szakmai előadásokat tartottam. Az 1944-es elhurcolások, koncepciós perek levéltári anyagainak feldolgozásában több ukrán és orosz történésszel (főleg Alekszej Korszun kuttóval) máig is együttműködöm.

Tisztséget és tagságot vállaltam több nemzetközi és magyar szervezetben, többek között a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia elnökségi tagja, a Magyar Írószövetség tagja, az *Együtt* című irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat fele-

lős kiadója, a Gulagkutatók Nemzetközi Társaságának tagja vagyok. Ahogy Pomogáts Béla írta a Julianus díj (2009) átadásával kapcsolatos laudációban: „*A kárpátaljai magyarság mindenese*” vagyok, ebben a szerepkörben ma is életszerűen teszem a dolgomat.

– *Magyarországon pénzhány miatt egyre több irodalmi folyóirat szűnik meg illetve szünetel, hogy áll az Együtt ügye? Van megfelelő pénzalapja a rendszeres megjelenésnek?*

– Az EGYÜTT a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának irodalmi, művészeti, kulturális folyóirata, felelős kiadója a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK). Elnöki jogkörömből adódó irányítással 2002-2011 között negyedévente került kiadásra. 2012 januárjától kéthavonta jelenik meg, azaz évente 6 számot adunk ki.

Előzmények: ungvári magyar szakos diákok kezdeményezésére 1965-ben jelent meg az első számizdat száma Együtt folyóirat címmel, amelynek alapító főszerkesztője, S. Benedek András és szerkesztőtársa Balla Gyula nemrég elhunyt művelődéstörténész volt. A magyar szakos diákok kiadványának további megjelenését két év után az ungvári állami egyetem akkori pártbizottsága szüntette meg, rásütötte a magyar nacionalizmus bélyegét.

A 35 éves szünet után, 2002-től újraindított folyóirat jelenleg Kárpátalja alkotóinak az *egyetlen irodalmi, művészeti és kulturális fóruma*. A kiadvány összeállítását, a szövegek gondozását a szerkesztőbizottság végzi, amelynek tagjai elismert írók, költők történészek, Csordás László (olvasószerkesztő), Zubánics László (tanulmány), Vári Fábián László (szépirodalom). A szerkesztőbizottság elnöke, illetve a főszerkesztője: *Vári Fábián László*, József Attila-díjas költő, folklórkutató, a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi tagozatának tagja (2002-2008 között Nagy Zoltán Mihály József Attila-díjas író, a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi tagozatának tagja volt a periodika főszerkesztője).

Az *Együtt* a Kárpátalján élő és alkotó, az innen elszármazott, de szülőföldjükhöz kötődő szak- és szépírók, néprajzkutatók, helytörténészek stb. fóruma, amely nyitott az anyaországi és más elszakított országrészen alkotó írók, költők művei, és a vidékünkön élő más népek, nemzetiségek irodalma iránt is. Műfordításokat közöl az ukrán, ruszin, orosz, észt és más írók alkotásaiból.

A folyóirat szerkesztői különös gonddal figyelnek az újonnan jelentkező fiatal tehetségekre, felkarolják őket, a legígéretesebb szerzőket bemutatják az *Új Vetés, majd a Szárnypróba* című rovatban. Eddig közel

20 új tehetséget fedeztünk fel és mutattunk be, többségük azóta rendszeresen publikál folyóiratunkban, és közülük immár többen önálló kötettel is jelentkeztek (*Cébely Gabriella, Bakos Kiss Károly, Kenyeres Mária, Lőrincz P. Gabriella, Csordás László* és mások)

Folyóiratunk egyik feladata, hogy a társművészetek terméséből is ízelítőt nyújtson az érdeklődőknek; ezt a célt szolgálják a képzőművészek alkotásai, amelyekkel a lapszámokat illusztráljuk (*Réti János, Soltész Péter, Fuchs Andrea, Benkő György, Marinics Sándor* és mások), valamint a megzenésített versek rovata, amelyben az egyetemes, azon belül a Kárpátalján művelt magyar költészet értékes darabjait tárjuk a nyilvánosság elé *Ivaskovics József* és mások megzenésítésében. Kárpátaljai gyűjtésű népdalokat, balladákat is közlünk, a dallamok lekottázott változatát is hozzácsatoljuk.

2006 januárjától, a Magyar Kultúra Napja alkalmából *Együtt Nívódíjakat* adunk át. Eddig közel 20 díjazottunk van, akik a minőségi alkotással emelték folyóiratunk színvonalát (*Bakos Kiss Károly, Barta Gusztáv, Horváth Sándor, Penckófer János, Fodor Géza, Lengyel János, Kovács Gábor, Czébely Lajos, Vári Fábian László, Füzesi Magda, Nagy Zoltán Mihály, Csordás László, Finta Éva, Lőrincz P. Gabriella* és mások)

A szerkesztőbizottság döntése értelmében a folyóiratot nem árusítjuk, hanem adományként folyamatosan eljuttatjuk a kárpátaljai magyar intézményeknek, szerzőkhöz, könyvtáraknak, köztük az Országos Széchényi Könyvtárnak is. A magyarlakta településeken gyakran szervezünk Együtt-bemutatókat, eddig is több szerzői estre került sor.

A folyóirat elektronikus változata a KMMI honlapján olvasható: (Adattár, folyóirat): www.kmmi.org.ua. Az OSZK Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) szintén folyamatosan feltöltött és feltölti folyóiratunk számait: <http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>

Az *Együtt* című folyóirat az *ukrán állam részéről semmilyen támogatásban nem részesül*, kizárólag az anyaországi pályázatokon számára odaítélt támogatásokból tartja fenn magát, vagyis a lap hosszú távú, zavartalan megjelenésére lényegében nincs garancia, holott évek óta az egyetlen magyar nyelvű irodalmi, művészeti, kulturális folyóirat páttriánkban. Önerőből nem tudjuk a folyóiratot fenntartani. Egy szám előállítási ára (szerkesztés, tördelés, nyomdáztatás, szerzők honoráriumai stb.) hozzávetőlegesen 300 000 forintba kerül. A kiadvány csapata elszántan

azon munkálkodik, hogy a kárpátaljai irodalmi centrumokat tömörítő Együtt folyóirat továbbra is hirdetni kívánja az egyetemes magyar irodalom egységét, közös értékeink gyarapítását, ehhez kérjük továbbra is a közalapítványok támogatását.

– *Több évtizede vezeted az Intermix Kiadót, több száz kötetet jelentettél már meg. Napjainkban mi a helyzet a könyvkiadással? Idén hány könyv megjelenését vetted tervbe?*

– 1992-től az Intermix Kiadó vezetője lettem, tevékenységemhez fűződik a *Kárpátaljai Magyar Könyvek*-sorozat beindítása, szerkesztése és gondozása, amely mára a 240. kötetnél tart. A kiadó célja, hogy a Kárpátalján élő, illetve az itteni magyarsággal és a vidék népeivel, múltjával és jelenével foglalkozó magyar szerzők anyanyelven írt műveit kiadja. Az Intermix Kiadó eddig megjelentetett könyveivel gazdagítja az egyetemes magyar kultúrát, ezen belül a kárpátaljai magyar irodalmat.

Ismertté vált *Kárpátaljai Magyar Könyvek* elnevezésű sorozatunkban gyermek és ifjúsági irodalom, riport, publicisztika, képző- és iparművészet, színház, zene, irodalom-tudomány, nyelvészet és kritika, oktatás, nevelés, hitélet, teológia, történelem, néprajz, népművészet, művelődéstörténet, honismeret és más műfajba sorolható kiadványok egyaránt megtalálhatók. A kiadási pályázatra ajánlott kéziratok jegyzékét tapasztalt szerkesztők, köztük *Nagy Zoltán Mihály* József Attila-díjas író, *Csordás László*, az Együtt folyóirat olvasószerkesztője lektorálja és állítja össze, *Fábián Zoltán*, *Dupka Zsolt* végzi a könyvek tördelését, formálja meg külalakját. A kiadványokat neves kárpátaljai grafikusok illusztrálják: *Réti János*, *Matl Péter*, *Berecz Margit*, *Turák Angéla*, *Juhász István* és mások.

Az Intermix-könyvek kezdettől fogva az Országos Széchenyi Könyvtár ISBN számaival jelennek meg. A köteles példányokat (az utóbbi időben elektronikus változatát is) megjelenés után leadjuk az OSZK ISBN és ISMN osztályára. Több digitalizált könyvünk tárolt változata a Magyar Elektronikus Könyvtárból is letölthető, olvasható (<http://mek.oszk.hu>). A könyvek korábban a Magyar Művelődési és Köznevelési Minisztérium, majd az Illyés Közalapítvány és a Szülőföld Alap Iroda támogatásával jelent meg. 2009-től pedig a Bethlen Gábor Alap és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásának köszönhetően láttak napvilágot. A megjelent könyvek elektronikus változatát folyamatosan feltöltjük a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapjára, a megjelent könyvek bibliográfiája is itt található. (www.kmmi.org.ua).

A kiadó 1992-től minden évben a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete felkérésére részt vesz a Magyar Könyvhéten, kiadványaival egyedül képviseli a kárpátaljai magyar könyvkiadást. A Kárpátaljai Magyar Könyvkiadók sátrában a könyvbarátok hozzájuthatnak a legfrissebb kiadványokhoz. Az Intermix-kiadványok nagyobb része a kárpátaljai települési és iskolai, intézményi könyvtárakhoz kerül adományként. Különböző iskolai vetélkedőkön a díjazottak könyvjutalomban részesülnek. A sorozat kiadványaiból író-olvasó találkozók, irodalmi esteket, könyv-bemutatókat tartanak.

2015-ben három kiadvány került az ünnepi könyvhét listájára: Zubánics László: *Világok végein. Északkelet-Magyarország a XVI–XVIII. században: politika, gazdaság, kultúra*, Lengyel János: *Arc-poeticák. Beszélgetni jó. Interjúk*, Dupka György: *„Ne ítéljete el ...!” Zsidó népiértés, antiszemita üldözés Kárpátalján a náci és a kommunista eszmék nevében (1938–1991).*

– Könyvbemutatókat, képzőművészeti tárlatokat, író-táborokat szervezel, szerinted Kárpátalján mennyire ismertek a helyi művészek? Az oktatási intézményekben tanítják-e a kortárs írókat?

– Szerintem, aki nem közömbös a művészethez és irodalomhoz – annak biztos van alapismerete. Legsikeresebb programunk az évente, a Magyar Kultúra Napján megrendezett, a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Társaság és más műhelyek tagjait bemutató reprezentatív kiállítás, amelynek nagy sikere van. Az idén is sor került Ungváron, a néprajzi múzeumban a VI. Carpatica Art Expo-ra, amelyen közel 30 alkotó, köztük *Baraté Ágnes, Bartosh József, Bartosh Tatjana, Beleny Mihajlo, Berecz Margit, Fényes András, Fuchs Andrea, Homoki Gábor, Kalitics Erika, Klisza János, Kurucz Adriána, Matl Péter, Nigriny Edit, Puhlik-Beleny Magda, Prófus Marianna, Réti János, Soltész András, Soltész Gabriella, Soltész Péter, Sütő Miklós, Szakandij Olga, Turák Angéla, Varga Tarziciusz* és mások műveiből nyílt kiállítás. A közönséggel való kapcsolattartást szolgálja a Művészeti Tábor (*A IX. Tiszaháti Munkácsy Mihály Alkotótábor*) A nagyszülősi járási Tiszabökény adott otthont a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesület – immár kilencedik alkotótáborának is, amely egyben a Péterfalvai Képtár fő patrónusa. A tábor idején született alkotásokból a hagyományokhoz híven kiállítást szerveztünk a Péterfalvai Képtárban. Az ugyanitt megrendezésre kerülő író-tábor (2015-ben a IX. Együtt író-tábor) rendezvénysorozata (író-olvasó találkozók, rendhagyó irodalomórák stb.)

több magyarlakta települést, magyarság-intézményt, könyvtárat és iskolát érint. Ezen belül elemezzük az *Együtt* folyóirat értékteremtő, -őrző és alkotóműhelyének munkáját és megemlékezéseket tartunk a történelmi és irodalmi emlékhelyeken.

Tudomásom szerint a kárpátaljai oktatási intézményekben tanítják a kortárs képzőművészeket, írókat, csak nem eléggé átfogóan. Több író-művész-olvasó találkozókra lenne szükség. Évente irodalmi karavánokat szervezünk az iskolákba is. Rendszeresen rendhagyó irodalmi és történelmi órákat tartunk. A tanuló ifjúság körében a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVIT, <http://kvit.hu/tamogatok/>) tagjainak (*Ámorth Angelika, Bakos Kiss Károly, Csordás László* (elnök), *Csorniy Dávid, Gálfi Dezső, Kertész Dávid, Kovács Eleonóra, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Pák Dianna, Pógyor Adrián, Pógyor Levente, Pusztai-Tárczy Betrix, Ráti Emese, Shrek Timea, Varga Nikolett*) közreműködésével tehetségkutató és felkaroló programokat, pályázatokat indítottunk, antológiákat adunk ki.

– *Csak megbecsülni tudom, de Kárpátalján legalább négyszer annyi képzőművész van, mint irodalmár. Magyarországon is egyre több festő, szobrász mutatkozik be, miközben az olvasók csupán három-négy íróat ismernek. Mi ennek az oka?*

– Gondolom ez nem csak Kárpátalján, hanem máshol is így van. Talán ezt még az őskortól lehet eredeztetni: az emberiség hamarabb rajzolt mint írt.

– *Mostanában mivel foglalkozol, mikorra várható a következő kötet?*

– Az év végéig bőven van alkotómunkám, íme a lista: „*A nagy háború kollektív emlékezete Kárpátalján* (haditettek, hősök, haditemetők, emlékművek, népemlékezet) ” c. helytörténeti, ismeretterjesztő kézirat elkészítése, a *Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján. Írástudókat adó táj kultúrtörténeti jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet generáló intézmények adattára* c. könyv megjelentetése és a *Vádolnak a kárpátaljai túlélők és meggyalázott holtak. Válogatás a szovjet fogságból hazatért túlélők visszaemlékezéseiből* c. gyűjtemény összeállítása, nyomdai előkészítése.

– *Köszönöm a beszélgetést, további sok sikert kívánok!*

2015

TARTALOM

Előszó helyett.....	7
KÁRPÁTOKON INNEN.....	11
„Megszoktam, hogy általában én kérdezek...” (Szemere Judit)	12
Az újságíró ha kertészmérnök... (Molnár Bertalan).....	17
„Nekem van mit filozofálnom...” (Zselicky Zoltán)	19
„Mindig is érdekelt a művészet mindenféle formája...” (Fuchs Andrea).....	22
A hallgatás ára (Becske József Lajos)	25
Egy gyermekíró Beregszászból (Weinrauch Katalin)	30
„Egyszerűen kötelességemnek tekintem...” (Nagy Zoltán Mihály)	34
„Édesebb itt talán a könny is” (Lőrincz P. Gabriella)	38
„Én szeretek pozitívan hozzáállni mindenhez” (Csordás László).....	42
Holtak és élők között (Marcsák Gergely)	45
Törékeny szentek egy töredezett világban (Kurmai-Ráti Szilvia)	49
„Veszélyes dolog a fészek szélén állni” (Kovács Eleonóra)	53
„Az irodalom a szellem tápláléka” (Hájas Csilla).....	57
„Viccből nagy komolyan beszélek” (Pusztai-Tárczy Beatrix)	62
„Nem örök a szívemben haragot” (Punykó Mária)	66
A hazaszeretet fontossága (Kovács András)	71
„Manapság az emberek egyre kevesebbet olvasnak” (Deme Ibolya)....	74
Maradni minden áron (Deák-Csornij Edit)	78
„... mindenki teszi a dolgát...” (Kudla György).....	80
„Sokaknak tartozom...” (Bartha Gusztáv)	86
HATÁROKON TÚL	91
Beregszásztól Brazíliáig (Szigeti Vladimír)	92
„Otthon már bizonyítottam...” (Árvay Viktória)	94
„Én csak írogató ember vagyok” (Schober Ottó)	97
„Mindig világpolgárnak vallottam magam” (Koszták István)	101
Az Együtt 2012-es nivódíjasa (Finta Éva).....	104
Egy főállású szabadúszó (Orémus Kálmán)	112
„Én nagyon vágyom arra, hogy családommal együtt visszaköltözhessen” (Kovács Zoltán)	117
Búvópatakok a magyar közéletben (Csernák Árpád)	126
„... soha nem veszítjük el a hitet és a reménységet” (Bertha Zoltán).....	130

„Mindig meg kell tenni, amit lehet” (<i>Ködöböcz Gábor</i>)	142
Megőrzés és kreativitás (<i>Borbély András</i>)	147
„minden akkor és azóta született magyar ösünk és testvérünk kálváriája” (<i>Zubor Ferenc</i>)	156
Párbeszéd itthonról otthonra (<i>Dutkay László</i>)	161
„... hiszen itt is itthon vagyok” (<i>Urbán Magdolna</i>)	166
„Építkezni kell fizikailag és szellemileg...” (<i>Kis Judit</i>)	170
„Testünk a szélnek ellenáll...” (<i>Füzesi Magda</i>)	177
A felismerés fontossága (<i>Gortvay Gábor</i>)	184
„Egyelőre én maradok...” (<i>Szilasi Ildikó</i>)	189
„... ragaszkodtak ahhoz a talpalatnyi földhöz...” (<i>Elbe István</i>)	196
„Ne legyen bennetek kegyetlenség...” (<i>Oláh András</i>)	201
Operák vonzásában (<i>Csobolya József</i>)	207
A Kárpátaljai Szövetség Budapesten (<i>Dr. Damjanovich Imre</i>)	212
A FELELŐS KIADÓ ÉS A SZERZŐ EPILOGUSA	217
A kárpátaljai magyarság „mindenese”: <i>Dupka György</i>	217